



ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

ლია გვაზავა

ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების
დანახარჯების აუდიტი მარეგულირებელი მიზნებისათვის

დისერტაცია

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:
ასოც. პროფესორი ლევან საბაური

თბილისი

2018

სარჩევი

| | |
|---|-----|
| შესავალი ----- | 3 |
| თავი 1. ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების მარეგულირებელი სამართლებრივი ნორმები | |
| 1.1 ბუნებრივად მონოპოლისტი საწარმოები და დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს უფლებამოსილება ----- | 9 |
| 1.2 ევროკომისიის ენერგეტიკული დირექტივები ----- | 22 |
| 1.3 ელექტროენერგეტიკულ საწარმოთა საქმიანობების დაყოფა და ფასწარმოქმნა ----- | 29 |
| 1.4 ინვესტიციების ადეკვატურობა და მიწოდების საიმედოობა ----- | 36 |
| 1.5 ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების ლიცენზიატების რეგულირების გავრცელებული მოდელები ----- | 41 |
| თავი 2. საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზარი და ფაქტობრივი ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლები | |
| 2.1 ელექტროენერგეტიკული ბაზრის მოდელი და მონაწილე სუბიექტები ----- | 61 |
| 2.2 ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ტექნიკურ-ეკონომიკური მახასიათებლები - ----- | 78 |
| 2.3 მომხმარებლებისათვის გაწეული მომსახურების ხარისხი ----- | 103 |
| 2.4 ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების ქსელის განვითარება -- | 110 |
| თავი 3. მარეგულირებელი მიზნები და ბუნებრივი მონოპოლიების დანახარჯების აუდიტის სპეციფიკა | |
| 3.1 დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის მნიშვნელობა ----- | 123 |
| 3.2 ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატების ფინანსური ანგარიშგებები და რეგულირებადი ანგარიშები ----- | 135 |
| 3.3 დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის მეთოდოლოგია და პრინციპები - ----- | 143 |
| 3.4 მარეგულირებელი აუდიტის პროცესის მართვა ----- | 146 |
| 3.5 დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტი სატარიფო რეგულირების ფარგლებში ----- | 156 |
| დასკვნები და რეკომენდაციები ----- | 192 |
| გამოყენებული ლიტერატურა ----- | 200 |

შესავალი

თემის აქტუალობა. ელექტროენერგია მნიშვნელოვან როლს თამაშობს როგორც საზოგადოების, ისე ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში. ენერგოსფეროს ექსპერტებში მიღებულია მოსაზრება, რომ ენერგეტიკული სექტორი არის ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების წინმსწრები დარგი, ხოლო ქვეყნის საიმედო და მდგრადი ენერგოუზრუნველყოფა თანამედროვეობის ერთერთი ყველაზე აქტუალური პრობლემაა.

ეკონომიკის გაუმჯობესების დღევანდელი ტენდენცია ქვეყნის ენერგო რესურსებზე მოთხოვნილების აშკარა ზრდის პერსპექტივას სახავს და მათი საბაზრო ურთიერთობების მკაცრ პირობებში გადაჭრის აუცილებლობას მოითხოვს. თანამედროვეობის მოთხოვნების დაკმაყოფილება შეუძლია მხოლოდ თვისობრივად განახლებული შიდა და გარე ბაზრებისთვის მისაღებ სათბობ-ენერგეტიკულ კომპლექსს რაც თავისმხრივ საჭიროებს დანახარჯების ზრდას ელექტროენერგიის მიწოდებისათვის საჭირო ინფრასტრუქტურის განახლების თუ სხვა აუცილებელი მომსახურების შესყიდვის კუთხით.

აღნიშნულის შედეგად მიღწეული უნდა იქნას ხელმისაწვდომი და ენერგოდამზოგავი წამახალისებელი ფასებით ქვეყნის ეკონომიკისა და მოსახლეობის ენერგო-რესურსებით მომარაგება.

ქვეყანაში არსებული სოციალური თუ ეკონომიკური ვითარების გათვალისწინებით, ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების, ელექტროენერგიის გამანაწილებელი საწარმოების სატარიფო რეგულირება საზოგადოების მაღალი ინტერესის გამო განსაკუთრებით აქტუალურია და მარეგულირებელი ორგანოს მიერ დადგენილი ტარიფები მუდმივი განსჯის და დავის საგანი ხდება როგორც გამანაწილებელი საწარმოს, ასევე მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის. სწორედ მარეგულირებელი ორგანოს მიერ განსაზღვრული გონივრული, რაციონალური და მიზანშეწონილი საოპერაციო და კაპიტალური დანახარჯების მოცულობაზე მეტწილად დამოკიდებული ელექტროენერგიის განაწილების ლიცენზიატისთვის დასადგენი ტარიფის ოდენობა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, აქტუალურია იმ აუცილებელი ქმედებების ერთობლიობის განსაზღვრა, რომელიც საჭიროა მარეგულირებელი აუდიტის დანერგვის მიზნით კონკრეტულად გაწერილი რეგულაციების და ერთიანი სტანდარტიზებული მიდგომების შემუშავებისთვის. განსაკუთრებით

აუცილებლობას წარმოადგენს მარეგულირებელი მიზნებისთვის ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების დანახარჯების აუდიტის პრინციპების განსაზღვრა, რათა „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონში მოცემული ზოგადი მნიშვნელობის ჩანაწერი - ტარიფში ასახას „რაციონალური და გონივრული ხარჯები“ მოქცეულ იქნეს კონკრეტული რეგულაციების/განმარტებების ჩარჩოში. მნიშვნელოვანია, რომ ლიცენზიატი საწარმო დასაწყისშივე ინფორმირებული იყოს ნებადართული, მიზანშეწონილი ან/და არამიზანშეწონილი ხარჯების თაობაზე, ხოლო თავისმხრივ გამჭვირვალედ და სამართლიანად შესაბამის ტარიფში ასახული დანახარჯების თაობაზე ინფორმირებული უნდა იყოს მომხმარებელიც, რათა მოახდინოს ტარიფის სტრუქტურის ფარგლებში მისაღები თუ მიუღებელი დანახარჯების სახეობების იდენტიფიცირება. აღნიშნულის გათვალისწინებით, წინამდებარე პრობლემის კვლევა საჭიროებდა განსაკუთრებით აქტუალურ საკითხთა შესწავლას, როგორც თეორიული ასევე პრაქტიკული მნიშვნელობით.

ელექტროენერგეტიკული სექტორი ყველა ქვეყანაში ჩამოყალიბდა და განვითარდა, როგორც ვერტიკალურად ინტეგრირებული, გეოგრაფიული ნიშნით (გარკვეულ გეოგრაფიულ რაიონში) ჩამოყალიბებული მონოპოლიები, რომლებიც წარმოადგენენ სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ენერგეტიკული ობიექტების ერთობლიობას. ელექტროენერგეტიკული სისტემის თითქმის ყველა კომპონენტი – გენერაცია, გადაცემა, მიწოდება-განაწილება – წარმოადგენდა ერთ კონკრეტულ საწარმოს ანუ ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებულ სტრუქტურულ ერთეულებს. ეს საწარმოები წარმოადგენდნენ განსაზღვრულ გეოგრაფიულ ტერიტორიაზე ელექტროენერჯის ერთადერთ მწარმოებლებსა და მიმწოდებლებს ნებისმიერი მომხმარებლისათვის.

აღნიშნული ტიპის საწარმოების საქმიანობის ეფექტურობა სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვანაირი იყო. განვითარებადი ქვეყნების უმრავლესობაში ელექტროენერგეტიკულ სისტემებს ახასიათებდა დაბალი შრომის ნაყოფიერება, მომსახურების (სერვისი) დაბალი ხარისხი, ენერჯის მაღალი დანაკარგები და რაც მთავარია დაბალი ფასები. ეს კი შესაძლებლობას არ იძლეოდა დარგში განხორციელებულიყო ახალი ინვესტიციები, რაც თავისმხრივ აისახება გაზრდილ სატარიფო განაკვეთებში, რომელიც შემდგომში საჭიროებს გაწეული

დანახარჯების აუდიტს მარეგულირებელი მიზნებისათვის. ამ კონტექსტში რეგულირებადი საწარმოების დანახარჯებისადმი ერთიანი სტანდარტიზირებული მიდგომისა და პრინციპების შემუშავება კვლავ აქტუალურ პრობლემად რჩება მარეგულირებელ ორგანოთა შორის, ვინაიდან აღნიშნული პრინციპები უნდა ითვალისწინებდეს როგორც ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების ასევე, ელექტროენერგეტიკული სისტემის მოდელსა და რეგულირებად საწარმოთა სტრუქტურას.

კვლევის მიზანია ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივად მონოპოლისტი ქსელური საწარმოების (ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების საწარმოები) მარეგულირებელი საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე ნორმების შესწავლა, რომლებიც თანმიმდევრულობის პრინციპის დაცვით მათ შორის ორიენტირებულია საწარმოს ფინანსურ ანგარიშგებაზე მარეგულირებელი მიზნებისათვის ჩატარებული აუდიტის ანგარიშის შედგენაზე. ამასთან, კვლევის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიზანს წარმოადგენს არსებული საკანონმდებლო ნორმების შესწავლის შედეგად, საჭიროების შემთხვევაში, შესაბამისი საკანონმდებლო ცვლილებების აუცილებლობის დასაბუთება, ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების სატარიფო რეგულირებისა და ტარიფის სტრუქტურის შესწავლა სამართლიანი დანახარჯების ამსახველი დანახარჯების ბაზის ფორმირების კონტექსტში. კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, საკვლევ საკითხთა ჩამონათვალი განისაზღვრა შემდეგი თანმიმდევრობით:

1. მარეგულირებელი საკანონმდებლო ნორმების მიმოხილვა და კრიტიკული ანალიზი;
2. ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივად მონოპოლისტი საწარმოების თავისებურებების იდენტიფიცირება და რეგულირების პრინციპების ანალიზი დანახარჯების ბაზის ფორმირებისა და მონიტორინგის კონტექსტში;
3. საქართველოში არსებული ბუნებრივად მონოპოლისტი რეგულირებადი საწარმოების სატარიფო რეგულირების და აუდიტის პროცესის ანალიზი;
4. საერთაშორისო გამოცდილებისა და რეკომენდაციების ანალიზი საქართველოს ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი

მონოპოლიების სატარიფო რეგულირების, დანახარჯების აუდიტების პროცესის ორგანიზებისა და მართვის კუთხით;

5. საქართველოს ელექტროენერგეტიკული სექტორის სტრუქტურული შესწავლა მასში გაერთიანებული საქმიანობების დონეზე;
6. ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატი საწარმოების ფინანსური ანგარიშგების ფორმებისა და საქმიანობების მიხედვით ხარჯების, შემოსავლები, აქტივების აღრიცხვის წესების შესწავლა და ანალიზი;
7. აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტების და მარეგულირებელი მიზნებისთვის დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის პრინციპების ანალიზი

კვლევის ობიექტს წარმოადგენს ელექტროენერგეტიკული სექტორის მარეგულირებელი საკანონმდებლო ნორმები, ბაზრის სტრუქტურა და სუბიექტები, მარეგულირებელი აუდიტის განხორციელების სამართლებრივი საფუძვლები. კვლევა განხორციელდა საქართველოს ელექტროენერგეტიკული სექტორის მაგალითზე და იგი წარმოადგენს საფუძველს ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატი საწარმოების მარეგულირებელი აუდიტის განსახორციელებლად.

კვლევის მეთოდოლოგია. კვლევის პროცესში გამოყენებულია საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე აქტები, საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის მიერ შემუშავებული/დამტკიცებული წესები და რეგულირების პრინციპების ამსახველი მეთოდოლოგიები, ასევე, სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს ინფორმაცია და საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის მონაცემები. ამასთან, გათვალისწინებულია როგორც ქართველ ასევე, უცხოელ ექსპერტთა დასკვნა/რეკომენდაციები ელექტროენერგეტიკული სექტორის რეგულირებისა და რეგულირებადი საწარმოების დანახარჯების აუდიტის მარეგულირებელი მიდგომების შესახებ.

აღნიშნული მონაცემების საფუძველზე, კვლევის მიმდინარეობისას განხორციელდა ინფორმაციის შეფასება, ანალიზი და ზოგიერთი არსებითი

ფაქტორის შედარება კვლევის ისეთი მეთოდების გამოყენებით, როგორცაა: ხარისხობრივი, თვისობრივი, სტატისტიკური ანალიზი და შედარებითი.

კვლევის შედეგები. მოცემული პერიოდისთვის კვლევის შედეგები შეიძლება დაჯგუფდეს შემდეგი სახით:

1. შესწავლილი და შეფასებული იქნა ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების რეგულირების საფუძვლები, საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის მოდელი, ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატი საწარმოების როლი ელექტროენერგეტიკულ სექტორში და არსებული გამოწვევები თუ მეთოდოლოგიური ხარვეზები.
2. გაანალიზებული იქნა ლიცენზიატ საწარმოთა ფინანსური ანგარიშგების ფორმები, მოთხოვნილი ინფორმაციის აღრიცხვისა და მარეგულირებელ ორგანოში წარდგენის წესები და განხილული იქნა აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტების ზოგადი მოთხოვნები მარეგულირებელი მიზნებისათვის დანახარჯების აუდიტის კონტექსტში.
3. სისტემურად იქნა გაანალიზებული საქართველოში არსებულ რეგულაციებზე დაყრდნობით ლიცენზიატი საწარმოების სატარიფო რეგულირების ანუ ფასწარმოქმნის საფუძვლები ასევე, რეგულირებადი დანახარჯების ბაზის ფორმირების სტრუქტურა, დაფინანსების წყაროები, რაც საბოლოო ჯამში დანახარჯების გონივრული ოდენობით განსაზღვრის მიზნით საჭიროებს სახელმძღვანელო პრონციპების განსაზღვრას.

კვლევის მეცნიერულ სიახლეს წარმოადგენს მარეგულირებელი მიზნებისათვის ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების დანახარჯების აუდიტთან დაკავშირებული კომპლექსური და სისტემური რეგულირების პრინციპების ანალიზი, რომლის ფარგლებშიც კვლევა იქნება მეცნიერული თვალსაზრისით ღირებული და მოცულობითი. მისი შედეგები დაეხმარება მომავალი მეცნიერული კვლევების გადრმაგებას ელექტროენერჯის სატარიფო რეგულირების პროცესში დანახარჯების ბაზის შინაარსობრივი ფორმულირების, გონივრული და მიზანშეწონილი ოდენობის განსაზღვრის და აუდიტის მიმართულებით. ასევე, კვლევის განხორციელების შედეგად

მიღებული დასკვნებისა და რეკომენდაციების პრაქტიკული დანერგვა როგორც საქართველოს, ისე მისი მეზობელი ქვეყნების ელექტროენერგეტიკულ სექტორში უპირობოდ წინ გადადგმული ნაბიჯი იქნება ენერგოსექტორის საინვესტიციო გარემოს გამჭირვალობის, რაციონალური დანახარჯების განსაზღვრის და შედეგად მიღწეული სამიზნე მაჩვენებლების გაუმჯობესების კუთხით.

კვლევის შედეგების, დასკვნების და რეკომენდაციების გაცნობა-გამოყენება სასარგებლო იქნება საქართველოს ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივად მონოპოლისტი საწარმოებისთვის (ელექტროენერგიის გადაცემის და განაწილების საწარმოები), ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოსთვის, ასევე, სხვა ქსელური კომპანიებისთვის, სასწავლო-კვლევითი დაწესებულებების, დაინტერესებული ექსპერტების, ინვესტორებისთვის, საქართველოში მოღვაწე უცხოური ფონდებისა და ორგანიზაციებისათვის.

აღსანიშნავია, რომ წინამდებარე კვლევის ფარგლებში შემუშავებული დასკვნა/რეკომენდაციები აუმაღლებს ცნობიერებას დაინტერესებულ მხარეებს ბუნებრივად მონოპოლისტი საწარმოების სატარიფო რეგულირებასთან დაკავშირებით, რომლის ყველაზე მნიშვნელოვან აქტივობას ეტაპს წარმოადგენს საწარმოთა ფაქტობრივი დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტი.

თავი 1. ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების მარეგულირებელი სამართლებრივი ნორმები

1.1. ბუნებრივად მონოპოლისტი საწარმოები და დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოს უფლებამოსილება

საქართველოში საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის შემდგომ, სახელმწიფო საკუთრების განსახელმწიფოებრიობისა და ფასების ლიბერალიზაციის პროცესის პრაქტიკულად დამთავრებასთან დაკავშირებით გარკვეულწილად ხელსაყრელი პირობები შეიქმნება კონკრეტული სამეწარმეო გარემოს ჩამოყალიბებისათვის.

ამასთან, ქვეყნის ეკონომიკაში არის სფეროები, რომლებშიც თავისუფალი ფასწარმოქმნა არ უნდა ჩაითვალოს ოპტიმალურად. ასეთ სფეროებს პირველ რიგში განეკუთვნება ბუნებრივი მონოპოლიები, ანუ ბაზრის სეგმენტები, რომლებშიც კონკურენციის განვითარება ტექნოლოგიურად შეუძლებელია, ან/და ეკონომიკურად არაეფექტიანია. სახელმწიფოს პოლიტიკა იმ საწარმოების მიმართ, რომლებიც მოქმედებენ ბაზარზე როგორც ბუნებრივი მონოპოლიები, გამოიხატება არა მათი მონოპოლიური საქმიანობის აღკვეთით, არამედ ამ საქმიანობის მუდმივი რეგულირების პირობების შექმნით.

ბუნებრივ მონოპოლიათა პროდუქციის (მომსახურება, სამუშაო) ფასების ლიბერალიზაცია და სახელმწიფო კონტროლის შესუსტება იწვევს არაკეთილსინდისიერ კონკურენციას და, შესაბამისად, როგორც მეწარმეთა, ისე მომხმარებელთა ინტერესების შელახვას.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, წარმოიქმნა საჭიროება ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შექმნისა, რომელიც ფუნქციონირებს “ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს შესახებ” საქართველოს კანონით გაწერილი პრინციპებით. აღნიშნული კანონის მიზანია, შეიქმნას მყარი სამართლებრივი საფუძველი და სრულყოფილი ინსტიტუციური გარემო საქართველოში მოქმედი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების სტაბილური ფუნქციონირებისათვის, რათა ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროში უზრუნველყოფილ იქნეს ლიცენზიის მფლობელთა და მომხმარებელთა

ინტერესების დაბალანსება, მომსახურებისა და საქონლის ეფექტიანი ფასწარმოქმნა და მიწოდება.

საქართველოში მოქმედი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ კანონი აწესებს საქართველოში მოქმედი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების დამოუკიდებლობას ყოველგვარი პოლიტიკური ზეწოლისაგან, სახელმწიფო ორგანოთა თუ სხვა პირთა არასათანადო ზემოქმედებისა და არასამართლებრივი ჩარევისაგან, აგრეთვე ნებისმიერი სხვა ქმედებისაგან, რომელმაც შეიძლება ხელყოს მათი დამოუკიდებლობა; ამასთან, აღნიშნული კანონი განსაზღვრავს კონკრეტული სფეროს სრულყოფილი რეგულირების განხორციელების უფლებამოსილებას, პასუხისმგებლობას გადაწყვეტილებათა მიღების პროცედურის გამჭვირვალობისა და საიმედოობის უზრუნველყოფისათვის და ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შექმნის გზით საქმიანობისა და ორგანიზების ძირითად მარეგულირებელ პრინციპებს. ეროვნული მარეგულირებელი ორგანო თავის საქმიანობაში ხელმძღვანელობს დამოუკიდებლობის, საჯაროობისა და პასუხისმგებლობის პრინციპებით. დაუშვებელია ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს საქმიანობაში ჩარევა, ამ საქმიანობის კონტროლი და აღნიშნულ საქმიანობასთან დაკავშირებით ანგარიშის მოთხოვნა, თუ ეს პირდაპირ არ არის გათვალისწინებული შესაბამისი კანონით. დამოუკიდებლობის განმსაზღვრელი ძირითადი პრინციპებია:

- ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს მიმართ ნებისმიერი სახის კონტროლის დაუშვებლობა; ანგარიშის მხოლოდ საქართველოს პრეზიდენტისათვის, საქართველოს მთავრობისა და საქართველოს პარლამენტისათვის წარდგენა შესაბამისი კანონით დადგენილი წესით;
- ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს და კომისიის წევრის პასუხისმგებლობის განსაზღვრა სასამართლოს მეშვეობით, თუ საქართველოს კანონმდებლობით სხვა რამ არ არის დადგენილი;
- კომისიის წევრთა დანიშვნა მხოლოდ შესაბამისი კანონით დადგენილი წესით;
- შესაბამისი კანონით მინიჭებული საჯარო ფუნქციების (მათ შორის, ლიცენზიის მფლობელთა და მომხმარებელთა ინტერესების

დაბალანსების ფუნქციის) სხვა ორგანოებისა და კერძო სამართლის პირებისათვის გადაცემის დაუშვებლობა.

თუ ორგანო, კანონმდებლობის თანახმად, არ მოქმედებს ზემოთ ჩამოთვლილი ყველა პრინციპით ერთდროულად ან მოქმედებს განსხვავებული წესებითა თუ პროცედურებით, იგი არ ითვლება ეროვნულ მარეგულირებელ ორგანოდ.

ეროვნული მარეგულირებელი ორგანო თავის მხრივ, ვალდებულია საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსით დადგენილი წესით მოაწიოს საჯარო განხილვები სალიცენზიო და სატარიფო უფლებამოსილებების განხორციელების თაობაზე, ხოლო ასეთი პროცედურის გარეშე გადაწყვეტილების მიღება იწვევს აღნიშნული გადაწყვეტილების ბათილობას. აღსანიშნავია, რომ მარეგულირებელი ორგანოს გადაწყვეტილების გადასინჯვის უფლება აქვს მხოლოდ სასამართლოს.

საქართველოს ენერგეტიკული სექტორის რეგულირება ხდება იმ ძირითადი საკანონმდებლო ჩარჩოების ფარგლებში, რითაც საქმიანობს თავად ბაზარი. სექტორის მარეგულირებლად ითვლება საქართველოს ენერგეტიკის და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია, რომელიც დააარსა საქართველოს მთავრობამ 1997 წელს “ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ” კანონის საფუძველზე. კომისია ერთი მხრივ, პასუხისმგებელია საქართველოს ენერგეტიკული ბაზრის და მისი ყველა მონაწილის ზედამხედველობაზე, ხოლო, მეორე მხრივ, უფლებამოსილია დაამტკიცოს და გამოაქვეყნოს რეგულაციები და გასცეს ლიცენზიები.

„ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“ საქართველოს კანონი აწესრიგებს ქვეყანაში ლიცენზიებისა და ნებართვების გაცემის, მათში ცვლილებების შეტანისა და გაუქმების ზოგად წესებს, სადაც გაწერილია ლიცენზიებისა და ნებართვების სახეების ჩამონათვალი.

ლიცენზიების გაცემას, როგორც წესი, ახორციელებენ ცენტრალური სახელმწიფო ორგანოები, გარდა ცალკეული გამონაკლისებისა. შესაბამისად, ენერგეტიკული სექტორის მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის მიერ გაცემული ლიცენზიების გარეშე აკრძალულია ენერგეტიკულ სექტორში სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელება. კომისია ლიცენზიებს გასცემს შემდეგ საქმიანობებზე:

1. ელექტროენერჯის წარმოების ლიცენზია;
2. ელექტროენერჯის გადაცემის ლიცენზია;
3. ელექტროენერჯის დისპეტჩერიზაციის ლიცენზია;
4. ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზია.

ლიცენზიატს არ აქვს უფლება, კომისიის წინასწარი თანხმობის გარეშე შეწყვიტოს, შეამციროს ან გაზარდოს ლიცენზიით გათვალისწინებული მომსახურება. აღსანიშნავია, რომ 13 მგვტ-ზე მცირე სიმძლავრის ელექტროსადგურებს წარმოების ლიცენზია არ ესაჭიროებათ.

საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის მიზანს წარმოადგენს მისი კომპეტენციის ფარგლებში ხელი შეუწყოს ენერჯო და წყალმომარაგების სექტორების განვითარებას. დარგის ეფექტურად რეგულირების მიზნით შეიქმნას სამართლებრივი საფუძვლები და დაბალანსდეს რეგულირების სფეროში შემავალი საწარმოებისა და მომხმარებლების ინტერესები.

ენერგეტიკული სექტორის რეგულირების ტრადიციულ მიდგომას საფუძველი 1990-იანი წლების დასაწყისიდან ჩაეყარა. მის დადებით მხარეს წარმოადგენს ბუნებრივი მონოპოლიების რეგულირება, მომხმარებელთა უფლებების დაცვა, ტარიფების რეგულირება.

ამასთან, ენერგეტიკულ სექტორში არის გარკვეულწილად დერეგულირებული საქმიანობაც, კერძოდ, დერეგულირებულია 2008 წლის 1 აგვისტოს შემდეგ აშენებული ელექტროსადგურები, გარდა იმ თბოელექტროსადგურისა, რომელიც საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად განსაზღვრულია გარანტირებული სიმძლავრის წყაროდ. დერეგულირებულ სადგურებს უფლება მიეცათ ელექტროენერჯით ვაჭრობა განახორციელონ თავისუფალი ტარიფით.

ქვეყნის ენერგოუზრუნველყოფისა და ენერგეტიკული უსაფრთხოების თვალსაზრისით, დიდი მნიშვნელობა აქვს სრულყოფილი საკანონმდებლო და ნორმატიული ბაზის არსებობას. ასევე, საქართველოს კანონმდებლობა ენერგეტიკის სფეროში მოიცავს საერთაშორისო შეთანხმებების, ხელშეკრულებების, საქართველოს კანონებისა და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებით განსაზღვრულ ქმედებათა ერთობლიობას.

საქართველოს ელექტროენერგეტიკის სექტორში 1999 წლის 1 მაისამდე ძირითად ნორმატიულ დოკუმენტს წარმოადგენდა საქართველოს კანონი „ელექტროენერგეტიკის შესახებ“, რომელიც ქვეყნის პარლამენტმა 1997 წლის 27 ივნისს მიიღო. კანონით განისაზღვრა ურთიერთობა ელექტროენერგეტიკის სტრუქტურულ ერთეულებს შორის, შეიქმნა სამართლებრივი საფუძვლები დარგში საბაზრო ურთიერთობების დანერგვისთვის, ინვესტიციების მოზიდვისთვის, ელექტროენერჯის კონკურენტული ბაზრის ჩამოყალიბებისთვის და სხვა.

„ელექტროენერგეტიკის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიღებით საქართველოს ხელისუფლებამ ფაქტობრივად გამოხატა თავისი პოლიტიკური ნება ეკონომიკის მართვის დეცენტრალიზაციისა და ბუნებრივი მონოპოლიის ნიშნის მატარებელი დარგის დამოუკიდებელი რეგულირების შესახებ. კანონი მიზნად ისახავდა კონკურენციის მექანიზმებისა და არაკონკურენტული ბაზრის რეგულირების შეთანხმებით ელექტროენერჯის ეფექტიანი წარმოების, გადაცემის, დისპეტჩერიზაციის და განაწილების დანახარჯების ზუსტ ასახვას სატარიფო სისტემაში; ასევე, ყველა კატეგორიის მომხმარებლის სტაბილური ელექტრომომარაგებისთვის საჭირო სამართლებრივი საფუძვლის შექმნას და სხვა.

საქართველოს ენერგეტიკაში დღეს მოქმედ კანონთა შორის მნიშვნელოვანია “ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ” საქართველოს კანონი, რომელშიც ასახულია ენერგეტიკის ისეთი სფეროები, როგორცაა ელექტროენერგეტიკის ექსპორტ-იმპორტი. ცალკე თავად ჩაემატა „ელექტროენერჯით (სიმძლავრე) საბითუმო ვაჭრობა“. კანონი აწესრიგებს საქმიანობასა და ურთიერთობებს ელექტროენერჯის წარმოების, გადაცემის, დისპეტჩერიზაციის, განაწილების, იმპორტის, ექსპორტისა და დარგის ფუნქციონირებასა და განვითარებას საბაზრო ეკონომიკის პრინციპების შესაბამისად. კანონის წინაშე მდგარი ამოცანებია: დარგში სახელმწიფო პოლიტიკის შემუშავებისა და რეგულირების ფუნქციების გამიჯვნა; ელექტროენერჯისა და ბუნებრივი გაზის წარმოებისა და რეალიზაციის სფეროებში რეგულირების ძირითადი პრინციპების განსაზღვრა; დარგის ლიცენზიატებისთვის საქმიანობის ეფექტიანობის ზრდის და კონკურენციის განვითარების ხელშეწყობა; მომხმარებელთა დაცვა მონოპოლიური

ტარიფებისგან და დარგის გრძელვადიანი ფინანსური მდგრადობისა და განვითარების ხელშეწყობა.

„ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონში 2013 წლის 27 დეკემბერს შეტანილი №1902 ცვლილების შესაბამისად, საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელ ეროვნულ კომისიას დაევალა 3 წლის განმავლობაში, ეტაპობრივად, ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემის დამტკიცება ენერგეტიკული სექტორის ყველა ლიცენზიატისათვის.

ზემოაღნიშნული კანონის 46-ე მუხლის შესაბამისად, ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემა არის ლიცენზიატებისათვის სავალდებულო ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემა, რომელიც მოიცავს:

- ანგარიშთა გეგმას;
- ანგარიშთა გეგმის გამოყენებისა და აღრიცხვის წარმოების ინსტრუქციებს;
- რეგულირების მიზნებისათვის წარსადგენი პერიოდული ანგარიშების ფორმასა და შინაარსს;
- ანგარიშგების პერიოდულობას;
- პირის მიერ ერთზე მეტი სალიცენზიო საქმიანობის ან/და სალიცენზიო საქმიანობასთან ერთად სხვა სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელების შემთხვევაში შემოსავლების, ხარჯების, აქტივების, ვალდებულებების, ფინანსური შედეგებისა და საკუთარი კაპიტალის საბუღალტრო აღრიცხვის განცალკევებულად წარმოების წესებს.

ამასთან, აღნიშნული კანონით განისაზღვრა შემდეგი მოთხოვნა, თუ პირი ფლობს ერთზე მეტ ლიცენზიას ან/და სალიცენზიო საქმიანობასთან ერთად ეწევა სხვა სამეწარმეო საქმიანობას, იგი ვალდებულია სალიცენზიო საქმიანობასთან დაკავშირებული შემოსავლების, ხარჯების, აქტივების, ვალდებულებების, საფინანსო შედეგებისა და საკუთარი კაპიტალის მუხლების აღრიცხვა აწარმოოს განცალკევებულად, ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემის შესაბამისად.

ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემის დამტკიცების თაობაზე მარეგულირებელი კომისიისთვის დაკისრებული ვალდებულების სათანადოდ და შესაბამის ვადებში შესრულების მიზნით, საქართველოს ენერგეტიკისა და

წყალმომარაგების მარეგულირებელ ეროვნულ კომისიასა და USAID/საქართველოს შორის გაფორმებული იქნა ურთიერთგაგების მემორანდუმი, რომლის ფარგლებშიც კვალიფიციური ექსპერტების მიერ შემუშავდა ელექტროენერგეტიკული სექტორის ყველა ლიცენზიატისათვის ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემის დანერგვისათვის საჭირო სამართლებრივი საფუძვლების შესახებ დოკუმენტების პროექტები. კერძოდ, აღნიშნული დოკუმენტები მოიცავს ელექტროენერგეტიკული სექტორის ლიცენზიატი საწარმოებისთვის ძირითადი საშუალებების, შემოსავლებისა და დანახარჯების აღრიცხვის შესახებ სახელმძღვანელო ინსტრუქციებს, ანგარიშგების ფორმებს ერთიან ანგარიშთა გეგმას, რომელიც შედგენილია მარეგულირებელი მიზნებისათვის.

ჩატარებული კვლევის ფარგლებში გამოიკვეთა, რომ კომისიის მიერ ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატი საწარმოებისთვის ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემის დანერგვა იქნება მნიშვნელოვანი საფუძველი შემდგომში მარეგულირებელი მიზნებისათვის ლიცენზიატი საწარმოების დანახარჯების აუდიტების კუთხით.

ამ კონტექსტში ასევე მნიშვნელოვანია საჯარო სამსახურების დაძმობილების პროგრამის ფარგლებში, კვალიფიციურ ექსპერტთა მიერ საქართველოში ჩატარებული კვლევა “საქართველოში არსებული სატარიფო სისტემისა და რეგულირების მექანიზმების ეფექტიანობის შეფასებისა და შესაძლო განვითარების შესახებ”, რომელშიც წარმოდგენილია, როგორც მოქმედი მარეგულირებელი საკანონმდებლო ნორმების და სატარიფო სისტემის სტრუქტურის მიმოხილვა ასევე, საუკეთესო პრაქტიკა და რეკომენდაციები განსახორციელებელი ცვლილებების თაობაზე.

საჯარო სამსახურების დაძმობილების პროგრამა ევროკომისიის ინიციატივაა, რომლის განხორციელებაც დაიწყო 1998 წელს ევროკავშირის გაფართოებისათვის მზადების კონტექსტში და შეიქმნა როგორც მიზნობრივი ადმინისტრაციული თანამშრომლობის ინსტრუმენტი კანდიდატი ქვეყნების დასახმარებლად, რათა მათ, როგორც ევროკავშირის მომავალ წევრ სახელმწიფოებს, გაეძლიერებინათ თავიანთი ადმინისტრაციული და სამართლებრივი პოტენციალი და განეხორციელებინათ ევროგაერთიანების კანონმდებლობა.

2003 წლის ბოლოდან საჯარო სამსახურების დაძმობილების პროგრამა ხელმისაწვდომი გახდა ახლად დამოუკიდებელი სახელმწიფოებისათვის, სადაც ხელმოწერილია პარტნიორობისა და თანამშრომლობის ხელშეკრულებები ევროკავშირთან. ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის (ENP) კონტექსტში და როგორც ასოცირების შესახებ შეთანხმებების განხორციელების საშუალება, საჯარო სამსახურების დაძმობილების პროგრამა წარმოდგენილია, როგორც ინსტიტუციურ მშენებლობაში მონაწილე თანამშრომლობის ინსტრუმენტი ევროპის სამეზობლო და პარტნიორობის ინიციატივაში ჩართული ქვეყნებისათვის, მაგალითად საქართველოსთვის.

აღნიშნული პროგრამის ფარგლებში ავსტრიის ენერგეტიკის მარეგულირებელი ორგანოს E-CONTROL-ის მხარდაჭერით საქართველოსთვის განხორციელდა პროექტი „ელექტროენერჯის წამახალისებელი სატარიფო მეთოდოლოგიის განახლებით საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის შესაძლებლობების გაძლიერების შესახებ“ (E10/ENP-PCA/EY/11).

პროექტის მიზანი იყო კომისიის თანამშრომლების ცოდნის ამაღლება ელექტროენერგეტიკის რეგულირების სფეროში, განსაკუთრებით წამახალისებელი სატარიფო მეთოდოლოგიის, შედარებით ანალიზის და მომსახურების ხარისხის რეგულირების ევროკავშირის კანონმდებლობისა და საუკეთესო პრაქტიკის შესაბამისად.

ენერგეტიკული სექტორის რეგულირება ხორციელდება რამდენიმე ძირითადი და კანონქვემდებარე იურიდიული აქტის საფუძველზე, რომლებიც ქმნიან იურიდიულ საფუძველს ელექტროენერგეტიკაში ტარიფების დადგენის პროცედურებისათვის. მარეგულირებელი კანონის მიზანია შექმნას მყარი სამართლებრივი საფუძველი და სრულყოფილი ინსტიტუციური გარემო საქართველოში მოქმედი დამოუკიდებელი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების სტაბილური ფუნქციონირებისათვის, რათა ეკონომიკის სხვადასხვა სფეროებში უზრუნველყოფილი იქნეს ლიცენზიის მფლობელთა და მომხმარებელთა ინტერესების დაბალანსება, მომსახურებისა და საქონლის ეფექტიანი ფასწარმოქმნა და მიწოდება.

ექსპერტების მიერ შედგენილ ანგარიშში ხაზგასმით არის აღნიშნული, რომ კანონი აწესებს საქართველოში მოქმედი დამოუკიდებელი

მარეგულირებელი ორგანოების დამოუკიდებლობას ყოველგვარი პოლიტიკური ზეწოლისაგან, სახელმწიფო ორგანოთა თუ სხვა პირთა არასათანადო ზემოქმედებისა და არასამართლებრივი ჩარევისაგან, აგრეთვე ნებისმიერი სხვაქმედებისაგან, რომელმაც შეიძლება ხელყოს მათი დამოუკიდებლობა; კონკრეტული სფეროს სრულყოფილი რეგულირების განხორციელების უფლებამოსილებას; პასუხისმგებლობას გადაწყვეტილებათა მიღების პროცედურის გამჭვირვალებისა და საიმედოობის უზრუნველყოფაზე; დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოების შექმნის, საქმიანობისა და ორგანიზების ძირითად პრინციპებს.

ხოლო არასათანადო ზემოქმედება და არასამართლებრივი ჩარევა კანონმდებლობით განიმარტება როგორც „პირის ქმედება, კერძოდ, ზემოქმედება, ჩარევა, ხელის შეშლა ან სხვაგვარი ზეგავლენა დამოუკიდებელ მარეგულირებელ ორგანოში მიმდინარე განხილვების შედეგებზე ან მის მიერ გადაწყვეტილებების მიღებაზე ან კომისიონერის თავისუფალ დადამოუკიდებელ მსჯელობებზე ან აპარატის თანამშრომელთა საქმიანობაზე, იმ გზით, რომელიც არ შეესაბამება აღნიშნულ კანონს და საქართველოს კანონმდებლობას, იმ მიზნით, რომ მიიღოს სარგებელი ან განსაკუთრებული მოპყრობა; კანონის განმარტებით პოლიტიკური ზეწოლა არის „არასათანადო ზემოქმედებისა და არასამართლებრივი ჩარევის განხორციელება, რომელიც მოტივირებულია პოლიტიკური მოსაზრებებით, ან პირის (ან პირთა ჯგუფის) მიერ პოლიტიკური მიზნების მიღწევის სურვილით“ (საქართველოს კანონი “ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ”).

დამოუკიდებელ მარეგულირებელ ორგანოს და კომისიონერს მინიჭებული აქვთ სრული დამოუკიდებლობა შესაბამისი კანონის ფარგლებში მათ უფლებამოსილებას მიკუთვნებულ საკითხებზე გადაწყვეტილებათა მიღებისას და კანონიერი ქმედებების განხორციელებისას. კომისიონერის მიერ პროფესიული მოვალეობების შესრულებისას დაუშვებელია მის მიმართ არასათანადო ზემოქმედება და არასამართლებრივი ჩარევა. დამოუკიდებელ მარეგულირებელ ორგანოს აქვს სრული უფლებამოსილება, დაადგინოს და არეგულიროს ტარიფები თავისი კომპეტენციის სფეროში, კანონით გათვალისწინებულ ფარგლებში. დაუშვებელია დამოუკიდებელი

მარეგულირებელი ორგანოს სატარიფო უფლებამოსილებაში ჩარევა და ამ უფლებამოსილებაზე კონტროლის განხორციელება ან დელეგირება.

კონკურენციის განვითარებისა და არსებული არაკონკურენტული ბაზრების რეგულირების მექანიზმების გამოყენებით საკანონმდებლო ნორმები უზრუნველყოფს ელექტროენერჯისა და ტარიფების ისეთი სისტემების დანერგვას, რომელიც ზუსტად ასახავს ეკონომიკურად გამართლებულ გენერაციის, გადაცემის, დიპენერიზაციის, დისტრიბუციის, ექსპორტის, იმპორტისა და მოხმარების ხარჯებს, ასევე უზრუნველყოფს ინვესტიციების მოზიდვას ელექტროენერგეტიკული სექტორის რეაბილიტაციისა და განვითარებისათვის.

“დამოუკიდებელი ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების შესახებ” საქართველოს კანონი (სსმ, 26, 30/09/2002) მიზნად ისახავს საქართველოს ენერგეტიკულ ბაზარზე კონკურენციის ხელშეწყობას, და იმგვარი ტარიფების დაწესებას, რომელიც ერთის მხრივ იცავს მოხმარებლებს მონოპოლიური ფასებისაგან, ხოლო მეორეს მხრივ უზრუნველყოფს გრძელვადიან სტაბილურობასა და ენერგეტიკის სექტორის განვითარებას.

რეგულირება არის სახელმწიფოს ჩარევა კომპანიისათვის დამახასიათებელ სპეციფიკურ საკითხებთან დაკავშირებით (ფასები და მომსახურების ხარისხი, ბაზარზე შესვლა და ა. შ.) რეგულირება საჭიროა ისეთ სფეროებში, სადაც კონკურენცია არ არსებობს ან არ შეიძლება არსებობდეს იურიდიული საფუძვლების გამო (ბუნებრივი მონოპოლიები, ექსკლუზიური უფლებები და სხვა).

ავსტრიის მარეგულირებელი კომისიის ექსპერტები განმარტავენ, რომ რეგულირების უმთავრესი მიზანია მომხმარებლების ინტერესების დაცვა და მონოპოლიებისათვის დამახასიათებელი არაეფექტიანობის აღმოფხვრა. ასევე იმის უზრუნველყოფა, რომ სექტორის მოთამაშეებმა დაფარონ ხარჯები, ჰქონდეთ თანაბარი პირობები და არადისკრიმინაციული გარემო; გაუმჯობესდეს კონკურენცია რამდენადაც შესაძლებელია. რეგულირების მოდელი მჭიდროდაა დაკავშირებული საკმარისი ინვესტიციების მოზიდვის, უსაფრთხო და სტაბილური სოციალური გარემოს შენარჩუნებისა და ეფექტიანობის გაუმჯობესებისათვის საჭირო სტიმულების შემოღების საკითხებთან. რეგულირებამ უნდა დააბალანსოს მომხმარებლებისა და რეგულირებადი

კომპანიების ვალდებულებები, ასევე სექტორის მოთამაშეთა სარგებელი და ხარჯები.

აღნიშნულ ექსპერტთა ჯგუფის რეკომენდაციებიდან იკვეთება რეგულირებადი საქმიანობების დაყოფის მოთხოვნების სრულყოფა და მათი დადებით გავლენა კონკურენტული ელექტროენერჯის ბაზრის ჩამოყალიბებაზე, ასევე აღნიშნული პროცესი გამჭვირვალეს გახდის ხარჯების სხვადასხვა საქმიანობებზე გადანაწილებას, ხელს შეუწყობს წამახალისებელ სატარიფო რეგულირებას კომპანიის, მარეგულირებლისა და მომხმარებლის პერსპექტივიდან. ასევე, საქმიანობების დაყოფას ხელს შეუწყობს ბუღალტრული აღრიცხვის ერთიანი სისტემის დენერგვა, სადაც განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა საქმიანობების დაყოფისა და დანახარჯების გადანაწილების საკითხებს.

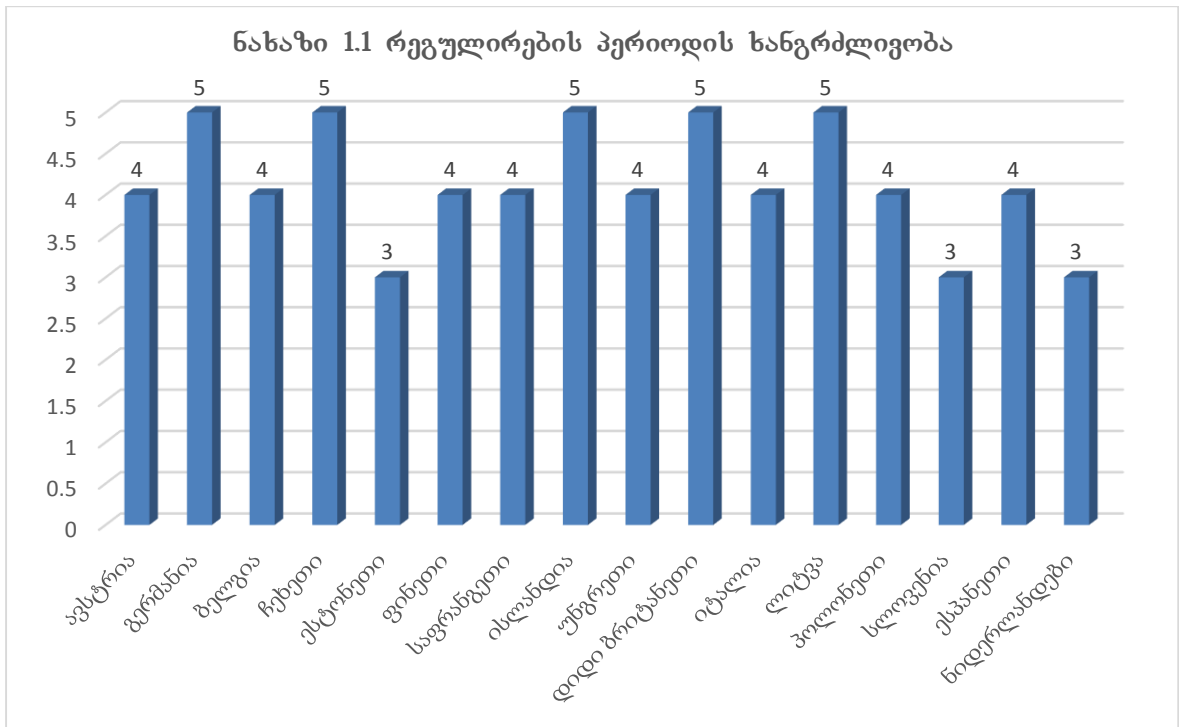
წარმოდგენილი რეკომენდაციების ერთობლიობიდან იკვეთება ქსელური კომპანიების (ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების საწარმოები) წამახალისებელი რეგულირებისათვის მოსამზადებლად პირველი ნაბიჯები კანონმდებლობასა და სატარიფო მეთოდოლოგიაში დეფინიციების დაზუსტების კუთხით. რეგულირებადი საქმიანობის მკაფიოდ განსაზღვრა და იურიდიული და ხარჯების დაყოფის მოთხოვნების, ხარჯების გადანაწილების მეთოდოლოგიის შემუშავება/გამოქვეყნება და რეგულირების პერიოდის გონივრული მაჩვენებლის განსაზღვრა მოკლევადიან თუ გრძელვადიან პირობებში.

ამასთან დამაჯერებელია ექსპერტთა შემაჯამებელი არგუმენტები როგორც მოკლევადიან, ასევე გრძელვადიანი რეგულირების პერიოდის სასარგებლოდ, კერძოდ, ხანგრძლივი რეგულირების პერიოდის მხარდასაჭერად მოცემული არგუმენტებია:

- ხარჯების სრულყოფილად გაკონტროლება საკმაოდ დიდ დროს მოითხოვს როგორც მარეგულირებლის, ასევე კომპანიის მხრიდან, შესაბამისად ორივე მხარეს ეზოგება დრო, როცა რეგულირების პერიოდი ხანგრძლივია;
- თუ კომპანიებს შორის განსხვავება ძალიან დიდია, შეუძლებელი იქნება არაეფექტიანი კომპანიის ხარჯების შემცირება მოკლევადიან პერსპექტივაში კომპანიისათვის ფინანსური პრობლემების შექმნის გარეშე;

- რაც უფრო ხანგრძლივია რეგულირების პერიოდი, მით უფრო დიდია კომპანიების სტიმული შეამცირონ ხარჯები: თუ კომპანია მოახერხებს მითითებული ნორმის მიღმა შეამციროს ხარჯები, მას შესაძლებლობა აქვს მოგება უფრო დიდი დროის განმავლობაში დაიტოვოს საკუთარ ჯიბეში;
- რეგულირებად კომპანიებს თავად შეუძლიათ საკუთარი ხარჯების პროგნოზირება, შესაბამისად, საგსებით შესაძლებელია გრძელვადიანი ბიუჯეტების შედგენა;
- რეგულირების რისკი კომპანიებისათვის მცირდება.
რაც შეეხება არგუმენტებს მოკლევადიანი რეგულირების პერიოდის მხარდასაჭრად ესენია:
- კომპანიების საქმიანობის შესახებ არასაკმარისი ინფორმაციის ქონამ შესაძლოა არასწორი გადაწყვეტილებები ს მიღება გამოიწვიოს. თუ პერიოდი ძალიან გრძელია, არასწორი გადაწყვეტილებები გავლენას მოახდენს ტარიფებზე გრძელვადიან პერსპექტივაში;
- თუ ადგილი აქვს გაუთვალისწინებელ შემთხვევებს, რომლებიც გავლენას ახდენს რეგულირების სისტემაზე, ეს გავლენა დიდი ხნის განმავლობაში იგრძნობა;
- უფრო სწრაფად ხდება ფაქტიური და საპროგნოზო მონაცემების საფუძველზე დადგენილი ხარჯების შესაბამისობაში მოყვანა.

პრაქტიკულად კი რეკომენდირებული რეგულირების პერიოდის ხანგრძლივობა 3-დან 5 წლამდეა შემდეგი ქვეყნების მაგალითზე (ნახაზი 1.1):



თუ ქვეყანაში მარეგულირებელი ერთზე მეტი სექტორის რეგულირებას ახდენს, (მაგ. ელექტროენერჯიას, ბუნებრივ გაზს, როგორც ეს საქართველოშია) რეგულირების პერიოდთან დაკავშირებით უნდა მოხდეს დამატებითი ფაქტორების გათვალისწინება კერძოდ, სხვადასხვა სექტორისთვის დადგენილი უნდა იქნეს რეგულირების პერიოდის ათვლის განსხვავებული წერტილი (საწყისი წელი) და ყურადღება უნდა მიექცეს საბაზისო წელს, როდესაც უნდა ჩატარდეს საწარმოს დანახარჯების აუდიტი მარეგულირებელი მიზნებისათვის, ვინაიდან ასეთი სახის აუდიტი ლიცენზიატ საწარმოებს უტარდება მხოლოდ რეგულირების პერიოდში ერთხელ და პროცესის მოცულობიდან გამომდინარე სასურველია განსხვავებული სექტორის საწარმოების აუდიტების წელი არ ემთხვეოდეს ერთმანეთს.

12. ევროკომისიის ენერგეტიკული ღირეკტივები

2014 წლის ივნისში ხელმოწერილი ხელშეკრულებით საქართველომ აიღო ვალდებულებები, რომ უზრუნველყოფს რეფორმებს ენერგეტიკისა და გარემოს დაცვის სფეროში, მათ შორის, ევროკავშირის ენერგეტიკული კანონმდებლობის მესამე პაკეტთან. ასოცირების შესახებ შეთანხმებაში ნაგულისხმევია, რომ საქართველო მალე გახდება ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების წევრი.

საქართველო ევროპის ენერგეტიკულ თანამეგობრობაში ჯერ კიდევ 2006 წელს მიიწვიეს. თუმცა თანამშრომლობა არ შედგა. საქართველომ დამკვირვებლის სტატუსი 2007 წელს მიიღო. 2010 წლის ნოემბერში ევროკომისიის პრეზიდენტისაგან საქართველომ მიიღო შეთავაზება ენერგოგაერთიანებაში გაწევრიანების შესახებ, რაც შემდგომში ხელს შეუწყობს ურთიერთობების კიდევ უფრო გაღრმავებას და გაზრდის საქართველოსადმი ინტერესს, მათ შორის, ენერგეტიკის სფეროში ინვესტიციების მოზირვის კუთხით. აღნიშნული მოწვევის შემდეგ, 2013 წლის იანვრამდე საქართველოში ამ მიმართულებით ფაქტობრივად არაფერი განხორციელებულა, ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანება არ განიხილებოდა, არა მხოლოდ ოფიციალურ დონეზე, არამედ არც შიდა საზოგადოებრივი დისკუსიების დონეზე.

2013 წლის იანვარში, საქართველომ მოითხოვა სრული წევრობა ევროპის ენერგეტიკულ თანამეგობრობაში. 2014 წლის თებერვალში, ასოცირების შეთანხმების ხელმოწერამდე დაიწყო მოლაპარაკებები ენერგეტიკულ თანამეგობრობასა და საქართველოს მთავრობას შორის, რომლის მიზანიც იყო 2014 წლის ოქტომბრის ბოლომდე ხელშეკრულების ხელმოწერა. მოლაპარაკებების მიზანს წარმოადგენდა სამოქმედო გეგმისა და გრაფიკის განსაზღვრა საქართველოს კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის თვალსაზრისით ევროპულ ენერგორეგულაციებსა და სხვა შესაბამის გარემოსდაცვით კანონმდებლობასთან; სამოქმედო გეგმას შეუძლია დაადგინოს ასოცირების ხელშეკრულების ვადებისაგან განსხვავებული რეჟიმი.

2015 წლის გაზაფხულზე საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრომ განაახლა მოლაპარაკებები ევროკომისიის ენერგეტიკის გენერალურ ღირეკტორატთან ევროპის ენერგეტიკული ხელშეკრულების ხელმოსაწერად.

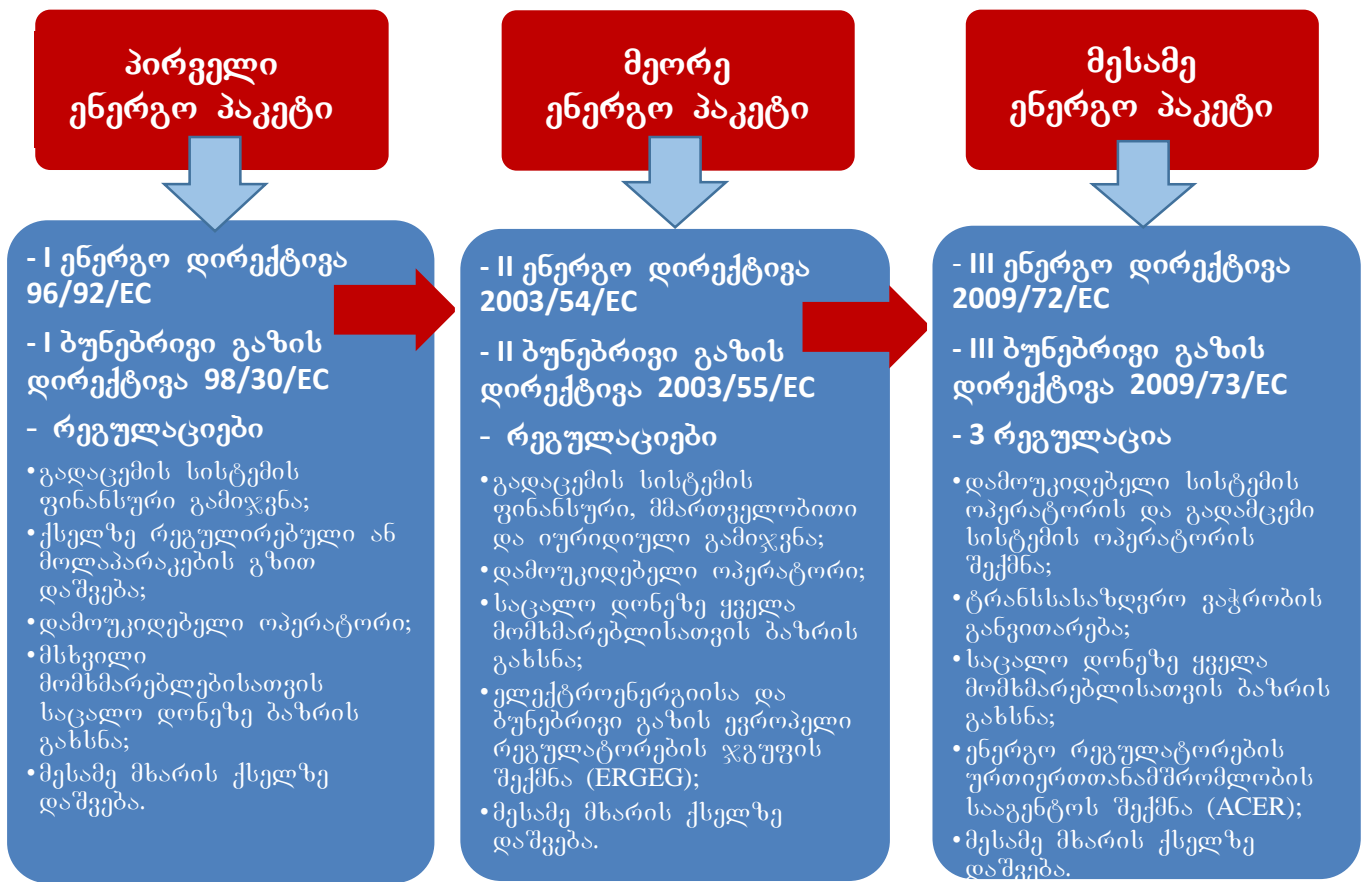
ამასთან, ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმების ხელმოწერით ურთიერთობები ხარისხობრივად სრულიად ახალ ეტაპზე გადავიდა. ასოცირების შესახებ შეთანხმება და მასში შემავალი ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმება ითვალისწინებს ევროკავშირთან მომავალი პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტეგრაციის შესაძლებლობას, პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობების მნიშვნელოვნად გაღრმავებას და საქართველოს დაახლოებას ევროპასთან.

მნიშვნელოვანია ენერგეტიკულ სექტორში საქართველოში არსებული ინსტიტუციური და საკანონმდებლო გარემო ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების შესაბამის დირექტივებთან მიმართებაში.

დირექტივა არის ევროკავშირის სამართლებრივი აქტი, მიმართული ყველა წევრი ქვეყნისადმი. დირექტივა მხოლოდ მიუთითებს მიზანს, სამართლებრივ მდგომარეობას, რომელიც უნდა იქნეს მიღწეული, ხოლო წევრი ქვეყნები იღებენ გადაწყვეტილებას, რა გზით მიაღწიონ ამ მიზანს დირექტივით განსაზღვრულ ვადებში. დირექტივა არის საერთო ევროპული დოკუმენტი და წარმოადგენს სახელმძღვანელო დოკუმენტს, მიუხედავად იმისა, რომ იგი არ არის რეგულაცია, დირექტივაში საკმაოდ დეტალურად არის აღწერილი რა მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებდეს ქვეყნის ენერგო სისტემა. ამასთანავე, კონკრეტულ ევროპულ ქვეყანაში დირექტივებით გათვალისწინებული მოთხოვნების ასახვა ხორციელდება საკანონმდებლო ნორმებში.

ქვემოთ მოყვანილია ევროკავშირის მიერ მიღებული სამივე ენერგოპაკეტი და მათ მიერ წამოყენებული ძირითადი პირობები.

ნახაზი 12. ენერგო პაკეტი და მათი ძირითადი მოთხოვნები



ევროკავშირის მიერ მიღებული ენერგო პაკეტების მიზანია ინტეგრირებული ევროპული ენერგო-ბაზრის არსებობა, ქონებრივი განცალკევების, რეგულირების, ტრანსსასაზღვრო ურთიერთთანამშრომლობის და ბაზრის გახსნის საკითხების გაძლიერება (ენერგეტიკის რეგულირება: თეორია და პრაქტიკა, 2006 წელი).

მოქმედი დირექტივის მიხედვით, ევროკავშირის წევრმა სახელმწიფოებმა და ევროპის ენერგოგაერთიანების წევრმა ქვეყნებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ საწარმოებმა, რომლებიც სამრეწველო საბოლოო მომხმარებლებს აწვდიან ბუნებრივ გაზსა და ელექტროენერგიას, ევროკავშირის სტატისტიკის სამსახურს (ევროსტატი) მიაწოდონ შემდეგი ინფორმაცია:

- სამრეწველო (საბოლოო) მომხმარებლებისათვის ბუნებრივი გაზისა და ელექტროენერგიის მიყიდვის ფასები და პირობები;
- გამოყენებული საფასო სისტემები;
- მომხმარებელთა კატეგორიზაცია მოხმარების ტიპების მიხედვით.

იმ ქვეყნებში, სადაც ენერჯის სამრეწველო გაყიდვებს ახორციელებს ერთზე მეტი კომპანია, ევროკავშირის სტატისტიკის სამსახურისთვის ინფორმაციის გადაცემა უნდა მოხდეს სტატისტიკის დამოუკიდებელი ორგანოს მიერ. წარმოდგენილი ფასები/ტარიფები მოკვლეული უნდა იყოს სამრეწველო საბოლოო მომხმარებლების სტანდარტული კატეგორიების მიხედვით, რომლებიც განსაზღვრულია დირექტივის I და II დანართებით, ენერჯის წლიური მოხმარების დიაპაზონის საფუძველზე.

ფასებზე/ტარიფებზე ინფორმაციის შეგროვება ხდება წელიწადში ორჯერ (იანვარში და ივლისში) და ასახავს საშუალო ფასებს, რომელსაც იხდიდნენ სამრეწველო საბოლოო მომხმარებლები წინა 6 თვის განმავლობაში. ტარიფები გამოსახული უნდა იყოს ეროვნულ ვალუტაში ერთ კილოვატსაათზე (ელექტროენერჯისათვის) და უნდა შეიცავდეს ყველა გადასახადს, გარდა მიერთების საწყისი საფასურისა, გამოხატულს ეროვნულ ვალუტაში. წარმოდგენილი უნდა იყოს ფასების სამი დონე:

- ტარიფები გადასახადებისა და მოსაკრებლების გარეშე;
- ტარიფები დღგ-სა და სხვა ანაზღაურებადი გადასახადების გარეშე;
- ტარიფები ყველა გადასახადის, მოსაკრებლის და დღგ-ს გათვალისწინებით.

ელექტროენერჯის ფასებზე ინფორმაციის შეგროვება ადგილებზე უნდა მოხდეს დირექტივის I და II დანართებში აღწერილი მეთოდოლოგიის შესაბამისად. ეს მონაცემები ორი თვის ვადაში უნდა გაეგზავნოს ევროსტატს და წევრ სახელმწიფოთა კომპეტენტურ ორგანოებს. ამ მონაცემების საფუძველზე, ევროსტატი, ყოველი წლის მაისში და ნოემბერში, შესაბამისი ფორმით გამოაქვეყნებს წევრ ქვეყნებში სამრეწველო მომხმარებლებისათვის ელექტროენერჯის ფასებს და გამოყენებულ ფასთა სისტემებს. წელიწადში ერთხელ ევროკომისია ამ დირექტივის ფუნქციონირების შესახებ შემაჯამებელ ანგარიშს წარუდგენს ევროპის პარლამენტს, ევროპის საბჭოს, ევროპის ეკონომიკურ და სოციალურ კომიტეტს.

იმის გათვალისწინებით, რომ სამრეწველო ობიექტის მიერ მოხმარებული ენერჯის ფასი გავლენას ახდენს მის კონკურენტუნარიანობაზე და კონფიდენციალურ ინფორმაციათა კატეგორიას განეკუთვნება, ევროსტატის მიერ ფასებთან დაკავშირებულ პუბლიკაციებში გამოყენებული სტანდარტების

სისტემა უზრუნველყოფს კონფიდენციალურობის საჭირო ხარისხს. კერძოდ, ევროსტატის მიერ არ იქნება გამჟღავნებული ის მონაცემები, რომლებიც კომერციულად კონფიდენციალურს მიეკუთვნებიან. ასეთი მონაცემები ხელმისაწვდომი იქნება მხოლოდ ევროსტატის ოფიციალური პირებისათვის და გამოყენებული იქნება მხოლოდ სტატისტიკური მიზნებისათვის, შეჯამებული სახით, ინდივიდუალური კომერციული ტრანზაქციების იდენტიფიცირების შესაძლებლობის გარეშე.

ევროკავშირის ქვეყნებში ენერგოსისტემის ლიბერალიზაციის პროცესების 1990 წელს დაიწყო. ეს მოხდა მას შემდეგ, როცა შეიქმნა ხელსაყრელი პოლიტიკური ატმოსფერო ენერგიაშემცველობით უზრუნველყოფასთან დაკავშირებით. ცივი ომის დასრულების შემდეგ შესაძლებელი გახდა ენერგიაშემცველების თავისუფლად ექსპორტირება რუსეთიდან. მან კი საფუძველი დაუდო ბუნებრივ გაზს მომუშავე ახალი გენერაციული სიმძლავრეების მშენებლობას.

ევროპული რეფორმა განვითარდა ორ პარალელურ დონეზე. პირველი, ევროკომისიის დირექტივების შესაბამისად, რომლის მიხედვითაც წევრი ქვეყნები ვალდებული იყვნენ თავიანთ ევროპულ ენერგოსისტემაში განხორციელებინათ დირექტივებში მითითებული ღონისძიებები მითითებულ ვადებში და მეორე, ევროკომისიამ განახორციელა გარკვეული ღონისძიებები, რათა გაეძლიერებინა ურთიერთკავშირები წევრი ქვეყნების ენერგოსისტემებს შორის. ეს მოხდა ენერგიით ვაჭრობის წესების გამარტივებისა და ენერგოსისტემების ურთიერთდამაკავშირებელი ახალი ხაზების მშენებლობის ხელშეწყობის გზით.

ორივე ზემოაღნიშნული მიმართულება მიზნად ისახავდა ერთიანი ევროპული ენერგეტიკული ბაზრის ჩამოყალიბებას შემდეგი ღონისძიებების განხორციელებით: ევროკომისიის დირექტივებით უცხოურ (ამ შემთხვევაში ევროპულ) კომპანიებს საშუალება უნდა მისცემოდათ, შესულიყვნენ ცალკეული წევრი ქვეყნების ენერგობაზრებზე და ადგილობრივ მონოპოლისტ კომპანიებთან კჭონოდათ კონკურენციის პირობები. პარალელურად კი გაუმჯობესებულიყო ენერგოსისტემებს შორის კავშირები (ახალი ხაზების მშენებლობა) და ქვეყნებს შესაძლებლობა გასჩენოდათ **შემეცირებინათ ელექტროენერჯის ტრანსპორტირების ხარჯები** და შეექმნათ კონკურენტუნარიანი გარემო.

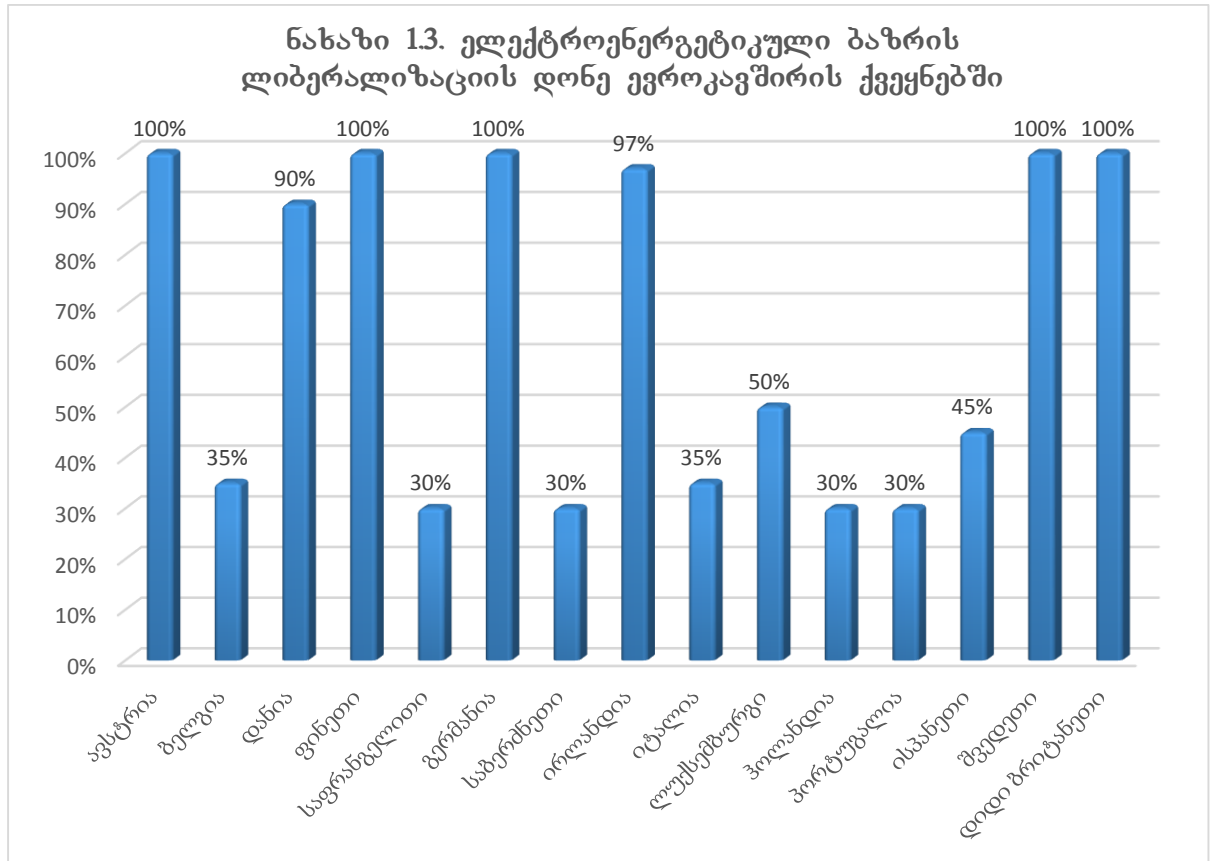
ევროკომისიის პირველი და მეორე დირექტივა (1996 და 2003 წლის) ფოკუსირებული იყო ენერგოსისტემების სეგმენტაციაზე (სხვადასხვა სექტორებად დაცალკევებაზე) და ეროვნული ენერგოსისტემების გახსნილობის უზრუნველყოფაზე. მეორე დირექტივაში, გარდა აღნიშნული საკითხებისა, ყურადღება გამახვილებულია კონკურენტული გარემოს ჩამოყალიბების ხელშეწყობაზე, გადამცემ ხაზებთან ხელმისაწვდომობის მკაცრ რეგულირებასა და დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოების ჩამოყალიბებასა და დაფუძნებაზე.

ევროკომისიის დირექტივით გათვალისწინებულია, რომ 2007 წლისათვის ევროპულ ენერგეტიკულ ბაზარზე მიღწეული უნდა იქნეს მინიმუმ შემდეგი:

- გადაცემის სისტემის ოპერატორებისა და განაწილების სრული, ტექნიკური და იურიდიული გამოყოფა ენერგეტიკული სისტემის დანარჩენი სფეროებისაგან;
- გენერაციაში სრული კონკურენციის უზრუნველყოფა;
- მიწოდებაში კონკურენტული სიტუაციის შენარჩუნება მუდმივი მონიტორინგის განხორციელების გზით;
- განახლებადი წყაროებიდან ელექტროენერჯის წარმოების ხელშეწყობა;
- მარეგულირებლის როლის გაძლიერება;
- ერთიანი ევროპული ენერგეტიკული ბაზრის ჩამოყალიბება.

ნაცვლად იმისა, რომ უპირველეს ყოვლისა, აქცენტი გააკეთებულიყო დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოების გაძლიერებაზე, როგორც ეს ენერგოსისტემის რესტრუქტურისა და თეორიულ მოდელშია გათვალისწინებული ევროკომისიამ უმთავრესი აქცენტი გააკეთა ერთიანი ენერგეტიკული ბაზრის სტრუქტურისა და მისი ფუნქციონირების წესების ჩამოყალიბებაზე. შედეგად, ზოგიერთ ევროპულ ქვეყანაში, მაგალითად, იტალიასა და ესპანეთში, მარეგულირებელი ორგანოები გამოირჩევიან უფლებამოსილების მაღალი რწმუნებით, რათა სრულყოფილი წინააღმდეგობა გაუწიონ მონოპოლისტ კომპანიებს თავიანთი მონოპოლიური ინტერესების განხორციელებაში. შესაბამისად, ჯერ-ჯერობით ელექტროენერგეტიკული

სისტემების ლიბერალიზაციის დონეები განსხვავებულია ცალკეული წევრი ქვეყნების მიხედვით, რომლის თვალისაჩინო ინფორმაცია წარმოდგენილია ნახაზზე 1.3.



მიუხედავად იმისა, რომ ევროკავშირში გენერაციული სიმძლავრეების კვების ძირითად წყაროებს წარმოადგენს ქვანახშირი და თხევადი საწვავი, მაინც შეისამჩნევია ამ ტიპის საწვავის გამოყენების ტენდენცია.

1.3 ელექტროენერგეტიკულ საწარმოთა საქმიანობების დაყოფა და ფასწარმოქმნა

ელექტროენერგეტიკული საწარმოთა საქმიანობების დაყოფის მიზანია კონკურენტუნარიანი გენერაციისა და ელექტროენერჯის მიწოდების საქმიანობების განაცალკევოს ბუნაბრივად მონოპოლიური ელექტროენერჯის განაწილებისა და გადაცემის სეგმენტებისაგან.

თავდაპირველი დირექტივის მოქნილობამ წვევრ ქვეყნებს შესაძლებლობა მისცა გამოეყენებინათ განსხვავებული მიდგომები, რათა განეხორციელებინა ვერტიკალურად ინტეგრირებული სტრუქტურების სეგმენტაცია.

გადაცემის სისტემის ოპერატორების გენერაციისაგან ეფექტური განცალკევება წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს ეფექტური კონკურენციის ჩამოყალიბებისთვის. მერიკის აშერთოებულ შტატებში, სადაც რესტრუქტურისაციის პროცესები საკმაოდ ნელა მიმდინარეობდა, ძალიან დიდი წარმატება მიაღწია ელექტროენერჯით საბითუმო ვაჭრობაში. ეს ძირითადად მოხდა იმიტომ, რომ ხელისუფლებამ მთავარი ყურადღება დაუთმო გენერაციის გამოყოფას ელექტროენერგეტიკული სისტემის სხვა ვერტიკალურად ინტეგრირებული სისტემებისაგან. მისი გათვალისწინებით ევროკავშირშიც უფრო მეტი ყურადღება დაეთმო გადაცემის სისტემის ოპერატორების გამოყოფას ელექტროენერგეტიკული სისტემისაგან, ვიდრე განაწილების ოპერატორების გამოყოფას. წვევრ ქვეყნების უმრავლესობამ, სისტემის სხვა სეგმენტებისაგან განსხვავებით, სადაც მხოლოდ ბუღალტრული ანგარიშებისა და მენეჯმენტის განცალკევება მოხდა, განხორციელდა გადაცემის სისტემის ოპერატორების სრული იურიდიული გამოყოფა ან მათი კერძო საკუთრებაში გადაცემა (ნახაზი 1.4).

ნახაზი 1.4. ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების საქმიანობების დაყოფის ფორმები ევროკავშირის ქვეყნებში (European Commission, 2005)

| № | ქვეყანა | გადაცემის სისტემის ოპერატორი | განაწილების სისტემის ოპერატორი |
|---|---------|------------------------------|--------------------------------|
| 1 | ავსტრია | იურიდიული | იურიდიული |
| 2 | ბელგია | იურიდიული | იურიდიული |

| | | | |
|----|----------------|-----------------|---------------------------------|
| 3 | დანია | იურიდიული | იურიდიული |
| 4 | ფინეთი | კერძო საკუთრება | ბუღალტრული ანგარიშები |
| 5 | საფრანგეთი | იურიდიული | მენეჯმენტი |
| 6 | გერმანია | იურიდიული | ბუღალტრული ანგარიშები |
| 7 | საბერძნეთი | იურიდიული | არ არის გამოყოფილი |
| 8 | ირლანდია | იურიდიული | მენეჯმენტი |
| 9 | იტალია | კერძო საკუთრება | იურიდიული |
| 10 | ლუქსემბურგი | კერძო საკუთრება | მენეჯმენტი |
| 11 | ჰოლანდია | კერძო საკუთრება | იურიდიული |
| 12 | პორტუგალია | კერძო საკუთრება | ბუღალტრული ანგარიშები |
| 13 | ესპანეთი | კერძო საკუთრება | იურიდიული |
| 14 | შვედეთი | კერძო საკუთრება | იურიდიული |
| 15 | დიდი ბრიტანეთი | კერძო საკუთრება | იურიდიული |
| 16 | ნორვეგია | კერძო საკუთრება | იურიდიული/საბუღალტრო ანგარიშები |

ასევე, ელექტროენერჯის საცალო მიწოდების ბიზნესში კონკურენციისათვის ძალიან მნიშვნელოვანია განაწილების ოპერატორების გამოყოფა მიწოდების ბაზისაგან.

ეფექტური კონკურენცია ასევე მოთხოვს გენერაციისა და მიწოდების კომპანიების ჰორიზონტალურ განცალკევებასაც.

მიუხედავად იმისა, რომ ბაზრის სტრუქტურა მნიშვნელოვანია კონკურენტული გარემოს ჩამოყალიბებისათვის, შესაბამისი და დროული რეგულირება, განსაკუთრებით გადამცემ ხაზებთან ხელმისაწვდომობის კუთხით, აუცილებელია ეფექტური კონკურენციის ჩამოყალიბებისათვის. 2003 წლის დირექტივამ ყველა წევრი ქვეყნისაგან მოითხოვა დაეფუძნებინათ დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოები. ექსპერტები აღნიშნავენ, რომ მიუხედავად სხვადასხვა წევრ ქვეყანაში მარეგულირებელი ორგანოების დამუკიდებლობის განსხვავებული ხარისხისა, ისინი მიისწრაფვიან იყვნენ უფრო

დამოუკიდებლობა, ვიდრე ეკონომიკის სხვა სფეროების დამოუკიდებელი მარეგულირებელი ორგანოები.

გადამცემი და გამანაწილებელი ბიზნესის სტიმულირების სისტემაზე დაფუძნებულმა რეგულირებამ შეიძლება გამოიწვიოს გადაცემის ფასების შემცირება, რაც თავისმხრივ დანახარჯების შემცირების ეფექტია. გერმანიაში, სადაც არ არსებობს ელექტროენერგეტიკის მარეგულირებელი ორგანო და შესაბამისად, სტიმულირებაზე დაფუძნებული რეგულირების სქემა გადაცემის ტარიფების წლების განმავლობაში უცვლელია და ერთ-ერთი უმაღლესია ევროპაში.

ევროკომისიის დირექტივას “ელექტროენერგეტიკის შესახებ” არ მოუთხოვია ელექტროსექტორში კერძო საკუთრების აუცილებლობა. გერმანიასა და ბელგიაში ელექტროენერგეტიკული სექტორი პრაქტიკულად მთლიანად კერძო საკუთრებაში იმყოფებოდა რეფორმის დაწყებამდეც. პრივატიზაციის ყველაზე ინტენსიურ პროგრამებს ადგილი ჰქონდა პორტუგალიასა და დიდ ბრიტანეთში. რამდენიმე ქვეყანამ განახორციელა მხოლოდ ნაწილობრივი პრივატიზაცია (მაგალითად იტალია), მაშინ, როცა ზოგიერთ ქვეყანაში პრივატიზაციის პროცესი თითქმის არ დაწყებულა (მაგალითად საფრანგეთში). ასეთი მიდგომა (თანდათანობით პრივატიზაცია) თავიდან გვაშორებს პოლიტიკურ დაძაბულობას, თუმცა მან შეიძლება შეაფერხოს სისტემის ლიბერალიზაციის პროცესი. ჰოლანდიაში გადაცემისა და განაწილების ბიზნესები დღემდე სახელმწიფოს საკუთრებაში რჩება.

კონკურენტული გარემოს ჩამოსაყალიბებლად მსხვილი კომპანიების დანაწევრება (დაშლა) უფრო იოლია პრივატიზაციის პროცესის დროს. ზოგიერთ ქვეყანაში ეს არ განხორციელებულა, რათა თავიდან აეცილებინათ ეროვნული კომპანიების შესყიდვის შესაძლებლობა სხვა ქვეყნის კომპანიების მიერ (მაგალითად ჰოლანდიასა და ნორვეგიაში).

ნორვეგია იმის ნათელი მაგალითია, რომ ლიბერალიზაცია აუცილებლად არ მოითხოვს პრივატიზაციას, რამდენადაც ამ ქვეყანაში კონკურენტული გარემო ჩამოყალიბდა მთლიანად სახელმწიფოს კონტროლის ქვეშ მყოფი კომპანიების მეშვეობით, თუმცა ამის განხორციელება საკმაოდ დიდი დრო დასჭირდა.

აღსანიშნავია, რომ ელექტროენერგეტიკული ბაზრების ფინანსური ინტეგრაცია უფრო სწრაფად განხორციელდა, ვიდრე ტექნიკური. არასათანადო მარეგულირებელი ზეწოლისა და კონტროლის პირობებში ევროპულმა ელექტროენერგეტიკულმა კომპანიებმა გამოავლინეს ძლიერი ტენდენცია ბაზრის კონცენტრაციისაკენ. ბაზრის კონსოლიდაცია და კონცენტრაცია შეიმჩნევა როგორც მთლიანად ევროკავშირის მასშტაბით ასევე ელექტროსისტემების დონეზე, რაც ცხადია უარყოფითად მოქმედებს ბაზრის სრულყოფილ ლიბერალიზაციასა და სრულყოფილი კონკურენტუნარიანი გარემოს ჩამოყალიბების შესაძლებლობაზე.

ჰორიზონტალური ინტეგრაცია - მემკვიდრეობით მიღებულმა დარგის სახელმწიფო მფლობელობამ და ეროვნულმა ელექტროენერგეტიკულ ბაზრებზე მოქმედი მსხვილი კომპანიების ცენტრალიზებული მართვის სისტემამ გამოიწვია ის, რომ ევროკავშირის ბევრ ქვეყანაში ძალიან მაღალია ჰორიზონტალური ინტეგრაციის დონე. იუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში გატარებული რეფორმების შედეგად შესაძლებელი გახდა ჰორიზონტალური კონცენტრაციის დონის შემცირება მიწოდებასა და გენერაციაში, ეს მაინც გამონაკლისებია და არა ძირითადი ტენდენცია.

ვერტიკალური ინტეგრაცია - ლიბერალიზაციის პროცესების დაწყებამდე ვერტიკალურად ინტეგრირებულ სტრუქტურებს გააჩნდათ აშკარა ეკონომიკური და ტექნიკური უპირატესობები და წარმოადგენდნენ მოხერხებულად სამართავ ორგანიზაციულ ერთეულებს. თავდაპირველმა რესტრუქტურისაციის პროცესებმა გარკვეულწილად შეამცირა ამ კომპანიების ვერტიკალური ინტეგრირების ხარისხი თუმცა, პრივატიზაციის პროცესის შემდეგ პრივატიზებულმა კომპანიებმა გამოავლინეს ვერტიკალური რეინტეგრაციისაკენ ძლიერი სწრაფვა.

კვლევებით დადგინდა, რომ ვერტიკალურად ინტეგრირებული ელექტროენერგეტიკული კომპანიების ყველაზე აქტიურები იყვნენ ევროპულ კომპანიებს შორის და მიისწრაფვოდნენ შეეძინათ ასევე ვერტიკალური ინტეგრაციის მაღალი დონის მქონე კომპანიები. კვლევებმა ასევე აჩვენა, რომ კომპანიებში ვერტიკალური ინტეგრირების მაღალმა ხარისხმა მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია პრივატიზაციის პროცესების სწრაფად წარმართვასა და პრივატიზაციის შედეგად სასურველი შედეგების მიღწევაზე.

გარდა ამისა, არსებობს ირიბი კავშირი ვერტიკალურ ინტეგრაციასა და ინვესტიციებს შორის. გენერაციისა და განაწილების ინტეგრაციის მაღალმა დონემ შეიძლება მიგვიყვანოს გაზრდილ ინვესტიციებამდე, ასეთი ინტეგრაციის მქონე კომპანიების საქმიანობის ნაკლებრიკიანობის გამო. თუმცა, ეს ფაქტორი მარეგულირებელ ორგანოებს აყენებს ალტერნატივის წინაშე იმის გამო, რომ ელექტროენერგეტიკულ ბაზარზე მოქმედი ასეთი ვერტიკალური ინტეგრაციის მქონე კომპანიების არსებობა (სადაც გენერაციისა და განაწილების ბიზნესი ინტეგრირებულია) უარყოფით გავლენას ახდენს ბაზარზე კონკურენტული გარემოს ჩამოყალიბებაზე.

მაგალითისთვის, დიდ ბრიტანეთში ელექტროენერჯის საცალო მიწოდების მარჯა კონცენტრაციის ხარისხის ზრდასთან ერთად გაიზარდა, რაც იმით იყო გამოწვეული, რომ ბრიტანულ ბაზარზე მოქმედი ელექტროენერჯის მიმწოდებელი კომპანიების რიცხვი შემცირდა, გენერაციული კომპანიების მიერ მიმწოდებელი კომპანიების შესყიდვის ხარჯზე.

ბაზრის კონცენტრაციის საკითხები (კომპანიების შერწყმა, წილების ყიდვა-გაყიდვა) ბევრ ევროპულ ქვეყანაში კონტროლდება “კონკურენციის სააგენტოების” ზედამხედველობით, თუმცა ექსპერტები აღნიშნავენ, რომ ხშირ შემთხვევაში ასეთ სააგენტოებს საშუალება არ აქვთ ობიექტური და სრული ან შემცირების შესახებ. მის თავიდან ასაცილებლად კი ერთ-ერთი ეფექტიანი და აუცილებელი საშუალება კომპეტენტური ენერგეტიკის მარეგულირებელი დამოუკიდებელი ორგანოების დაფუძნებაა.

ლიბერალიზაციის პროცესის ეფექტი შეიძლება ფასდებოდეს რამდენიმე მაჩვენებლით. ელექტროენერჯიაზე ფასები წარმოადგენს ამ ეფექტის ყველაზე მნიშვნელოვან ინდიკატორს. ყველაზე სასურველი შედეგი, რომელიც შეიძლება ერთიანი ევროპული ბაზრის შექმნამ მოიტანოს, წარმოადგენს ელექტროენერჯიაზე დაბალი ფასები საბითუმო და საცალო ვაჭრობისათვის. თუმცა, ეს შედეგი დავის მხრივ დამოკიდებულია რამდენიმე მაჩვენებელზე:

- ენერჯიაშემცველების ბაზარზე და განსაკუთრებით ბუნებრივი გაზის ხელმისაწვდომობაზე;
- კონკურენტული გარემოს არსებობაზე (ბუნებრივი გაზის ბაზარზე კონკურენტული ფასების ფორმირებისთვის);

- ეროვნული ელექტროსისტემების საკმარისი ურთიერთკავშირების არსებობაზე და ევროკავშირის მასშტაბით ამ ენერჯის თავისუფლად ვაჭრობის შესაძლებლობაზე.

გარდა ამისა, აუცილებელია სტიმულირებაზე დაფუძნებული რეგულირება, რათა **შემცირდეს ელექტროენერჯის გადაცემის ხარჯები.**

ელექტროენერჯიაზე ფასის შემცირება შეიძლება იმის მაჩვენებელი იყოს, რომ მივადწიოთ სასურველ ეფექტს და შესაბამისად, ეს ეფექტი მივიტანოთ მომხმარებელამდე. ლიბერალიზაცია შეიძლება ასევე მოიცავდეს ტარიფების დიფერენციაციის აუცილებლობას მომხმარებელთა სხვადასხვა ჯგუფებისათვის. ამის მიღწევა უფრო რთულდება გაზის, ნავთობის და ქვანახშირის ფასების ცვალებადობასთან ერთად.

რეალურად ძალიან დიდი სხვაობაა ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში საბოლოო მომხმარებლის მიერ ელექტროენერჯის შესასყიდ ფასებს შორის თუმცა აღნიშნული განსხვავება შეიძლება გამოწვეული იყოს ელექტროენერჯის სატარიფო განაკვეთში ასახული კომპონენტებით, რომლებიც განსხვავებულია სხვადასხვა ქვეყნებისთვის შესაბამისი სატარიფო მეთოდოლოგიის ფარგლებში.

როგორც მოსალოდნელი იყო, მსხვილმა სამრეწველო მომხმარებლებმა მეტად ისარგებლეს ლიბერალიზაციის შედეგად მიწოდების სფეროში შექმნილი კონკურენტული სიტუაციით, ვიდრე მომხმარებელთა სხვა, უფრო მცირე ჯგუფებმა. თუმცა 2007 წლისათვის დაგეგმილი ევროპული ბაზრების ლიბერალიზაციის პროცესების დასრულება მცირე მომხმარებელთა უფრო დიდ ნაწილს შესაძლებლობას მისცემს შეიცვალონ მიწოდებლები ან და არსებულ მიწოდებლებს გააუმჯობესებინონ ელექტროენერჯის მიწოდების პირობები.

ელექტროენერჯის განაწილებისა და გადაცემის ტარიფების წილი ელექტროენერჯის საბოლოო ფასში საკმაოდ მნიშვნელოვანია და ამასთანავე, არ წარმოადგენს კონკურენტული წნეხის ობიექტს. ამასთან, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ეფექტური გაუმჯობესებებისა და ასეთი ტარიფების შემცირებისათვის აუცილებელია შესაბამისი მკაცრი რეგულირება. ელექტროენერჯის გადაცემის ტარიფების მკვეთრად განსხვავებულია სხვადასხვა წევრ ქვეყნებში.

გარდა ამისა, ელექტროენერჯის განაწილების ტარიფები განსხვავებულია წევრი ქვეყნების მიხედვით, თუმცა ეს განსხვავება უფრო

ნაკლებია, ვიდრე გადაცემის ტარიფების შემთხვევაში. განაწილების ტარიფებს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავებები შეინიშნება ცალკეულ ქვეყნებს შორის. მაგალითად ტარიფები გერმანიაში ორჯერ უფრო დიდია ვიდრე დიდ ბრიტანეთში.

ელექტროენერჯის განაწილების ტარიფები შესაძლოა ასევე ასახავდეს ელექტროენერჯის საბოლოო ფასის სხვადასხვა კომპონენტების ერთობლივ განაწილებას ვერტიკალურად ინტეგრირებული კომპანიების მიერ. დამოუკიდებელი, სტიმულირებაზე დაფუძნებული რეგულირება ხელს უწყობს დანახარჯების დაზოგვას და ხელს უშლის ვერტიკალური თუ ჰორიზონტალური ინტეგრაციის გამო ელექტროენერჯის საბოლოო ფასში მონოპოლიური ტარიფების შეტანას.

1.4. ინვესტიციების ადეკვატურობა და მიწოდების საიმედოობა

ცენტრალიზებული დაგეგმვის არარსებობის პირობებში ენერგობაზარი მოითხოვს სისტემაში საკმარისი და დროული ინვესტიციების განხორციელებას. შეიძლება ითქვას, რომ არასაკმარისი ინვესტიციები ყველაზე დიდი ნაკლია, რომელიც ელექტროენერგეტიკული ბაზრების ლიბერალიზაციის პროცესმა მოიტანა. მომავალი ინვესტიციების განხორციელების სტიმულირების ადეკვატურობის შეფასება საკმაოდ ძნელია, კონკურენტული სიტუაციის შედეგად გერმანიაში წარმოშობილი ენერჯის სიჭარბის გამო. ამასთან, დროთა განმავლობაში, როცა მიწოდება და მოთხოვნა დაბალანსდება ახალი ინვესტიციები აუცილებელი გახდება.

ექსპერტების აზრით, ფინანსური და ტექნიკური ინვესტიციის შემდეგ ინვესტიციების ამონაგების ნორმები დაახლოვდება. ძალიან ძნელია იმის განსაზღვრა, საკმარისია თუ არა ინვესტიციებიდან ამონაგები და ქმნის თუ არა იგი ახალი ინვესტიციების განხორციელებისთვის სტიმულებს, ვინაიდან ყველა ინვესტორი ინდივიდუალურად და სუბიექტურად აფასებს ბიზნესიდან მოგების სახით მისაღებ უკუგებას შესაბამის ინვესტიციაზე. მაგალითად, ნორვეგიაში ბოლო წლებში ელექტროენერგეტიკაში განხორციელებული ინვესტიციების ამონაგების დონე უფრო დაბალი იყო ვიდრე სხვა საწარმოო დარგებში განხორციელებული ინვესტიციების ამონაგების დონე. ამასთან, აუცილებელია იმის შეფასებაც – არის თუ არა ენერგეტიკაში განხორციელებული ინვესტიციები უფრო ნაკილებრისკიანი ვიდრე მრეწველობის სხვა დარგებში განხორციელებული ინვესტიციები.

მოსალოდნელია, რომ ევროპაში არსებული ჭარბი გენერაციული სიმძლავრეები ისეთ მნიშვნელოვან და დიდ ბაზრებზე, როგორცაა გერმანია და საფრანგეთი, უახლოეს მომავალში შემცირდება. მიუხედავად იმისა, რომ კიდევ რამდენიმე ქვეყანას გააჩნია ჭარბი გენერაციული სიმძლავრეები, მომავალი ინვესტიციების უდიდესი ნაწილი გარდაუვლად განხორციელდება გაფართოებულ ევროპულ ლიბერალიზებულ ბაზრებზე. ელექტროენერგიაზე გაზრდილი მოთხოვნა და გენერაციულ სიმძლავრეებში დღეს არსებული ინვესტიციების დაბალი დონე გამოიწვევს სარეზერვო სიმძლავრეების შემცირებას და სისტემების სტაბილურობისათვის საფრთხის შექმნას. ს შეიძლება მოხდეს განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, სადაც პოლიტიკური ნების

არარსებობის გამო ხელისუფლება ეწინააღმდეგება ელექტროენერგიაზე ფასების ზრდას.

ელექტროენერგიის მიწოდების საიმედოობა ძალიან მნიშვნელოვანი ფაქტორია სისტემის სტაბილურად ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად. ელექტროენერგიის მიწოდებაში ხშირმა შეფერხებებმა და ფასების ხშირმა ცვალებადობამ შეიძლება ლიბერალიზაციისა და ინტეგრაციის პროცესების შეფერხება გამოიწვიოს.

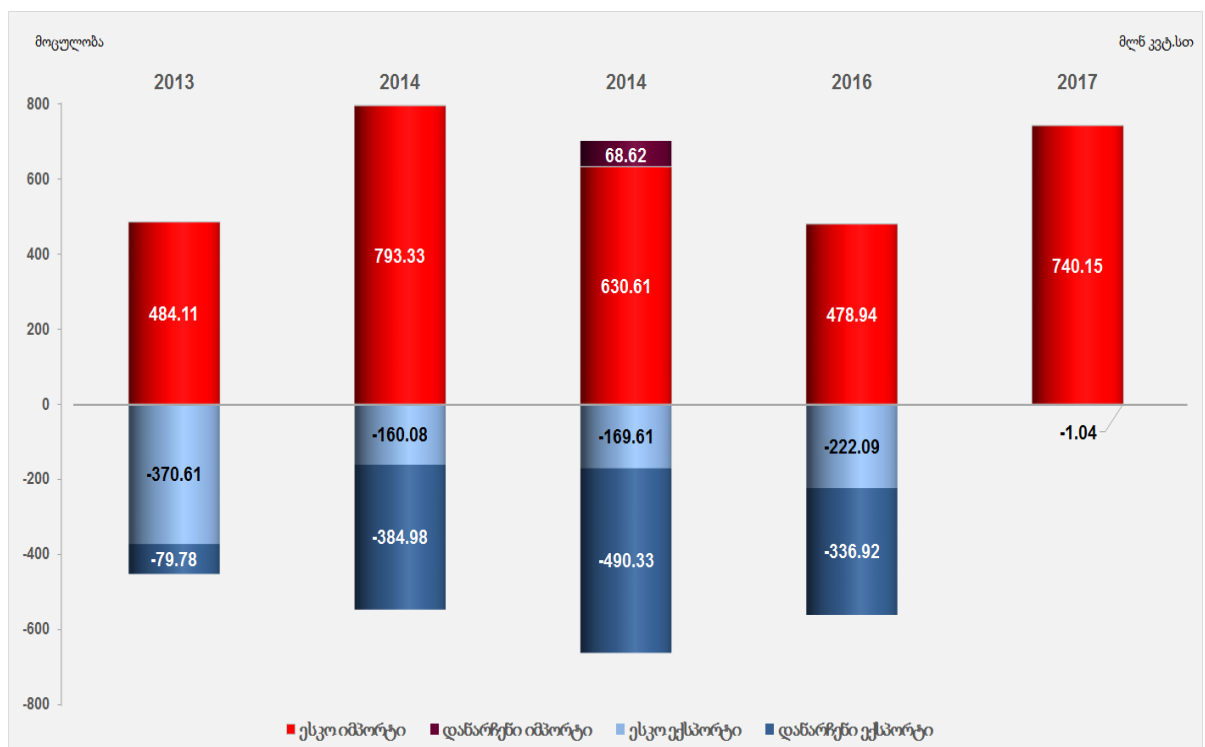
ევროკავშირის ქვეყნებში არსებული გენერაციული სიმძლავრეების ჭარბი დონე ჯერჯერობით არ იძლევა შემოფოთების საფუძველს, თუმცა არსებობს გარკვეული გამონაკლისებიც. მაგალითად, იტალია, არასაკმარისი გენერაციული სიმძლავრეების გამო, ჯერ კიდევ მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია იმპორტზე, რაც გამოწვეულია სხვა მრავალი ფაქტორით.

მიწოდების საიმედოობით უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს, როგორც მთლიანად ევროკავშირის მასშტაბით ასევე, ეროვნული ელექტროსისტემების დონეზე. თუ ყველა ქვეყანა დამოკიდებული იქნება იმპორტზე, რათა დააკმაყოფილოს ელექტროენერგიაზე მოთხოვნა პიკის საათებში, მაშინ იმპორტზე ასეთი დამოკიდებულება აუცილებლად დაარღვევს სისტემის გამართული მუშაობის რიტმს. ასე, რომ ახალი გენერაციის სიმძლავრეების მშენებლობისა და ეკოლოგიური პრობლემების თავიდან ასაცილებლად, ქვეყნის ელექტროენერგეტიკული სისტემების მთლიანად იმპორტით უზრუნველყოფა საკმაოდ წინააღმდეგობრივი საკითხია.

ცალკეულმა წევრმა ქვეყანამ გარკვეული დოზით აუცილებლად უნდა შეინარჩუნოს საკუთარი გენერაციული სიმძლავრეები, იმპორტზე მათი დამოკიდებულების ხარისხის გათვალისწინებით, მითუმეტეს თუ გავისხენებთ ბოლო წლების მაგალითს, როდესაც არგენტინამ ჩილეს მოულოდნელად შეუწყვიტა ბუნებრივი გაზის მიწოდება, რათა საკუთარი გაზის რეზერვები ჰქონოდა და გამოეყენებინდა საკუთარი მოხმარებისათვის. ეს მაგალითი კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმას, რომ სრულად ენერგიაშემცველების იმპორტზე დამოკიდებული ქვეყნები მუდმივი საფრთხის ქვეშ იმყოფებიან. აქვე უნდა გავისხენოთ რუსეთის მიერ გაზის შეწყვეტა საქართველოსთვის პოლიტიკური მიზნით 2006 წლის ზამთარში.

„ელექტროენერჯის (სიმძლავრის) ბაზრის წესების“ შესაბამისად, ელექტროენერგეტიკული სისტემის სტაბილურობის უზრუნველყოფის მიზნით, ავარიულ სიტუაციებში იმპორტსა და ექსპორტზე ხელშეკრულებების გაფორმების უფლება გააჩნია მხოლოდ ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ოპერატორს, რომლის მონაცემებითა საქართველოსთვის განხორციელებული იმპორტ-ექსპორტის მონაცემები წარმოდგენილია ნახაზზე 1.5 (ელექტროენერგეტიკული სისტემის კომერციული ოპერატორი, 2017).

ნახაზი 1.5. ელექტროენერჯის იმპორტ-ექსპორტის წილი 2013-2017 წლები



ევროკავშირის ქვეყნებში ღონისძიებები ტარდება არსებული ბირთვული გენერაციის ობიექტების მიერ ნახშირბადის გამოყოფის შემცირებისთვის. შესაბამისად, წვერი ქვეყნები სულ უფრო მეტ ყურადღებას უთმობენ ელექტროენერჯის ალტერნატიული წყაროებით ელექტროენერჯის მიღების საკითხებს. თუმცა, შეძლებენ თუ არა ელექტროენერჯის განახლებადი და ეკოლოგიურად სუფთა წყაროებით დააკმაყოფილონ ელექტროენერჯიაზე გაზრდილი მოთხოვნები ჯერჯერობით უცნობია. კონკურენციამ და საბაზრო რისკებმა შესაძლოა უფრო მეტი ინვესტიციები მიმართონ ისეთი

ტექნოლოგიების განვითარებისაკენ, რომლებსაც ნაკლები დანახარჯები და ნაკლები დრო სჭირდებათ და არა განახლებადი ენერჯის წყაროების გენერაციული სიმძლავრეების მშენებლობისკენ, რომელიც ძალიან რისკიანი და ამავე დროს მშენებლობის მხრივ ხანგრძლივია. ლიბერალიზაციის გრძელვადიანი ეფექტები, ეკოლოგიური ენერჯის გამომუშავების ტექნოლოგიების განვითარების არჩევასთან დაკავშირებით დამოკიდებულია იმ სუბიექტების მოცულობაზე, რომელიც სახელმწიფოს მხრიდან მიმართული იქნება ამ ღონისძიებების დაფინანსებაზე.

ენერჯის განახლებადი წყაროებიდან ელექტროენერჯის მწარმოებელი კომპანიების ტექნოლოგია ჯერ კიდევ მეტისმეტად ძვირია და მათ გააჩნია სუსტი ტექნიკური მახასიათებლები ელექტროენერჯის უწყვეტი მიწოდების უზრუნველყოფის მხრივ.

1996-2006 წლებში ევროკავშირში ელექტროენერჯის ფასები უფრო დაბალი ტემპით იზრდებოდა, ვიდრე მოხმარების ფასების ინდექსი. გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია, რომ მომხმარებლები ზოგადად **კმაყოფილნი იყვნენ მომსახურების ხარისხით.**

მომავალში ბევრი რამ იქნება დამოკიდებული ევროპული ელექტროენერჯეტიკული ბაზრების შემდგომ ინტეგრაციაზე და მარეგულირებელი ორგანოების მცდელობებისა და მათ მიერ გატარებული ღონისძიებების ეფექტიანობაზე, რათა ლიბერალიზაციის პროგრამის ეფექტი მაქსიმალურად მიიტანონ მომხმარებლებამდე.

შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ ევროკომისიის მცდელობები, შექმნილიყო ერთიანი ევროპული ბაზარი, ძირითადად ხორციელდებოდა ელექტროენერჯეტიკული სექტორის რესტრუქტურისა და ელექტროენერჯით საბითუმო ვაჭრობაში კონკურენტული გარემოს ჩამოყალიბების ხელშეწყობის გზით. ასევე, დიდი ყურადღება დაეთმო რეგულირებას, ელექტროენერჯის გადამცემ და გამანაწილებელ ხაზებთან ხელმისაწვდომობის პირობების ჩამოყალიბებას, საბითუმო და საცალო ვაჭრობაში კონკურენციის შექმნას. საერთო ჯამში ევროპული ელექტროენერჯეტიკული ბაზრის ლიბერალიზაციისადმი ერთიანმა მიდგომამ, რომელიც დაფუძნებული იყო სრულყოფილი ლიბერალიზაციისაკენ, ნაბიჯ-ნაბიჯ სხვაზე დამაკმაყოფილებელი შედეგი გამოიღო.

თუ გავითვალისწინებთ, რომ ევროკომისიის დირექტივების შემუშავებამდე წვერი ქვეყნების ელექტროსისტემების ფუნქციონირების კანონზომიერებებსა და კომპონენტებს შორის დიდი სხვაობა იყო, მაშინ შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ დღეის მდგომარეობით სტრუქტურების ინსტიტუტებისა და სისტემების ფუნქციონირების წესები საკმაოდ სტანდარტიზებულია მთელი ევროკავშირის მასშტაბით. ელექტროენერგეტიკული ბაზრების გახსნილობის ხარისხი მკვეთრად გაიზარდა და ხშირ შემთხვევაში აღემატება კიდევ დირექტივებით გათვალისწინებულ მოთხოვნებს. ელექტროენერგეტიკული კომპანიების პროდუქტიულობა გაიზარდა და ამავე დროს, ყველაზე ლიბერალიზებულ ევროპულ ბაზრებზე შემცირდა მათი მოცუბის მარჟა.

ეხლა ევროპული ელექტროენერგეტიკული ბაზარი ახალი ამოცანების წინაშე დგას, სადაც დირექტივებით გათვალისწინებული მინიმალურ მოთხოვნებისაგან განსხვავებით, ყურადღება უფრო მეტად გამახვილდეს სპეციფიკურ და ტექნიკურ საკითხებზე.

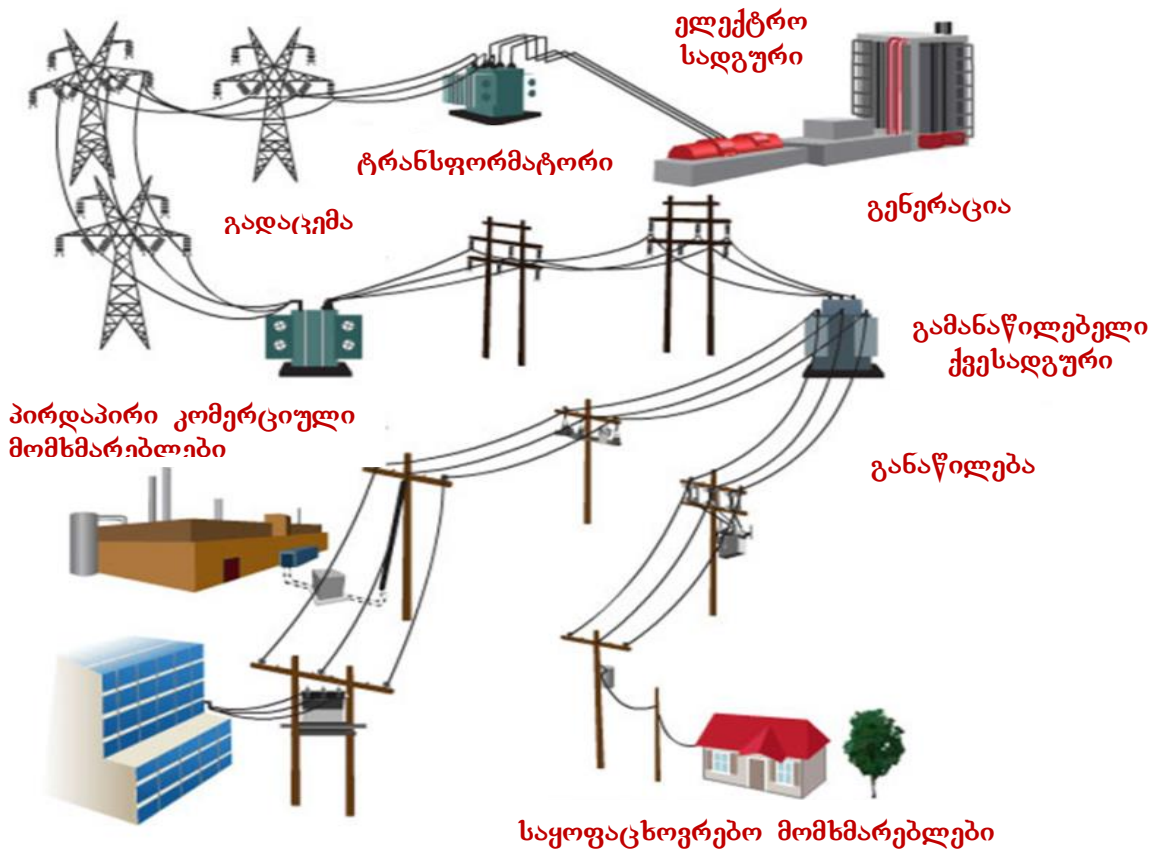
ყველაზე მიზანშეწონილი გზა, რომლის გავლითაც შესაძლებელია მიღწეული იქნას ერთიანი ევროპული ენერგეტიკული ბაზრის ჩამოყალიბება, გადის ევროპის რეგიონულ ელექტროენერგეტიკულ ბაზარზე.

1.5. ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების ლიცენზიატების რეგულირების გაგრძელებული მოდელები

ელექტროენერჯია კაცობრიობის ერთ-ერთი უდიდესი მონაპოვარია. თანამედროვე მსოფლიოში იგი ყველაზე უნივერსალური ენერჯიაშემცველი და აუცილებელი კომპონენტია როგორც წარმოებისთვის, ისე მოსახლეობის არსებობისთვის. ელექტროენერჯის როგორც პროდუქტის ერთ-ერთ ძირითად მახასიათებელს წარმოადგენს ის, რომ მისი წარმოება და მოხმარება ერთდროულად ხდება, რაც საკმაოდ რთულ მაღალტექნოლოგიურ პროცესთანაა დაკავშირებული. ელექტროენერჯის წარმოებისა და მოხმარების სრული ციკლი მოიცავს რამდენიმე ეტაპს: ელექტროენერჯის გენერაცია ელექტროსადგურების მიერ, გამომუშავებული ელექტროენერჯის გადაცემა მაღალი ძაბვის ქსელით, მისი განაწილება დაბალი ძაბვის ქსელში და საბოლოოდ მომხმარებლებისთვის მიწოდება საყოფაცხოვრებო თუ საწარმოო დანიშნულებით მოხმარებისათვის (ელექტროენერჯეტიკული პოლიტიკის მოდელირება და ანალიზი, 2013).

ელექტროსადგურების მიერ გამომუშავებული ელექტროენერჯია ძაბვის ამამაღლებელი ტრანსფორმატორების საფეხურების გავლით მიეწოდება მაღალი ძაბვის (220-500 კვ) ელექტროგადამცემ ქსელს, რომლის საშუალებითაც ხდება მისი გადაცემა დიდ მანძილებზე. შემდგომ გადამცემი სისტემის ქვესადგურებში ხდება ამ ენერჯის გადაცემა გამანაწილებელი კომპანიების შედარებით დაბალი (35-110 კვ) ძაბვის ქსელში, რომლის საშუალებითაც ის მიეწოდება დასახლებულ პუნქტებს და მსხვილ საწარმოებს. გამანაწილებელ ქვესადგურებში ხდება ძაბვის შემდგომი დადაბლება 6-10 კვ-მდე, საიდანაც კვებას ასევე იღებენ მსხვილი მომხმარებლები, ხოლო გამანაწილებელ ტრანსფორმატორებში ძაბვა საბოლოოდ დაიყვანება საცალო მომხმარებლისთვის მისაღებ 220-380 ვ ძაბვამდე და მიეწოდება სხვადასხვა ტიპის საცალო მომხმარებელს, რომლებსაც წარმოვადგენთ თითოეული ჩვენგანი (ნახაზი 1.6).

ნახაზი 1.6 ელექტროენერგეტიკული სისტემა



ელექტროენერგეტიკული სისტემა წარმოადგენს ერთიან დაკავშირებულ რთულ სისტემას, რომელიც ექვემდებარება ერთიან სადისპეტჩერო მართვას. სისტემის ყველა გენერატორი სინქრონიზებულია და ერთნაირი სიჩქარით ბრუნავს. სისტემის ოპერატორისათვის, რომელიც სადისპეტჩერო მომსახურებას ახორციელებს, მთავარი ამოცანაა უზრუნველყოს მუდმივი წონასწორობა ელექტროენერჯის მიწოდებასა (გენერაცია და მეზობელი სისტემებიდან გადაღინება) და მოხმარებას შორის და შეინარჩუნოს სისტემაში ერთიანი სტანდარტული სიხშირე (50 ან 60 ჰც), სტანდარტული ძაბვის დონეები, უსაფრთხოების აუცილებელი დონე და სისტემის მდგრადობა შესაძლო გამორთვების და ავარიების მიმართ, რაც ურთულესი მართვის ამოცანაა. გადამცემი სისტემის ოპერატორი მაღალი ძაბვის ელექტროგადამცემ ქსელს უწევს ექსპლუატაციას. ისევე როგორც ელექტროენერჯის გადამცემი სისტემის ოპერატორისათვის, გამანაწილებელი ქსელის ოპერატორის ძირითად ფუნქციას ქსელის ტექნიკური მართვა და მიღებული ელექტროენერჯის მომხმარებლამდე

მიწოდება წარმოადგენს, ოღონდ საშუალო და დაბალი ძაბვის გამანაწილებელი ქსელით. გამანაწილებელი ქსელი ერთმანეთთან აკავშირებს მომხმარებლებს გადამცემ, გენერაციისა და სხვა გამანაწილებელ ქსელებთან. ბევრ შემთხვევაში, და მათ შორის საქართველოში, განაწილების ოპერატორი ასევე მომხმარებელთან კომერციული ურთიერთობის (მიწოდება) ფუნქციასაც ასრულებს, თუმცა, საზოგადოდ, ეს ორი ერთმანეთისგან განსხვავებულ საქმიანობად განიხილება.

მომხმარებლის და გენერატორების დამაკავშირებელი გადაცემისა და განაწილების ქვესისტემები (ქსელები) ბუნებრივ მონოპოლიებს წარმოადგენენ, რადგან მათი პარალელური სისტემების აგება როგორც ტექნიკურად, ისე ეკონომიკურად გაუმართლებელია. აქედან გამომდინარე, რეგულირებას უნდა ექვემდებარებოდეს ქსელური სექტორის საქმიანობა. მარეგულირებელი კომისია ზედამხედველობას შეიძლება უწევდეს ქსელურ საწარმოთა შემოსავლებსა და ხარჯებს, მომსახურების ხარისხს, მესამე მხარის ქსელზე დაშვებას და ა.შ.

მიუხედავად მსგავსი ფუნქციებისა და საქმიანობის სფეროსი, გამანაწილებელი ქსელის საქმიანობა განცალკევებით რეგულირდება გადამცემი ქსელის საქმიანობისაგან, რათა არ შეიზღუდოს საბითუმო ბაზარი. თუმცა რეგულირების მიზნები და მარეგულირებელი მიდგომები ორივე შემთხვევაში ერთნაირია.

განსხვავებით გადამცემი მაღალი ძაბვის ქსელისაგან, გამანაწილებელი ქსელი უფრო მეტ კაპიტალურ ხარჯებს მოითხოვს და შესაბამისად ინტეგრირებულ სამომხმარებლო ტარიფში დიდი წილიც აქვს; ამას დიდი ბრიტანეთის მაგალითიც ადასტურებს, სადაც ელექტროენერჯის გადამცემი სისტემა 6.2 მილიარდ ფუნტად არის შეფასებული, ხოლო გამანაწილებელი სისტემა 13 მილიარდ ფუნტად, ხოლო ინტეგრირებულ ტარიფში მათი წილი შესაბამისად 3% და 21%-ია.

ელექტროენერგეტიკული სისტემის ქსელურ სექტორში რეგულირებას ექვემდებარება საწარმოთა ინვესტიციები, მესამე მხარის ქსელზე დაშვება, საწარმოთა ლიცენზირებადი საქმიანობა და ტარიფები. ინვესტიციების რეგულირების მიზანი მინიმალური მომსახურების ხარისხის უზრუნველსაყოფად ოპტიმალური ხარჯების დადგენაა, რომელიც ასევე უნდა

ითვალისწინებდეს ქსელის გაფართოებას ახალი მომხმარებლების არსებობის შემთხვევაში. ქსელზე დაშვების რეგულირების მიზანს ქსელის გამოყენებისას არადისკრიმინაციული პირობების შექმნა, ქსელური სექტორის მონოპოლიური ძალაუფლების შეზღუდვა და ქსელის უსაფრთხო ფუნქციონირება წარმოადგენს. ენერგეტიკულ საწამოთა რეგულირებისას საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია ასევე იყენებს ლიცენზიას, რომლიც კონკრეტული საქმიანობის განსახორციელებლად გაიცემა მარეგულირებლის მიერ გარკვეული პირობებით:

- დროის გარკვეულ პერიოდზე;
- კონკრეტულ გეოგრაფიულ არეალში;
- მინიმალური გარანტირებული მომსახურების ხარისხის უზრუნველყოფით;
- ეფექტიანობის უზრუნველყოფითა და ინოვაციური განვითარების პირობით;
- მესამე მხარის ქსელზე არადისკრიმინაციული დაშვებით.

ფასების რეგულირებისას კი მნიშვნელოვანია გადაცემისა და განაწილების ტარიფები ასახავდნენ მათ მიერ განხორციელებულ რეალურ ხარჯებს და სტიმულს აძლევდეს საწარმოებს გაზარდონ ეფექტიანობა და უზრუნველყონ ინოვაციური განვითარება. გამომდინარე აქედან სატარიფო რეგულირების მთავარი მიზანი საწარმოთა ფინანსური მდგრადობისა და მათი ეფექტიანობის ზრდაში მდგომარეობს, რაც საბოლოოდ შემცირებულ ტარიფებში უნდა აისახოს მომსახურების ხარისხის გაუარესების გარეშე, რაც თავისმხრივ კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს საწარმოთა დანახარჯების ბაზის გონივრული და მიზანშეწონილი ოდენობით ფორმულირების მკაფიო პრინციპების განსაზღვრის საჭიროებას.

გადაცემისა და განაწილების ქსელური საქმიანობის სატარიფო რეგულირების რამდენიმე მიდგომა განიხილება, რომელთაგან მნიშვნელოვანია:

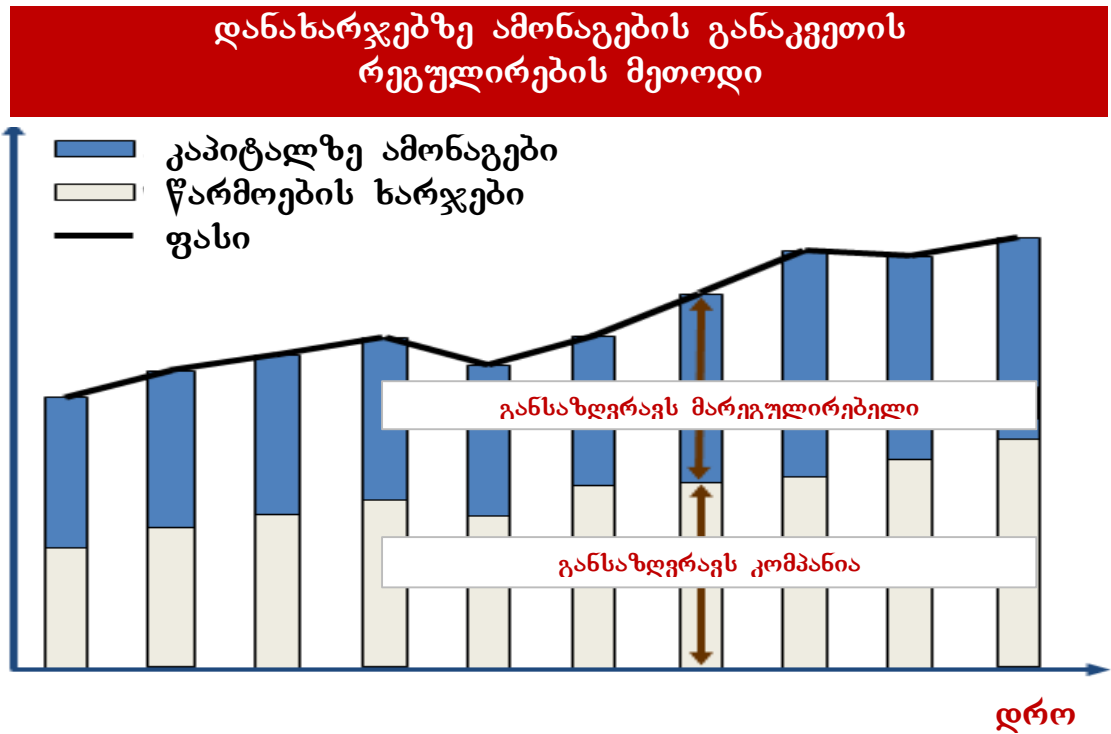
- მომსახურების დანახარჯთა ანაზღაურების მეთოდი, იგივე დანახარჯზე ამონაგების განაკვეთის რეგულირების მეთოდი (Cost-of-service remuneration/Rate of Return Regulation);
- ძირითად კრიტერიუმთა საშუალო მნიშვნელობებთან შედარების მეთოდი (Yardstick competition);
- საცალო ფასის ინდექსითა და ეფექტურობის X ფაქტორით რეგულირების მეთოდი (RPI-X regulation).

დანახარჯზე ამონაგების განაკვეთის რეგულირების (Cost-of-service remuneration/Rate of Return Regulation) მეთოდი, რომელიც განსაკუთრებით პოპულარული იყო აშშ-ში 1990-იან წლებში, მარეგულირებელს აძლევს უფლებას გადამცემი და გამანაწილებელი ქსელური ოპერატორებისათვის დააწესოს ისეთი ფასი, რომელიც საშუალებას მისცემს დაფარონ საოპერაციო ხარჯები და საჭიროების შემთხვევაში განახორციელონ ოპტიმალური რაოდენობის კაპიტალური ინვესტიციები ქსელის აღდგენის ან გაფართოების მიზნით. გამომდინარე აქედან, ქსელური საწარმოების მთლიანი შემოსავალი (Revenue) ძირითადად ორი კომპონენტისაგან შედგება - წარმოების დანახარჯებისა (Cost) და კაპიტალურ ინვესტიციებზე ამონაგებისაგან (Return on assets).

$$Revenue = Costs + Return\ on\ assets\ (1)$$

ვიზუალურად კი შეიძლება წარმოვიდგინოთ შემდეგნაირად (ნახაზი 1.7):

ნახაზი 1.7 დანახარჯებზე ამონაგების განაკვეთის რეგულირება



ამონაგების განაკვეთის რეგულირებისას დგინდება ფასის და არა საწარმოთა შემოსავლების ზედა ზღვარი. თუმცა ფორმულაში საწარმოთა შემოსავლები სიმარტივისათვის არის მოცემული, რადგან წინასწარ განსაზღვრული შემოსავლების რაოდენობა გაყოფილი წარმოებული საქონლის რაოდენობაზე, გვაძლევს ერთი ერთეულის ფასს. ამონაგების განაკვეთის რეგულირების მეთოდს ორი მნიშვნელოვანი ნაკლი აქვს: ერთი ის რომ, საწარმოს არ აძლევს სტიმულს გააუმჯობესოს წარმოების პროცესი და ამით შეამციროს ხარჯები და მეორე, შემცირდეს ტარიფები. რადგანაც საწარმომ იცის რომ გაზრდილი დანახარჯების ამოღებას ის მაინც შეძლებს ფასების გაზრდით, ასევე, წარმოების ეფექტიანობის გაზრდის შემთხვევაში, მთელ სარგებელს არა საწარმო, არამედ მომხმარებელი იღებს დაბალი ფასების სახით და ამასთან კაპიტალურ ინვესტიციებზე ამონაგების განაკვეთი თითქმის უცვლელია წლების მანძილზე, ის აღარ ფიქრობს წარმოების პროცესის განვითარებასა და დახვეწაზე. გარდა ამისა, სატარიფო რეგულირების აღნიშნული მეთოდი საწარმოებს აძლევს სტიმულს მეტი არასაჭირო კაპიტალ დაბანდებათი განახორციელონ, რომ მიიღონ მეტი მოგება. მარეგულირებლისთვის კი საკამოდ ძნელია განასხვავოს საჭირო და არასაჭირო

კაპიტალური ხარჯები ერთმანეთისაგან. ამასთან, მარეგულირებელი ყოველწლიურად ადგენს ახალ სატარიფო განაკვეთებს აღნიშნული მეთოდით, რაც თავისმხრივ ადმინისტრაციულ ხარჯებთან და ადამიანისეულ რესურსთან არის დაკავშირებული.

ძირითად კრიტერიუმთა საშუალო მნიშვნელობებთან შედარების (Yardstick competition) მეთოდით თითოეულ საწარმოს ფასის ზედა ზღვრად უწესდებათ სხვა დანარჩენი საწარმოების საშუალო დანახარჯები 4-5 წლის ვადით. ფორმულის სახით ეს შემდეგნაირად გამოისახება:

$$AC^i = \sum_{j=1, j \neq i}^n \frac{AC^j}{(n-1)} \quad (2)$$

სადაც,

AC^i - კონკრეტული საწარმოს დასაშვები შემოსავლის/ხარჯის ზედა ზღვარი;

n - ელექტროენერჯის გადამცემი ან გამანაწილებელი საწარმოების რაოდენობა;

AC^j - სხვა საწარმოების საშუალო ხარჯი.

ფორმულის მიხედვით, საწარმოს შემოსავლები დამოკიდებულია არა საკუთარ დანახარჯებზე, არამედ სხვა საწარმოთა საშუალო ხარჯებზე. გამომდინარე აქედან თუ კონკრეტული საწარმო სხვა დანარჩენ საწარმოებთან შედარებით უფრო ეფექტიანია და შედეგად ნაკლები დანახარჯები აქვს, ის მეტ მოგებას მიიღებს. სატარიფო რეგულირების აღნიშნული მეთოდი ხელს უწყობს კონკურენციის ზრდას წარმოების ეფექტიანობის გაუმჯობესებისათვის. რადგანაც ყველა საწარმოს მიზანია გააუმჯობესოს წარმოება და შეამციროს საკუთარი დანახარჯები სხვებთან შედარებით, ამით მცირდება საშუალო დანახარჯების ზედა ზღვარი, რაც საბოლოოდ ფასების შემცირებას გულისხმობს. მიუხედავად ზემოთ აღნიშნული დადებითი ეფექტებისა, სატარიფო რეგულირების ამ მეთოდს რამდენიმე უარყოფითი ეფექტიც ახლავს

თან. რაც უფრო მცირდება გადამცემი ან გამანაწილებელი ქსელური საწარმოების რაოდენობა მით უფრო იზრდება ალბათობა იმისა, რომ მათ კოორდინირებულად და ხელოვნურად გაზარდონ საკუთარი დანახარჯები. გამომდინარე იქიდან, რომ რეგულირებად საწარმოებს შორის გარკვეული სტრუქტურული განსხვავებები არსებობს, მარეგულირებლისათვის რთულია განსაზღვროს მათი დანახარჯების საშუალო მნიშვნელობები. მიუხედავად ამისა, აღნიშნული მეთოდი ფართოდ გამოიყენება ზოგიერთ ქვეყნებში კერძოდ, იტალიაში, რუმინეთში, სლოვაკეთში და სხვა.

საცალო ფასის ინდექსითა და ეფექტურობის X ფაქტორით რეგულირების (RPI-X) მეთოდი საწარმოთა პროდუქტიულობის ზრდისა და ფასების შემცირების საუკეთესო საშუალებაა, რომელიც ფართოდ გამოიყენება რიგ განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებში. გამომდინარე იქიდან, რომ გადაცემისა და განაწილების ქსელური საწარმოები ბუნებრივ მონოპოლიებს წარმოადგენენ, რთულია აქ კონკურენტული გარემოს შექმნა, თუმცა რეგულირების RPI-X მეთოდით (ნახაზი 1.8) შესაძლებელია სტიმულირების ეფექტური პირობების უზრუნველყოფა ტარიფების დანახარჯებისაგან განცალკევებით და მათი განსაზღვრისას გარე ფაქტორების შემოტანით. აღნიშნული მეთოდით ფასის ან საწარმოთა შემოსავლების ზედა ზღვარი 3-5 წლიანი ინტერვალით განისაზღვრება ქვემოთ მოცემული ფორმულით:

$$R_t = R_{t-1}(1 + CPI - X) \quad (3)$$

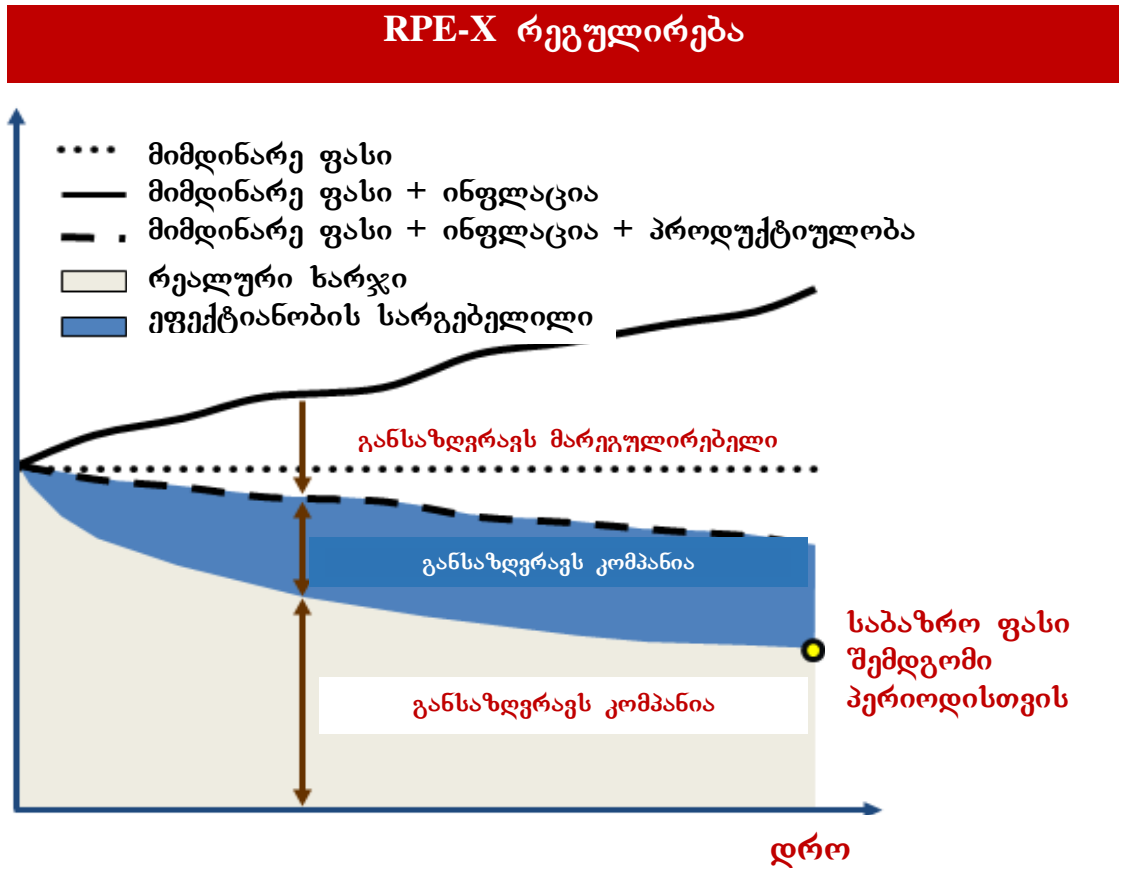
სადაც,

R_t - ფასის ან შემოსავლის ზედა ზღვარი მიმდინარე წელს;

CPI - სამომხმარებლო ფასების ინდექსი (%);

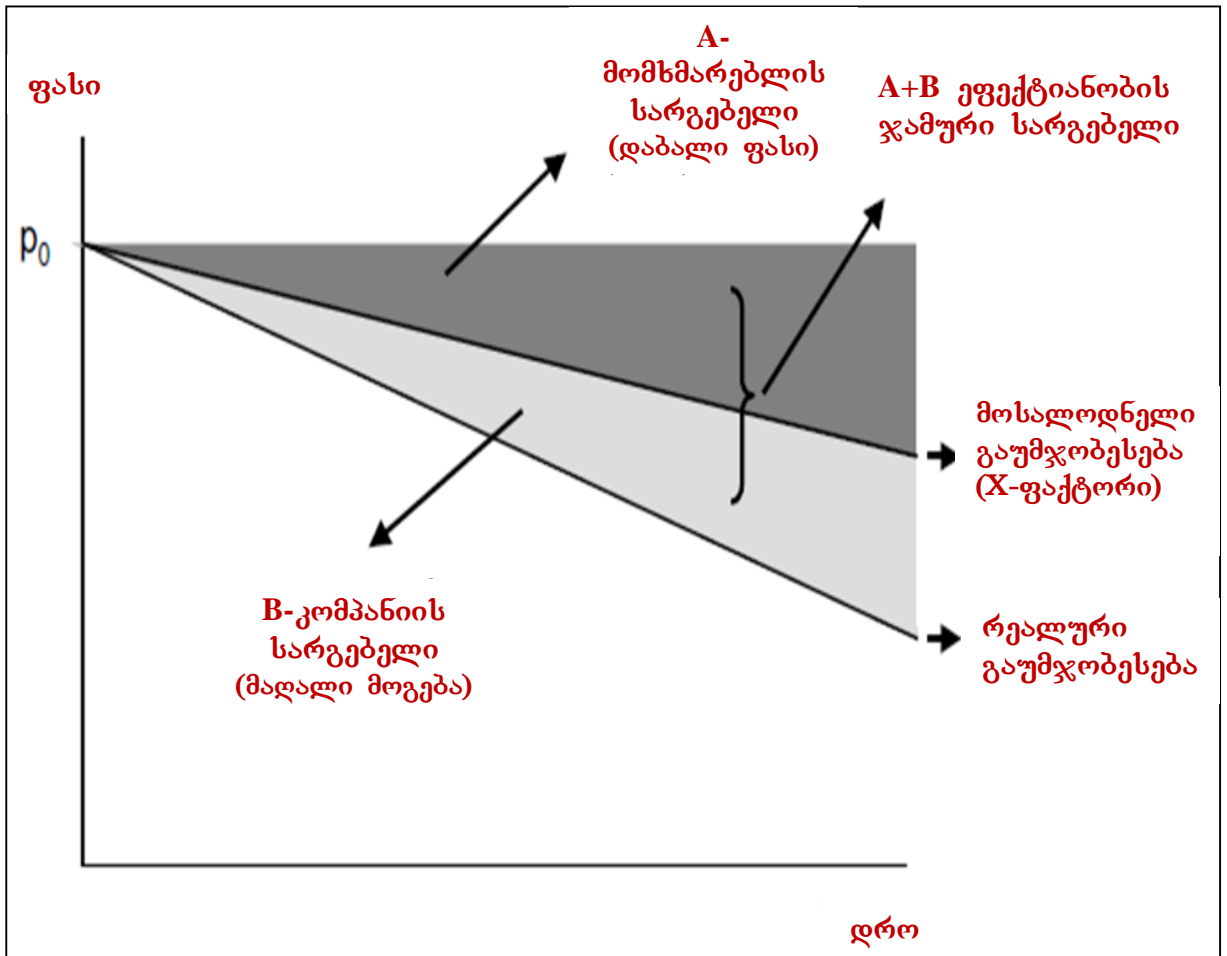
X - ეფექტიანობის ზრდის ფაქტორი (%).

ნახაზი 1.8. RPI-X რეგულირება



საცალო ფასების ინდექსის, იგივე ინფლაციის შესაფასებლად ხშირად გამოიყენება სამომხმარებლო ფასების ინდექსი. ფორმულა გვიჩვენებს მიმდინარე წლის ფასს/შემოსავალს დამოკიდებულს წინა წლის ფასზე/შემოსავალზე, რომელიც ინფლაციისა და ეფექტიანობის ინდექსით არის შეწონილი. X-ფაქტორი მარეგულირებლის მიერ კონკრეტული საწარმოსათვის წინასწარ განსაზღვრული ეფექტიანობის დონეა. რაც უფრო მაღალია წარმოების ეფექტიანობა, მით მეტია გადამცემი ან გამანაწილებელი ქსელური საწარმოს მოგება. წარმოების ეფექტიანობის ზრდით გამოწვეული სარგებელი X-ფაქტორის საშუალებით ნაწილდება მომხმარებლებზეც. აღნიშნული კარგად ჩანს ქვემოთ მოყვანილ ნახაზზე 1.9.

ნახაზი 19. RPI-X რეგულირების სოციალური სარგებელი



ნახაზიდან ჩანს, რომ ეფექტიანობის ზრდით მიღებული სოციალური სარგებელი (A+B) ფართობის ტოლია, რომელიც მომხმარებლებისა (A) და საწარმოების (B) სარგებლის ჯამია.

სატარიფო რეგულირებისას დანახარჯზე ამონაგების განაკვეთის რეგულირების მეთოდისაგან განსხვავებით, RPI-X მეთოდი მაქსიმალურად ბუნდოვანს ხდის კავშირს რეალურ დანახარჯებსა და რეგულირებად ფასებს/შემოსავლებს შორის, რომლის კორექტირებასაც X ფაქტორის საშუალებით ახდენს, რაც შემდგომში საწარმოთა ეფექტიანობის ზრდის წყაროა. X ფაქტორი რეგულირების 3-5 წლიანი პერიოდის განმავლობაში ფიქსირებულია, რომელიც ფასების წლიურ ცვლილებას განსაზღვრავს წინასწარ შეფასებული ეფექტიანობის ზრდის გათვალისწინებით. საწარმოთა ეფექტიანობის ზრდის სტიმულს სწორედ ის ზენორმატიული მოგება

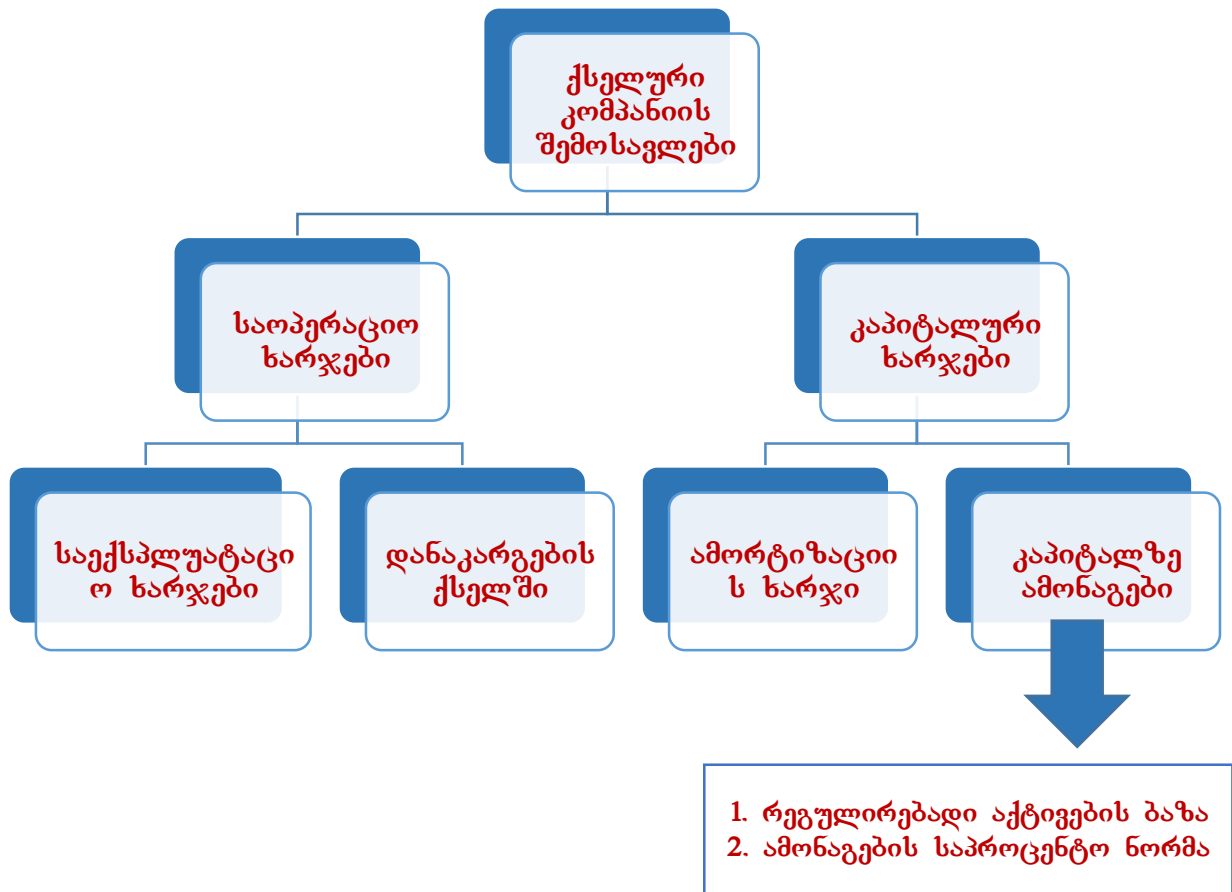
წარმოადგენს, რომელსაც ისინი მიიღებენ იმ შემთხვევაში, თუ იმაზე მეტად გაზრდიან პროდუქტიულობას, ვიდრე მარეგულირებლის მიერ ეს არის წინასწარ შეფასებული. X ფაქტორი იძლევა კორექტირების საშუალებას იმ შემთხვევაში, თუ მარეგულირებელმა არასწორად შეაფასა ეფექტიანობის განვითარება რეგულირებად პერიოდში. რაც უფრო ზუსტია მარეგულირებლის შეფასება, მით მეტია ალბათობა იმისა რომ ეფექტიანობით მიღებული სარგებელი სამართლიანად და ოპტიმალურად იქნება გადანაწილებული მომხმარებლებსა და საწარმოებს შორის. გამომდინარე იქიდან, რომ საწარმოს ინტერესებში შედის მეტი მოგების მიღება, ის არ გასცემს სრულ ინფორმაციას რეალური დანახარჯების შესახებ. შედეგად, X ფაქტორის შესაფასებლად მარეგულირებელი ხშირად იყენებს სხვა ეფექტიანი საწარმოების მონაცემებს (Benchmarking).

მიუხედავად RPI-X მეთოდის ბევრი დადებითისა, არსებობს საშიშროება, რომ საწარმოთა მიერ დანახარჯების მუდმივმა შემცირებამ გააუარესოს მომსახურების ხარისხი. ეს რომ არ მოხდეს, მარეგულირებელს ფასის/შემოსავლების ფორმულაში დამატებით შეჰყავს ისეთი მაჩვენებლები, რომლებიც ასახავენ საწარმოთა ეფექტიანობას მომსახურების ხარისხთან მიმართებით.

ზემოთ განხილული სატარიფო რეგულირების მეთოდებიდან ნათელია, რომ ქსელური საწარმოების შემოსავლების რეგულირების უმნიშვნელოვანეს ელემენტს მათი დანახარჯები წარმოადგენს, რომლის სტრუქტურა შემდეგნაირად გამოიყურება (ნახაზი 1.10):

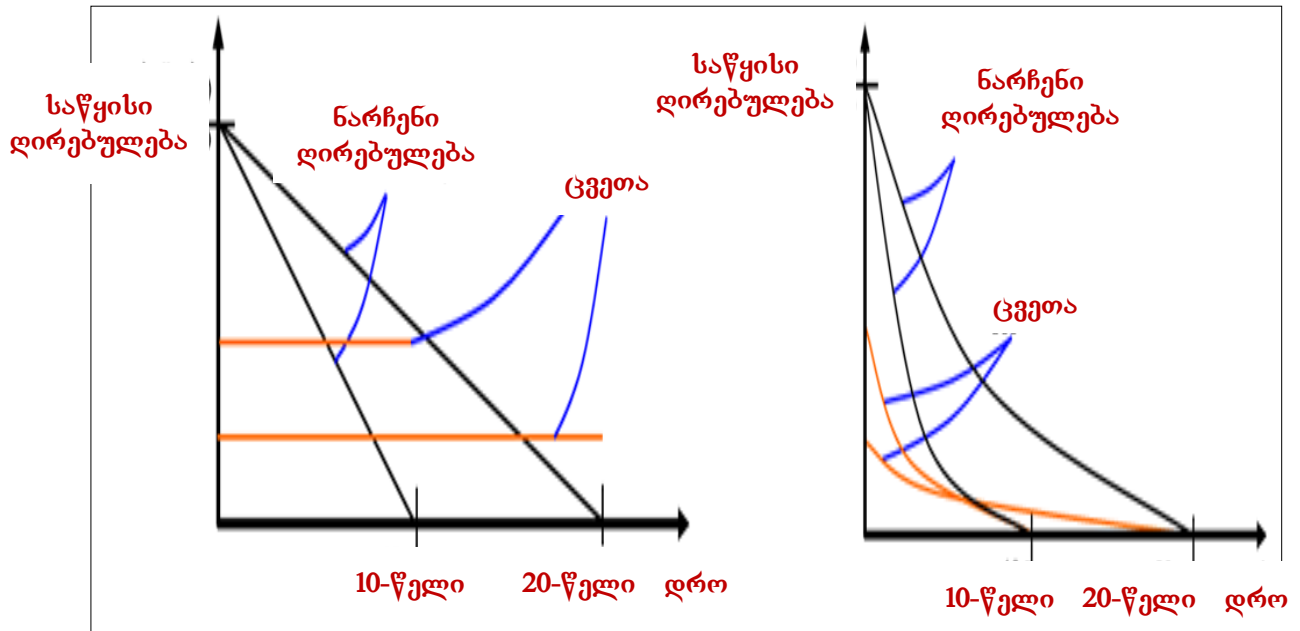
ნახაზი 1.10. დანახარჯების სტრუქტურა

შემოსავლები = საოპერაციო ხარჯები + ამორტიზაცია + (რეგულირებადი აქტივების ბაზა X სამონაგების საპროცენტო ნორმა)



საოპერაციო ხარჯები შეიძლება იყოს საწარმოს მიერ კონტროლირებადი და არაკონტროლირებადი. თუმცა, მხოლოდ კონტროლირებადი ხარჯებით ფასდება წარმოების ეფექტიანობა. როგორც სურათიდან ჩანს, საოპერაციო ხარჯები მოიცავს საექსპლუატაციო ხარჯებსა და დანაკარგებს ქსელში. ამ უკანასკნელის შემცირება კი პირდაპირ აისახება საწარმოს ეფექტიანობაზე. ამორტიზაციის (ცვეთის) ხარჯების შეფასების რამდენიმე მეთოდია ცნობილი, რომელთაგან მნიშვნელოვანია თანაბარზომიერი (წრფივი), შემცირებადი ნაშთის და წარმოებულ ერთეულთა ჯამის მეთოდით ცვეთის ხარჯების დარიცხვა საანგარიშო პერიოდზე. ქვემოთ მოცემულია ამორტიზაციის ხარჯების თანაბარი (მარცხნივ) და კლებადი (მარჯვნივ) დარიცხვის მაგალითები 10 და 20 წლიან პერიოდებზე (ნახაზი 1.11).

ნახაზი 1.11. ამორტიზაციის ხარჯების თანაბარი და კლებადი დარიცხვა 10 და 20 წლიან პერიოდზე



მარეგულირებლები ხშირად მაინც ცვეთის თანაბარზომიერი (წრფივი) დარიცხვის მეთოდს იყენებენ მისი სიმარტივიდან გამომდინარე.

კაპიტალზე ამონაგების საპროცენტო ნორმა (Rate of Return), რომელიც ასევე ინვესტორის კაპიტალის ალტერნატიული ღირებულების სახელითაც არის ცნობილი, რეგულირებადი საწარმოსთვის დასაშვები ანაზღაურების განაკვეთს განსაზღვრავს. ის დამოკიდებულია ფინანსირების საკუთარი (equity) და სესხის (debt) საშუალო შეწონილ მნიშვნელობაზე, რომელიც მარტივად ფორმულის სახით ასე გამოიყურება:

$$WACC (post - tax) = Cost\ of\ Equity * \frac{E}{E+D} + Cost\ of\ Debt * \frac{D}{E+D} * (1 - T) \quad (4)$$

სადაც,

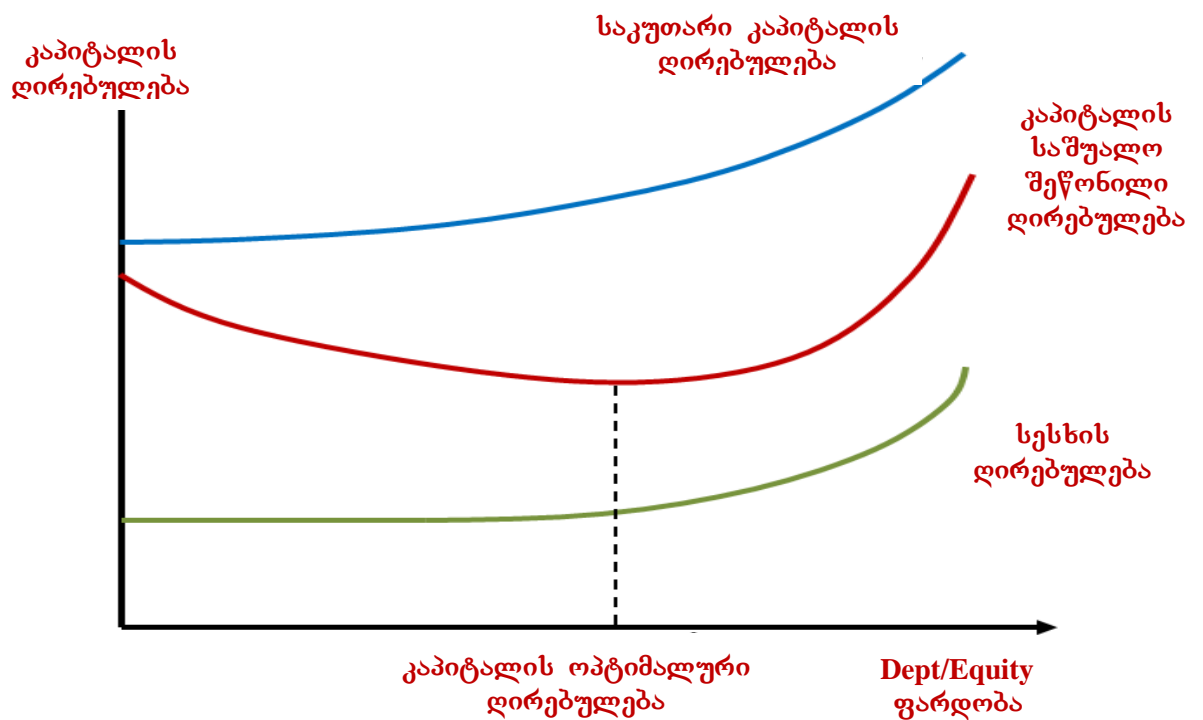
WACC - კაპიტალის საშუალო შეწონილი ხარჯი;

Cost of Equity - საკუთარი კაპიტალის ალტერნატიული ღირებულება;

- E - საკუთარი კაპიტალი;
- D - სესხი;
- $Cost\ of\ Debt$ - სესხის ალტერნატიული ღირებულება;
- T - გადასახადი.

მარეგულირებელი ორგანო, როგორც წესი, სესხისა და ინვესტორის საკუთარი კაპიტალის ალტერნატიულ ღირებულებებზე დაყრდნობით საშუალო შეწონილი ინდექსის მინიმალურ მნიშვნელობას იღებს. ქვემოთ მოყვანილ გრაფიკზე კარგად ჩანს მთლიანი კაპიტალური ხარჯების ოპტიმალური ალტერნატიული ღირებულება (ნახაზი 1.12).

ნახაზი 1.12 მთლიანი კაპიტალური ხარჯების ოპტიმალური ალტერნატიული ღირებულება

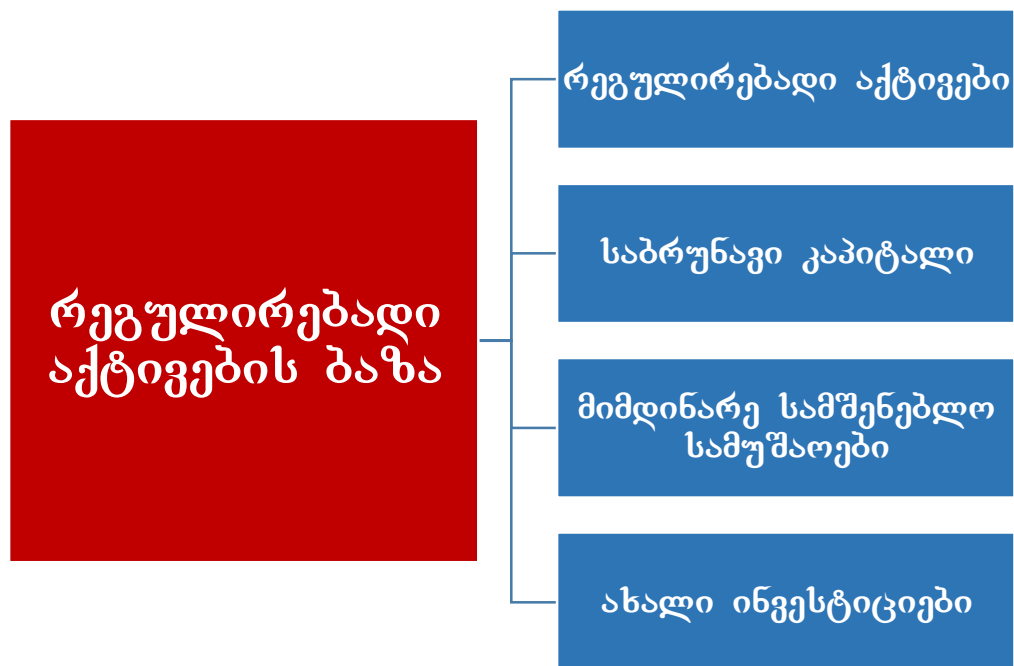


მთლიანი კაპიტალური ხარჯების ოპტიმალური ალტერნატიული ღირებულება WACC მრუდის მინიმუმის წერტილშია, რომელიც სესხისა და ქსელური საწარმოს საკუთარი კაპიტალის ოპტიმალური ფარდობით მიიღება.

ქვეყნებში, სადაც ფინანსური ბაზრები კარგადაა განვითარებული, WACC-ის ოპტიმალური მნიშვნელობის მისაღებად, საკუთარი კაპიტალის 30%-50%-მდე წილიც საკმარისია მთლიან კაპიტალურ ხარჯებში.

რეგულირებად აქტივთა ბაზა მოიცავს მხოლოდ აუცილებელ კაპიტალურ ხარჯებს და ეყრდნობა ფიქსირებული/უძრავი აქტივების ნარჩენ ღირებულებას. უფრო დაწვრილებით კი მოიცავს შემდეგს (ნახაზი 1.13):

ნახაზი 1.13. რეგულირებადი აქტივების ბაზის სტრუქტურა



ქსელური საწარმოს მიერ ახალი ინვესტიციების განხორციელება გარკვეულ მიზანს ემსახურება, რომელიც სამი მიმართულებიდან ერთ-ერთს შეიძლება უკავშირდებოდეს:

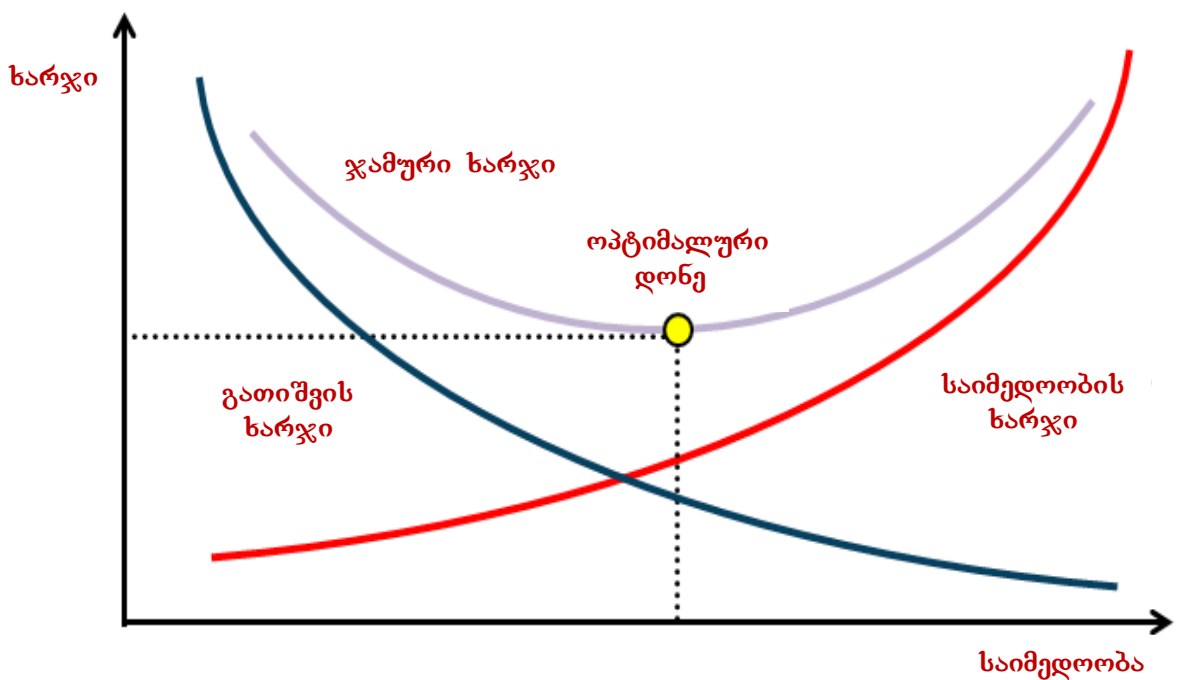
1. ქსელის გაფართოებასთან დაკავშირებული ინვესტიციები;
2. მოძველებული ტექნიკური ბაზის განახლება;
3. ინვესტიციები განსაკუთრებული შემთხვევებისათვის (მაგ. ახალი კანონით/რეგულაციით მუშათა უსაფრთხოების ნორმების გამკაცრება, რაც დამატებით ხარჯებს შეიძლება გულისხმობდეს).

სამშენებლო სამუშაოების ხარჯების გათვალისწინება რეგულირებადი აქტივების ბაზაში, ხანგრძლივი განსჯის საგანი იყო მარეგულირებლებსა და რეგულირებად საწარმოს შორის. ზოგიერთ მარეგულირებელს იმ შემთხვევაში შეჰყავს სამშენებლო სამუშაოების ხარჯები რეგულირებადი აქტივების ბაზაში თუ მშენებლობა უკვე დამთავრებულია, სამშენებლო პროექტი მოკლევადიანია ან ამის გარეშე მნიშვნელოვანი ფინანსური ზარალი მიადგება საწარმოს. ქსელურ ბიზნესში მუშა კაპიტალი განისაზღვრება როგორც სხვაობა მიმდინარე აქტივებსა და ვალდებულებებს/პასივებს შორის.

მომხმარებლისთვის ელექტროენერჯის მიწოდების ხარისხი ისეთივე მნიშვნელოვანია, როგორც მისი ფასი. თუმცა მაღალი ხარისხი მაღალ ხარჯებსაც მოითხოვს. გარდა ამისა, ელექტრომომარაგების შეწყვეტით გამოწვეული უარყოფითი შედეგებიც გასათვალისწინებელია. ამიტომ, საჭიროა ოპტიმალური ვარიანტის მოძებნა, სადაც ჯამური დანახარჯები მინიმალური იქნება (ნახაზი 1.14).

ნახაზი 1.14. დანახარჯებისა და საიმედოობის ურთიერთშედარება

დანახარჯებისა და ხარისხის ურთიერთშედარება

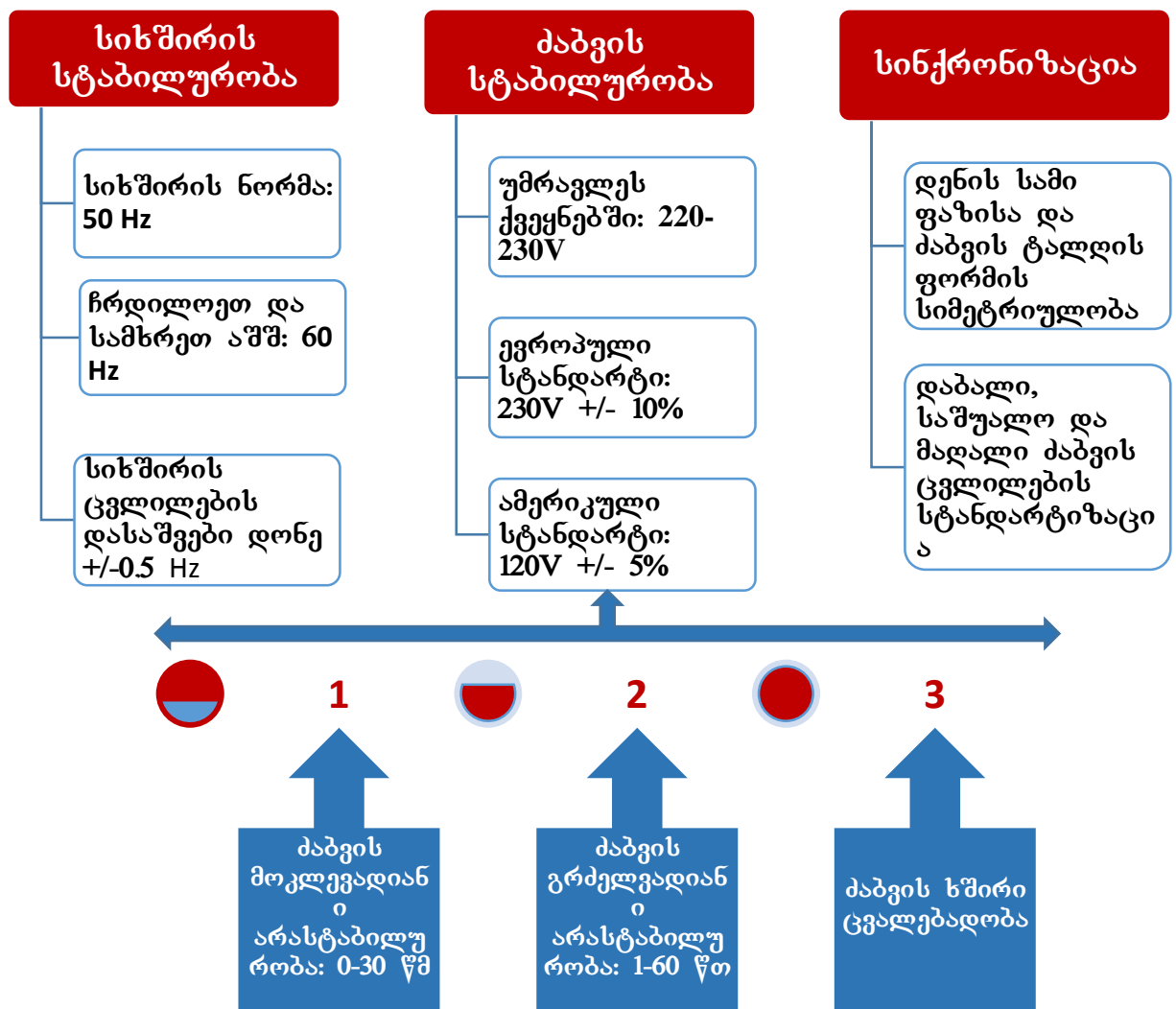


ევროპის ენერგომარეგულირებელთა საბჭოს განსაზღვრებით, ქსელური მიწოდების ხარისხი სამ ძირითად ნაწილად შეიძლება დაიყოს:

1. ტექნიკური;
2. კომერციული;
3. საიმედოობის ხარისხი.

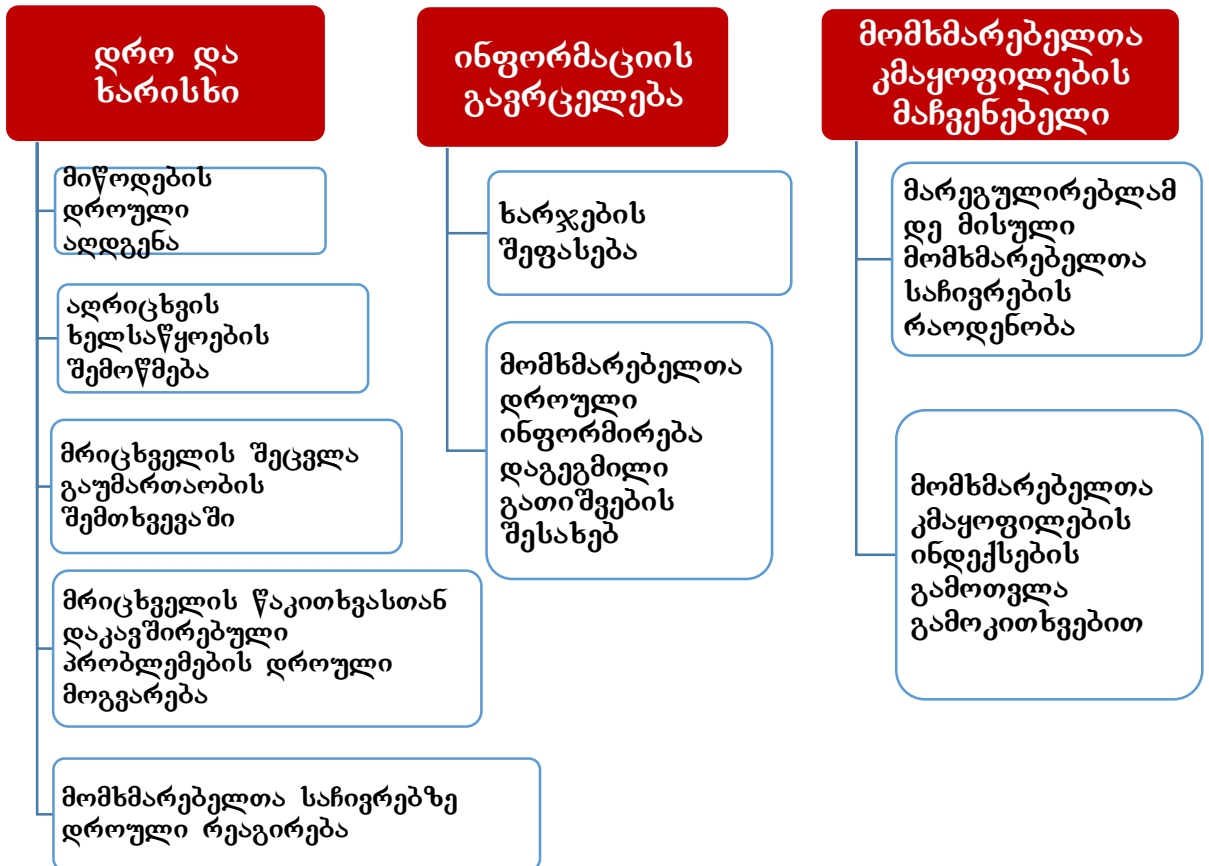
ტექნიკური ხარისხი მოიცავს ძაბვისა და სიხშირის ოპტიმალურ დონეებს, რომელზეც უსაფრთხოდ და სათანადოდ იმუშავენს საყოფაცხოვრებო თუ სხვა დანიშნულების ტექნიკური მოწყობილობები (ნახაზი 1.15).

ნახაზი 1.15. ტექნიკური ხარისხის მაჩვენებლები



ქსელური საწარმოებისთვის, კომერციული უსაფრთხოება გულისხმობს არასასურველი ფინანსური კრიზისის თავიდან ასაცილებლად მოხმარებული ელექტროენერჯის აღრიცხვასა და დავალიანების დროულ ანაზღაურებას (ნახაზი 1.16).

ნახაზი 1.16. კომერციული ხარისხის მაჩვენებლები



რაც შეეხება საიმედოობას, ის ქსელური მომსახურების უსაფრთხოების მესამე უმნიშვნელოვანესი პარამეტრია, რომელიც მოკლე და გრძელვადიან პერიოდში ელექტროენერჯის უწყვეტად მიწოდებას გულისხმობს და თავის მხრივ რამდენიმე ინდიკატორს მოიცავს:

$$SAIFI = \frac{\sum_i N_i}{N_i}, SAIDI = \frac{\sum_i r_i N_i}{N_i}, CAIFI = \frac{\sum_i N_i}{N_a}, CAIDI = \frac{\sum_i r_i N_i}{\sum_i N_i}, AENS = \frac{\sum_i r_i P_i}{N_i} \quad (5)$$

- SAIFI (System Average Interruption Frequency Index) - ერთ მომხმარებელზე ელექტრომომარაგების გამორთვების საშუალო სიხშირე (გამორთვა /მომხმარებელი), გამოითვლება თითოეულ გამორთვისას გამორთული მომხმარებლების (Ni) საერთო ჯამის ფარდობით მომხმარებლების მთლიან რაოდენობასთან (Nt);
- SAIDI (System Average Interruption Duration Index) - ერთ მომხმარებელზე ელექტრომომარაგების გამორთვების საშუალო ხანგრძლივობა (წთ/მომხმარებელი) გამოითვლება გამორთვების რაოდენობისა (Ni) და მათი ხანგრძლივობის (ri) ნამრავლთა ჯამის შეფარდებით მომხმარებლების მთლიან რაოდენობასთან (Nt);
- CAIFI (Customer Average Interruption Frequency Index) - მომხმარებელთა ელექტრომომარაგების გამორთვების საშუალო სიხშირე (გამორთვა/ დაზარალებული მომხმარებელი), გამოითვლება თითოეული გამორთვისას გამორთული მომხმარებლების (Ni) საერთო ჯამის ფარდობით დაზარალებული მომხმარებლების მთლიან რაოდენობასთან (Na);
- CAIDI (Customer Average Interruption Duration Index) - მომხმარებელთა ელექტრომომარაგების გამორთვების საშუალო ხანგრძლივობა (წთ/დაზარალებული მომხმარებელი), გამოითვლება თითოეული გამორთვისას გამორთული მომხმარებლების (Ni) შესაბამის გამორთვის ხანგრძლივობაზე ნამრავლთა ჯამის ფარდობით დაზარალებული მომხმარებლების მთლიან რაოდენობასთან;
- AENS (Average Energy Not Supplied) – გამორთვების შედეგად მიუწოდებელი ელექტროენერჯის საშუალო რაოდენობა თითოეულ მომხმარებელზე (კვტ.სთ/მომხმარებელი) გამოითვლება თითოეული გამორთვის ხანგრძლივობისა (ri) და სიმძლავრის (Pi) ნამრავლთა ჯამის ფარდობით მომხმარებლების მთლიან რაოდენობასთან (Nt);
- ასევე გამოიყენება AIT (Average Interruption Time) გამორთვების საშუალო ხანგრძლივობის (წუთი) მაჩვენებელი, რომელიც გამოითვლება

გამორთვების ხანგრძლივობის ჯამის ფარდობით გამორთვების რაოდენობასთან.

აღნიშნული ინდექსები განსაზღვრავენ ელექტრომომარაგების სისტემის საიმედოობას, თუმცა, გამომდინარე იქედან, რომ SAIFI, SAIDI, CAIFI, CAIDI AENS შეწონილია მომხმარებლების რაოდენობით, ისინი ძირითადად გამოიყენება გამანაწილებელი ქსელის მომსახურების ხარისხის შესაფასებლად, ხოლო AIT გამოიყენება გადამცემი ქსელის მომსახურების ხარისხის შესაფასებლად.

აღნიშნულ ინდიკატორებს შორის არსებობს გარკვეული ურთიერთკავშირი, რომელიც მდგომარეობს შემდგომში:

$$SAIDI = SAIFI * CAIDI \text{ ან } CAIDI = SAIDI/SAIFI \quad (6)$$

ქსელური საწარმოები მარეგულირებელ კომისიაში ყოველ კვარტალურად და წლის ბოლოს წარადგენენ დამუშავებულ მონაცემებს ელექტრომომარაგების საიმედოობისა და კომერციული ხარისხის შესახებ. კომისია ახდენს მიღებული მონაცემების გაანალიზებას. იგი ვალდებულია ჩაატაროს მონიტორინგი მიღებული და გადამუშავებული მონაცემების საფუძველზე. კომისია ორი ან მეტი წლის ინდექსების მონაცემებზე დაყრდნობით თითოეულ ქსელურ საწარმოს ცალ-ცალკე უდგენს აღნიშნული ინდექსების კრიტერიუმებს მათი შესაძლებლობების გათვალისწინებით (ქსელის ტექნიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით). კრიტერიუმთა დარღვევისა და შეუსრულებლობის შემთხვევაში მარეგულირებელი როგორც წესი იყენებს საჯარიმო სანქციებს.

თავი 2. საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზარი და ფაქტობრივი ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლები

2.1. ელექტროენერგეტიკული ბაზრის მოდელი და მონაწილე სუბიექტები

საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის სტრუქტურას, როგორც ყველა ქვეყნის ელექტროენერგეტიკული ბაზრის სტრუქტურას, ისტორიულად ვერტიკალურად ინტეგრირებული სისტემის მართვის პრინციპი ახასიათებდა, სადაც ელექტროენერჯის წარმოების, გადაცემის, განაწილებისა და მიწოდების სეგმენტები სახელმწიფოს მფლობელობაში იყო. საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის რესტრუქტურაცია 1994 წლიდან ეტაპობრივად განხორციელდა და ასევე ეტაპობრივად მოხდა ვერტიკალურად ინტეგრირებული ენერგეტიკული სისტემების ჰორიზონტალური დაყოფა როგორც ფუნქციონალურად, ისე მფლობელობის თვალსაზრისით, თუმცა სხვა ქვეყნების გამოცდილებიდან გამომდინარე, უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ვერტიკალურად ინტეგრირებული სტრუქტურიდან კონკურენტული ბაზრის სტრუქტურაზე გარდაქმა საკმაოდ რთული და ხანგრძლივი პროცესი იქნება.

საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზარი პირობითად შეიძლება დაიყოს საბითუმო და საცალო ბაზრებად. საბითუმო ბაზრის სუბიექტები არიან ელექტროენერჯის მწარმოებლები, პირდაპირი მომხმარებლები, ექსპორტიორები, იმპორტიორები და განაწილების ლიცენზიატები (მიწოდების ნაწილში), ასევე მომსახურების მიმწოდებლები – გადამცემი სისტემის ოპერატორი, ბაზრის ოპერატორი, გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატები (გატარების – საქსელო მომსახურების ნაწილში). საცალო ბაზრებზე მომსახურების გამწევი ძირითადი სუბიექტები არიან ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატები (როგორც საქსელო მომსახურების, ასევე მიწოდების ნაწილში). საცალო ბაზარზე ელექტროენერჯის მიწოდების განხორციელება აგრეთვე შეუძლიათ მცირე სიმძლავრის ელექტროსადგურებს. რაც შეეხება საბოლოო მომხმარებლის სეგმენტს, საცალო მოხმარება წარმოდგენილია საყოფაცხოვრებო და არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებლებით,

რომელთაგან პერმანენტულად უნდა გამოიყოს ე.წ. „კვალიფიციური“ მომხმარებლები, რომლებიც ელექტროენერგიას შეისყიდიან არა ფიქსირებული სამომხმარებლო ტარიფით, არამედ თავად ირჩევენ საბითუმო მომწოდებელს (გენერაციის ობიექტს ან იმპორტიორს) კონკურენტული ფასების საფუძველზე.

ელექტროენერგიის წარმოების საქმიანობას ახორციელებენ შემდეგი ტიპის სუბიექტები:

1. მარეგულირებელი სადგურები, რომლებიც საქმიანობენ კომისიის მიერ გაცემული ლიცენზიით და კომისიის მიერ დადგენილი რეგულირებული ტარიფებით;
2. ნაწილობრივ დერეგულირებული სეზონური სადგურები საქმიანობენ კომისიის მიერ გაცემული ლიცენზიითა და დადგენილი ტარიფის ზედა ზღვრით;
3. დერეგულირებული ელექტროსადგურები:
 - 2008 წლის 1 აგვისტოს შემდეგ აშენებული ელექტროსადგურები საქმიანობენ კომისიის მიერ გაცემული ლიცენზიითა და თავისუფალი ტარიფებით;
 - მცირე სიმძლავრის ელექტროსადგურები, რომლებიც საქმიანობენ ლიცენზიის გარეშე და თავისუფალი ტარიფებით.
4. გარანტირებული სიმძლავრის წყაროები (თბოელექტროსადგურები) საქმიანობენ კომისიის მიერ გაცემული ლიცენზიითა და რეგულირებული ორგანაკვეთიანი ტარიფით (გარანტირებული სიმძლავრის საფასური, წარმოებული ელექტროენერგიის ტარიფი).

გადამცემი სისტემის ოპერატორის ფუნქციებს ასრულებს დისპეტჩერიზაციის ლიცენზიატი, რომელიც საქმიანობს კომისიის მიერ გაცემული ლიცენზიითა და ტარიფით.

ელექტროენერგიის გადაცემას ახორციელებენ სუბიექტები, რომლებიც ფუნქციონირებენ კომისიის მიერ გაცემული ლიცენზიითა და გადამცემი ქსელის ძაბვის საფეხურების მიხედვით დადგენილი ტარიფით.

ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ოპერატორის ფუნქციას ასრულებს ელექტროენერგეტიკული სისტემის კომერციული ოპერატორი, რომელიც

უზრუნველყოფს საბაზანსო ელექტროენერჯითა და გარანტირებული სიმძლავრით ვაჭრობას, ასევე აწარმოებს ელექტროენერჯით ვაჭრობის ერთიან ბაზას და საქმიანობს კომისიის მიერ დადგენილი ტარიფით.

ელექტროენერჯის იმპორტისა და ექსპორტის საქმიანობის განხორციელება შეუძლია კვალიფიციურ საწარმოდ დარეგისტრირებულ ნებისმიერ პირს. იმპორტის შემთხვევაში კომისია ადგენს იმპორტის საფასურის საანგარიშო ფორმულას, ხოლო ექსპორტის ფასი თავისუფალია.

ელექტროენერჯეტიკული ბაზარი ელექტროენერჯის საბოლოო მოხმარების კუთხით წარმოდგენილია პირდაპირი მომხმარებლებისა და საცალო მომხმარებლების სახით. ბაზრის წესების შესაბამისად, პირდაპირ მომხმარებელს, რომელიც აკმაყოფილებს დადგენილ/განსაზღვრულ კრიტერიუმს ელექტროენერჯის წლიური მოხმარების რაოდენობის მიხედვით, შეუძლია შეისყიდოს ელექტროენერჯია ნებისმიერი მიმწოდებლისაგან. რაც შეეხება საცალო მომხმარებელს, მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად, მას არ აქვს არჩევანის შესაძლებლობა, გარდა ერთი გამონაკლისისა, შეისყიდოს ელექტროენერჯია მცირე სიმძლავრის ელექტროსადგურიდან პირდაპირი ხელშეკრულების საფუძველზე. გამანაწილებელი კომპანიების არეალში არსებული სამომხმარებლო ტარიფების სიდიდე (განსაკუთრებით 110-35 კვ და 10-6 კვ ძაბვის საფეხურებზე) და ბაზარზე დარჩენილი თავისუფალი გენერაციის მაღალი ფასები ჯერ კიდევ ვერ უწყობს ხელს ბაზრის გახსნას და მომხმარებლების გასვლას თავისუფალ ბაზარზე.

ელექტროენერჯის ყიდვა-გაყიდვის ნაწილში საბითუმო ბაზრის სუბიექტები არიან:

1. **ელექტროენერჯის მწარმოებლები:** 2016 წლის ბოლოს მდგომარეობით საბითუმო ბაზარზე რეგისტრირებულა ელექტროენერჯის 77 მწარმოებელი:
 - 5 თბოელექტროსადგური (მათ შორის ქვანახშირზე მომუშავე ტყიბულის თბოელექტროსადგური),
 - 2 მარეგულირებელი ჰიდროელექტროსადგური (ენგურჰესი, ვარდნილჰესი);
 - 15 ნაწილობრივ დერეგულირებული

- 4 დერეგულირებული;
- 51 მცირე სიმძლავრის (დერეგულირებული) ელექტროსადგური;
- 2016 წელს ელექტროენერჯის წარმოების საქმიანობაში ჩართული:
 - 5 ჰიდროელექტროსადგური (დარიალი ჰესი, საგურამო ჰესი, შაქმაქეთი ჰესი, მაქსანაია ჰესი და კაზრეთი ჰესი – ჯამში 116.7 მგვტ);
 - 1 თბოელექტროსადგური (ტყიბულის თბოელექტროსადგური – 13.2 მგვტ.)
 - 1 ქარის ელექტროსადგური (ქართლის ქარის ელექტროსადგური – 20.7 მგვტ.).

2. **პირდაპირი მომხმარებლები:** პირდაპირი მომხმარებლების (კვალიფიციურ საწარმოდ რეგისტრირებული) რაოდენობა შეადგენს 4 სუბიექტს.
3. **ელექტროენერჯის იმპორტიორად** 2016 წლის მონაცემებით ელექტროენერჯის საბითუმო ბაზარზე დარეგისტრირებულია 12 სუბიექტი, რომლებმაც განხორციელეს 478.9 მლნ.კვტ.სთ ელექტროენერჯის იმპორტი (2015 წელთან შედარებით 31.5%-ით ნაკლები);
4. **ელექტროენერჯის ექსპორტიორად** საბითუმო ბაზარზე დარეგისტრირებულია 29 სუბიექტი, რომლებმაც 2016 წელს განხორციელეს 559 მლნ.კვტ.სთ ელექტროენერჯის ექსპორტი (2015 წელთან შედარებით 15.3%-ით ნაკლები).
5. **ელექტროენერჯეტიკული სისტემის კომერციული ოპერატორი** (ესკო), რომელიც უფლებამოსილია იმპორტირებული და/ან საექსპორტოდ განკუთვნილი ელექტროენერჯია გაყიდოს და/ან შეისყიდოს როგორც პირდაპირი ხელშეკრულებებით, აგრეთვე საბალანსო ელექტროენერჯის პირდაპირი ხელშეკრულების სტანდარტული პირობებით;
6. ელექტროენერჯის შესყიდვის ნაწილში კვალიფიციურ საწარმოდ – განაწილების ლიცენზიატად რეგისტრირებულია სამი სუბიექტი:
 - სს „ენერჯო-პრო ჯორჯია“;
 - სს „თელასი“;

- სს „კახეთის ენერჯოდისტრიბუცია“.

7. **გადაცემისა და დისპეტჩერიზაციის ლიცენზიატები:** ელექტროენერჯის (სიმძლავრის) ტრანზიტის უზრუნველყოფისათვის დანაკარგების დაფარვის მიზნით ელექტროენერჯის შესყიდვის ნაწილში (ელექტროენერჯის ტრანზიტი აზერბაიჯანიდან თურქეთის და რუსეთიდან სომხეთის მიმართულებებით):

- სს “საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა”;
- სს გეს “საქრუსენერჯო”;
- შპს “ენერჯოტრანსი.

საქსელო, სისტემური, აღრიცხვისა და ადმინისტრაციულ-კომერციული მომსახურების ნაწილში საბითუმო ბაზრის სუბიექტები არიან:

1. **გადამცემი სისტემის ოპერატორი – დისპეტჩერიზაციის ლიცენზიატი.** 2014 წლის ბოლოს კანონში შესული ცვლილებით დისპეტჩერიზაციის ლიცენზიატი ნომინირებულ იქნა, როგორც გადამცემი სისტემის ოპერატორი, რომელმაც 2015 წელს გააფორმა ხელშეკრულებები გადამცემი ქსელის აქტივების მფლობელებთან (გადაცემის ლიცენზიატებთან) გადამცემი ქსელის ოპერირებისა და განვითარების დაგეგმვის უფლებამოსილების მისთვის გადაცემის შესახებ. გსო სისტემას ძირითადად მართავს SCADA-ს (საზედამხედველო კონტროლისა და მონაცემთა შეგროვების სისტემა) გამოყენებით და, იმავდროულად, იყენებს ზედა დონის ელექტროენერჯისა და სიმძლავრის კონტროლისა და აღრიცხვის ავტომატიზებულ სისტემას (ზედა დონის ესკაა სისტემა);
2. **ბაზრის ოპერატორი – ელექტროენერჯეტიკული სისტემის კომერციული ოპერატორი (ესკო),** რომელიც კვალიფიციური საწარმოების მოთხოვნათა დაკმაყოფილების (დაბალანსების) მიზნით ყიდულობს და ყიდის საბალანსო ელექტროენერჯისა და ორგანიზებას უწევს გარანტირებული სიმძლავრით ვაჭრობას, ასევე ახდენს საწარმოების ელექტროენერჯით საბითუმო ვაჭრობაში მონაწილედ რეგისტრაციას, სარეგისტრაციო მონაცემებში ცვლილებების შეტანასა და რეგისტრაციის გაუქმებას. ბაზრის ოპერატორი ფლობს და ექსპლუატაციას უწევს კომერციული

აღრიცხვის ავტომატიზებულ სისტემას (კაას სისტემა), რომელიც ახდენს ელექტროენერგიის ყიდვა-გაყიდვის ერთიანი ბაზის ფორმირებას და აღრიცხვის მონაცემებს ავტომატურად იღებს ესკაა სისტემებიდან. მისი დანიშნულებაა მონაცემების მიღება, შემოწმება, შეგროვება, დაჯგუფება და დაჯამება ელექტროენერგიით საბითუმო ვაჭრობის ანგარიშსწორებისათვის;

3. **გადაცემის ლიცენზიატები:** გადაცემის მომსახურებას საქართველოს ელექტროენერგეტიკულ ბაზარზე რეგისტრირებული ელექტროენერგიის გადაცემის სამი ლიცენზიატი და სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“, რომელზეც 2015 წელს გაცემული ელექტროენერგიის გადაცემის წინასწარი ლიცენზიის 2020 წლამდე მოქმედების ვადით (საფუძველი გახდა სს „ენერგო-პრო ჯორჯიასა“ და საქართველოს მთავრობას შორის დადებული ურთიერთგაგების მემორანდუმში „თურქეთის რესპუბლიკასთან დამაკავშირებელი ელექტროგადამცემი ხაზის და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის მშენებლობის შესახებ“ ცვლილება);

4. **გარანტირებული სიმძლავრის წყაროები:** საქართველოს ელექტროენერგეტიკულ ბაზარზე ფუნქციონირებს 4 თბოელექტროსადგური:

- შპს “საქართველოს საერთაშორისო ენერგეტიკული კორპორაცია”;
- შპს “მტკვარი ენერჯი”;
- შპს “გარდაბნის თბოსადგური”;
- შპს “ჯიფაუერი”.

5. **განაწილების ლიცენზიატები** (გატარების – ქსელური მომსახურების ნაწილში) მომსახურებას ეწევიან როგორც მათი, ასევე მესამე პირების საკუთრებაში არსებული ქსელების გამოყენებით. განაწილების ლიცენზიატები ქსელურ მომსახურებას უწევენ:

- საცალო მომხმარებლებს, მიწოდების მომსახურებასთან ერთად;
- საცალო მომხმარებლებს, რომლებიც ელექტროენერგიას ყიდულობენ პირდაპირი ხელშეკრულებით მცირე სიმძლავრის ელექტროსადგურებისაგან;
- გამანაწილებელ ქსელზე მიერთებულ პირდაპირ მომხმარებლებს;

- ე.წ. „განაწილებულ გენერაციას“, თუმცა, ზემოაღნიშნული შემთხვევისგან განსხვავებით, განაწილებული გენერაციის მიერ ქსელური მომსახურების ანაზღაურება მოქმედი კანონმდებლობით გათვალისწინებული არ არის.

ელექტროენერჯის ყიდვა-გაყიდვის ნაწილში საცალო ბაზრის ძირითადი სუბიექტები არიან:

1. **ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატები** (მიწოდების ნაწილში):
 - სს „ენერჯო-პრო ჯორჯია“;
 - სს „თელასი“;
 - სს „კახეთის ენერჯოდისტრიბუცია“.
2. **მცირე სიმძლავრის ელექტროსადგურები** - მათი მონაწილეობა საცალო ბაზარზე დაბალია, რადგან საცალო მიწოდების სფეროში ჯერ ისევ არსებობს გამანაწილებელი კომპანიების მონოპოლია მიწოდების ნაწილში, რაც გარკვეულ ბარიერს ქმნის მცირე სიმძლავრის ელექტროსადგურების საცალო ბაზარზე მონაწილეობის მხრივ;
3. **საცალო მომხმარებლები საკუთარი გენერაციის წყაროთი:** მათ შორის საცალო მომხმარებლის საკუთრებაში არსებული მიკროსიმძლავრის ელექტროსადგურების (ე.წ. ნეტო-აღრიცხვა);
4. **საცალო მომხმარებლები** – ელექტროენერჯის საცალო ბაზარზე დარეგისტრირებულია 1,688,903 საცალო მომხმარებელი (2016 წლის ბოლოს მონაცემებით), მათ შორის:
 - 1,562,485 – საყოფაცხოვრებო მომხმარებელი;
 - 26,418 – არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებელი.

ხოლო საქსელო, სისტემური, აღრიცხვისა და ადმინისტრაციულ-კომერციული მომსახურების ნაწილში საცალო ბაზრის ძირითადი სუბიექტები არიან:

1. განაწილების სისტემის ოპერატორი, რომელიც კანონმდებლობით განსაზღვრული არ არის და რომლის ფუნქციასაც ასრულებენ განაწილების ლიცენზიატები.

საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის არსებული მოდელი შეიძლება განისაზღვროს, როგორც პირდაპირი კონტრაქტების ბაზარი, სადაც ბაზრის მონაწილეების ვალდებულებების შესრულებას ახორციელებენ ყოველთვიური ანგარიშსწორების საფუძველზე. აგრეთვე პირდაპირი კონტრაქტების ბაზართან ერთად ფუნქციონირებს საბალანსო ბაზარი, რაც ელექტროენერგეტიკული ბაზრის მონაწილეებს საშუალებას აძლევს დააბალანსონ პირდაპირ კონტრაქტებში გაწერილი ელექტროენერჯის ყოველთვიური რაოდენობა და იყიდონ-გაყიდონ ზედმეტად მოთხოვნილი-გამომუშავებული ელექტროენერგია.

2016 წელს მნიშვნელოვანი ცვლილებები შევიდა „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონში, კერძოდ, განისაზღვრა მიკროსიმძლავრის ელექტროსადგურის სტატუსი და მისი მაქსიმალური სიმძლავრე, აგრეთვე საცალო მომხმარებლის საკუთრებაში არსებული მიკროსიმძლავრის ელექტროსადგურის მიერ განაწილების ქსელში ელექტროენერჯის მიწოდების პრინციპები. შეიცვალა გარანტირებული სიმძლავრის წყაროსათვის გარანტირებული სიმძლავრის საფასურის განსაზღვრის წესი 2010 წლის შემდეგ აშენებული თბოელექტროსადგურის შემთხვევაში. აღნიშნული ცვლილების შესაბამისად, გარანტირებული სიმძლავრის საფასურში კომისიის მიერ შეფასებული და დადგენილი მუდმივი (ფიქსირებული) დანახარჯები აისახება საქართველოს მთავრობის მიერ განსაზღვრული პროპორციით, ხოლო დარჩენილი ნაწილი აისახება გარანტირებული სიმძლავრის წყაროს ელექტროენერჯის წარმოების ტარიფში.

ასევე, საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის მიერ 2008 წლის 18 სექტემბრის №20 დადგენილებით დამტკიცებული „ელექტროენერჯის (სიმძლავრის) მიწოდებისა და მოხმარების წესებში“, ერთი მხრივ, აისახა პირველადი კანონმდებლობის შესაბამისი ცვლილებები, ხოლო მეორე მხრივ, დაიხვეწა განაწილების ლიცენზიატებსა და მომხმარებელს შორის ურთიერთობის ფორმები. კერძოდ,

- კანონში შესული მიკროსიმძლავრის ელექტროსადგურების შესახებ ცვლილებების საფუძველზე, „ელექტროენერჯის (სიმძლავრის)

მიწოდებისა და მოხმარების წესებში“ შესაბამისად აისახა მიკროსიმძლავრის ელექტროსადგურის სტატუსი, მისი გამანაწილებელ ქსელთან მიერთების, მიერთების უზრუნველყოფის ვადებისა და საფასურების (დღგ-ს ჩათვლით) და მიკროსიმძლავრის ელექტროსადგურის მფლობელ საცალო მომხმარებელთან აღრიცხვა-ანგარიშსწორების წესები;

- ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატებს დაევალოთ ანგარიშსწორების ქვითარში განცალკევებულად ასახონ ის დავალიანება, რომლის წარმოშობის მომენტიდან გასულია 3 წელზე მეტი და რომელიც მომხმარებელს პირდაპირი წერილობითი ფორმით არ უღიარებია ან/და არ არსებობს მხარეთა შორის შეთანხმება ამ დავალიანების გადანაწილებაზე;
- ობიექტური გარემოებების შემთხვევაში, რომლებიც ხელს უშლის განაწილების ლიცენზიატს ახალი მომხმარებლის მიერთების უზრუნველყოფის სამუშაოების შესრულებაში, განაწილების ლიცენზიატებს შეუძლიათ მიმართონ კომისიას ახალი მომხმარებლის გამანაწილებელ ქსელზე მიერთების უზრუნველყოფის პერიოდის – ვადის გაზრდის მოთხოვნით, რაც შეიძლება დაკმაყოფილდეს მხოლოდ კომისიის გადაწყვეტილების საფუძველზე;
- ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატებს დაევალოთ მომხმარებელს ან/და განმცხადებელს ტექსტური შეტყობინებით აცნობონ შესაბამისი მომსახურებების შესახებ ინფორმაცია. აღნიშნული მომსახურება ამოქმედდა 2017 წლიდან;
- განისაზღვრა გამანაწილებელ ქსელზე მისაერთებელი სიმძლავრის გაზრდის მოთხოვნის შემთხვევაში მომხმარებლის მიერ ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატებისადმი სპეციალური განაცხადით მიმართვის ვალდებულება და აღნიშნული განაცხადის განხილვისა და სიმძლავრის გაზრდის საფასურის გადახდის პირობები და ვადები.

ზემოაღნიშნული ცვლილებები და ზოგადად განვითარების მიმართულება გარკვეულწილად ხელს უწყობს ელექტროენერგეტიკული სექტორის სტრუქტურისა და მარეგულირებელი ჩარჩოების ჰარმონიზაციას

მესამე ენერგეტიკული პაკეტის მოთხოვნებთან და მეზობელ ქვეყნებთან ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობის განვითარებას, თუმცა ჯერ კიდევ არ შეიცავს იმ ძირითად დებულებებს, რაც აუცილებელია ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ლიბერალიზაციისა და კონკურენციის განვითარებისათვის.

საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის არსებული სტრუქტურის ძირითადი მიზანია კონკურენტული ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ჩამოყალიბების წინაპირობების გაძლიერება და საფუძვლების შექმნა. აღნიშნული მოდელს გააჩნდა პოზიტიური შედეგები, თუმცა გამოვლენილია გარკვეული ტიპის ხარვეზი, რომლის აღმოფხვრაც ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ახალმა მოდელმა უნდა უზრუნველყოს.

2014 წელს საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ხელმოწერილი ასოცირების შესახებ შეთანხმებით საქართველომ აიღო ვალდებულება, რომ ელექტროენერგეტიკულ სექტორში კანონმდებლობას შესაბამისობაში მოიყვანდა ევროკავშირისა და ენერგეტიკული თანამეგობრობის დირექტივებისა და რეგულაციების მოთხოვნებთან. საქართველოს მიერ აღნიშნული მოთხოვნები უნდა შესრულდეს ენერგეტიკული თანამეგობრობის დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან მიერთების ოქმის ფარგლებში შეთანხმებულ ვადებში.

საქართველოს ენერგეტიკული თანამეგობრობის დამფუძნებელ ხელშეკრულებასთან მიერთების ოქმზე ხელმოწერის საფუძველზე, საქართველოს გაწვევრიანება ენერგეტიკულ თანამეგობრობაში ქვეყანას აძლევს შესაძლებლობას, შექმნას ევროკავშირის სტანდარტების შესაბამისი ენერგეტიკული სექტორი, აამაღლოს კონკურენცია ბაზარზე და ასევე ენერგეტიკული უსაფრთხოების დონე, გააუმჯობესოს საინვესტიციო გარემო და ხელი შეუწყოს განახლებადი ენერჯის წყაროების განვითარებასა და ენერგოეფექტიანობას. აღნიშნული ოქმით განისაზღვრა ენერგეტიკული თანამეგობრობის კანონმდებლობის (დირექტივებისა და რეგულაციების) ჩამონათვალი და მათი საქართველოს ენერგეტიკულ კანონმდებლობაში ასახვის ვადები.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ახალი მოდელის ჩამოყალიბებისათვის არსებობს შემდეგი ძირითადი კრიტერიუმები:

- მოსახლეობის ინტერესებიდან გამომდინარე, უზრუნველყოფილ იქნეს საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისათვის ხელმისაწვდომი რეგულირებადი ტარიფები;
- უზრუნველყოფილ იქნეს სამომხმარებლო ბაზრის პერმანენტული გახსნა და გენერაცია- მიწოდების სეგმენტში კონკურენციის განვითარება;
- გაიზარდოს სექტორის საინვესტიციო მიმზიდველობა;
- რაციონალურად და ეფექტიანად იქნეს გამოყენებული ქვეყნის ენერგორესურსები;
- საკანონმდებლო ბაზა და ელექტროენერგიით ვაჭრობის მექანიზმები ჰარმონიზებულ იქნეს ევროპარლამენტის და ევროკომისიის მესამე ენერგეტიკულ პაკეტთან და მეზობელი ქვეყნების კანონმდებლობასთან, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს საქართველოში სუფთა ენერჯის რეგიონალური პლატფორმის ჩამოყალიბებას და ევროპის ერთიან ენერგეტიკულ ბაზარში ინტეგრაციას.

„ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონში 2013 წლის 27 დეკემბერს შესული ცვლილებების თანახმად, კომისიას მიენიჭა ენერგეტიკული ბაზრების მონიტორინგის უფლება. მარეგულირებელი კომისიის მიერ ბაზრის მონიტორინგის მიზანია ბაზრის დიზაინის ნაკლოვანებების შეფასება, საბაზრო ძალაუფლების გამოყენების შესაძლებლობების, აგრეთვე გადამცემი და გამანაწილებელი ქსელის ლიცენზიატების მიერ დისკრიმინაციული მოქმედებების განხორციელების პოტენციური საფრთხის დადგენა.

2015 წელს ამ მიმართულებით შემუშავებულია ევროკავშირის საჯარო სამსახურების დაძმობილების პროექტის (EU Twinning Project) ფარგლებში განსახორციელებელი რიგი აქტივობები, რომლებიც 2016 წლიდან უკვე ეტაპობრივად მიმდინარეობს. აღნიშნული პროექტის ფარგლებში გათვალისწინებულია როგორც ელექტროენერგეტიკული ბაზრის მონიტორინგის წესებისა და პროცედურების ევროკავშირის ენერგეტიკული თანამეგობრობის მოთხოვნებთან ჰარმონიზაცია, ისე ბაზრის მონიტორინგის ინდექსებისა და პარამეტრების დახვეწა-შემუშავება საბითუმო და საცალო ბაზრებისათვის, ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობისა და განახლებადი ენერჯის წყაროებისათვის.

ამასთან, მეტად აქტუალურ საკითხს წარმოადგენს საქმიანობების დაყოფა იმის გამო, რომ ქსელის დამოუკიდებლობა და ქსელზე მესამე მხარის მიერ მიუკერძოებელი წვდომა უადრესად მნიშვნელოვანია ელექტროენერჯის სფეროში ჩართული კომპანიებისათვის. საქმიანობის დაყოფა სავალდებულოა როგორც ევროკავშირის, ისე ენერგეტიკული თანამეგობრობის წევრი სახელმწიფოებისათვის. დაყოფის წესები და პროცედურები მოცემულია ევროპარლამენტისა და ევროსაბჭოს 2009/72/EC დირექტივაში „ელექტროენერჯის შიდა ბაზრისათვის საერთო წესების შესახებ“. 2009/72/EC დირექტივის ერთ-ერთი საბაზისო მოთხოვნაა საქმიანობის დაყოფა (სრული დაყოფა, საკუთრების დაყოფის ჩათვლით), რომელიც ავალდებულებს ელექტროენერჯის გადამცემი სისტემის ოპერატორსა და განაწილების სისტემის ოპერატორს მოახდინონ ელექტროენერჯის გადამცემი და განაწილების საქმიანობების ელექტროენერჯის მიწოდებისა და წარმოების საქმიანობებისგან გამიჯვნა. 2009/72/EC დირექტივის თანახმად, ელექტროენერჯის გადამცემი სისტემის ოპერატორი შეიძლება იყოს პირი, ვინც ფლობს გადამცემ ქსელს, ამუშავებს მას, პასუხისმგებელია მის გრძელვადიან განვითარებაზე და, რაც მთავარია, სრულად არის გამოყოფილი კონკურენტული (ელექტროენერჯის წარმოება და მიწოდება) საქმიანობისაგან. ხსენებული დირექტივა ენერგეტიკული საქმიანობის დაყოფის განხორციელების სამ შესაძლო გზას ითვალისწინებს:

1. საკუთრების დაყოფა;
2. დამოუკიდებელი სისტემის ოპერატორი;
3. დამოუკიდებელი გადამცემის ოპერატორი.

საქმიანობის დაყოფის მოდელებს შორის ძირითადი განსხვავებები ის არის, რომ საკუთრების დაყოფის (OU) მოდელში გადამცემის საქმიანობა და გადამცემის აქტივები არის საერთო მფლობელობისა და კონტროლის ქვეშ, თუმცა ეს საქმიანობა მთლიანად არის გამიჯნული ელექტროენერჯის წარმოებისა და ელექტროენერჯის მიწოდების საქმიანობისგან. დამოუკიდებელი სისტემის ოპერატორის (ISO) მოდელის შემთხვევაში, გადამცემის აქტივების მფლობელობა (და ინვესტირება) გამოყოფილია სისტემის ოპერატორისგან. რეალურად, ეს ასევე ეხება ინვესტიციასაც. დამოუკიდებელი გადამცემის

ოპერატორის (ITO) მოდელში, სისტემის ოპერირება და აქტივები რჩება ვერტიკალურად ინტეგრირებულ კომპანიაში, თუმცა მოქმედებს წესები, თუ როგორ უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი ელექტროენერჯის მიწოდებისა და წარმოების საქმიანობის ეფექტური გამოყოფა ელექტროენერჯის გადაცემის საქმიანობისგან. ძალიან რთულია ამ მოდელში ეფექტური დაყოფის მიღწევა, აქედან გამომდინარე, შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ ეს არის ყველაზე ნაკლებად მისაღები ვარიანტი ზემოხსენებულ ალტერნატივებს შორის.

საქართველოს ენერგეტიკულ სექტორში ელექტროენერჯის გადაცემის ლიცენზიას სამი საწარმო ფლობს:

1. სს „საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა“
2. სს გეს „საქრუსენერგო“
3. შპს „ენერგოტრანსი“.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო მიმდინარე პერიოდისთვის არის 50%-იანი წილის მფლობელი სს გეს „საქრუსენერგოში“. ხოლო სს „საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა“, რომელიც ელექტროენერჯის გადამცემი ქსელის ყველაზე დიდი მფლობელია, ასევე არის სხვა გადაცემის ლიცენზიატის, შპს „ენერგოტრანსის“, 100%-იანი წილის მფლობელი და სს „საპარტნიორო ფონდის“ 100%-იანი მფლობელობის ქვეშ. თავის მხრივ, სს „საპარტნიორო ფონდი“ არის ელექტროენერჯის ყველაზე დიდი საბითუმო მომწოდებლის – სს „ელექტროენერგეტიკული სისტემის კომერციული ოპერატორის“ 100%-იანი წილის მფლობელი. სს „საქრუსენერგოს“ აქციონერები არიან: საქართველოს სახელმწიფო, წარმოდგენილი საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს სახით, რომელსაც განკარგვის უფლებამოსილების დელეგირება გადაცემული აქვს საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროსთვის და სს „ფედერალური საქსელო კომპანია“ რუსეთის გაერთიანებული ენერგეტიკული სისტემა.

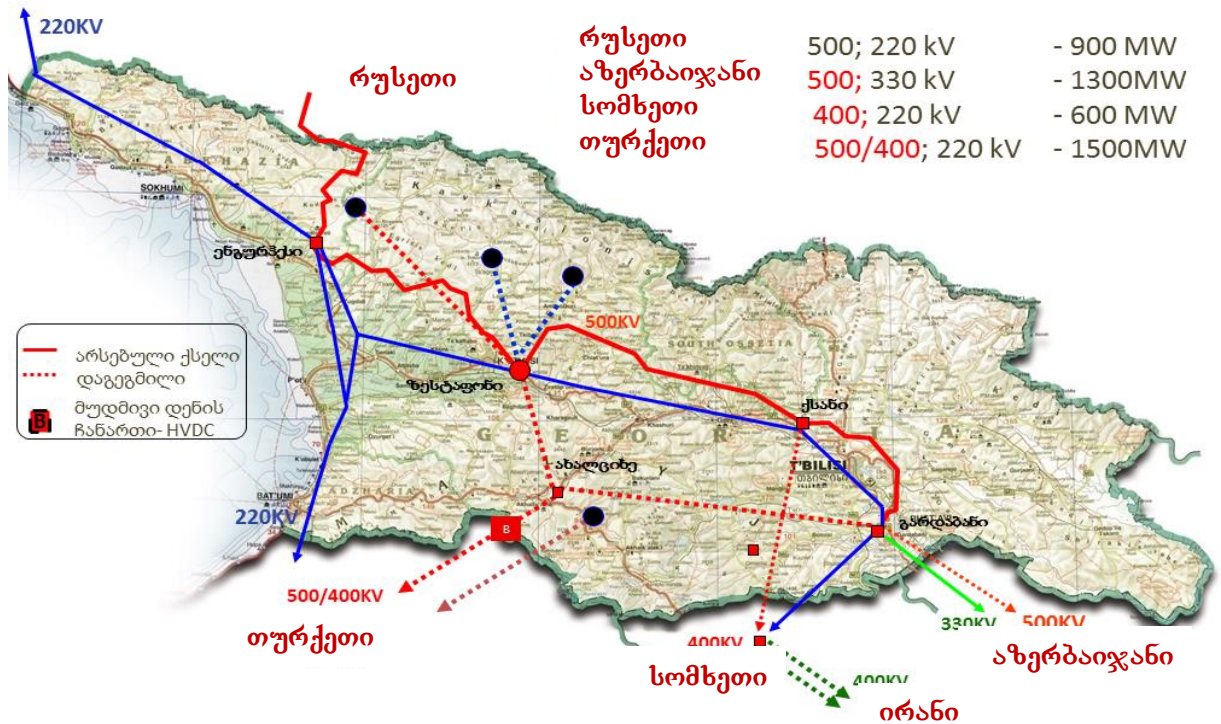
სს “საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა” შეიქმნა 2002 წელს სს “ელექტროგადამცემისა” და შპს “ელექტროდისპეტჩერიზაცია-2000”-ის შერწყმის შედეგად. ღოგორც უკვე აღინიშნა მისი დამფუძნებელია სახელმწიფო და იგი ახორციელებს საქმიანობას შემდეგი მიმართულებებით:

1. საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე ელექტროენერჯის გადაცემის (ტრანსპორტირება, ტრანზიტი) უზრუნველყოფა (35–110–220–500 კილოვოლტი);
2. ელექტროენერჯის დისპეტჩერიზაცია და საქართველოს ენერჯოსისტემის ოპერატიული მართვა, 500-220–110-35 კილოვოლტიანი გადამცემი ობიექტების გამართული მუშაობისა და ენერჯოსისტემის მდგრადობის უზრუნველყოფა, როგორც ნორმალურ, ასევე ავარიულ რეჟიმში.

სს გაერთიანებული ენერჯეტიკული სისტემა "საქრუსენერჯო" 1996 წლის 27 მაისს, საქართველოს მთავრობის და "რუსეთის ერთიანი ენერჯეტიკული სისტემის" მიერ ჩამოყალიბდა 50%-50% მონაწილეობით. სს გეს "საქრუსენერჯოს" უმთავრესი ამოცანაა ყველა მეზობელ ელექტროსისტემასთან პარალელურ რეჟიმში მუშაობის უზრუნველყოფა. მისი ძირითადი ფუნქციაა შიდა სასისტემო 500 კვ-იანი ელექტროგადამცემი ხაზების მეშვეობით ელექტროენერჯის გადაცემა და მეზობელ ქვეყნებთან დამაკავშირებელი ხაზების (გარდა სომხეთისა) ტექნიკური მომსახურება.

შპს „ენერჯოტრანსი“ შეიქმნა 2002 წელს. დაფუძნების დღიდან მისი წილის 100% მფლობელია საქართველოს სახელმწიფო, ხოლო 2009 წლიდან გახდა სს "საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემის" შვილობილი საწარმო, რომელიც ასევე სახელმწიფოს საკუთრებაა. შპს "ენერჯოტრანსი" - განაგებს 1991-1992 წლებში მშენებლობაშეჩერებულ 500 კვ ელექტროგადამცემ ხაზს "თბილსრესი-სამხრეთ საქართველო – ზესტაფონი“, რომელიც მოიცავს 859 ანძას და ფარავს საქართველოს 9 რაიონს. ხაზის სიგრძე 246 კმ-ია, რომელიც სამხრეთის მხრიდან ერთმანეთთან დააკავშირებს "გარდაბნისა“ და "დიდი ზესტაფონის“ ქვესადგურებს (ნახაზი 2.1).

ნახაზი 2.1. საქართველოს ელექტროენერჯის მაღალი ძაბვის გადაცემის სისტემა



ელექტროენერჯის გადამცემი ქსელის ოპერატორისგან განსხვავებით, ელექტროენერჯის გამანაწილებელი ქსელის ოპერატორის გამიჯვნის წესი არ მოითხოვს საკუთრების გამიჯვნას. გამანაწილებელი ქსელის ოპერატორისთვის საკმარისია სამართლებრივი და ფუნქციური გამიჯვნა. საქართველოს ელექტროენერჯეტიკის სფეროში განაწილების სამი კომპანია მოქმედებს:

1. სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“;
2. სს „კახეთის ენერგოდისტრიბუცია“;
3. სს „თელასი“.

სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“ არის ჩეხური კომპანია „ენერგო-პრო ეი-ეს“-ის შვილობილი კომპანია. უნდა აღინიშნოს, რომ 2016 წლის ბოლომდე სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“ ფლობდა განაწილებისა და გენერაციის ლიცენზიებს, თუმცა 2016 წლის დეკემბერში მან მოახდინა განაწილებისა და წარმოების საქმიანობის სამართლებრივი გაყოფა. შედეგად, დაარსდა სს „ენერგო-პრო ჯორჯია გენერაცია“, რომლის მფლობელობაში გადავიდა 15 ელექტროსადგური, ხოლო სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ დარჩა განაწილების აქტივები. სს „ენერგო-პრო ჯორჯიამ“ წარმოებისა და განაწილების საქმიანობის სამართლებრივი

გაყოფის დასრულების შემდეგ მარეგულირებელ ორგანოს მიმართა შესაბამისი საქმიანობებისთვის ცალკე ლიცენზიების აღების თაობაზე. მიუხედავად იმისა, რომ სს „ენერგო-პრო ჯორჯიასგან“ წარმოების საქმიანობის სამართლებრივი გამოყოფა წინ გადადგმული ნაბიჯია, მასზე გაცემულია გადაცემის წინასწარი ლიცენზია, რაც ეწინააღმდეგება ევროპული ენერგეტიკული კანონმდებლობის პრინციპებს განაწილების ქსელის ოპერატორის საქმიანობის გამიჯვნის შესახებ.

სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“ საქართველოს ელექტროენერგეტიკულ ბაზარზე ერთ-ერთი ყველაზე დიდი მწარმოებელი და გამანაწილებელი საწარმოა, რომელიც ქ. თბილისისა და კახეთის გარდა საქართველოს მთელს ტერიტორიაზე ფლობს მაღალი (110 კვ), საშუალო (35-10 კვ) და დაბალი (6-0,4 კვ) ძაბვის ქსელს. სს „ენერგო-პრო ჯორჯია“ წელიწადში 2.150 მილიარდი კვტ.სთ ელექტროენერგიით ამარაგებს 850,000 აბონენტს. კომპანიის მიერ ელექტროენერგიის გაყიდვები უტოლდება ქვეყანაში ელექტროენერგიის საერთო მოხმარების 25%-ს; სს „ენერგო-პრო-ჯორჯია“ ახორციელებს ელექტროენერგიის ტრანზიტის და აბონენტთა ტექნიკურ მომსახურებას, ასევე აწარმოებს საკუთარი გადამცემი ქსელის განვითარებას თურქეთის მიმართულებით.

სს „თელასი“ საქართველოს ენერგობაზარზე ზომით მეორე გამანაწილებელი საწარმოა, რომელიც ქ. თბილისისა და მის მიმდებარე ტერიტორიებზე ფლობს მაღალი (110 კვ), საშუალო (35-10 კვ) და დაბალი (6-0,4 კვ) ძაბვის ქსელს. სს "თელასი" წელიწადში 2 მილიარდი კვტ/სთ ელექტროენერგიით ამარაგებს 416,500 აბონენტს. სს "თელასის" აქციების 75.108% პროცენტის მფლობელი 2003 წლიდან რუსეთის ერთიანი ენერგოსისტემაა (სს „სილქ როუდ ჰოლდინგი“ – კომპანია „ინტერ რაო“), ხოლო 24.5295%-ს ფლობს სს „საპარტნიორო ფონდი“. თავისმხრივ სს „სილქ როუდ ჰოლდინგი“ ასევე ფლობს ჰიდროელექტროსადგურებს – „ხრამჭესი-1“-სა და სს „ხრამჭესი-2“-ს.

სს „კახეთის ენერგოდისტრიბუცია“ კახეთის რეგიონში მოქმედი გამანაწილებელი საწარმოა, რომელიც 2003 წლის 15 აპრილს ს.ს. „სინათლე“-ს ბაზაზე შეიქმნა. სს „კახეთის ენერგოდისტრიბუცია“ ემსახურება 117,058 აბონენტს. მისი საშუალო წლიური მოხმარება 200 მლნ კვტ.სთ-ია.

სს „კახეთის ენერჯოდისტრიბუცია“, რომელსაც ფლობდა ლიტვური კონცერნი „ახემა ჯგუფი“, დაბრუნდა სახელმწიფო მფლობელობაში და ამჟამად იგი იმყოფება გაკოტრების რეჟიმში. 2016 წლის მდგომარეობით სს „თელასის“ (სამართლებრივად), სს „ენერჯო-პრო ჯორჯიას (სამართლებრივად) და სს „კახეთის ენერჯოდისტრიბუციას“ (საკუთრების კუთხით) ქსელური საქმიანობა მთლიანად არის გამოყოფილი ელექტროენერჯის წარმოების საქმიანობისგან, თუმცა განაწილების საქმიანობა ჯერჯერობით გამოყოფილი არ არის მიწოდების საქმიანობისგან, ვინაიდან სათანადო საკანონმდებლო საფუძველი არ არსებობს.

ელექტროენერჯის გამანაწილებელი სამივე საწარმო, გამანაწილებელ საქმიანობასთან ერთად ახორციელებენ ელექტროენერჯის მიწოდების საქმიანობას. ანუ ყიდულობენ ელექტროენერჯიას და შემდგომ ყიდიან მას მომხმარებელზე.

ელექტროენერჯეტიკული ბაზრის სტრუქტურის ცვლილებასთან ერთად რეგულირებადი საქმიანობების დაყოფა და ერთმანეთისაგან გამიჯვნა მნიშვნელოვნად დადებით მოვლენად შეიძლება შეფასდეს რეგულირებადი საწარმოების დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის პროცესისთვის ვინაიდან, აღნიშნულის ფარგლებში განცალკევებული იქნება თითოეული სახის დანახარჯი მისი გამომწვევი რეგულირებადი საქმიანობის ჭრილში, რაც გამორიცხავს საქმიანობებს შორის დანახარჯების გადანაწილების ლოგიკური პრინციპების შემუშავების საჭიროებას.

ამასთან მნიშვნელოვანია აღინიშნოს საქმიანობების დაყოფის ნაკლოვანებაც, რადგან მისი უარყოფითი ეფექტი პირდაპირ ასახვას ჰპოვებს შესაბამის სატარიფო განაკვეთში ვინაიდან საქმიანობების დაყოფის პირობებში თითოეულ საქმიანობაზე განსაზღვრული უნდა იქნეს ინდივიდუალური ჯგუფი ადმინისტრაციული ადამიანური რესურსისა. ასევე, გამოიწვევს დანახარჯების ზრდას საერთო და ადმინისტრაციული ხარჯების მუხლში, რომელიც თავისმხრივ აისახებ თითოეული საქმიანობის სატარიფო განაკვეთში ცალ-ცალკე და არა საერთო მენეჯმენტის სახით, როგორც ეს მანამდე იყო გათვალისწინებული.

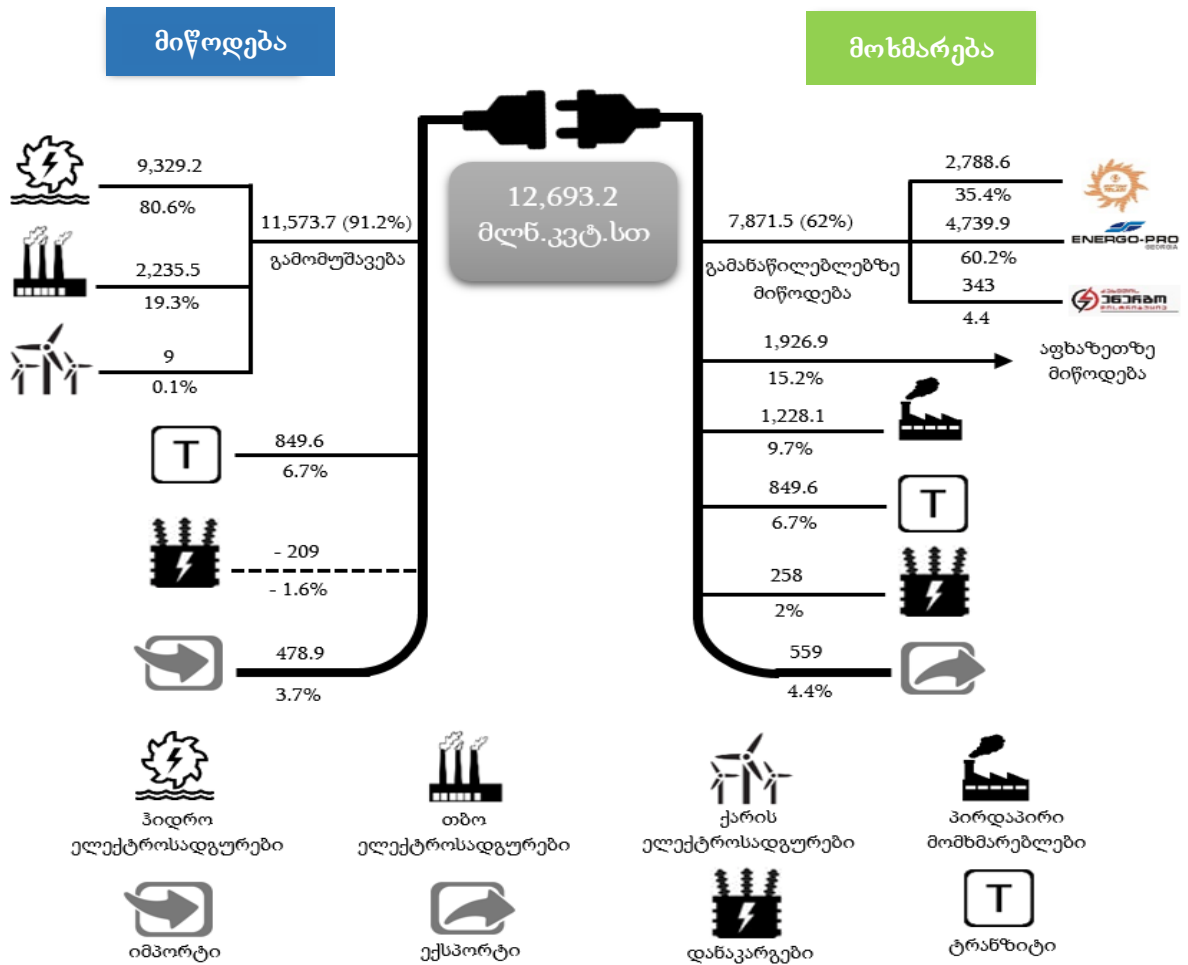
2.2. ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ტექნიკურ-ეკონომიკური მახასიათებლები

საქართველოს ელექტროენერგეტიკულ ბალანსში საზგასასმელია რამდენიმე მნიშვნელოვანი ასპექტი:

- 2011 წლის შემდეგ საქართველო კვლავ გახდა ნეტო-ექსპორტიორი - წლის განმავლობაში ექსპორტირებული ელექტროენერგიის რაოდენობა აღემატება იმპორტირებული ელექტროენერგიის რაოდენობას (სააღდომი შეადგინა 80 მლნ.კვტ.სთ);
- ზრდადი ტემპით ხასიათდება ელექტროენერგიის ტრანზიტი;
- ექსპლუატაციაში შევიდა პირველი ქარის ელექტროსადგური, რომლის დადგმული სიმძლავრეც შეადგენს 20.7 მგვტ-ს;
- იზრდება აფხაზეთის მოხმარება - 1,926.9 მლნ.კვტ.სთ, რაც მთლიანი მოხმარების 17.5%-ს შეადგენს. აფხაზეთის ტერიტორიაზე ელექტროენერგიის მოხმარება იფარება ენგურჰესის და ვარდნილჰესების კასკადის მიერ გამომუშავებული ელექტროენერგიით, რაც ნიშნავს იმას, რომ ეს რესურსი დანარჩენი საქართველოსათვის მცირდება.

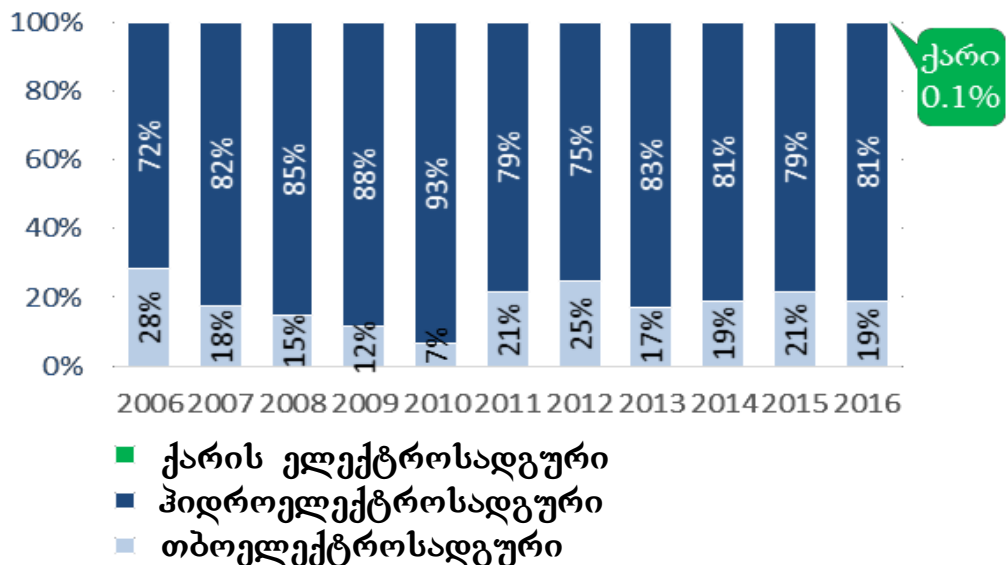
საქართველოს ელექტროენერგეტიკული სექტორის ძირითადი მახასიათებლები (მიწოდებისა და მოხმარების მაჩვენებლები) მოცემულია ნახაზზე 2.2.

ნახაზი 2.2. ელექტროენერგეტიკული ბალანსი



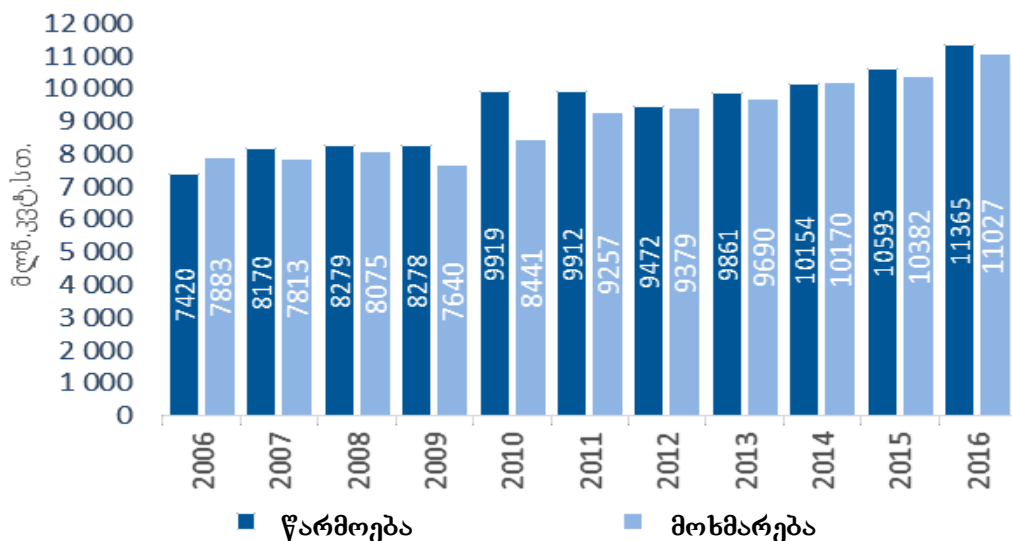
2015 წელთან შედარებით 2016 წელს ელექტროენერჯის წარმოება გაიზარდა 7.3%-ით, ხოლო 2014 წელთან შედარებით – 11.9%-ით. ზოგადად 2006-2016 წლების მონაცემებზე დაყრდნობით, ყოველ წლიურად საქართველოში ელექტროენერჯის წარმოება საშუალოდ იზრდება 4.5%-ით, რაც მიმდინარე წლებში ექსპლუატაციაში შესული ელექტროსადგურების მიერ გამომუშავებული ელექტროენერჯით არის განპირობებული (ნახაზი 2.3).

ნახაზი 2.3 ელექტროსადგურების მიერ სალტეზე გაცემული ელექტროენერჯის განაწილება



ასევე სტაბილურად იზრდება ელექტროენერჯის მოხმარება. 2016 წელს საქართველოში ელექტროენერჯის მოხმარება წინა წელთან შედარებით 6.2%-ით არის გაზრდილი, ხოლო 2014 წელთან შედარებით – 8.4%-ით. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ელექტროენერჯის მოხმარება, 2006-2016 წლების მონაცემებზე დაყრდნობით, ყოველწლიურად საშუალოდ 3.5%-ით იზრდება, რაც ნაკლებია ელექტროენერჯის წარმოების ზრდის ტემპთან შედარებით და მცირედით, მაგრამ მაინც ზრდის ქვეყნის საექსპორტო პოტენციალს (ნახაზი 2.4).

ნახაზი 2.4. ელექტროენერჯის წარმოება (გენერაცია) და მოხმარება



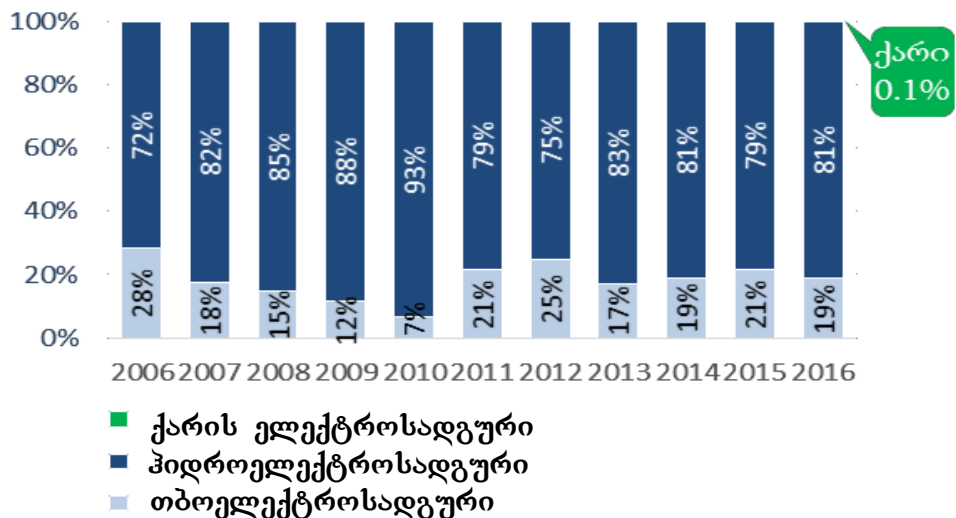
აღსანიშნავია, რომ თბოსადგურებიდან და ჰიდროელექტროსადგურებიდან გამომუშავებული (სალტზე გაცემული) ელექტროენერჯის წილების ზრდა ჯამურად წარმოებულ ელექტროენერჯიაში მეტნაკლებად სტაბილური განვითარების ტენდენციებს ინარჩუნებს.

2016 წელს თბოსადგურების მიერ წარმოებულმა ელექტროენერჯიამ ჯამურად წარმოებულ ელექტროენერჯის 18.8% შეადგინა, ხოლო 2015 წელს – 21.4%. აღნიშნული მაჩვენებლები 5.8%-ით არის შემცირებული თბოსადგურის ელექტროენერჯის წარმოება.

რაც შეეხება ჰიდროელექტროსადგურებიდან გამომუშავებულ ელექტროენერჯიას, 2016 წელს მისმა წილმა ჯამურად წარმოებულ ელექტროენერჯიაში 81.1% შეადგინა, ხოლო 2015 წელს – 78.6%. ამავე პერიოდის აღნიშნული მაჩვენებელი 10.7%-ით არის გაზრდილი, რაც განპირობებულია 2016 წელს 5 მცირე ელექტროსადგურის ექსპლუატაციაში შესვლით (ნახაზი 2.5). ესენია:

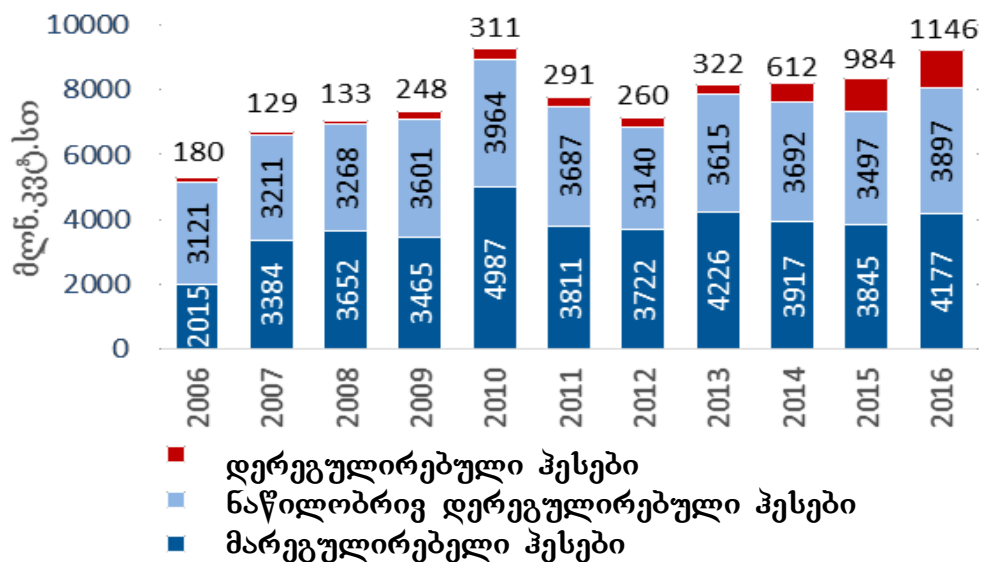
1. საგურამო ჰესი (დადმული სიმძლავრე – 4.2 მგვტ.);
2. შაქშაქეთი ჰესი (დადმული სიმძლავრე - 1.5 მგვტ.)
3. მაქსანია ჰესი (დადმული სიმძლავრე – 0.5 მგვტ.);
4. კაზრეთიჰესი (დადმული სიმძლავრე – 2.5 მგვტ.);
5. დარიალი ჰესი (დადმული სიმძლავრე – 108 მგვტ.)

ნახაზი 2.5. ელექტროსადგურების მიერ სალტზე გაცემული ელექტროენერჯის განაწილება



ამასთან, 2016 წელს ექსპლუატაციაში შევიდა 1 ქარის ელექტროსადგური (დადგმული სიმძლავრე – 20.7 მგვტ), რომლის წილმა ჯამურად წარმოებულ ელექტროენერგიაში 0.1% შეადგინა. რაც შეეხება ჰიდროელექტროსადგურების მიერ გამომუშავებული (სალტეხე გაცემული) ელექტროენერგიის წილებს მათი რეგულირების ტიპების მიხედვით, ტექნიკური მაჩვენებლები მოცემულია ნახაზზე 2.6.

ნახაზი 2.6. ჰიდროელექტროსადგურებიდან ელექტროენერგიის გამომუშავების სტრუქტურა

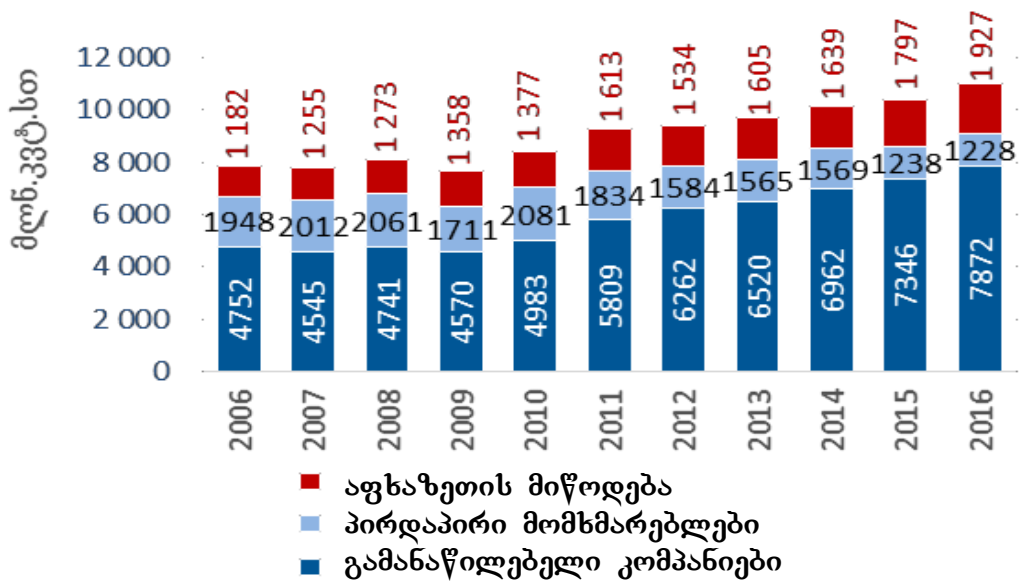


2016 წელს მარეგულირებელი ჰიდრო- ელექტროსადგურების მიერ გამომუშავებული ელექტროენერგიის წილმა ჰიდროელექტროსადგურების მიერ ჯამურად გამომუშავებულ ელექტროენერგიაში შეადგინა 45.3%, ნაწილობრივ დერეგულირებელი ჰიდროელექტროსადგურების ჭილმა – 42.3%, ხოლო დერეგულირებელი ჰიდროელექტროსადგურების წილმა – 12.48%, საიდანაც 13 მგვტ-ზე მეტი სიმძლავრის ელექტროსადგურების მიერ გამომუშავებული (სალტეხე გაცემული) ელექტროენერგიის წილი შეადგენს 41.5%-ს, ხოლო მცირე სიმძლავრის ელექტროსადგურების – 58.5% -ს.

2016 წლის მონაცემებით ელექტროენერგიის მოხმარებაში მნიშვნელოვანი წილით (71.4%) ელექტროენერგიის გამანაწილებელი კომპანიები არიან წარმოდგენილნი. პირდაპირი მოხმარებლების წილმა მთლიან მოხმარებაში -

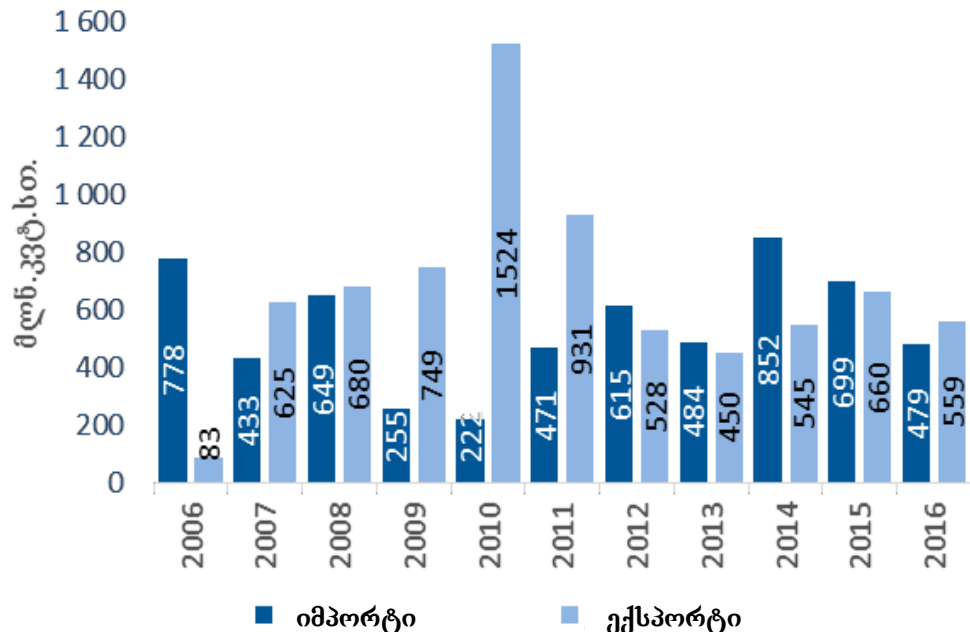
11.1%, ხოლო აფხაზეთზე მიწოდებულმა ელექტროენერგიამ – 17.5% შეადგინა. ელექტროენერგიის გამანაწილებელი კომპანიების მიერ მოხმარებული ელექტროენერგია 2015 წელთან შედარებით 7.2%-ით, ხოლო 2014 წელთან შედარებით 13.1%-ით არის გაზრდილი. რაც შეეხება პირდაპირი მომხმარებლების მიერ მოხმარებულ ელექტროენერგიას, 2015 წელთან შედარებით შემცირდა 0.8%-ით, ხოლო 2014 წელთან შედარებით – 21.7%-ით. საყურადღებოა, რომ აფხაზეთზე მიწოდებული ელექტროენერგიის რაოდენობა წინა წელთან შედარებით 7.2%-ით, ხოლო 2014 წელთან შედარებით 17.6%-ით არის გაზრდილი (ნახაზი 2.7).

ნახაზი 2.7. ელექტროენერგიის შიდა მოხმარების სტრუქტურა



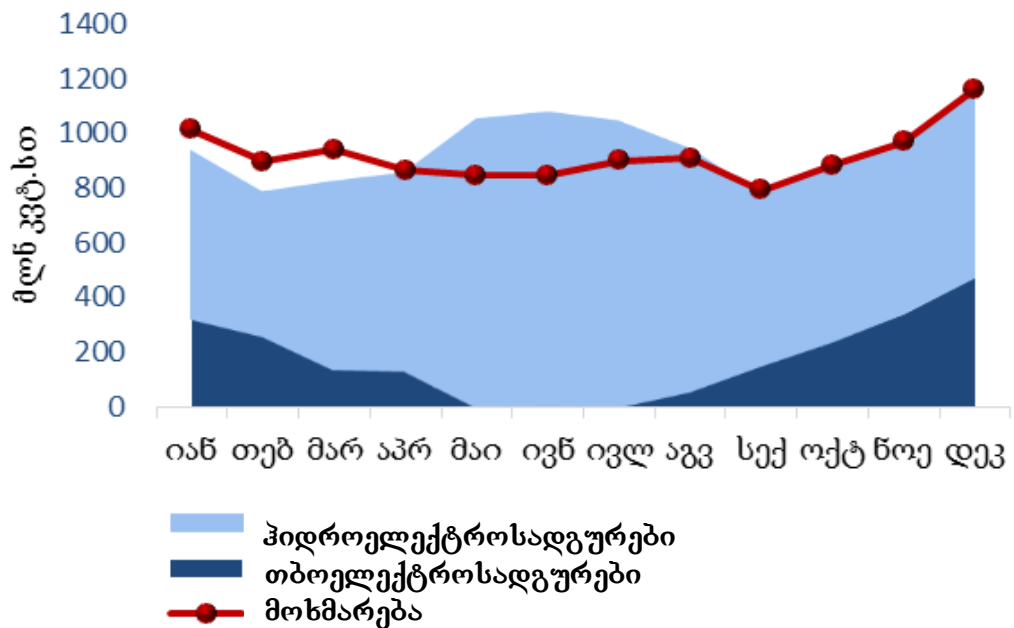
ასევე, ზრდადია ელექტროენერგიის ექსპორტის მაჩვენებელი, ხოლო ელექტროენერგიის იმპორტმა 2016 წელს 478.9 მლნ.კვტ.სთ შეადგინა, რაც 2015 წლის მაჩვენებელზე – 31.5%-ით, ხოლო 2014 წლის მაჩვენებელზე 48.8%-ით ნაკლებია. რაც შეეხება ექსპორტს, 2016 წელს საქართველოდან ექსპორტირებულ იქნა 559.01 მლნ.კვტ.სთ ელექტროენერგია, რაც წინა წლის მაჩვენებელზე 15.3%-ით ნაკლებია (ნახაზი 2.8).

ნახაზი 2.8. ელექტროენერჯის იმპორტი და ექსპორტი



ელექტროენერჯეტიკის სექტორში ენერგეტიკული უსაფრთხოების ძირითადი მახასიათებელია ელექტროენერჯის მიწოდების უწყვეტობა. მისი უზრუნველყოფა შესაძლებელია ქვეყანაში ელექტროენერჯიაზე მოთხოვნილების დაკმაყოფილებით საკუთარი რესურსების მაქსიმალურად გამოყენების გზით. აღნიშნული, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს მოკლევადიან პერიოდში იმპორტისა და გრძელვადიან პერიოდში თბოგენერაციის ჩანაცვლებას. ელექტროენერჯის წარმოება-მოსმარების დინამიკა 2016 წლის თვეების მიხედვით მოცემულია ნახაზზე 2.9.

ნახაზი 2.9. ელექტროენერჯის წარმოება-მოხმარება თვეების მიხედვით



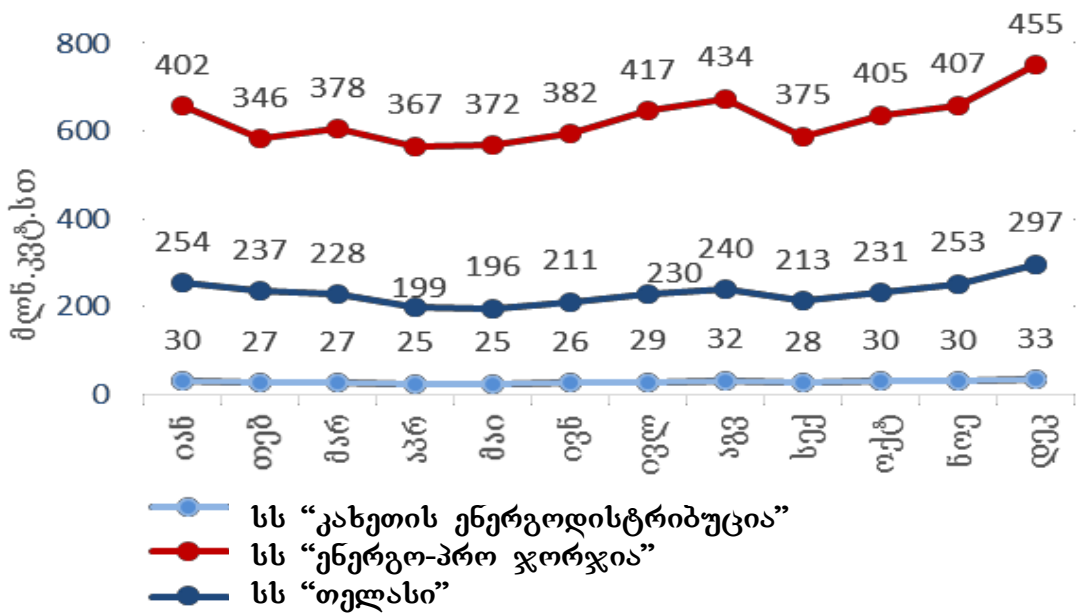
ზამთრის პერიოდში ელექტროენერჯიაზე მოთხოვნის დაკმაყოფილება ვერ ხერხდება ჰიდრო და თბოენერჯის სიმძლავრეებით. შესაბამისად, საჭიროა ელექტროენერჯის იმპორტი, რაც ასევე იწვევს ერთ- რტი ყველაზე მნიშვნელოვანი სატარიფო კომპონენტის – ელექტროენერჯის შესყიდვის დანახარჯების ზრდას, რომელიც მერყეობს ეროვნული ვალუტის კურსის ცვლილების შესაბამისად და წარმოადგენს გაცილებით დიდ დანახარჯს ვიდრე ადგილობრივი გენერაციის ობიექტების მიერ ენერჯის გამომუშავებაზე გაწეული დანახარჯები. რაც შეეხება ზაფხულის პერიოდს, ჭარბი წყლის რესურსები საშუალებას იძლევა, რომ ელექტროენერჯიაზე მოთხოვნა დაკმაყოფილდეს, ხოლო ნარჩენი ელექტროენერჯია გატანილ იქნეს ექსპორტზე.

ელექტროენერჯის მოხმარების მაჩვენებლების ზრდა კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს სატარიფო კომპონენტების შესწავლისა და მათი დანახარჯების სტრუქტურის ანალიზის მნიშვნელობას რაც თავისმხრივ საბოლოო ჯამში საჭიროებს ტექნიკურ-ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე მიზანშეწონილობის შესახებ მარეგულირებელი აუდიტს.

საქართველოს ელექტროენერჯის საცალო ბაზარი მაღალკონცენტრირებულია (HHI = 4,900), სადაც ყველაზე დიდი საბაზრო წილი (60.2%) გააჩნია სს „ენერჯო-პრო ჯორჯია“. კონკრეტულ ბაზარზე კონკურენციის დონის შესაფასებლად გამოიყენება ჰერფინდალ-ჰირშმანის ინდექსი (HHI). იგი გამოითვლება, როგორც ბაზარზე არსებული მონაწილეების საბაზრო წილების (%) კვადრატების ჯამი. HHI ინდექსს შესაძლებელია გააჩნდეს მნიშვნელობა 0-დან 10,000-მდე შუალედში, სადაც 0 ნიშნავს ბაზრის დაბალ კონცენტრაციას (სრულყოფილი კონკურენცია), ხოლო 10,000 – სრულყოფილ მონოპოლიას. ევროკომისიის განმარტებით, თუ HHI აღემატება 1,000-ს, მაშინ ბაზარი არის კონცენტრირებული, ხოლო თუ ინდექსის მნიშვნელობა მეტია 2,000-ზე, მაშინ ბაზარი მაღალკონცენტრირებულია.

საქართველოს ელექტროენერჯის გამანაწილებელი კომპანიების მიერ მოხმარებული ელექტროენერჯის რაოდენობა 2016 წლის თვეების მიხედვით მოცემულია ნახაზზე 2.10.

ნახაზი 2.10. საქართველოს ელექტროენერჯის გამანაწილებელი კომპანიების ელექტროენერჯის მოხმარება

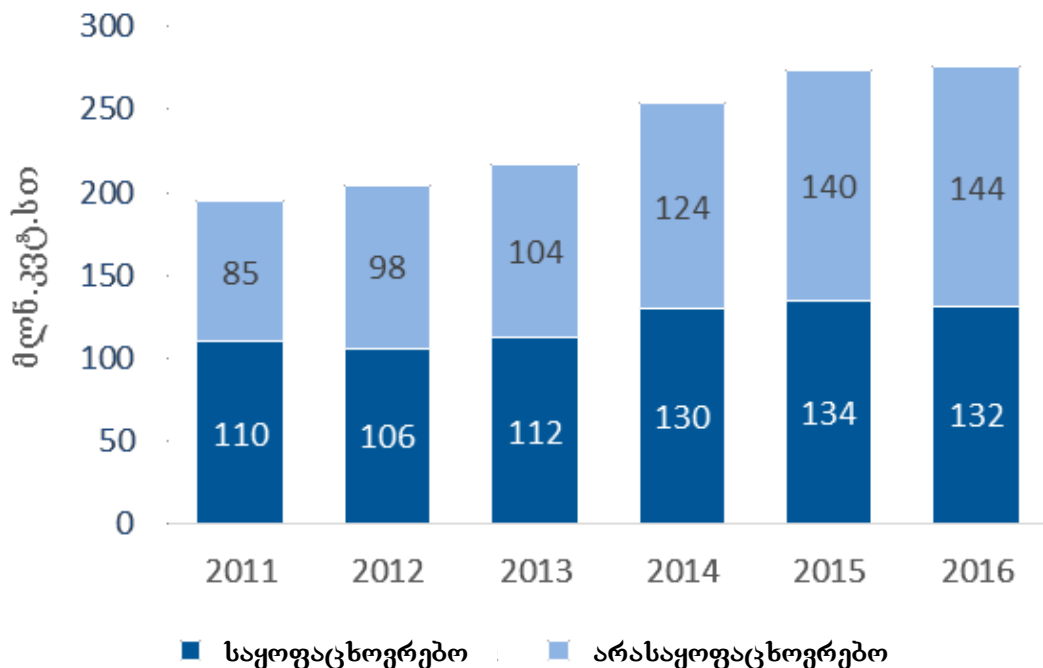


როგორც იკვეთება, სამივე გამანაწილებელი კომპანიისათვის მაქსიმალური მოხმარებები ფიქსირდება იანვარ-დეკემბრისა და ივლის-აგვისტოს თვეებში. აღნიშნული ტენდენცია განპირობებულია საქართველოში ელექტროენერჯის მოხმარების სეზონური თვისებით, სადაც მნიშვნელოვან

როლს თამაშობს საყოფაცხოვრებო მომხმარებლების მიერ ელექტროენერგიაზე მოთხოვნის ზრდა ზამთრისა და ზაფხულის პერიოდში. მეორე მხრივ, საყურადღებოა, რომ გასულ წლებში, ელექტროენერგიის მოხმარების პიკი ფიქსირდება ზამთრის პერიოდში, ხოლო ზაფხული შემდგომი პიკური მოხმარების პერიოდია, თუმცა გაზრდილი ეკონომიკური აქტივობის გათვალისწინებით, მომავალ წლებში, სავარაუდოდ, ელექტროენერგიის მოხმარების პიკი ზამთრის პერიოდიდან ზაფხულის პერიოდში გადაინაცვლებს. ამის ნათელი მაგალითია სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ მოხმარების პროფილი, სადაც მოხმარების პიკი ზამთრის პერიოდთან ერთად ზაფხულის პერიოდშიც ფიქსირდება (კონკრეტულად, აგვისტო).

2016 წელს სს „კახეთის ენერგოდისტრიბუციის“ მიერ ელექტროენერგიის მოხმარების 47.8% მოდის საყოფაცხოვრებო, ხოლო 52.2% - არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებლებზე (ნახაზი 2.11).

ნახაზი 2.11 სს „კახეთის ენერგოდისტრიბუციის“ ელექტროენერგიის მოხმარება მომხმარებელთა კატეგორიების მიხედვით

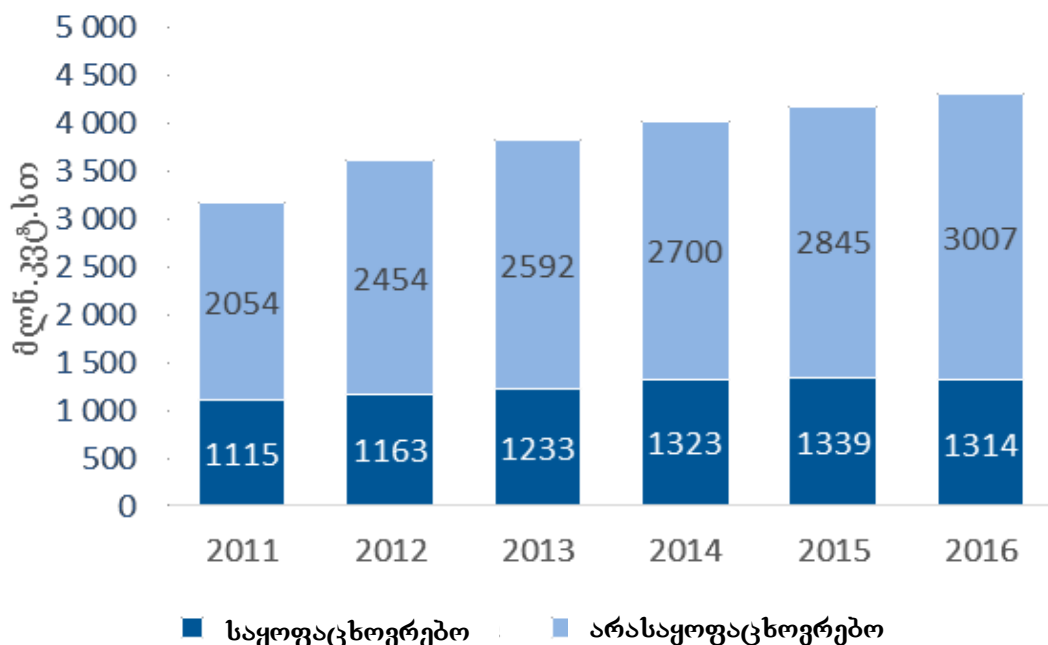


საყურადღებოა, რომ საყოფაცხოვრებო მომხმარებლების მიერ მოხმარებული ელექტროენერგიის რაოდენობა 2015 წელთან შედარებით 1.9%-ით

არის შემცირებული. რაც შეეხება არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებლების მიერ მოხმარებული ელექტროენერჯის მოცულობას, 2016 წელს იგი 2.9%-ით გაიზარდა წინა წელთან შედარებით, ხოლო 15.8%-ით – 2015 წელთან შედარებით.

სს „ენერჯო-პრო ჯორჯიას“ ოპერირების არეალში საყოფაცხოვრებო მოხმარებლების მოხმარებამ 2016 წელს მთლიანი მოხმარების 30.4% შეადგინა, ხოლო არასაყოფაცხოვრებო მოხმარებლების მოხმარებამ – 69.6%. სს „ენერჯო-პრო ჯორჯიას“ განაწილების არეალში არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებლების მიერ მოხმარებული ელექტროენერჯის ოდენობა კი - 5.7%-ით არის გაზრდილი 2015 წელთან შედარებით, ხოლო 2014 წელთან შედარებით – 11.3%-ით, რაც მარეგულირებელი ორგანოს განმარტებით გამოწვეულია აჭარა-გურიისა და სამცხე-ჯავახეთის რეგიონებში მსხვილი ტურისტული ობიექტების ამოქმედებით. საყოფაცხოვრებო მომხმარებლების მიერ მოხმარებული ელექტროენერჯია კი წინა წელთან შედარებით შემცირდა 1.9%-ით, ხოლო 2014 წელთან შედარებით – 0.7%-ით (ნახაზი 2.12).

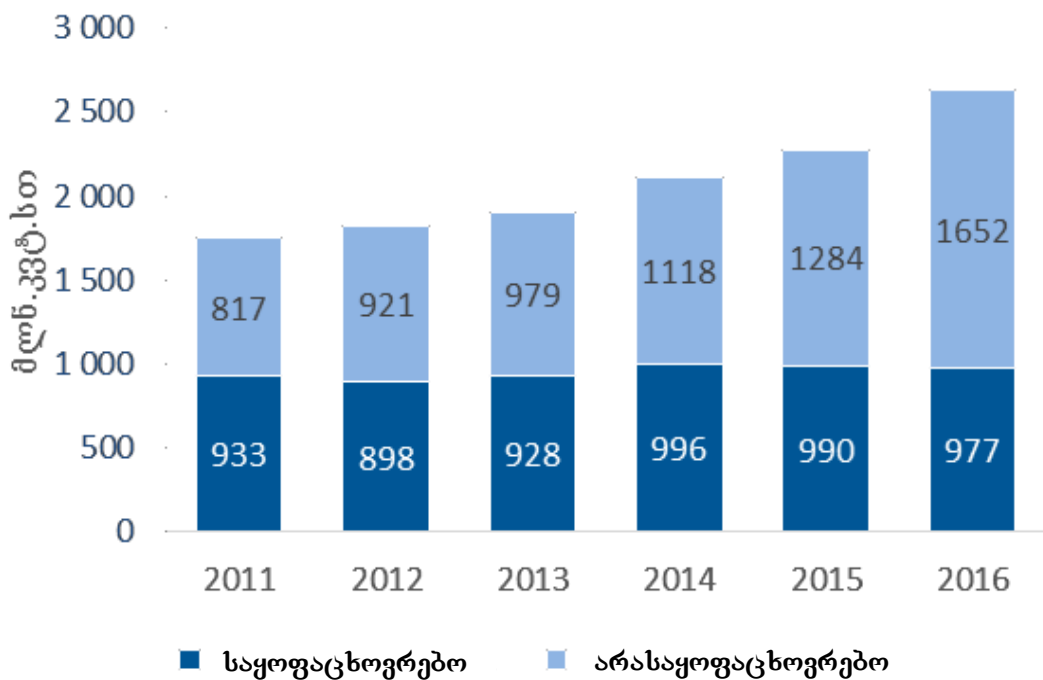
ნახაზი 2.12. “ენერჯო-პრო ჯორჯიას” ელექტროენერჯის მოხმარება მომხმარებელთა კატეგორიების მიხედვით



რაც შეეხება სს „თელასს“, 2016 წელს სს „თელასის“ მოხმარების 62.8% – არასაყოფაცხოვრებო, ხოლო 37.2% საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებზე

მოდის. არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებლების მიერ მოხმარებული ელექტროენერჯის რაოდენობა წინა წელთან შედარებით 28.7%-ით არის გაზრდილი, ხოლო 2014 წელთან შედარებით – 47.7%-ით, რაც ასევე მარეგულირებლის განმარტებით გამოწვეულია მსხვილი კომერციული ობიექტის ამოქმედებით. 2016 წელს სს „თელასის“ საყოფაცხოვრებო მომხმარებლების მიერ მოხმარებული ელექტროენერჯის რაოდენობა 12%-ით შემცირდა წინა წელთან შედარებით, ხოლო 2014 წელთან შედარებით – 19%-ით, რომლის დინამიკაც წარმოდგენილია ნახაზზე 2.13.

ნახაზი 2.13. სს “თელასის” ელექტროენერჯის მოხმარება მომხმარებელთა კატეგორიების მიხედვით



აქვე, აღსანიშნავია, რომ სტაბილურად იზრდება ელექტროენერჯის მოხმარება. საქართველოში ელექტროენერჯის მოხმარების 2015 წლის მაჩვენებელი 2.1%-ით მეტია 2014 წელთან შედარებით, ხოლო 7.1%-ით მეტი – 2013 წელთან შედარებით. საყურადღებოა, რომ საქართველოში ელექტროენერჯის მოხმარება, 2006-2015 წლების მონაცემებზე დაყრდნობით, ყოველწლიურად საშუალოდ 3.2%-ით იზრდება, რაც ნაკლებია ელექტროენერჯის წარმოების ზრდის ტემპთან შედარებით (ნახაზი 2.14)

ნახაზი 2.14. ელექტროენერჯის მოხმარება ერთ სულ მოსახლეზე საქართველოს რეგიონების მიხედვით



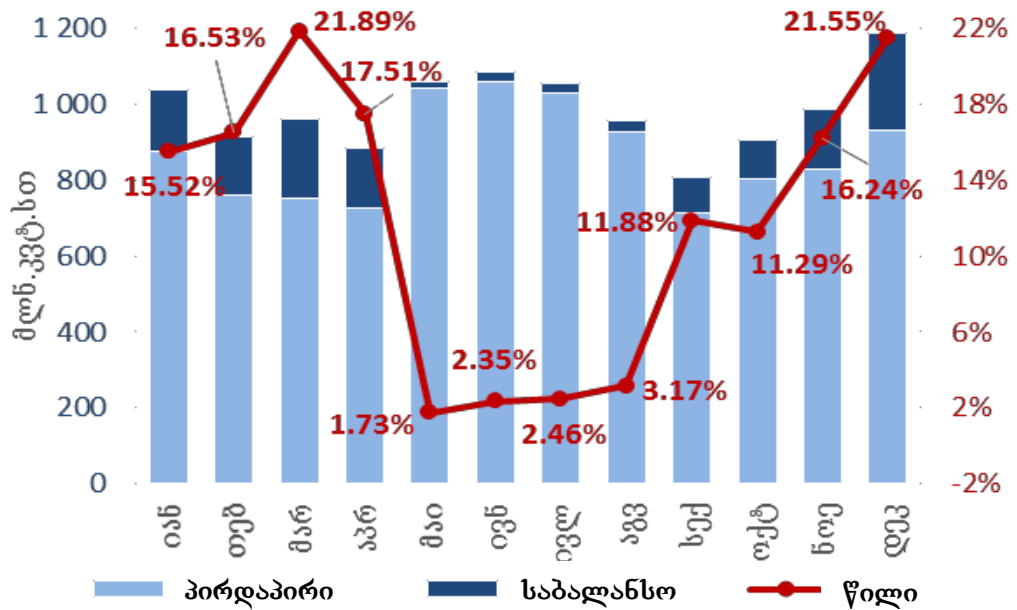
საბაზრო წილები ელექტროენერჯის სამი უმსხვილესი მწარმოებლისათვის გადანაწილებულია შემდეგნაირად:

1. შპს „ენგურჰესისთვის“ – 31%;
2. შპს „გარდაბნის თბოელექტროსადგური“ – 9.8%;
3. შპს „ვარციხეჰესისთვის“ – 8.1%.

ამავე საწარმოებისთვის ჰერფინდალ-ჰირშმანის ინდექსმა შეადგინა I2016=1,222.8. შესაბამისად, გენერაციის სეგმენტი შეიძლება შევაფასოთ, როგორც კონცენტრირებული ბაზარი.

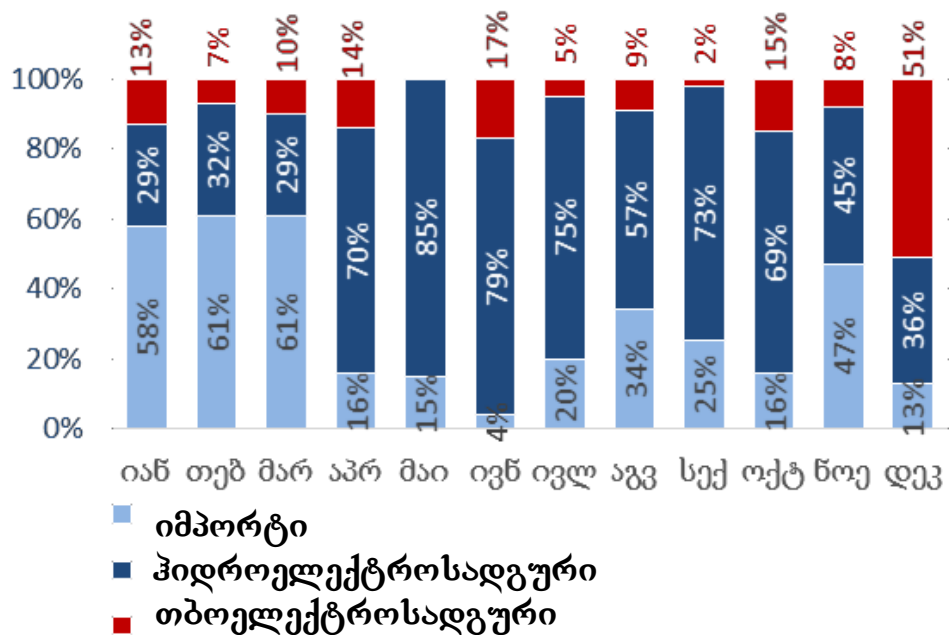
საბალანსო ბაზარზე ელექტროენერჯით ვაჭრობა ხორციელდება სისტემის კომერციულ ოპერატორთან, მარეგულირებელი ორგანოს მიერ დამტკიცებული საბალანსო ელექტროენერჯის ყიდვა-გაყიდვის პირდაპირი ხელშეკრულების სტანდარტული პირობებით. 2016 წელს საბალანსო ბაზარზე გაყიდულმა ელექტროენერჯიამ შეადგინა 1,392.2 მლნ.კვტ.სთ, ხოლო პირდაპირი ხელშეკრულებებით – 10,451.3 მლნ.კვტ.სთ. შესაბამისად, 2016 წლისათვის საბალანსო ელექტროენერჯის წილმა ქსელში მთლიან მიწოდებულ ელექტროენერჯიაში 11.8% შეადგინა, ხოლო პირდაპირი ხელშეკრულებების წილმა – 88.2%. თვეების მიხედვით აღნიშნულ მახასიათებლები წარმოადგენილია ნახაზზე 2.15

ნახაზი 2.15. საბალანსო ბაზარზე და პირდაპირი ხელშეკრულებებით ელექტროენერჯის გაყიდვა



ცხადია, რომ საბალანსო ელექტროენერჯის წილი მთლიან მიწოდებაში გაცილებით მაღალია ზამთრის, ვიდრე ზაფხულის პერიოდში. ბაზრის ოპერატორის მიერ შესყიდული საბალანსო ელექტროენერჯის სტრუქტურა თვეების მიხედვით მოცემულია ნახაზზე 1.16.

ნახაზი 2.16. საბალანსო ბაზარზე და პირდაპირი ხელშეკრულებებით ელექტროენერჯის გაყიდვა

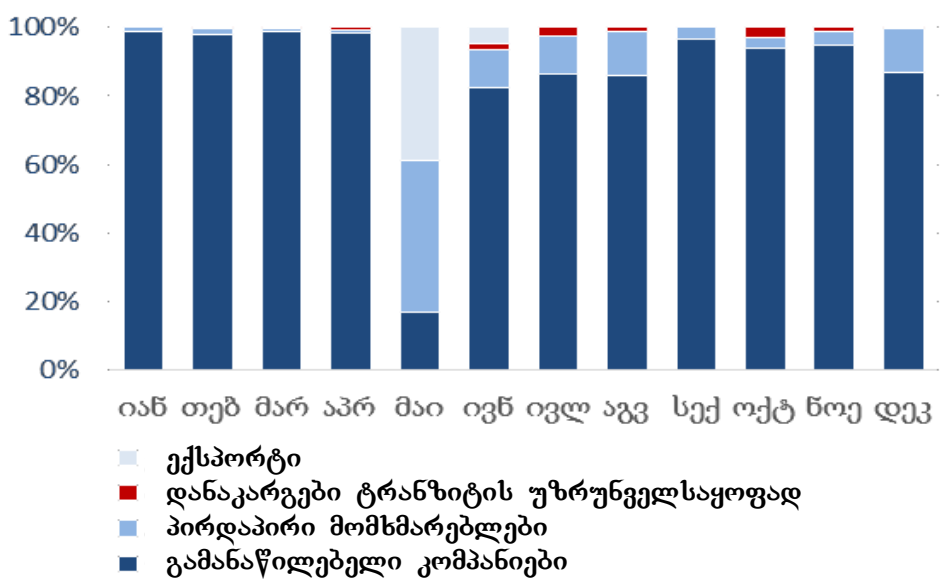


2016 წელს ბაზრის ოპერატორის მიერ შესყიდულ საბალანსო ელექტროენერგიაში მნიშვნელოვანი წილი უჭირავს იმპორტირებულ ელექტროენერგიას. რაც შეეხება ჰესებიდან წარმოებულ ელექტროენერგიას, ბაზრის ოპერატორი მას საბალანსო ბაზრისთვის მთელი წლის განმავლობაში შეისყიდის, ხოლო მაისი-ივნისის თვეებში ჰესებიდან წარმოებული ელექტროენერგია თითქმის მთლიანად აკმაყოფილებს საბალანსო ბაზარს.

საბალანსო ელექტროენერგის გაყიდვის კუთხით, ბაზრის ოპერატორისგან საბალანსო ელექტროენერგიას შეისყიდიან ძირითადად ელექტროენერგის გამანაწილებელი კომპანიები და პირდაპირი მომხმარებლები, თუმცა 2016 წელს ასევე იყო შემთხვევები, როდესაც საბალანსო ელექტროენერგია შესყიდულ იქნა ელექტროენერგის ტრანზიტის დანაკარგების უზრუნველსაყოფად და ექსპორტის მიზნებისათვის.

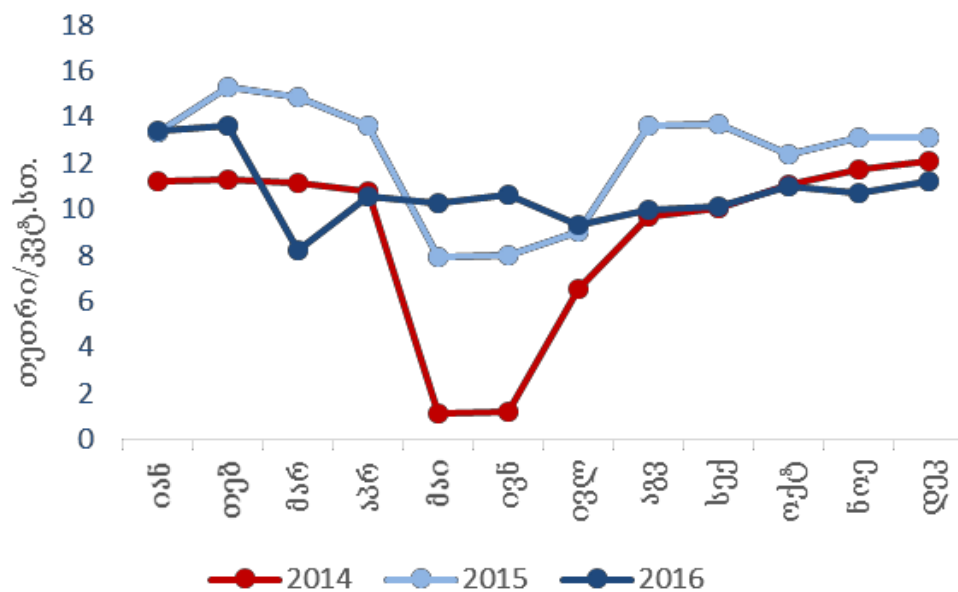
საბალანსო ელექტროენერგის ძირითადი შემსყიდველები არიან გამანაწილებელი კომპანიები, ვინაიდან სწორედ ისინი არიან საბითუმო ბაზრის ძირითადი მონაწილეები ელექტროენერგის შესყიდვის ნაწილში (ნახაზი 2.17).

ნახაზი 2.17. საბალანსო ბაზარზე და პირდაპირი ხელშეკრულებებით ელექტროენერგის გაყიდვა



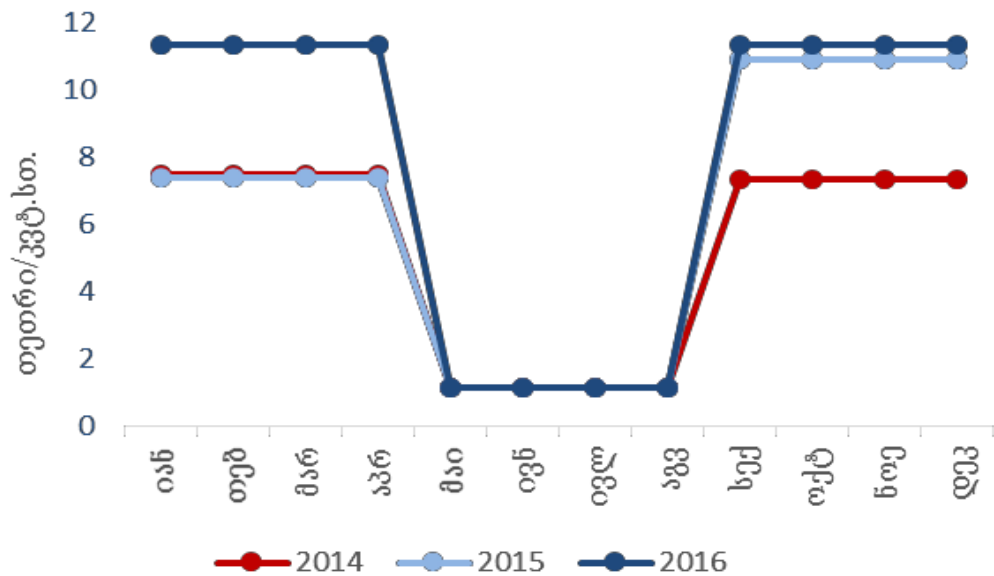
ბაზრის ოპერატორის მიერ გასაყიდი საბალანსო ელექტროენერჯის ფასი ფორმირდება ყოველთვიურად, მის მიერ სხვადასხვა კატეგორიის გენერაციის ობიექტებისა და იმპორტიორებისაგან შესყიდული ელექტროენერჯის ფასების საშუალო შეწონილის პრინციპით (ნახაზი 2.18).

ნახაზი 2.18. ბაზრის ოპერატორის მიერ გასაყიდი საბალანსო ელექტროენერჯის საშუალო შეწონილი ფასი



გასაყიდი საბალანსო ელექტროენერჯის ფასი 2016 წელს საშუალოდ 13%-ით შემცირდა წინა წელთან შედარებით, ხოლო 2014 წელთან შედარებით – 20%-ით გაზირდა. რაც შეეხება საანგარიშო წელს დერეგულირებული ელექტროსადგურების მიერ ბაზრის ოპერატორზე გაყიდული საბალანსო ელექტროენერჯის ფასს, იგი 2015 წელთან შედარებით საშუალოდ 22%-ით, ხოლო 2014 წელთან შედარებით – 49%-ით გაიზარდა (ნახაზი 2.19).

ნახაზი 2.19. დერეგულირებული ჰიდროელექტროსადგურების მიერ საბაზანსო ბაზარზე გაყიდული ელექტროენერჯის ფასი



ელექტროენერჯით ტრანსსასაზღვრო ვაჭრობა რეგულირდება “ელექტროენერჯეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ” საქართველოს კანონისა და ბაზრის წესების საფუძველზე. საქართველოს ელექტროენერჯეტიკულ ბაზარზე სულ რეგისტრირებულია 12 იმპორტიორი და 29 ექსპორტიორი.

ქვეყნის ელექტროენერჯეტიკულ სისტემაში არსებული ტრანსსასაზღვრო ელექტროგადამცემი ხაზების გამტარუნარიანობები მეზობელ ქვეყნებთან საშუალებას იძლევა, დაკმაყოფილდეს ელექტროენერჯის ადგილობრივი მოთხოვნა და გატანილ იქნეს ექსპორტზე ჭარბი ელექტროენერჯია.

ახალი ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებით დაგეგმილია, რომ საქართველოს ტრანსსასაზღვრო გამტარუნარიანობა 2020 წლისათვის გაიზარდოს 4,500 მგვტ-მდე, რაც ორჯერ მეტია მიმდინარე პერიოდის მაჩვენებლებთან შედარებით.

დისპეტჩერიზაციის ლიცენზიატის მიერ, რომელიც ასევე წარმოადგენს ელექტროენერჯის გადაცემის ყველაზე დიდ საწარმოს – სს “საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემას”, შემუშავებული და დამტკიცებული „სისტემათაშორისო ტრანზიტისთვის (გადადინებისთვის) განკუთვნილი ახალი

ელექტროგადამცემი ხაზის გამტარუნარიანობის და შიდა შემზღუდავი რესურსის განაწილება/გადანაწილების სპეციალური აუქციონის წესების“ შესაბამისად, გადამცემი სისტემის ოპერატორი ელექტროენერჯის ექსპორტის მიზნებისთვის განსაზღვრავს ახალი ელექტროგადამცემი ხაზის გამტარუნარიანობის მოცულობაზე აუქციონის ჩატარების საფუძვლებს, პირობებს, პროცედურებსა და აუქციონის მონაწილეთა პასუხისმგებლობის საკითხებს ბაზრის წესებით დადგენილი პრიორიტეტულობის ჯგუფების მიხედვით, ექსპორტიორებსა და ასევე ტრანზიტის დამკვეთ პირებს შორის.

აღნიშნული პროცედურების შესაბამისად, ყოველი წლის პირველ აგვისტომდე სს „საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა“ და თურქეთის მხარე თანხმდებიან მომავალი წლის გამტარუნარიანობის მოცულობებზე, თვეების მიხედვით. შესაბამისად, 2016 წელს ახალ გადამცემ ხაზზე გამტარუნარიანობის გადანაწილება აუქციონით და აუქციონის გარეშეც მოხდება.

მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად, სს “საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემის” სატარიფო რეგულირებას დაქვემდებარებულ საქმიანობას წარმოადგენ ელექტროენერჯის გადაცემისა და დისპეტჩერიზაციის რეგულირებადი საქმიანობები. ასეთ შემთხვევაში საწარმოს დანახარჯები ასევე გაწეული იქნება სხვა არარეგულირებად საქმიანობაზე და მნიშვნელოვანია ამგვარ აქტივობასთან დაკავშირებული პირდაპირი დანახარჯების გამიჯვნა რეგულირებადი აქტივობებიდან, ხოლო არაპირდაპირი დანახარჯების (როგორცაა საერთო ადმინისტრაციული დანახარჯები) გადანაწილება, როგორც რეგულირებად ასევე არარეგულირებად საქმიანობებზე. ხოლო ამ შემთხვევაში იქნება მარეგულირებელი ორგანოს მიერ ელექტროენერჯის გადაცემისა და დისპეტჩერიზაციის საქმიანობებისთვის განსაზღვრული სატარიფო განაკვეთები ამავე საქმიანობისთვის საჭირო დანახარჯების ამსახველი და შესაბამისად, სამართლიანი განაკვეთი თითოეული მომხმარებლისთვის, ვინაიდან ელექტროენერჯის გადაცემის და დისპეტჩერიზაციის მომსახურების ტარიფები წარმოადგენს ელექტროენერჯის (როგორც პროდუქტის) მომხმარებლებისათვის მიწოდების/ტრანსპორტირების მომსახურების ღირებულებას.

“ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ” საქართველოს კანონით განსაზღვრული ნორმების შესაბამისად საქართველოში მოქმედი ელექტროენერჯის განაწილების სამივე ლიცენზიატისათვის მარეგულირებელი კომისიის მიერ განისაზღვრება ელექტროენერჯის განაწილები, გატარების და მოხმარების ტარიფები. 2014 წელს დამტკიცებული სატარიფო მეთოდოლოგიის შესაბამისად ამ თარიღის შემდგომ რეგულირებადი საწარმოებისათვის შესაბამისი ტარიფების დადგენა ხორციელდებოდა ყოველწლიურად ლიცენზიატი საწარმოს მოთხოვნისა და სატარიფო განაცხადის საფუძველზე თუმცა მიმდინარე წელს სატარიფო მეთოდოლოგიაში შესული ცვლილების გათვალისწინებით ელექტროენერჯის განაწილების, გატარებისა და მოხმარების ტარიფები ლიცენზიატი საწარმოებისთვის დადგინდება სამ წელიანი რეგულირების პერიოდზე. რაც შეეხება 2014 წლამდე საჭარმოთა სატარიფო რეგულირებას აღსანიშნავია რომ “ელექტროენერჯის ტარიფების შესახებ” საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2008 წლის 4 დეკემბრის №33 დადგენილებით განსაზღვრული იყო გრძელვადიანი ტარიფები, რომლებიც ექვემდებარებოდა გარკვეულ ცვლილებებს.

ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატი საწარმოების ელექტროენერჯის მოხმარების ზრდასთან ერთად გარკვეულწილად იზრდება მარეგულირებელი ორგანოს მიერ დადგენილი ელექტროენერჯის სამომხმარებლო ტარიფები, რომლებიც საკანონმდებლო ნორმებისა და კანონქვემდებარე აქტებით გათვალისწინებული წესების შესაბამისად განისაზღვრება არასაყოფაცხოვრებო და საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისათვის ცალ-ცალკე, შესაბამისი ძაბვის საფეხურისა და მოხმარების ბლოკისთვის.

არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისათვის ელექტროენერჯის ტარიფების დგინდება მაღალ, საშუალო და დაბალი ძაბვის საფეხურისთვის:

- 220/380 ვოლტი – მაღალი;
- 3,3-6-10 კილოვოლტი - საშუალო
- 35-110 კილოვოლტი – დაბალი

თავისმხრივ დაბალი ძაბვის საფეხურზე დგინდება ელექტროენერჯის სამომხმარებლო ტარიფები საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისათვის, რომელიც

დამოკიდებულია მოხმარებული ელექტროენერჯის რაოდენობაზე, კერძოდ, მოსახლეობის სოციალური დაცვის დამატებითი გარანტიების შექმნის და ელექტროენერჯის რაციონალური გამოყენების ხელშეწყობის მიზნით საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისათვის 220/380 ვოლტ ძაბვაზე მოხმარებული ელექტროენერჯის რაოდენობის მიხედვით ელექტროენერჯის სამომხმარებლო ტარიფები (30 კალენდარულ დღეში) განისაზღვრება შემდეგ საფეხურებად:

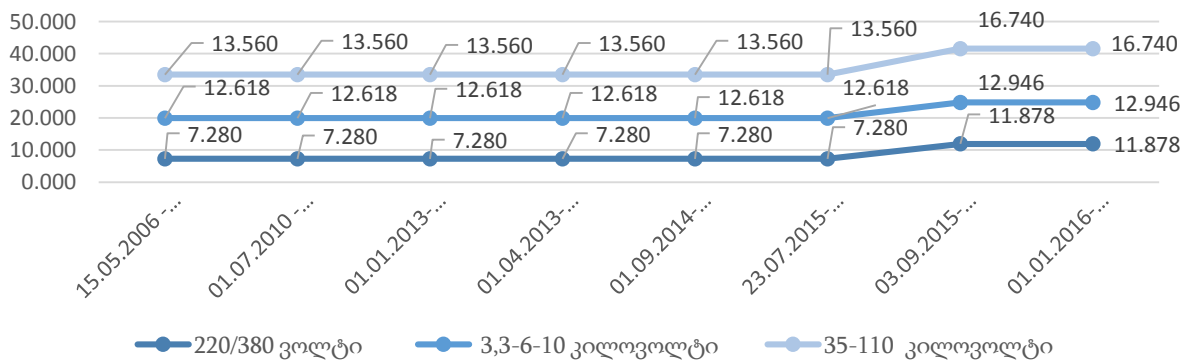
- ა) 101 კვტს-ის ჩათვლით მოხმარებული ელექტროენერჯია;
- ბ) 101 კვტს-დან 301 კვტს-ის ჩათვლით მოხმარებული ელექტროენერჯია;
- გ) 301 კვტს-დან ზევით მოხმარებული ელექტროენერჯია.

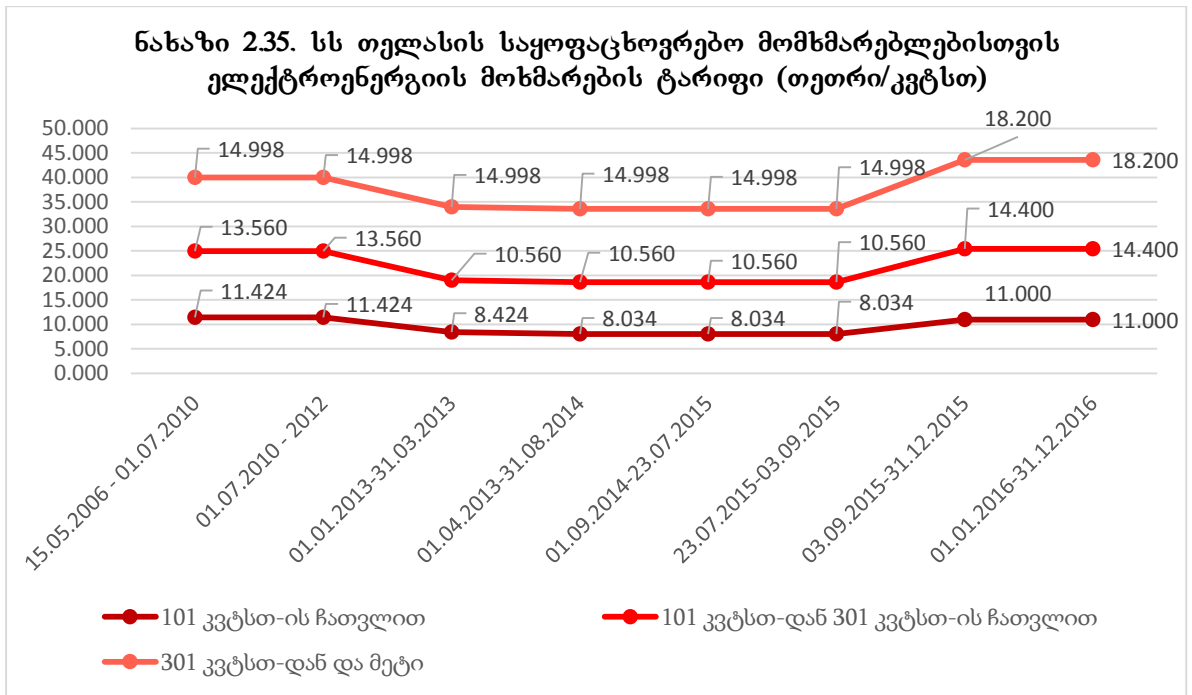
ელექტროენერჯის მომხმარებელთა კატეგორიების გათვალისწინებით ელექტროენერჯის სამომხმარებლო ტარიფები ლიცენზიატი საწარმოებისათვის დგინდება ინდივიდუალურად.

კვლევის ფარგლებში შესწავლილი მაჩვენებლების შედეგად, წარმოდგენილია კონკრეტული პერიოდისთვის დადგენილი ტარიფების დინამიკა პერიოდში.

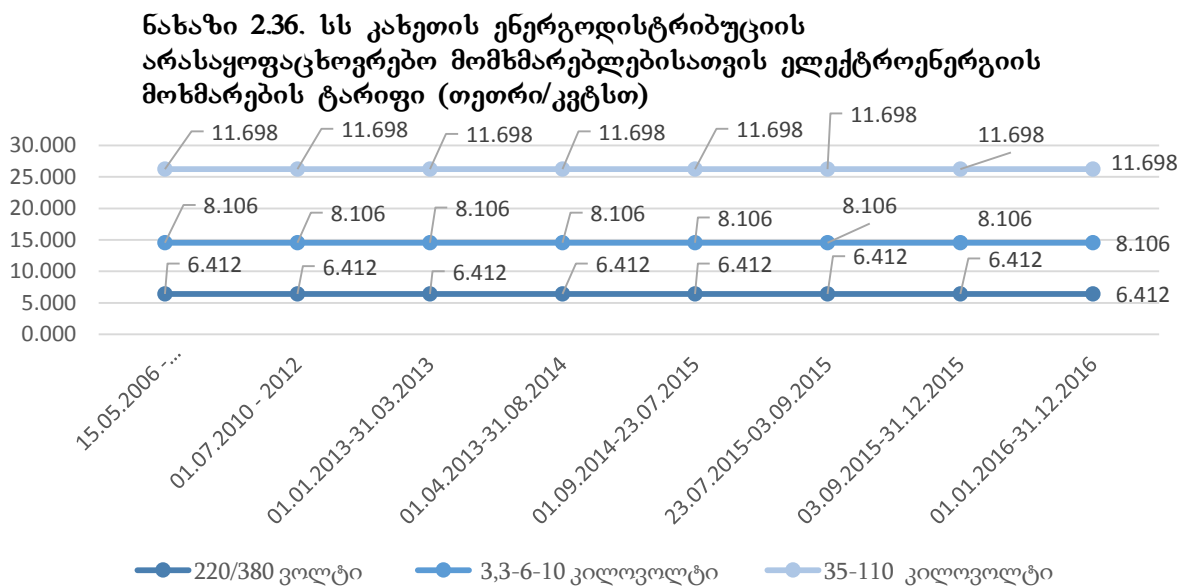
ქალაქ თბილისის აბონენტებისათვის, სადაც ელექტროენერჯის განაწილებას და მიწოდებას ახორციელებს სს “თელასი”, ელექტროენერჯის სამომხმარებლო ტარიფების 2006 წლის 2016 წლის ჩათვლით ხასიათდება თითქმის უცვლელი განაკვეთებით 2015 წლის სექტემბრამდე. თუმცა აღნიშნული პერიოდის შემდგომ ელექტროენერჯის სამომხმარებლო ტარიფი ზრდისკენ არის მიმართული როგორც არასაყოფაცხოვრებო ასევე საყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისათვის (ნახაზი 2.34 და 2.35)

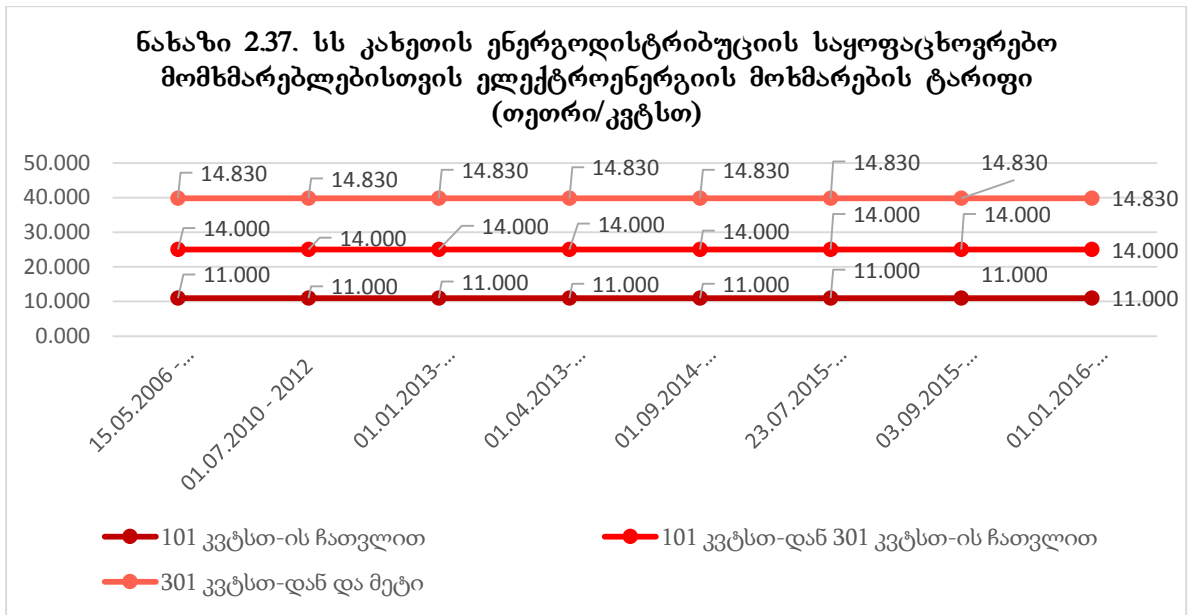
ნახაზი 2.34. სს თელასის არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისთვის ელექტროენერჯის მოხმარების ტარიფი (თეთრი/კვტს)



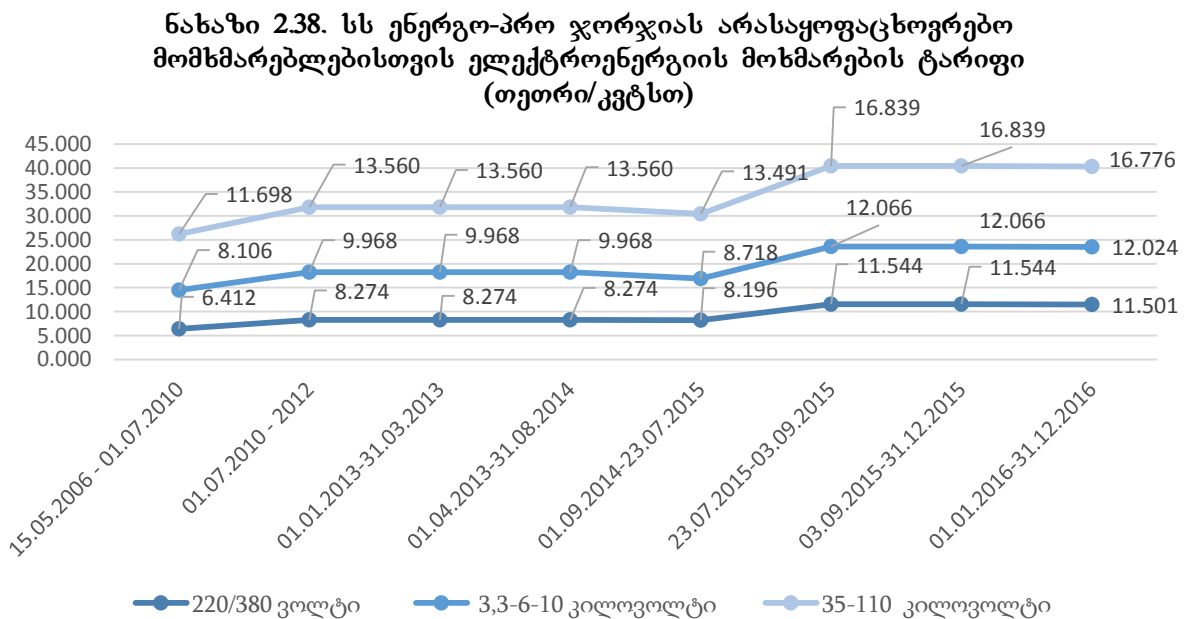


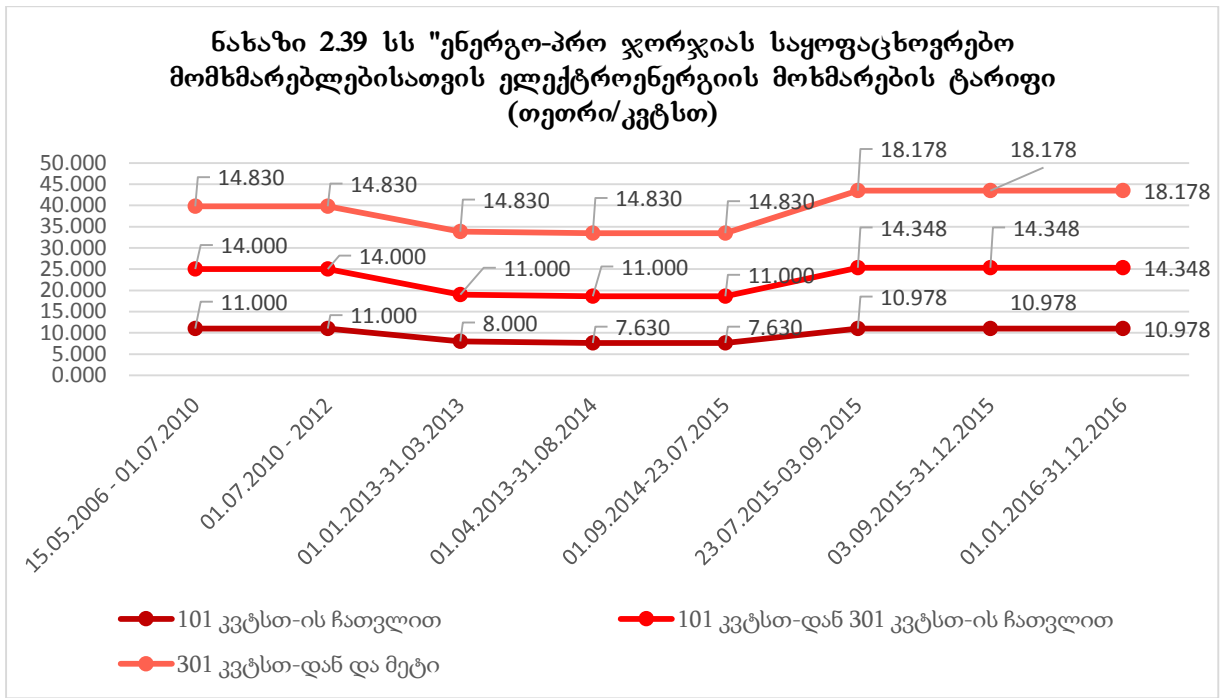
სს “კახეთის ენერჯოლისტრიბუციის” მომხმარებლებისათვის ელექტროენერჯის მოხმარების ტარიფების თითქმის უცვლელია მთელი პერიოდის განმავლობაში, რაც განპირობებულია საწარმოს გაკოტრების რეჟიმში ფუნქციონირებით, რომლის ფარგლებში არაერთხელ შეეცვალა მფლობელი და 2016 წლის ბოლოს მდგომარეობით იმყოფება აღსრულების ეროვნული ბიურის სპეციალური მმართველოს ხელმძღვანელობაში. აღნიშნული ლიცენზიატი საწარმო ელექტროენერჯით ამარაებს კახეთის რეგიონის მოსახლეობას (ნახაზი 2.36 და 2.37)





სს “ენერჯო-პრო ჯორჯიას” ელექტროენერჯის განაწილების არეალს წარმოადგენს მთელი საქართველოს ტერიტორია გარდა თბილისის და კახეთის რეგიონისა აღნიშნულიდან გამომდინარე საწარმო ახორციელებს საქართველოს მოსახლეობის 60%-ზე მეტის ელექტრომომარაგებას. შს “ენერჯო-პრო ჯორჯიას” სატარიფო განაკვეთები გარკვეული ზრდის ტემპით ხასიათდება 2015 წლიდან თუმცა აღსანიშნავია რომ სამომხმარებლო ტარიფების ზრდა როგორც საყოფაცხოვრებო ასევე, არასაყოფაცხოვრებო მომხმარებლებისთვის იყო მინიმალური/არაარსებითი (იხ. ნახაზი 2.38 და 2.39)





გასათვალისწინებელია, რომ მარეგულირებელი ორგნოს მიერ ელექტროენერჯის ტარიფების დგინდება დამატებული ღირებულების გადასახადის გარეშე, შესაბამისად კვლეის ფარგლებში წარმოდგენილი სატარიფო განაკვეთები არ შეიცავს დღგ-ს.

ზემოაღნიშნული ტარიფების განსაზღვრის მიზნით, საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2014 წლის 30 ივლისის №14 დადგენილებით დამტკიცებული “ელექტროენერჯის დისპეტჩერიზაციის, გადაცემის, განაწილების, გატარების და მოხმარების ტარიფების გაანგარიშების მეთოდოლოგია” ეფუძნება საერთაშორისო პრაქტიკაში მიღებულ **“წამახალისებელ რეგულირების”** (ზღვრული ფასების რეგულირება) პრინციპებს, რომელიც უზრუნველყოფს საწარმოს ფუნქციონირების ეფექტიანობის ზრდის სტიმულირებას, საწარმოს სტაბილურ ფუნქციონირებას, გაწეული გონივრული დანახარჯების ანაზღაურებას და ნორმალური მოგების მიღებას.

ლიცენზიატი საწარმოების სატარიფო რეგულირების ფარგლებში, მეთოდოლოგიურად განსაზღვრულია გონივრული დანახარჯების განმარტება და რეგულირებადი დანახარჯების ბაზაში გასათვალისწინებელი მიზანშეწონილი დანახარჯებისა და მოგების ოდენობის განსაზღვრის აუცილებლობა, რომელიც საბოლოო ჯამში წარმოადგენს მარეგულირებელი

მიზნებისათვის ლიცენზიატი საწარმოების დანახარჯების აუდიტებულ ბაზას. ამ კონტექსტში, ელექტროენერგეტიკული სექტორის ქსელური საწარმოების დანახარჯების მარეგულირებელი მიზნებისთვის აუდიტება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს შემდგომში სამართლიანი სატარიფო განაკვეთის განსაზღვრაზე.

სს “ენერგო-პრო ჯორჯიას” სატარიფო განაცხადის შესწავლის ანალიზის და მარეგულირებელი აუდიტის შედეგად, 2015-2016 წლების სატარიფო გაანგარიშებაში გათვალისწინებული დანახარჯების სტრუქტურა თითოეული ძაბვის საფეხურისთვის განსაზღვრულია შემდეგი ოდენობით, რომელიც შესაბამისი წლისთვის გასანაწილებელ კილოვატსაათებზე შეფარდებით წარმოადგენს იმავე წლის ელექტროენერჯის განაწილების ტარიფს:

| | 2015 | 2016 | სხვაობა |
|--|--------------------|--------------------|-------------------|
| ამონაგები | 36,616,774 | 36,167,435 | (449,339) |
| ცვეთის ხარჯი | 20,271,119 | 20,222,587 | (48,532) |
| კაპიტალური დანახარჯები | 56,887,893 | 56,390,022 | (497,871) |
| კონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯები | 60,621,688 | 67,080,370 | 6,458,682 |
| არაკონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯები | 5,684,581 | 5,374,671 | (309,910) |
| საოპერაციო დანახარჯები | 66,306,270 | 72,455,042 | 6,148,772 |
| ნორმატიული დანაკარგის ღირებულება | 25,179,044 | 37,692,316 | 12,513,272 |
| არასაოპერაციო შემოსავლები | 3,388,672 | 6,689,293 | 3,300,621 |
| საბრუნავი კაპიტალის ხარჯი | 633,004 | 1,472,485 | 839,481 |
| ჯამი | 145,617,538 | 161,320,571 | 15,703,032 |

რეგულირებადი საწარმოს სატარიფო განაცხადის განხილვა კომისიაში მიმდინარეობს საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული საჯარო ადმინისტრაციული წარმოების წესით. შესაბამისად, სატარიფო განაცხადი და თანდართული დოკუმენტები (გარდა იდენტიფიცირებად პირებთან დაკავშირებული პერსონალური ინფორმაციისა, აგრეთვე კომისიის მიერ კომერციულ საიდუმლოებად მიჩნეული ინფორმაციისა) არის საჯარო. ყველა დაინტერესებული პირი უფლებამოსილია გაეცნოს მასალებს და აღნიშნულთან დაკავშირებით მარეგულირებელი ორგანოს წარუდგინოს საკუთარი

მოსაზრებები, რომელიც უნდა იყოს წერილობითი ფორმით და შეიცავდეს დასაბუთებულ არგუმენტაციას. ამასთან, დაინტერესებული პირი უფლებამოსილია საკუთარი მოსაზრებების წარდგენისას არ მიუთითოს თავისი ვინაობა.

სატარიფო განაცხადის განხილვის და დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის ფარგლებში კომისია უფლებამოსილია საწარმოსგან მოითხოვოს დამატებითი დოკუმენტაციის ან სხვადასხვა სახის დასკვნების წარდგენა.

სატარიფო განაცხადის განხილვისას, საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე, კომისია უფლებამოსილია, მოაწყოს შეხვედრები ან/და საჯარო სხდომები აღნიშნულ სატარიფო განაცხადთან დაკავშირებით, ხოლო საწარმოს ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების, დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის შედეგების საჯარო სხდომაზე განხილვს დრო და ადგილი ლიცენზიატ საწარმოს უნდა ეცნობოს 7 სამუშაო დღით ადრე.

2.3. მომხმარებლებისათვის გაწეული მომსახურების ხარისხი

მომხმარებლებისა და ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატების ინტერესებს შორის ბალანსის უზრუნველსაყოფად საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის მიერ განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატების მიერ მომხმარებლებისათვის გაწეული მომსახურების ხარისხს.

ამ კუთხით მომხმარებელთა ინტერესების დაცვის მიზნით მარეგულირებელი ორგანო განაწილების ლიცენზიატებს განუსაზღვრავს მომსახურების ხარისხის მოთხოვნებს. მომსახურების ხარისხი განისაზღვრება შემდეგი მაჩვენებლებით:

- **მომსახურების კომერციული ხარისხი**, რომელიც გულისხმობს საწარმოს მიერ მომხმარებლის მომსახურების პირობებს, რომლითაც განისაზღვრება მომსახურების მოთხოვნები და კრიტერიუმები, გარდა ელექტროენერჯის ტექნიკური მახასიათებლებიდან გამომდინარე პირობებისა.
- **ელექტრომომარაგების საიმედოობა (უწყვეტობა)**, რომლის მაჩვენებლებია – ელექტრომომარაგების წყვეტების მაჩვენებლები, რომლებიც შედგება ელექტრომომარაგების გამორთვების საშუალო ხანგრძლივობის ინდექსის (SAIDI), ელექტრომომარაგების გამორთვების საშუალო სიხშირის ინდექსისა (SAIFI) და მიუწოდებელი ელექტროენერჯის რაოდენობის ინდექსისგან (ENS);
- **ელექტროენერჯის ხარისხი**, რომელიც განსაზღვრულია “ქსელის წესებით” და ადგენს ელექტროენერჯის ხარისხის პარამეტრებს და ამ პარამეტრების დასაშვებ ზღვრებს როგორც გადამცემაში, ისე გამანაწილებელი ქსელისათვის.

მომსახურების კომერციული ხარისხის სტანდარტებით განისაზღვრება მომსახურების კომერციული ხარისხის მაჩვენებლები, რომლებიც შეესაბამება მომხმარებელთა მომსახურების ხარისხის მინიმალურ დონეს და მათი უზრუნველყოფაც ლიცენზიატის ვალდებულებაა. შესაბამისად აღნიშნული უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს რაციონალურად და გონივრულობის

ფარგლებში შესრულებული საინვესტიციო პროექტების განხორციელებით, რომლის ფარგლებშიც გაწეული დანახარჯის ადეკვატურად გაუმჯობესებული უნდა იქნეს ლიცენზიატი საწარმოდ ტექნიკური მაჩვენებლები (SAIDI, SAIFI) წინააღმდეგ შემთხვევაში გაუმართლებელი და არამიზნობრივ დანახარჯად იქნება განხილული შესაბამისი საინვესტიციო პროექტები. ამ კონტექსტში დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენს გაწეული დანახარჯებით მიღწეული სამიზნე მაჩვენებელი ანალიზი იმისთვის (გაუმჯობესებული პარამეტრები), რომ დანახარჯი მიჩნეულ იქნეს გონივრულად და წარმოადგენდეს საჭირო საინვესტიციო პროექტს მარეგულირებელი მიზნებისათვის.

ელექტრომომარაგების საიმედოობის (უწყვეტობა) ხარისხის კონტროლი წარმოებს კომისიის 2009 წლის 4 ივნისის №9 დადგენილებით დამტკიცებული „ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატის მიერ მომხმარებელთა ელექტრომომარაგების საიმედოობის მაჩვენებელთა მონიტორინგის ინსტრუქციის“ შესაბამისად. აღნიშნული ინსტრუქცია ადგენს ერთიან წესსა და მოთხოვნებს ისეთ საკითხებთან მიმართებაში, როგორცაა ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატის მიერ ელექტრომომარაგების საიმედოობის შესახებ ინფორმაციის რეგისტრაცია, ამ ინფორმაციის მარეგულირებელი ორგანოსთვის წარდგენა და შემდგომში კომისიის მიერ წარდგენილ მონაცემთა გაანალიზება და შემოწმება.

საერთაშორისო პრაქტიკაზე დაყრდნობით, ინსტრუქცია ითვალისწინებს ელექტრომომარაგების საიმედოობის (უწყვეტობის) განსაზღვრის შემდეგ ინდექსებს:

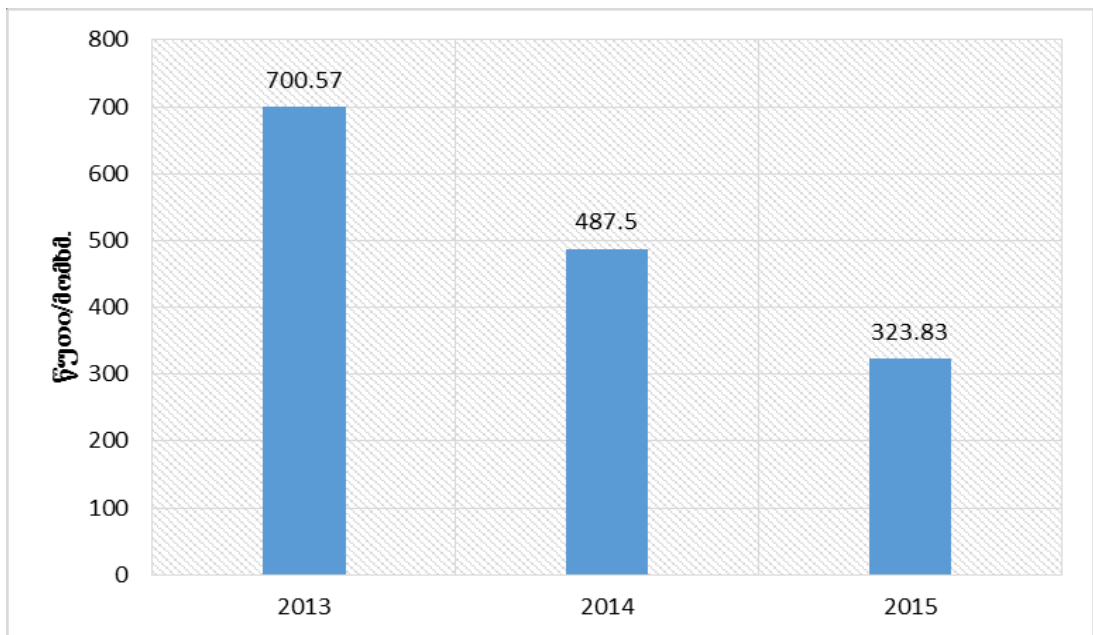
- ერთ მომხმარებელზე ელექტრომომარაგების გამორთვების საშუალო ხანგრძლივობა – SAIDI წუთი/მომხ.
- ერთ მომხმარებელზე გამორთვების საშუალო სიხშირე – SAIFI გამორთ/მომხ.

მარეგულირებელი კომისიის 2016 წლის 26 აგვისტოს №16 დადგენილებით ინსტრუქციაში შესული ცვლილების თანახმად, ელექტროენერჯის გამანაწილებელ კომპანიებს დაევალებათ მომხმარებელთა ელექტრომომარაგების საიმედოობის წლიური მაჩვენებლების შენარჩუნება და დაბალი მაჩვენებლის შემთხვევაში – მისი გაუმჯობესება. ზემოაღნიშნულმა დებულებამ ასახვა ჰპოვა

ასევე კომისიის 2008 წლის 18 სექტემბრის №23 დადგენილებით დამტკიცებულ „ელექტროენერგეტიკის, ბუნებრივი გაზისა და წყალმომარაგების სექტორში საქმიანობის კონტროლისა და ლიცენზირების წესებში“, რითაც შეიქმნა მექანიზმი, საიმედოობის წლიური მაჩვენებლების გაუარესების შემთხვევაში კომისიამ გამოიყენოს შესაბამისი სანქციები, რომელიც შესაძლოა გამოხატული იქნას სატარიფო განაკვეთების შემცირებასა ან/და მომხმარებელთა სასარგებლოდ სხვა ეკონომიკურ პარამეტრებში.

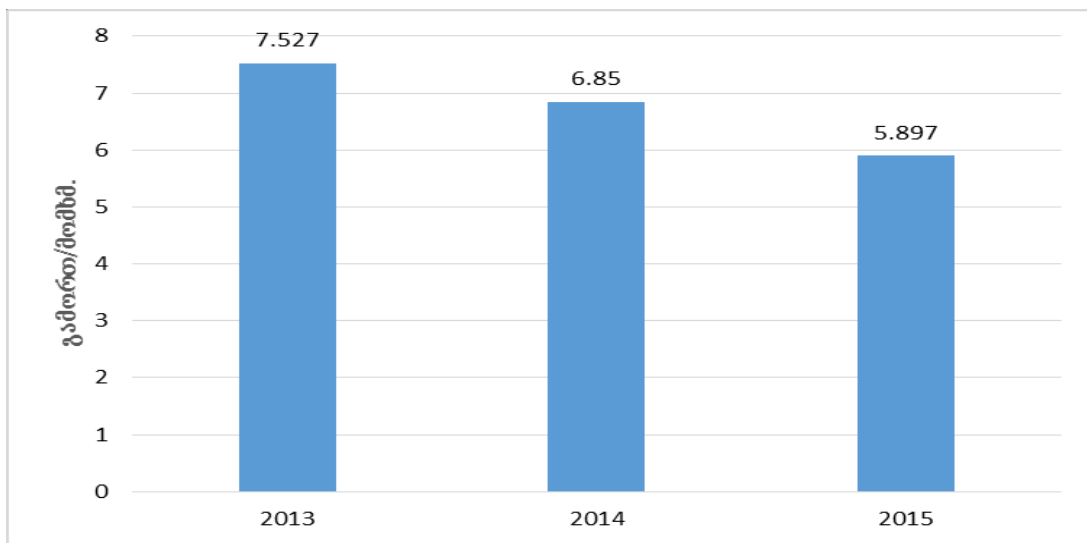
დაზუსტებული ფაქტობრივი მონაცემების ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა, რომ სს „თელასს“ 2014 წელს 2013 წელთან შედარებით SAIDI გაუმჯობესდა 30.4%-ით, ხოლო 2015 წელს 2014 წელთან შედარებით – 33.5%-ით (ნახაზი 2.20).

ნახაზი 2.20. სს „თელასის“ SAIDI-ის მაჩვენებლები 2013-2015 წლებში



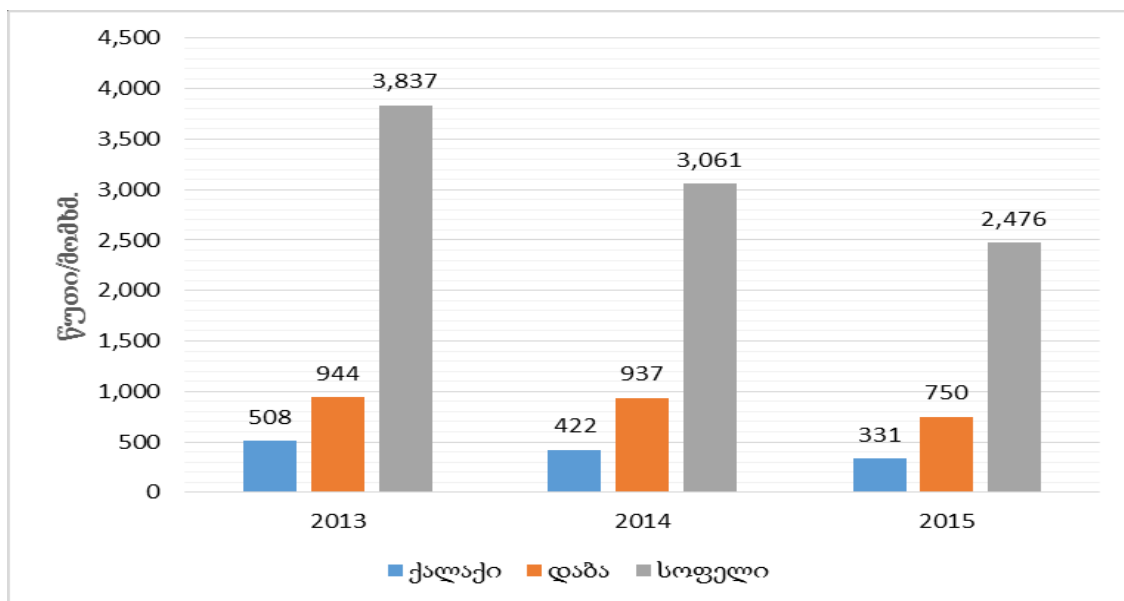
რაც შეეხება სს „თელასის“ SAIFI-ის მაჩვენებლებს, 2014 წელს 2013 წელთან შედარებით SAIFI გაუმჯობესდა 9%-ით, ხოლო 2015 წელს 2014 წელთან შედარებით – 14%-ით (იხ. ნახაზი 2.21).

ნახაზი 2.21. სს „თელასის“ SAIFI-ის მაჩვენებლები 2013-2015 წლებში



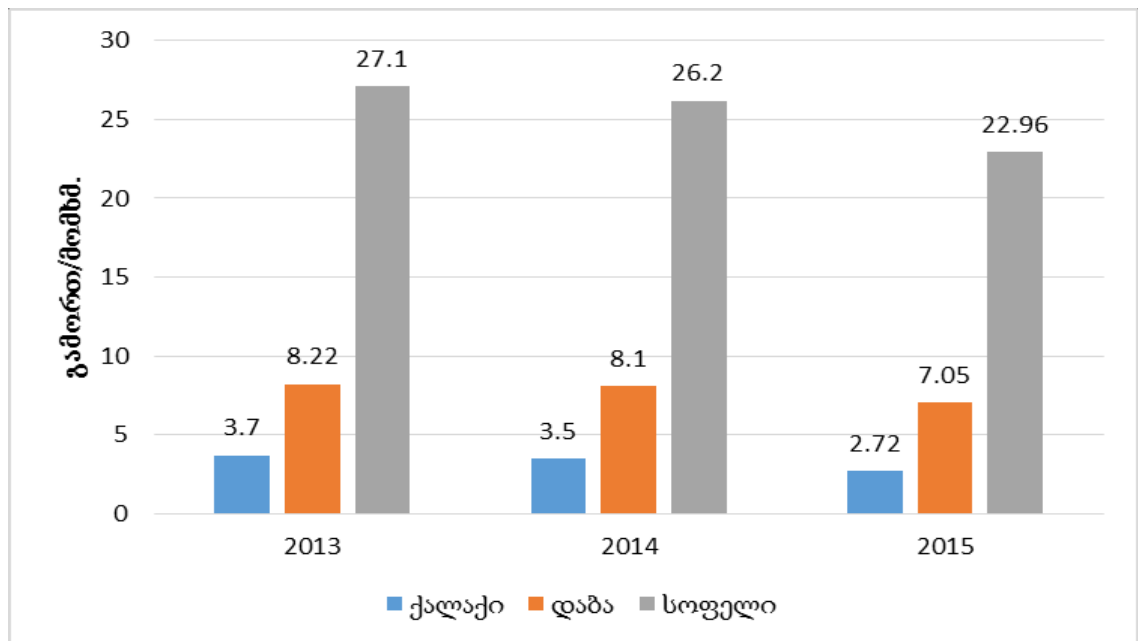
ამასთან, უმჯობესდება სს „ენერგო-პრო ჯორჯიასა“ და სს „კახეთის ენერგოდისტრიბუციის“ ელექტრომომარაგების საიმედოობის მაჩვენებლები. 2014 წელთან შედარებით 2015 წელს სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ ქალაქის SAIDI-ის მაჩვენებელი გაუმჯობესებულია 21.6%-ით, დაბის – 20%-ით, ხოლო სოფლის – 19.1%-ით (იხ. ნახაზი 2.22).

ნახაზი 2.22. სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ SAIDI-ის მაჩვენებლები 2013-2015 წლებში



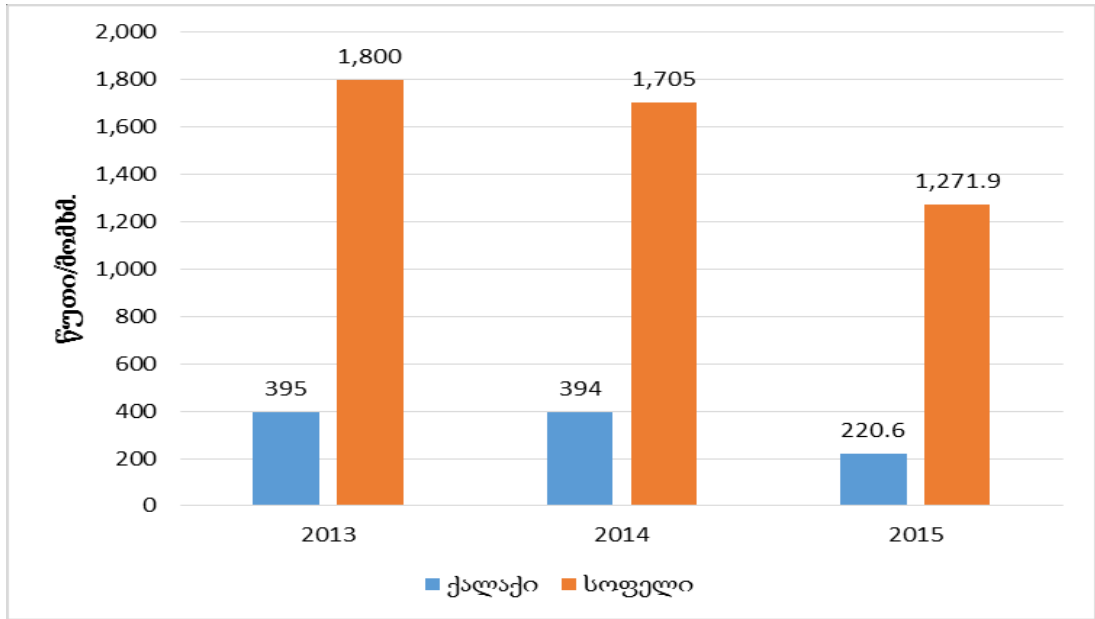
ხოლო სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ SAIFI-ის მაჩვენებელი, 2014 წელთან შედარებით 2015 წელს ქალაქის SAIFI-ის მაჩვენებელი გაუმჯობესებულია 22.3%-ით, დაბის – 13%-ით, ხოლო სოფლის – 12.4%-ით (ნახაზი 2.23).

ნახაზი 2.23. სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ SAIFI-ის მაჩვენებლები 2013-2015 წლებში



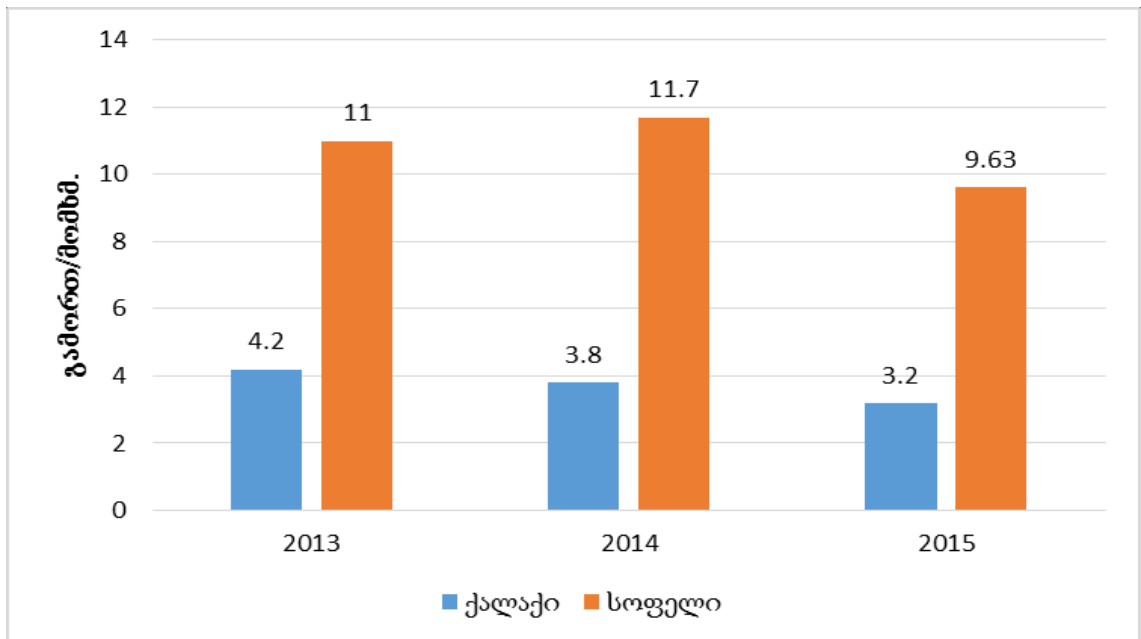
სს „კახეთის ენერგო-დისტრიბუციის“ ქალაქის SAIDI-ს მაჩვენებელი 2014 წელთან შედარებით 2015 წელს გაუმჯობესდა 44%-ით, ხოლო სოფლის – 25.4%-ით (ნახაზი 2.24).

ნახაზი 2.24. სს „კახეთის ენერჯისტირბუციის“ SAIDI-ის მაჩვენებლები 2013-2015 წლებში



რაც შეეხება სს „კახეთის ენერჯისტირბუციის“ SAIFI-ის ქალაქის მაჩვენებელს, იგი 2014 წელთან შედარებით 2015 წელს გაუმჯობესდა 15.8%-ით, ხოლო სოფლის – 17.7%-ით (ნახაზი 2.25).

ნახაზი 2.25. სს „კახეთის ენერჯისტირბუციის“ SAIFI-ის მაჩვენებლები 2013-2015 წლებში



ელექტროენერჯის გადამცემი და გამანაწილებელი ქსელის ტექნიკური რეგულირების პრინციპებს ელექტროენერჯის ხარისხის უზრუნველყოფის კუთხით განსაზღვრავს “ქსელის წესები”, რომელიც ადგენს ელექტროენერჯის ხარისხის პარამეტრებს და ამ პარამეტრების დასაშვებ ზღვრებს როგორც გადამცემი, ისე გამანაწილებელი ქსელისათვის, კერძოდ, ის პარამეტრები, რომელებიც უნდა დააკმაყოფილონ გადამცემის ლიცენზიატებმა (ასევე, დისპეტჩერიზაციის ლიცენზიატმა) და გადამცემ ქსელზე მიერთებულმა მოსარგებლებმა. აღნიშნულ მოთხოვნებს აგრეთვე გავლენა ექნება მთლიან ელექტროენერგეტიკულ სისტემაში ელექტროენერჯის ხარისხის გაუმჯობესების კუთხით, ხოლო გადამცემ ქსელში დადგენილი სიხშირის პარამეტრები კი - უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს მინიმალური დანახარჯების პრინციპის შესაბამისად, როგორც ეს განსაზღვრული სატარიფო განაკვეთის შემადგენელი თითოეული კომპონენტისთვის. ამ კონტექსტში წარმოქმნილი დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტი თავისმხრივ მიმართული უნდა იყოს დადგენილი სტანდარტის შენარჩუნებისთვის საჭირო გონივრულ და მიზანშეწონილი დანახარჯების განსაზღვრისაკენ.

2.4. ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების ქსელის განვითარება

ელექტროენერჯის გადამცემი და გამანაწილებელი ქსელი ქვეყნის უმნიშვნელოვანესი ინფრასტრუქტურაა, რომელიც გადამწყვეტია ქვეყნის მოსახლეობისა და საწარმოების ენერგომომარაგების უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და ქვეყნის ეკონომიკური და, პირველ რიგში, ელექტროენერგეტიკული პოტენციალის მაქსიმალურად ეფექტიანად რეალიზაციისათვის.

“ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ” საქართველოს კანონის შესაბამისად, გადამცემი სისტემის ოპერატორი ყოველწლიურად, გადაცემის ლიცენზიატებთან შეთანხმებით, შეიმუშავებს/განაახლებს საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმის პროექტს მომდევნო 10 კალენდარული წლისათვის. არეგულირებელი კომისია ათწლიანი გეგმის პროექტის მიღებიდან 1 თვის ვადაში განიხილავს და საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს წარუდგენს თავის შენიშვნებსა და რეკომენდაციებს გეგმის პროექტის შესახებ.

საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრო, საქართველოს მთავრობის თანხმობის საფუძველზე, არა უგვიანეს შესაბამისი წლის დასრულებისა, უზრუნველყოფს საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმის დამტკიცებას.

გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმის დამტკიცება, როგორც სავალდებულოდ შესასრულებელი დოკუმენტისა, შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც ენერგეტიკული ინფრასტრუქტურისა და მისი მარეგულირებელი ნორმების განვითარების ახალი ეტაპი, რომელიც ჰარმონიზებულია მეზობელი ქვეყნების გადამცემი ქსელის ტექნიკურ ნორმებთან, ასევე ევროკავშირის მესამე ენერგეტიკული პაკეტისა და ენერგეტიკული თანამეგობრობის მოთხოვნებთან.

2016 წელს გადაცემის სისტემის ოპერატორის მიერ შეიმუშავებული და მარეგულირებელ ორგანოში წარმოდგენილ იქნა 2017–2027 წლების გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმა. კომისიამ მაღალი შეფასება მისცა დოკუმენტის შესადგენად ჩატარებულ სამუშაოებს, როგორც მოცულობის, ასევე

ჩატარებული კვლევებისა და ანალიზის ხარისხობრივი მაჩვენებლების თვალსაზრისით, თუმცა ასევე წარადგინა თავისი შენიშვნები და რეკომენდაციები ათწლიან გეგმასთან დაკავშირებით, რომელიც ძირითადად შეეხებოდა ელექტროენერგიაზე მოთხოვნის განსაზღვრის წესს, ელექტროენერგიის წარმოების, მიწოდების, მოხმარებისა და სხვა ქვეყნებთან ელექტროენერგიის გაცვლის მოცულობების შესახებ მონაცემთა პროგნოზის სანდოობას, რეგიონული მნიშვნელობის პროექტების ხარჯ-სარგებლიანობისა და ფინანსური უზრუნველყოფის საკითხებს, განახლებადი ენერჯის წყაროების ქსელში ინტეგრაციას და ა.შ.

კანონმდებლობის შესაბამისად, ასევე, კომისიისთვის წარდგენილ იქნა გადამცემი ქსელის განვითარების 2016-2026 წლების ათწლიანი გეგმის შესაბამისად დამუშავებული, გადაცემის სისტემის ოპერატორისა და გადაცემის ლიცენზიატების სამწლიანი საინვესტიციო გეგმები. აღგენილი პროცედურების გათვალისწინებით, კომისიამ შესაბამისი გადაწყვეტილებებით შეითანხმა 2016-2018 წლებში განსახორციელებელი ინვესტიციები გადაცემის ლიცენზიატებისთვის:

1. შპს „საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემის“ (კომისიის 2016 წლის 8 დეკემბრის №82/23 გადაწყვეტილება)
2. საქრუსენერგო“ (კომისიის 2016 წლის 29 დეკემბრის №92/56 გადაწყვეტილება) მიერ 2016-2018 წლებში განსახორციელებელი ინვესტიციები.

აღსანიშნავია, რომ 2014 წლის 17 აპრილის №10 დადგენილებით კომისიის მიერ დამტკიცებული “ქსელის წესების” შესაბამისად, განაწილების ლიცენზიატებსაც დაეკისრათ კომისიისათვის გამანაწილებელი ქსელის განვითარების ხუთწლიანი გეგმის წარმოდგენის ვალდებულება, რაც უნდა განხორციელდეს 2017 წლის 1 ივნისამდე.

ქსელის წესები განსაზღვრავს ელექტროენერგიის ხარისხის პარამეტრებს და ადგენს ამ პარამეტრების დასაშვებ ზღვრებს როგორც გადამცემი, ისე გამანაწილებელი ქსელისათვის, კერძოდ, ქსელის წესების მე-2 თავით დადგენილია გადამცემ ქსელში ელექტროენერგიის ხარისხის პარამეტრები,

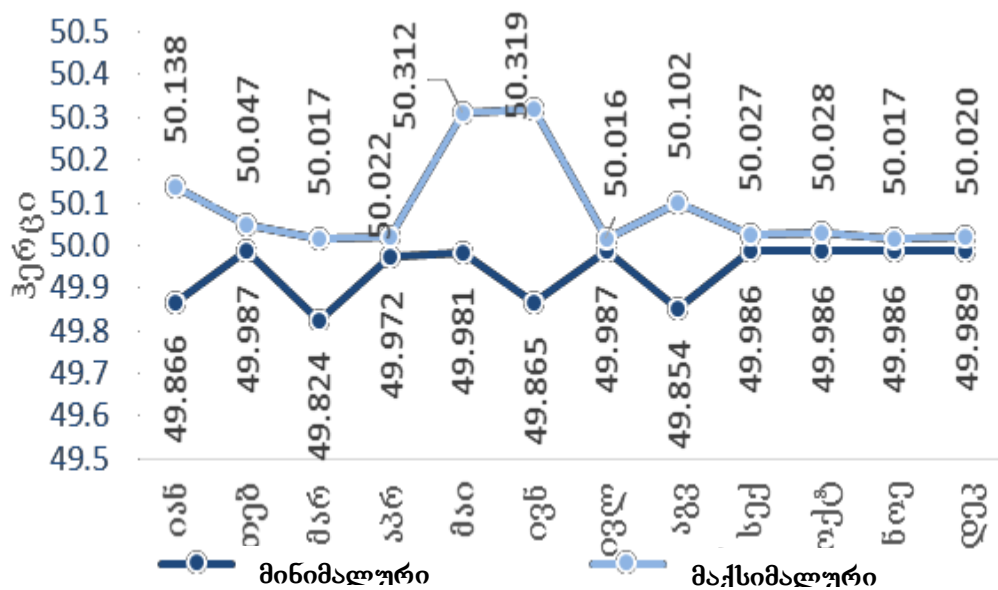
რომელიც უნდა დააკმაყოფილოს დისპეტჩერიზაციის ლიცენზიატმა, გადაცემის ლიცენზიატებმა და გადამცემ ქსელზე მიერთებულმა მოსარგებლებმა.

აღნიშნულ მოთხოვნებს აგრეთვე გავლენა ექნება მთლიან ელექტროენერგეტიკულ სისტემაში ელექტროენერგიის ხარისხის გაუმჯობესების კუთხით. გადამცემ ქსელში დადგენილია სიხშირის შემდეგი პარამეტრები:

- სიხშირის ზღვრები (პარალელურ რეჟიმში და იზოლირებულ რეჟიმში);
- ძაბვის ზღვრები (ნორმალურ და ავარიულ რეჟიმებში);
- ჰარმონიკული დამახინჯება;
- ძაბვის რხევა და ციმციმი;
- ძაბვის ასიმეტრია;
- სიმძლავრის კოეფიციენტი.

ელექტროენერგიის გადამცემ ქსელში სიხშირის მაქსიმალური და მინიმალური ყოველთვიური სიდიდეები წარმოდგენილია ნახაზზე 2.26.

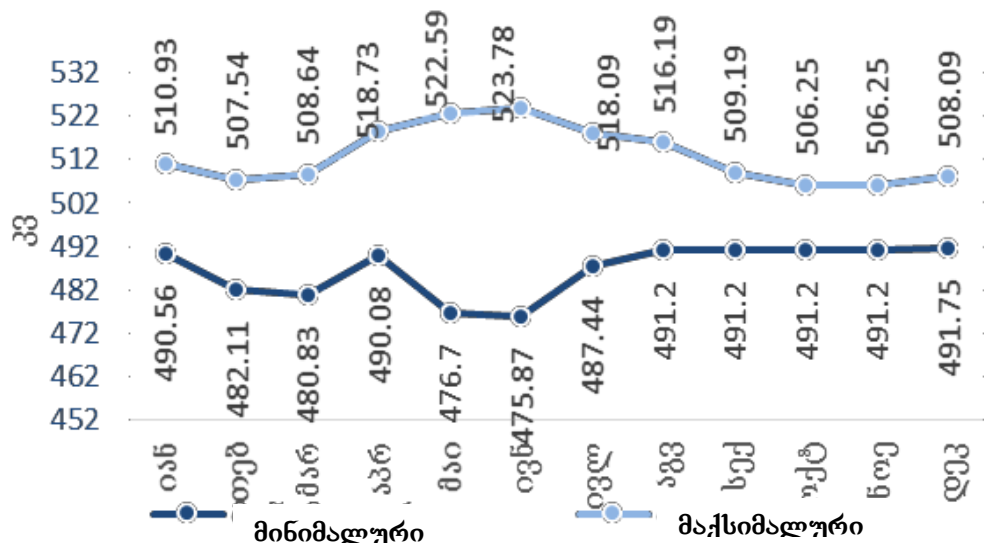
ნახაზი 2.26. სიხშირის დიაპაზონები



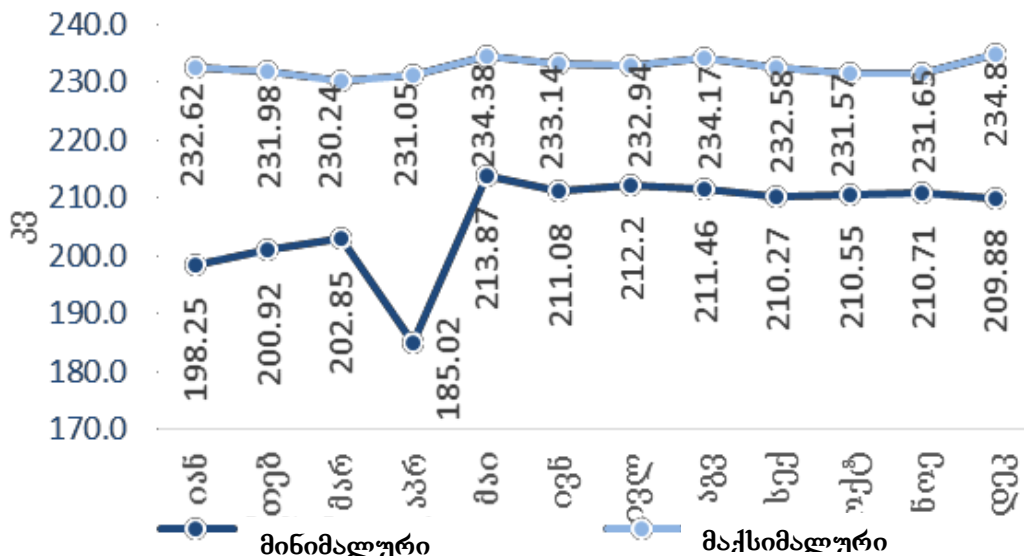
როგორც იკვეთება სს „საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემის“ მიერ წარმოდგენილი მონაცემებიდან ირკვევა, სიხშირის გადახრები დასაშვებ ზღვრებში იყო შენარჩუნებული 2016 წლის განმავლობაში.

ელექტროენერჯის გადამცემ ქსელში ძაბვის მაქსიმალური და მინიმალური სიდიდეები 500 კვ ძაბვის სისტემაში თვეების მიხედვით წარმოდგენილია ნახაზებზე 2.27 და 2.28.

ნახაზი 2.27. ძაბვის ცვალებადობის დიაპაზონები 500 კვ ძაბვის ქსელში



ნახაზი 2.28. ძაბვის ცვალებადობის დიაპაზონები 220 კვ ძაბვის ქსელში



სს „საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემის“ მიერ წარმოდგენილ მონაცემებზე ჩანს, რომ ძაბვის გადახრა 500 კვ ძაბვის ქსელში შენარჩუნებულია დასაშვებ ზღვრებში ($\pm 5\%$), თუმცა შეიმჩნევა მაისი-ივნისში მინიმალურ და მაქსიმალურ ზღვრებთან მიახლოებული სიდიდეები.

220 კვ ძაბვის ქსელთან დაკავშირებით, აღინიშნება მინიმალური ზღვრის საგრძნობი დარღვევის შედეგები იანვარი-აპრილის პერიოდში, ხოლო დანარჩენ თვეებში ადგილი აქვს მინიმალურ ზღვარზე მუშაობას.

გარდა ქსელური კომპანიებიდან მიღებული მონაცემებისა, ელექტროენერგეტიკულ სისტემაში ელექტროენერჯის ხარისხის გამოკვლევა ხორციელდება კომისიის ინიციატივით, კონკრეტულ საკითხებთან დაკავშირებით. ჭესები შემუშავებულია შესაბამისი დისპეტჩერიზაციისა და შესაბამისი გადაცემის ლიცენზიატებისათვის, რათა ჩატარდეს ანალოგიური კვლევები ელექტროენერგეტიკული სისტემის სხვა საკანძო წერტილებშიც და განხორციელდეს ელექტროენერჯის ხარისხის კონტროლის აქტიური ღონისძიებების გატარება.

რათქმაუნდა ელექტროენერჯის ხარისხის რეგულირება და კონტროლის ღონისძიებები საჭიროა ელექტროენერჯის განაწილების ქსელის დონეზეც. ქსელის წესებით დადგენილია გამანაწილებელ ქსელში ელექტროენერჯის ხარისხის პარამეტრები, რომელიც უნდა დააკმაყოფილოს განაწილების ლიცენზიატმა და გამანაწილებელ ქსელთან მიერთებულმა ყველა მოსარგებლემ.

ელექტროენერჯის გამანაწილებელ ქსელში ელექტროენერჯის ხარისხის კონტროლს დიდი მნიშვნელობა გააჩნია მომხმარებლების მომსახურების ხარისხის უზრუნველყოფის მიზნით. არსებობს სხვადასხვა მოწინავე პრაქტიკა გამანაწილებელ ქსელში ელექტროენერჯის ხარისხის კონტროლისათვის. ფართოდაა გავრცელებული სპეციალური ჩამწერი მოწყობილობების სტაციონალურად ან მონაცვლეობითი განთავსება გამანაწილებელ ქსელში შემთხვევით შერჩეულ ან ყველაზე პრობლემატურ კვანძებში. ამ პრაქტიკის გათვალისწინებით, ქსელის წესებით განაწილების ლიცენზიატებს დაევადათ

განათავსონ ჩამწერი მოწყობილობები გამანაწილებელი ქსელის სხვადასხვა წერტილში, რომელთა ადგილმდებარეობაც შეთანხმებული უნდა იყოს კომისიასთან. ზემოაღნიშნული ღონისძიებები გააუმჯობესებს გამანაწილებელ ქსელში ელექტროენერგიის ხარისხის კონტროლის მეთოდოლოგიას და არსებულ მდგომარეობას.

ელექტროენერგიის დანაკარგების რეგულირება ელექტროენერგიის გადამცემ და გამანაწილებელ ქსელში მარეგულირებელი კომისიის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფუნქციაა, ვინაიდან ტარიფების დადგენისას ქსელური კომპანიების მიერ მოთხოვნილი შემოსავლების მნიშვნელოვანი ნაწილი (საშუალოდ 20-25%-მდე) ქსელში სხვადასხვა ობიექტური ფიზიკური თუ ტექნიკური მიზეზებით დაკარგული ენერგიის შესასყიდ დანახარჯებზე მოდის, რის გამოც ხდება დანაკარგების ნორმირება მარეგულირებელი ორგანოს მიერ.

დანაკარგების ნორმირება და რეგულირება ასევე ენერგოეფექტიანობის მნიშვნელოვანი ღონისძიებაა გარემოზე ნეგატიური ზემოქმედებისა და ემისიების შემცირების კუთხით, თუმცა, განსხვავებით განაწილების ტარიფისა, გადაცემის ლიცენზიატის ტარიფში არ ხდება გადამცემ ქსელში ნორმატიული დანაკარგის ასახვა, რაც განპირობებულია შესაბამისი სამართლებრივი ბაზის არარსებობით (2017 წლისთვის აღნიშნული დოკუმენტი მუშავდება დასამტკიცებლად). შესაბამისად, გადაცემის ლიცენზიატი, განსხვავებით განაწილების ლიცენზიატისაგან, ნაკლებად მოტივირებულია შეამციროს გადამცემ ქსელში დანაკარგი და მიიღოს შესაბამისი ეკონომიკური სარგებელი ამგვარი შემცირებიდან. ამდენად, აუცილებელია, რომ შეიქმნას სათანადო სამართლებრივი საფუძვლები (რაც მოიცავს, პირველ რიგში, ცვლილებას ბაზრის წესებში და შემდგომ სატარიფო მეთოდოლოგიაში) და ელექტროენერგიის გადაცემის ლიცენზიატის ნორმატიული დანახარჯი აისახოს გადაცემის ტარიფში.

საქართველოს ენერგოსისტემის ელექტრულ ქსელში, ყველა ელექტროსადგურის მიერ წარმოებული – სალტეზე გაშვებული და იმპორტირებული ელექტროენერგიის ჯამურმა დანაკარგმა 2016 წელს შეადგინა 7.062% (მათ შორის ელექტროენერგიის გადამცემ ქსელში – 2.032% და გამანაწილებელ ქსელში – 5.030%), რაც 7%-ით ნაკლებია წინა 2015 წლის

მაჩვენებელზე და 4.6%-ით ნაკლებია ბოლო ოთხი წლის (2013-2016) საშუალო მაჩვენებელზე (ნახაზი 2.29).

ნახაზი 2.29. ელექტროენერგეტიკული სისტემის ჯამური ფაქტობრივი დანაკარგი



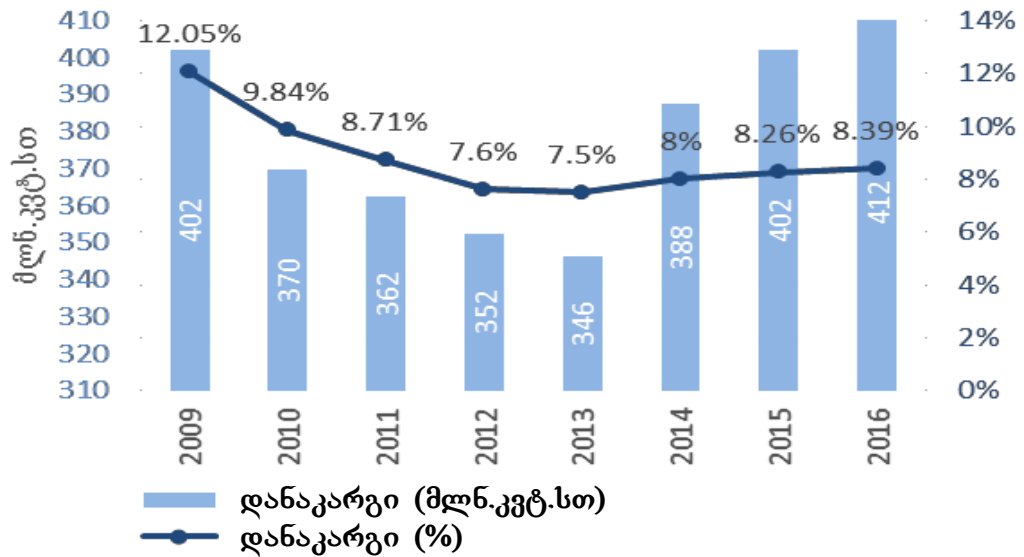
ნახაზზე მოცემულია ელექტროენერჯის გადამცემი და გამანაწილებელი სისტემების დანაკარგების დინამიკა 2009-2016 წლებში, საიდანაც ჩანს, რომ გადამცემ ქსელში დანაკარგების სიდიდე ხასიათდება მცირეოდენი ცვალებადობით. ზემოაღნიშნული ფლუქტუაციები ძირითადად გამოწვეულია სისტემის ტოპოლოგიის და რეჟიმების მნიშვნელოვანი ცვლილებებით ზემდაღნიშნული ტრაქტში, რაც აისახა გადამცემი ქსელის განვითარების 2016-2026 წლების ათწლიან გეგმაში და მიზნად ისახავს სისტემაში განახლებადი ენერჯების ფართო ინტეგრაციას, სისტემის სატრანზიტო ფუნქციის შემდგომ განვითარებას, სისტემური საიმედოობისა და ელექტროენერჯის ხარისხის შესაბამისი მაჩვენებლების უზრუნველყოფას, თუმცა სამომავლოდ კომისიის მიერ რეკომენდირებული იქნება ისეთი რეჟიმული ალგორითმების დანერგვა, რომლებიც უზრუნველყოფენ ქსელური ელექტროენერჯის დანაკარგების ოპტიმიზაციას.

დანაკარგები ელექტროენერჯის გამანაწილებელ ქსელში ბოლო 8-10 წლის განმავლობაში მნიშვნელოვანი შემცირების ტენდენციით ხასიათდება (2016 წელს 2015-თან შედარებით კლება შეადგენს 6.9%-ს), თუმცა ეს მაჩვენებლები კომპანიების მიხედვით სხვადასხვა დინამიკით ხასიათდება, რაც

დამატებითი ანალიზის საფუძველს იძლევა უშუალოდ გამანაწილებელი კომპანიების სპეციფიკიდან გამომდინარე.

შს “ენერგო-პრო ჯორჯიას” ელექტროენერჯის დანაკარგების დინამიკა 2009-2016 წლებში მოცემულია ნახაზზე 2.30.

ნახაზი 2.30. სს ენერგო-პრო ჯორჯიას ქსელში დანაკარგების დინამიკა



2014 წელს მარეგულირებელი კომისიის მიერ დამტკიცებულია „ელექტროენერჯის ნორმატიული დანაკარგების გაანგარიშების წესი“, რომელიც ითვალისწინებს საერთაშორისო პრაქტიკაში მიღებულ წამახალისებელი რეგულირების პრინციპებს და ლიცენზიატს აძლევს ელექტროენერჯის ფაქტობრივი დანახარჯის შემცირების მოტივაციას.

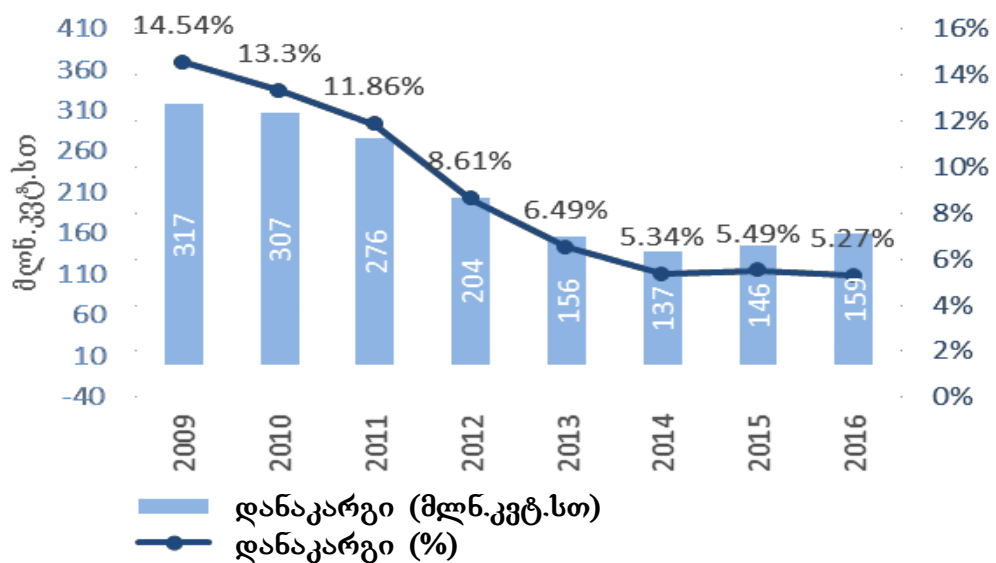
აღნიშნული წესის გამოყენებით 2014 წელს სს “ენერგო-პრო ჯორჯიას” დაუმტკიცდა ქსელში დანაკარგების ნორმატივი 7.5 %-ის ოდენობით. 2016 წელს ადგილი ჰქონდა ფაქტობრივი დანაკარგების ზრდას 1.51%-ით, მოქმედ ნორმატივთან მიმართებაში, რაც უმთავრესად განპირობებული იყო კომპანია „ჯორჯიან მანგანეზის“ ელექტრომომარაგების სქემის ტოპოლოგიის ცვლილებით.

დანაკარგების გაანგარიშების წესის შესაბამისად, თუ კონკრეტული რეგულირების პერიოდში გადაცემის ან განაწილების ლიცენზიატის ელექტრულ ქსელებში მოხდა ქსელის სტრუქტურის ან/და დატვირთვების ისეთი

მნიშვნელოვანი ცვლილებები, რამაც გამოიწვია ლიცენზიატის ქსელში ფაქტობრივი დანაკარგების კომისიის მიერ დამტკიცებულ ნორმატიულ დანაკარგებთან მიმართებაში $\pm 10\%$ -ზე მეტი ცვლილება, მაშინ კომისია უფლებამოსილია ლიცენზიატის მიერ სათანადო დასაბუთებისა და ფაქტობრივი მონაცემების კომისიაში წარმოდგენის შედეგად მოახდინოს დანაკარგების ნორმატივის გადაანგარიშება. აღნიშნულ ნორმაზე დაყრდნობით, კომისიამ 2016 წლის 8 დეკემბრის №25 დადგენილებით კომპანიას ერთი წლის ვადით (2017 წლის 1 იანვრიდან – 2017 წლის 31 დეკემბრამდე) დაუკორექტირა ნორმატიული დანაკარგის სიდიდე 8.26%-მდე.

სს „თელასის“ ქსელში ელექტროენერჯის ფაქტობრივი დანაკარგების დინამიკა 2009-2016 წლებში მოცემულია ნახაზზე 2.31.

ნახაზი 2.31. სს თელასის ქსელში დანაკარგების დინამიკა

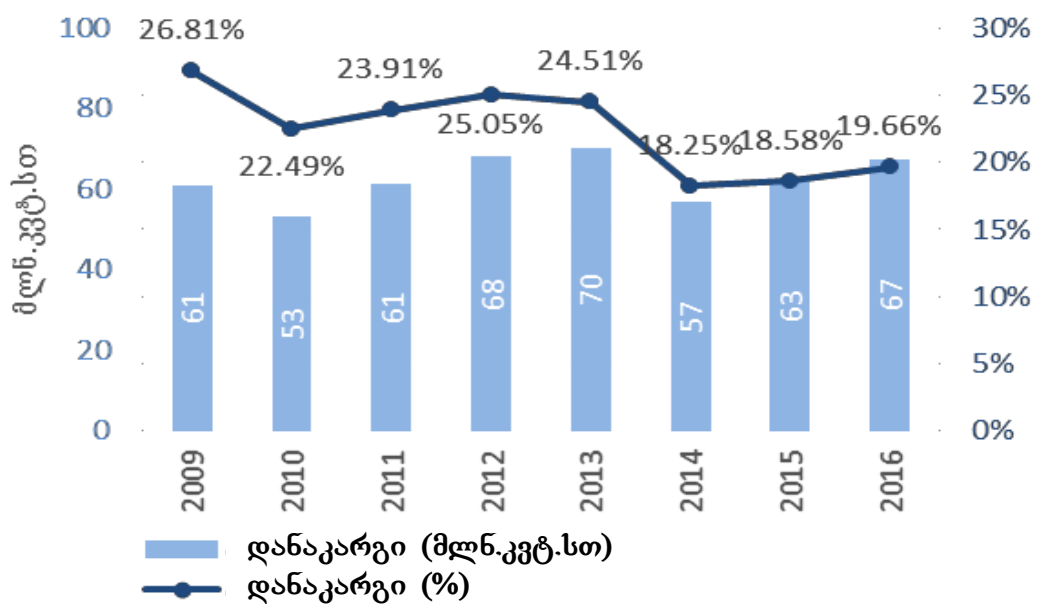


რაც შეეხება ნორმატიულ დანაკარგს, იგი დადგინდა დანაკარგების გაანგარიშების ზემოაღნიშნული წესის შესაბამისად, რომელიც 2014-2016 წლებში სს „თელასის“ ქსელში ფაქტობრივი დანაკარგები ხასიათდებოდა გარკვეული ფლუქტუაციებით, საერთო კლების ტენდენციით ნორმატივთან მიმართებაში, კერძოდ, 2015 წელს გაიზარდა 2.81%-ით, ხოლო 2016 წელს შემცირდა 1.31%-ით, რაც მიმდინარე სატარიფო პერიოდის ფარგლებში კორექტირებას არ ექვემდებარება. ფაქტობრივი დანაკარგების შემცირება

ნორმატივთან მიმართებაში 2016 წელს მნიშვნელოვანწილად გაპირობებული იყო კომპანიის 110-35 კვ ქსელზე მძლავრი მომხმარებლის მიერთებით.

სს „კახეთის ენერჯოდისტრიბუციის“ გამანაწილებელ ქსელში ელექტროენერჯის ფაქტობრივი დანაკარგების დინამიკა 2009-2016 წლებში მოცემულია ნახაზზე 2.32.

ნახაზი 2.32. სს კახეთის ენერჯოდისტრიბუციის ქსელში დანაკარგების დინამიკა



„საქართველოს ენერჯოსისტემის ელექტრულ ქსელებში ელექტროენერჯის ნორმატიული დანაკარგების დამტკიცების შესახებ“ კომისიის 2006 წლის №17 დადგენილების თანახმად, კომპანიას კომისიის მიერ დამტკიცებული აქვს დანაკარგის ნორმატივი 10.5% პროცენტის ოდენობით.

ზოგადი კლების ტენდენცია (ტრენდი) განსახილველ პერიოდში სახეზეა, თუმცა, მოქმედი ნორმატივის დაკმაყოფილების თვალსაზრისით, მდგომარეობა არადაამაკმაყოფილებელია, კერძოდ, ჩამორჩენა დაახლოებით 80%-ს შეადგენს. რაც შეეხება ბოლო პერიოდის – 2013-2016 წლების ტენდენციებს, სახეზეა მნიშვნელოვანი ფლუქტუაციები, კერძოდ, 2016 წელს წინა წელთან შედარებით ზრდა 5.8%-ია, ხოლო 2016 წელს პერიოდის საშუალო მაჩვენებელთან – კლება 3%-ია.

გამომდინარე ზემოაღნიშნულიდან, გადაუდებელი აუცილებლობაა მოქმედი ნორმატივის გადაანგარიშება, საწარმოების ქსელში მნიშვნელოვანი საინვესტიციო პროექტების განხორციელება, აღრიცხვიანობის მოწესრიგებისა და ქსელის სტრუქტურის გაუმჯობესებისა და რეჟიმების ოპტიმიზაციის კუთხით.

ამასთან, 2016 წელს მიმდინარეობს თანამშრომლობა აქტივობები დანაკარგების დადგენის მეთოდოლოგიური საფუძვლების დაზუსტების კუთხით. კერძოდ, აღსანიშნავია ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის (EBRD) დაფინანსებითა და მხარდაჭერილ პროექტ „საქართველოს ენერგეტიკის მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის საკონსულტაციო დახმარების“ პირველი დავალება „დანაკარგების გაანგარიშება ელექტროენერგეტიკასა და ბუნებრივ გაზში“, რომლის ფარგლებშიც საკონსულტაციო კომპანია „DNV.GL – KEMA“-ს ექსპერტებმა გააანალიზეს არსებული რეგულაციების შესაბამისობა საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკასთან და შეიმუშავეს შესაბამისი რეკომენდაციები, რომელთა გათვალისწინება საჭიროა მოხდეს პერმანენტულად, არსებული მდგომარეობისა და შესაბამისი საქსელო კომპანიების სპეციფიკის გათვალისწინებით.

სატარიფო მეთოდოლოგიების შესაბამისად, ტარიფების გაანგარიშებისას კომისია საწარმოს რეგულირებადი აქტივების ბაზაში ასახავს ტარიფის გაანგარიშების წელს და სატარიფო წელს დაგეგმილ ინვესტიციებს ლიცენზიატის მიერ წარმოდგენილი საინვესტიციო გეგმის შესაბამისად, რომელიც ტარიფის დადგენამდე ან კორექტირებამდე წინასწარ თანხმდება მარეგულირებელ ორგანოსათან. შესაბამისად, სატარიფო რეგულირების ფარგლებში განაწილების ლიცენზიატები კომისიას ყოველწლიურად წარუდგენენ ინფორმაციას ინვესტიციების შესახებ.

2016 წელს კომისიის მიერ შეთანხმებული იქნა ასეთი საინვესტიციო პროექტები, წარმოდგენილი სს „თელასისა“ და სს „ენერგო-პრო ჯორჯიას“ მიერ.

წინასწარ განსაზღვრული პროცედურების შესაბამისად, საინვესტიციო პროექტების შესწავლა მიმდინარეობს შემდეგი კრიტერიუმების გათვალისწინებით:

- მიწოდების საიმედოობის ამაღლება;
- ელექტროენერჯის ხარისხის მაჩვენებლების გაუმჯობესება;
- დანაკარგების შემცირება;
- უსაფრთხო ექსპლუატაციის პირობების მოთხოვნების შესრულება.

ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატები ვალდებული არიან, კომისიის მიერ ინდივიდუალური ნორმატიულ-ადმინისტრაციული სამართლებრივი აქტით შეთანხმებულ საინვესტიციო პროექტებზე განახორციელონ დეტალური ანგარიშგება ფაქტობრივად შესრულებული სამუშაოების შესახებ, თითოეულ პროექტზე ცალ-ცალკე. გარდა ამისა, კომპანიები ვალდებული არიან, კომისიის მიერ მითითებულ სამშენებლო (სამონტაჟო) – სარეაბილიტაციო სახის საინვესტიციო პროექტებზე დამატებით უზრუნველყონ საექსპერტო დასკვნების წარმოდგენა ფაქტობრივად შესრულებული სამუშაოების შესახებ.

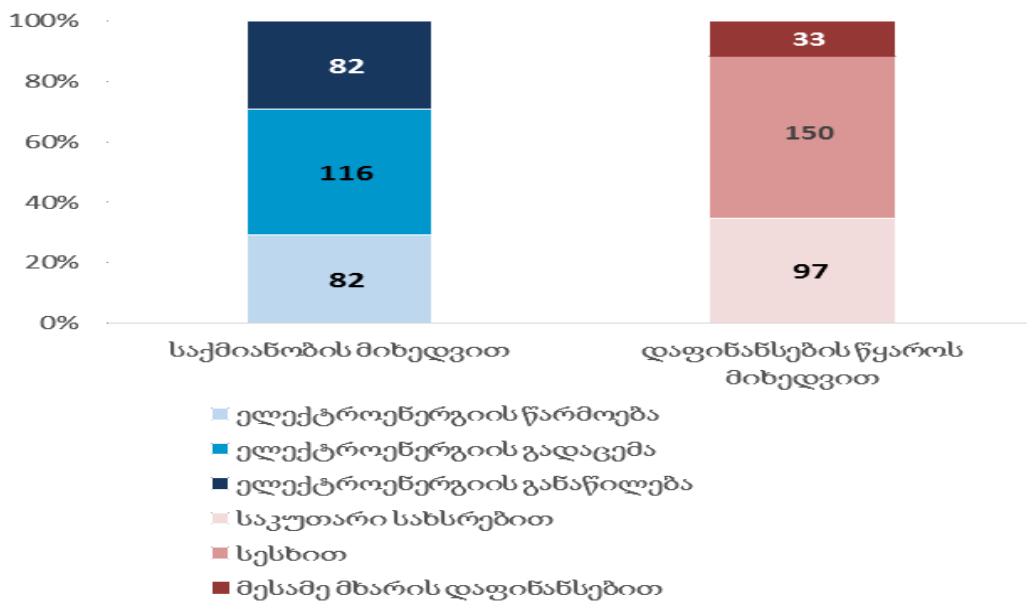
წარმოდგენილი ინფორმაციისა და დოკუმენტაციის შესწავლისა და ანალიზის შედეგად, კომისიის მიერ დგინდება წინასწარ შეთანხმებულ საინვესტიციო გეგმებთან ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების შესაბამისობა და, საჭიროების შემთხვევაში, განხორციელდება ლიცენზიატი საწარმოსთვის დადგენილი ელექტროენერჯის განაწილების, გატარებისა და მოხმარების ტარიფების კორექტირება.

ელექტროენერგეტიკული სექტორის თითოეული ლიცენზიატის მიერ განხორციელებული ინვესტიციის შედეგად, საბოლოო ჯამში მიღწეულ უნდა იქნეს გენერაციის ობიექტებისა და ელექტრული ქსელის საიმედოობის, უსაფრთხოებისა და ელექტროენერჯის სათანადო ხარისხის მაჩვენებლების გაუმჯობესება, რაც თავისმხრივ ექვემდებარება დანახარჯების მარეგულირებელ აუდიტს.

2016 წელს ელექტროენერგეტიკულ სექტორში სატარიფო რეგულირებას დაქვემდებარებული ელექტროენერჯის წარმოების, გადაცემისა და

განაწილების ლიცენზიატების მიერ ფაქტობრივად განხორციელებულმა ინვესტიციამ ჯამში შეადგინა 280,3 მლნ ლარი, რომლის მაჩვენებლებიც თითოეული საქმიანობისა და დაფინანსების წყაროს მიხედვით წარმოდგენილია ნახაზზე 2.33.

ნახაზი 2.33. განხორციელებული ინვესტიციები საქმიანობის სახეების და დაფინანსების წყაროს მიხედვით (მლნ ლარი)



განხორციელებული ინვესტიციების შესახებ წარმოდგენილი ინფორმაცია მათ შორის, შეიცავს ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატების – სს „ენერჯო-პრო ჯორჯიას“, სს „თელასისა“ და სს „კახეთის ენერჯოდისტრიბუციის“ მიერ 2016 წელს განხორციელებულ ინვესტიციებს.

თავი 3. მარეგულირებელი მიზნები და ბუნებრივი მონოპოლიების დანახარჯების აუდიტის სპეციფიკა

3.1. დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის მნიშვნელობა

დამოუკიდებელი ეროვნული მარეგულირებელი კომისიის ძირითადი ვალდებულებაა რეგულირებად სფეროებში სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელების ხელშეწყობა, შესაბამისად, ენერჯის წყაროებისათვის კომერციულად ხელსაყრელი და მდგრადი ფინანსური გარემოს შექმნა, აგრეთვე მათი ქსელში პრიორიტეტული დაშვების უზრუნველყოფა. ენერჯის დაზოგვისა და ენერგოეფექტიანობის ხელშეწყობა როგორც მიწოდების, ასევე მოხმარების სეგმენტებში მნიშვნელოვნად აფართოებს მარეგულირებელი ორგანოების ფუნქციებსა და როლს. აქედან გამომდინარე, კომპეტენციის ფარგლებში დიდი ყურადღება უნდა დაუთმოს მარეგულირებელმა ორგანომ საქართველოს ელექტროენერგეტიკული სექტორის ევროკავშირის დირექტივებთან დაახლოებას მათ შორის, ენერგოეფექტიანობის, რეგულირების თანამედროვე პრინციპების და დანახარჯების მარეგულირებელ აუდიტის პრინციპების დანერგვის კუთხით.

საქართველოში არსებული სოციალური თუ ეკონომიკური ვითარების გათვალისწინებით, ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების, ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების საწარმოების სატარიფო რეგულირება, საზოგადოების მაღალი ინტერესის გამო განსაკუთრებით აქტუალურია და მარეგულირებელი ორგანოს მიერ დადგენილი ტარიფები მუდმივი განსჯის და დავის საგანი ხდება, როგორც გადამცემი და გამანაწილებელი საწარმოს, ასევე მოსახლეობის დიდი ნაწილისთვის. შესაბამისად, მარეგულირებელი ორგანოს მიერ განსაზღვრული გონივრული, რაციონალური და მიზანშეწონილი საოპერაციო და კაპიტალური დანახარჯების მოცულობაზე მეტწილად დამოკიდებული ჯერ ელექტროენერჯის გადაცემის და შემდგომ განაწილების ლიცენზიატისთვის დასადგენი ტარიფების ოდენობა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, წინამდებარე კვლევა წარმოადგენს იმ აუცილებელი და საჭირო ქმედებების ერთობლიობას, რომელიც საჭიროა მარეგულირებელი აუდიტის განსახორციელებლად კონკრეტულად გაწერილი პრინციპების განსაზღვრისათვის.

“ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ” საქართველოს კანონის ერთ-ერთ ძირითად მიზანს წარმოადგენს კონკურენციის განვითარების საფუძველზე, არსებული არაკონკურენტული ბაზრის რეგულირების მექანიზმების გამოყენებით საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრისა და ტარიფების სისტემის ჩამოყალიბების უზრუნველყოფა და აღნიშნულის გათვალისწინებით ელექტროენერჯის განაწილების და მოხმარების განსახორციელებლად გაწეული, ეკონომიკურად მიზანშეწონილი ხარჯების ზუსტი ასახვა ტარიფების სისტემაში, ხოლო ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ამოცანას - საქართველოს ელექტროენერგეტიკულ სექტორში სატარიფო რეგულირების სამართლებრივი ბაზის შექმნა, რომელიც დაიცავს მომხმარებელს მონოპოლიური ტარიფებისაგან და ამავე დროს ხელს შეუწყობს ენერგეტიკული დარგის გრძელვადიან ფინანსურ მდგრადობას და განვითარებას.

ელექტროენერგეტიკული სექტორი ე.წ. „ბუნებრივ მონოპოლიას“ წარმოადგენს და საჭიროებს რეგულირებას (ნაწილობრივ მაინც) ელექტროენერჯის (ისევე როგორც სხვა სექტორის) ტარიფები უნდა აკმაყოფილებდეს ტარიფების დადგენის შემდეგ ზოგად პრინციპებს:

- **ეკონომიკური მდგრადობა** – ტარიფი უნდა იძლეოდეს საშუალებას, რომ გათვალისწინებულ და ამოღებულ იქნას მიწოდების ჯაჭვის თითოეული რგოლის ყველა ხარჯი. ამ პრინციპის თანახმად, აღნიშნულ სექტორში მუშაობა თითოეული საწარმოსთვის უნდა წარმოადგენდეს მომგებიან საქმიანობას.
- **ადიტიურობა** (შეკრებითობა) – აღნიშნული პრინციპი პირდაპირ გამომდინარეობს ეკონომიკური მდგრადობის პრინციპიდან და გულისხმობს იმას, რომ საბოლოო საქონლისა თუ მომსახურების ტარიფში დაჯამებული უნდა იყოს მიწოდების ჯაჭვის ყველა რგოლის ყველა დანახარჯი.
- **თანასწორობა და არადისკრიმინაციულობა** – ნებისმიერი მომხმარებლისათვის ერთიდაიგივე მოცულობის საქონელზე ან მომსახურებაზე უნდა წესდებოდეს ერთიდაიგივე ტარიფი.
- **ეკონომიკური ეფექტიანობა** – ტარიფმა უნდა გაუგზავნოს შესაბამისი ეკონომიკური სიგნალები სექტორის მონაწილეებს. ერთი მხრივ, მიმწოდებლებს უნდა ეძლეოდეთ სტიმული, რომ დახვეწონ თავიანთი

საქმიანობა. კერძოდ, გაზარდონ მომსახურების ხარისხი და ამავედროულად მოახდინონ ხარჯების შექცევისდაგვარად მინიმიზაცია. მეორე მხრივ, მომხმარებლებს უნდა ეძლეოდეთ სტიმული, რომ ეფექტიანად ისარგებლონ აღნიშნული მომსახურებით და მაქსიმალურად შეამცირონ არამიზანმიმართული მოხმარება. აღნიშნული პრინციპი მოიცავს იმასაც, რომ მოხდეს თითოეული ცალკეული დანახარჯის ტიპისა და მიზეზის დადგენა და ამ დანახარჯების შესაბამისი ალოკაცია იმის მიხედვით, თუ ვინ არის მათზე პასუხისმგებელი.

- **გამჭვირვალობა** – ტარიფის დადგენის კრიტერიუმები, მეთოდები და პროცედურები უნდა იყოს საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომი და მისაღები.
- **სიმარტივე** – ტარიფის დადგენის მეთოდები და დანერგვის პროცედურები უნდა იყოს მაქსიმალურად გამარტივებული და ადვილად გასაგები.
- **სტაბილურობა** – ეკონომიკური გარემოს პირობების (მაგალითად, საბოლოო საქონლის წარმოებისათვის საჭირო შუალედური რესურსების და მომსახურების ფასების) ცვლილებასთან ერთად საჭირო ხდება არსებული მეთოდოლოგიით დადგენილი ტარიფების გადასინჯვა და ცვლილება. ზოგჯერ კი, სექტორში მიმდინარე რეფორმების გამო, არათუ ტარიფი, არამედ თავად ამ ტარიფის დადგენის მეთოდოლოგიაც კი შეიძლება განიცდიდეს ცვლილებას. რეგულატორმა უნდა მოახდინოს ამგვარი ცვლილებების პროცედურებისა და ვადების წინასწარ განსაზღვრა, რათა ნაკლებად მოხდეს განუსაზღვრელობის წარმოქმნა ამ სექტორში მონაწილე პირებისათვის.

საქართველოში ნებისმიერ სეზონსა თუ დღის ნებისმიერ მონაკვეთში ელექტროენერჯიის ფასი ერთიდაიგივეა, ხოლო თანამედროვე მსოფლიოში ეფექტიანობის გაზრდის მიზნით მიღებულია ცვალებადი ფასის დაწესება მოხმარებული კვტ.სთ ელექტროენერჯიაზე სეზონის, დღის მონაკვეთის და სხვა ნიშნის მიხედვით.

ამავდროულად, შესაძლებელია ტარიფის შემადგენელი კომპონენტებიც იცვლებოდეს დროის პერიოდების მიხედვით. ელექტროენერგიაზე მოთხოვნის ზრდისას (განსაკუთრებით თუ დროის მცირე მონაკვეთში მნიშვნელოვან ზრდას აქვს ადგილი) ელექტროენერგიის მიწოდების ჯაჭვზე დიდი დატვირთვა და შესაბამისად ელექტროენერგიის ზღვრული ღირებულება იზრდება. ამიტომ გამომუშავების, გადაცემისა და განაწილების ტარიფები შეიძლება ასევე იყოს განსხვავებული ქსელზე დატვირთვის ცვლის მიხედვით.

გარდა ამისა, ქვეყანაში, სადაც ელექტროენერგიის გამომუშავების რგოლი მნიშვნელოვანი სეზონურობით ხასიათდება, შესაძლებელია ტარიფის კომპონენტები, რომლებიც აღნიშნულ რგოლს უკავშირდება, ასევე მნიშვნელოვან ცვლილებას განიცდიდეს.

აღნიშნულ კონტექსტშიც მნიშვნელოვანი ხდება დანახარჯების დიფერენციაცია ***სისტემატიური*** და ***არასისტემატიური*** მახასიათებლებით და შემდგომ უკვე შინაარსობრივი შესწავლა მათი გონივრული ოდენობის განსაზღვრისათვის.

ელექტროენერგიის განაწილების ქსელის ხარჯების (და შესაბამისად ტარიფების) შეიძლება შემდეგ კატეგორიებად დავეყოთ:

- **კაპიტალური დანახარჯები** – რომელშიც შეგვიძლია გავაერთიანოთ ქსელის ინფრასტრუქტურაზე (სადენები, ქვესადგურები, ტრანსფორმატორები) დახარჯული პირველადი კაპიტალი, ქსელის შემდგომ დახვეწა/განვითარებაში ჩადებული ინვესტიციები, ქსელში ჩართვის ხარჯები;
- **მიმდინარე საოპერაციო და ტექნიკური მომსახურების მუდმივი დანახარჯები**;
- **სხვა მიმდინარე დანახარჯები**, როგორცაა დისპეტჩერიზაცია, ვოლტაჟის კონტროლი და ა.შ.;
- კომერციული მომსახურების ხარჯები (ჩვეულებრივ მხოლოდ განაწილების ქსელს ეხება);
- ქსელში ელექტროენერგიის დანაკარგის შესყიდვის ხარჯები.

ზემოაღნიშნული დანახარჯების დადგენის შემდეგ მარეგულირებელი ორგანო ამ ხარჯების გათვალისწინებით განსაზღვრავს თითოეული მონაწილე კომპანიისათვის მოგების ოდენობას და განსაზღვრავს საბოლოო ტარიფს,

რომელიც უნდა გადაიხადოს მომხმარებელმა, რათა გამანაწილებელმა საწარმომ მიიღოს თავისი ხარჯების დასაფარად და მოგების მისაღებად საჭირო რაოდენობის შემოსავალი.

ყველაზე პრიმიტიული შემთხვევაა, როდესაც ტარიფი არის მუდმივი მის გადასინჯვამდე (შესაძლოა გადასინჯვა რამდენიმე წლის პერიოდულობითაც კი ხორციელდებოდეს) და ერთნაირია ყველა ტიპის მომხმარებლისათვის. თუმცა არსებობს ელექტროენერჯის ტარიფების უფრო დახვეწილი ტიპები, რომლებიც იცვლება დროში ან მომხმარებლის ტიპების მიხედვით და ხელს უწყობს მომხმარებლისათვის საჭირო სიგნალების გაგზავნას და ამავედროულად მეტი მოქნილობის საშუალებას აძლევს მათ სასურველი ტარიფის შერჩევაში.

უნდა აღინიშნოს, რომ ტარიფის ცვალებადობა შეიძლება ხდებოდეს როგორც ტარიფის სტრუქტურული შემადგენლობის ცვლილების, ასევე თვითონ შემადგენელი კომპონენტების ცვლილების ხარჯზეც.

შესაძლებელია ტარიფების ნაწილობრივი ცვალებადობაც, ანუ ტარიფის შემადგენელი კომპონენტების ნაწილი რჩებოდეს უცვლელი ყველასთვის და ცვალებადობა ეხებოდეს მხოლოდ დანარჩენ კომპონენტებს. ამის საშუალებას იძლევა ელექტროენერჯის ტარიფის კომპონენტების მრავალფეროვნება. ტარიფი შეიძლება იცვლებოდეს:

- მომხმარებლის ტიპების მიხედვით (კომერციული, ინდუსტრიული, ქუჩების განათებისთვის, სამომხმარებლო სექტორი);
- ელექტროენერჯის მოხმარების რაოდენობის მიხედვით;
- დროის მონაკვეთების მიხედვით ელექტროენერჯიაზე მოთხოვნის და სისტემის დატვირთვის ცვლილების გამო;
- გეოგრაფიული მდებარეობის მიხედვით.

ამასთან, სხვადასხვა ტიპის მომხმარებელს შესაძლოა სხვადასხვა ტექნიკური მახასიათებლების მქონე ელექტროენერჯია ესაჭიროებოდეს (ძაბვა, მომსახურების ხარისხი). შესაბამისად, მათი მოხმარებული ელექტროენერჯის ღირებულებაც სხვადასხვაა. ასეთი მომხმარებლების ბევრნაირი კატეგორია შეიძლება არსებობდეს და მათი განსხვავება ძირითადად მათ მიერ მოხმარებული ელექტროენერჯის ტექნიკური მახასიათებლებით ხდება თუმცა აუცილებელია ტექნიკურ მახასიათებლებთან დაკავშირებული შენახვა, ექსპლუატაციის თუ ქსელის გავითარების დანახარჯების იდენტიფიცირება,

დაჯგუფება თითოეული კატეგორიას „მიკუთვნებულ“ და ყველა კატეგორიისთვის „საერთო“ დანახარჯებად, რომლის შემთხვევაშიც „საერთო“ დანახარჯების გადანაწილება ყველა კატეგორიის მომხმარებლისთვის საჭიროებს გარკვეულ ლოგიკაზე დაფუძნებულ მეთოდოლოგიას.

კვლევის ერთ-ერთ მიზანს წარმოადგენს მსგავსი დანახარჯების იდენტიფიცირებისა და შემდგომი გადანაწილების ლოგიკური პრინციპების შემუშავება, რომელიც უნდა იყოს შესაბამისობაში ენერგეტიკული გაერთიანების მე-3 ენერგეტიკული პაკეტის დირექტივებსა და რეგულაციებთან.

აღნიშნულ პროცესში მნიშვნელოვანია ელექტროენერჯის გადაცემის (როგორც განაწილების ტარიფის შემადგენელი კომპონენტის) და განაწილების ლიცენზიატი საწარმოების მიერ გაწეული იმ რაციონალური და გონივრული დანახარჯების განსაზღვრა, რომელიც ერთი მხრივ, დაიცავს მომხმარებლებს მონოპოლიური ფასებისაგან, ხოლო მეორე მხრივ, საწარმოს მისცემს შესაძლებლობას უზრუნველყოს განხორციელებული ინვესტიციების უკუგება გონივრულ ვადებში, დაფაროს საკუთარი მიმდინარე და კაპიტალური ხარჯები, რომლებიც მოიცავს ეკონომიკურად გამართლებულ ფასად შექმნილ საქონელსა და მომსახურებას, საექსპლუატაციო დანახარჯებს, შრომის ანაზღაურებას, საბრუნავ კაპიტალს, ინვესტიციისთვის აღებული სესხის საპროცენტო გადასხადს და სხვა.

შესაბამისად, აქტუალური ხდება ერთიანი სტანდარტის სახელმძღვანელოს შემუშავება და მარეგულირებელი მიზნებისათვის ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების დანახარჯების აუდიტის პრინციპების განსაზღვრა, რათა ზოგადი მნიშვნელობის ჩანაწერი - ტარიფში გასათვალისწინებელი “რაციონალური და გონივრული ხარჯები” მოქცეული იქნეს კონკრეტული განმარტებების ქვეშ და ლიცენზიატი საწარმო თავშივე ინფორმირებული იყოს ნებადართული, მიზანშეწონილი ან/და არამიზანშეწონილი ხარჯების თაობაზე.

სატარიფო რეგულირების პროცესში მარეგულირებელი ორგანო ცხადია ეყრდნობა ლიცენზიატი საწარმოს მიერ წარმოდგენილ, დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ საერთაშორისო სტანდარტების დაცვით შედგენილ წლიური შედეგების ამსახველ ფინანსურ ანგარიშგებას, თუმცა ამ კონტექსტში

დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ დადასტურებულია საწარმოს მიერ გაწეული ხარჯები და არა მათი მიზანშეწონილობა მარეგულირებელი მიზნებიდან გამომდინარე.

არსებული საკანონმდებლო ნორმით, საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია ვალდებული იყო 2016 წლის ბოლომდე ეტაპობრივად დაემტკიცებინა ერთიანი ბუღალტრული აღრიცხვის სისტემა ენერგეტიკული სექტორის ყველა ლიცენზიატისთვის, რომელიც წარმოადგენს მარეგულირებელი აუდიტის განხორციელების საწყის ეტაპზე საწარმოს დანახარჯების განცალკევებულად აღრიცხვის საჭიროებას. უფრო ზუსტად კი ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემა მოიცავს:

- ანგარიშთა გეგმას;
- ანგარიშთა გეგმის გამოყენებისა და აღრიცხვის წარმოების ინსტრუქციებს;
- რეგულირების მიზნებისათვის წარმოსადგენი პერიოდული ანგარიშგების ფორმასა და შინაარსს;
- ანგარიშგების პერიოდულობას;
- პირის მიერ ერთზე მეტი სალიცენზიო საქმიანობის ან/და სალიცენზიო საქმიანობასთან ერთად სხვა სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელების შემთხვევაში შემოსავლების, ხარჯების, აქტივების, ვალდებულებების, ფინანსური შედეგების და საკუთარი კაპიტალის საბუღალტრო აღრიცხვის განცალკევებულად წარმოების წესებს (ვინაიდან თუ პირი ეწევა ერთზე მეტ სალიცენზიო საქმიანობას და სხვა სამეწარმეო საქმიანობას იგი ვალდებულია ზემოთ აღნიშნული აღრიცხვა აწარმოოს განცალკევებულად).

სხვადასხვა ქვეყნებში მოქმედი საკანონმდებლო ნორმების შესაბამისად, მარეგულირებელი აუდიტის განხორციელების განსხვავებული მეთოდოლოგიები შეიძლება არსებობდეს, თუმცა ამოსავალი წერტილი და მისაღწევი შედეგები ნებისმიერი მარეგულირებელი ორგანოსთვის ერთია, რომლის ფარგლებშიც დიდი როლი აქვს შესაბამის ქვეყანაში არსებულ კონკურენტულ გარემოს და ლიცენზიატი საწარმოს მიერ განხორციელებული ნებისმიერი საქონლის, მომსახურების და სამშენებლო-სარეკონსტრუქციო სამუშაოების შესყიდვაზე

გაწეულ დანახარჯებს, რომელიც თავის მხრივ გულისხმობს კონკურენციის პირობებში მინიმალური დანახარჯით საჭირო საქონლისა და თუ მომსახურების მიღებას.

ევროკავშირთან ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმების (DCFTA) უმნიშვნელოვანის ნაწილია IV კარი (ვაჭრობა და ვაჭრობასთან დაკავშირებული საკითხები), რომლის მე-8 თავი ეთმობა საჯარო შესყიდვებს. მათ შორის კომუნალური მომსახურების მიწოდებელი კომპანიების, ელექტროენერჯის გამანაწილებელი საწარმოების მიერ სამუშაოს, საქონლის მიწოდების და მომსახურების საჯარო ხელშეკრულებებს.

აღნიშნული თავი ითვალისწინებს ეროვნულ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეზე როგორც ტრადიციული სექტორის, ასევე კომუნალური მომსახურების სექტორის საჯარო ხელშეკრულებებისა და კონცესიებისათვის ეროვნული რეჟიმის პრინციპის საფუძველზე, საჯარო შესყიდვების ბაზრების ორმხრივ ხელმისაწვდომობას. ასევე ითვალისწინებს საქართველოში საჯარო შესყიდვების კანონმდებლობის ეტაპობრივ დაახლოებას ევროკავშირის საჯარო შესყიდვების მმართველ პრინციპებზე, ტერმინებისა და განმარტებებზე დაყრდნობით, რომლებიც მოცემულია ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2004 წლის 31 მარტის №2004/18/EC დირექტივაში სამუშაოს, საქონლის მიწოდებისა და მომსახურების საჯარო ხელშეკრულების დასადებად გამარჯვებულის გამოვლენის პროცედურების კოორდინაციის შესახებ და ევროპის პარლამენტისა და საბჭოს 2004 წლის 31 მარტის №2004/17/EC დირექტივაში ენერჯეტიკის სექტორში მოქმედი ორგანიზაციების მიერ შესყიდვების პროცედურების კოორდინაციის შესახებ.

აღნიშნულის ფარგლებში თითოეულმა მხარემ უნდა დააფუძნოს ან შეინარჩუნოს საჯარო შესყიდვების სისტემის სათანადო ფუნქციონირებისა და განხორციელებისთვის აუცილებელი შესაბამისი ინსტიტუციური ჩარჩო, მექანიზმები და საქართველომ კონკრეტულად უნდა განსაზღვროს:

1. ცენტრალური აღმასრულებელი ორგანო, რომლის ამოცანა იქნება თანმიმდევრული პოლიტიკის უზრუნველყოფა და მისი

განხორციელება საჯარო შესყიდვებთან დაკავშირებულ ყველა სფეროში. აღნიშნულმა ორგანომ ხელი უნდა შეუწყოს და კოორდინირება გაუწიოს ევროკავშირის კონონმდებლობასთან ეტაპობრივი დაახლოების პროცესს;

2. მიუკერძოებელი და დამოუკიდებელი ორგანო, რომლის ამოცანა იქნება შემსყიდველი სახელმწიფო ორგანოების ან შემსყიდველი ორგანიზაციების მიერ ხელშეკრულების დასადებად გამარჯვებულის გამოვლენისას მიღებული გადაწყვეტილებების გადასინჯვა. ამ კონტექსტში “დამოუკიდებელი” გულისხმობს იმას, რომ ეს ორგანო უნდა იყოს საჯარო დაწესებულება, რომელიც განცალკევებულია ყველა შემსყიდველი ორგანიზაციისაგან და ეკონომიკური ოპერატორებისაგან (პოტენციური მიმწოდებლებისაგან).

აღნიშნულ პროცესში თითოეული მხარე უზრუნველყოფს ადგილობრივი კანონმდებლობის დარღვევასთან დაკავშირებული ეკონომიკური ოპერატორების საჩივრების განმხილველი ორგანოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების ეფექტიან აღსრულებას.

მოცემულ პერიოდში საქართველოში მოქმედი საკანონმდებლო რეგულაციების შესაბამისად (“სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ” საქართველოს კანონი), შესყიდვის მონეტარული ზღვრების გათვალისწინებით, ერთიანი ელექტრონული სისტემით განხორციელებაზე დადგენილი წესები და პროცედურები ვრცელდება ენერგეტიკულ სექტორში მოქმედ (გადაცემისა და დისპეტჩერიზაციის საქმიანობის ლიცენზიატები), მხოლოდ იმ საწარმოს სახსრებით განსახორციელებელი საქონლის, მომსახურებისა თუ სამშენებლო სამუშაოების შესყიდვაზე, რომლის აქციათა ან წილის 50%-ზე მეტს ფლობს სახელმწიფო გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ასეთი საწარმო თავისი საქმიანობის სპეციფიკასთან დაკავშირებული შესყიდვისას ხელმძღვანელობს საქართველოს მთავრობის მიერ დადგენილი სპეციალური წესით (ასეთის დადგენის შემთხვევაში). მოქმედი რეგულაციები კი უზრუნველყოფს:

1. ფულადი სახსრების რაციონალურ ხარჯვას;
2. საქონლის წარმოების, მომსახურების გაწევისა და სამშენებლო სამუშაოების შესრულების სფეროში ჯანსაღი კონკურენციის

განვითარებას (შესაბამისად კონკურენტული ფასით წარმოებული საქონლისა თუ მომსახურების რეალიზაციას);

3. შესყიდვების მონაწილეთა მიმართ სამართლიანი და არადისკრიმინაციული მიდგომის უზრუნველყოფას;
4. საჯაროობას;
5. ერთიანი ელექტრონული სისტემის შექმნით საზოგადოების ნდობის ჩამოყალიბებას (და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას).

იმ შემთხვევაში თუ ზემოთ აღნიშნული პრინციპების გათვალისწინებით, მოხდება ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატის მიერ მომხმარებლებისათვის სრულყოფილი და მაღალი ხარისხით მისაწოდებელი კომუნალური მომსახურებისთვის აუცილებელი/საჭირო შესყიდვების განხორციელება აღნიშნული უზრუნველყოფს შემდგომში მარეგულირებელი აუდიტისთვის (დოკუმენტური შემოწმების) ჯანსაღი წინაპირობის შექმნას, რათა შემდგომ ეტაპზე განისაზღვროს შინაარსობრივად, კონკურენტუნარიან ფასებში შესყიდული საქონლისა თუ მომსახურების საჭიროება და მიზანშეწონილობა მარეგულირებელი მიზნებიდან გამომდინარე.

ამასთან, საჯაროობისა და გამჭვირვალების კუთხით, ლიცენზიატი საწარმოს მიერ ფაქტობრივად გაწეული დანახარჯების დოკუმენტური შემოწმების/აუდიტისთვისთვის საჭირო პირველადი დოკუმენტაცია (ხელშეკრულებები, მიღება-ჩაბარების აქტები, საგადასახადო ანგარიშ-ფაქტურების, სასაქონლო ზედნადებები, ჩეკები და სხვა) განთავსებულია სახელმწიფო შესყიდვების ოფიციალურ ვებ-გვერდზე და ხელმისაწვდომია ნებისმიერი დაინტერესებული პირისთვის.

აქვე აღსანიშნავია საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელ ეროვნულ კომისიასა და კომუნალური სამსახურების მარეგულირებელი კომისიების ეროვნულ ასოციაციას (NARUC) შორის არსებული შეთანხმების საფუძველზე, მიჩიგანის კომუნალური მომსახურების მარეგულირებელ კომისიას შორის მე-13 საპარტნიორო შეხვედრის ფარგლებში მარეგულირებელ აუდიტთან დაკავშირებით მიჩიგანის და ოჰაიოს შტატების მარეგულირებელი ორგანოების მიერ გაზიარებული გამოცდილება, რომლებიც ასევე ცალსახად ადასტურებენ მარეგულირებელი მიზნებისათვის ლიცენზიატი

საწარმოების აუდიტის განხორციელების საჭიროებას. ასევე, შესყიდვის პროცესში მონაწილე ყველა პირის მიმართ სამართლიანი და არადისკრიმინაციული მიდგომების, საწარმოს შესყიდვებთან დაკავშირებული ინფორმაციის გამჭვირვალების უზრუნველყოფისა და მიმდინარე პროცესების მიმართ საზოგადოებრივი ნდობის მოპოვების მიზნით “შესყიდვების უნიფიცირებული ელექტრონული სისტემის” შექმნის მიზანშეწონილობას.

კვლევის მიზნების სრულყოფილი განხორციელებისათვის მნიშვნელოვანია ახლად მიღებული კანონი “ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგების და აუდიტის შესახებ”, რომლის მიზანია ფინანსური გამჭვირვალობისა და ეკონომიკური ზრდის ხელშეწყობა სუბიექტთა ანგარიშგებისა და აუდიტის მარეგულირებელი შესაბამისი ევროკავშირის დირექტივების მოთხოვნებთან მიახლოებით.

აღნიშნული კანონის ფარგლებში საზოგადოებრივი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგებისა და აუდიტის ზედამხედველობის სამსახურის ინიციატივით ან/და მარეგულირებელი ორგანოს მიერ სამინისტროსათვის მიმართვის საფუძველზე აუდიტის ობიექტს შესაძლებელია მიენიჭოს “საზოგადოებრივი დაინტერესების პირის” (სდპ) სტატუსი. სუბიექტს, გარდა საქართველოს ეროვნული ბანკისა, სამინისტროს მიერ წარდგენილი ინფორმაციის საფუძველზე სდპ-ის სტატუსი ენიჭება საქართველოს მთავრობის დადგენილებით. საზედამხედველო ორგანოს ზედამხედველობისადმი დაქვემდებარებულ სუბიექტს სდპ-ის სტატუსს ანიჭებს შესაბამისი საზედამხედველო ორგანო.

მარეგულირებელი/საზედამხედველო ორგანო თავისმხრივ ვალდებულია ითანამშრომლოს სამსახურებთან სუბიექტების მიერ წარმოდგენილი აუდიტირებული ანგარიშგებების სანდოობის ხარისხის ამაღლების უზრუნველსაყოფად.

საკითხისადმი აუდიტორის მიდგომაში რამოდენიმე ეტაპი შეიძლება გამოიყოს, ჩვეულებრივ, ეს ეტაპები ერთნაირია ყველა აუდიტორული შემოწმებისთვის, თუმცა ჩატარებული შემოწმების სახეები და მიღებული ცნობები ყოველ კონკრეტულ შემთავებაში სხვადასხვაგვარია. აქვე არსებობს აუდიტორული შემოწმების რისკი, რომელიც წარმოადგენს აუდიტორის მიერ ფინანსური დოკუმენტაციის მიხედვით არასწორი დასკვნების გაცემის რისკს.

თავისი განვითარებით აუდიტმა, როგორც ინფრასტრუქტურის ელემენტმა განვითარების რამდენიმე ხარისხობრივი ეტაპი განვლო. ასევე, როგორც მმართველობითი საქმიანობის ნებისმიერი სახე, აუდიტიც რეალურად ასრულებს ეკონომიკური გარემოს მიერ მოთხოვნილ ფუნქციას. ამიტომ ყოველი განვლილი ეტაპი შეესაბამება ეკონომიკურ ურთიერთობათა განვითარების გარკვეულ დონეს.

ბოლო 10 წლის განმავლობაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა მოთხოვნები აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემის ორგანიზაციის მიმართ, გაჩნდა აღრიცხვის წარმართვის ახალი ფორმები და მეთოდები. ფინანსური ანგარიშგება ინფორმაციის ძირითად წყაროდ იქცა, რომელიც ეკონომიკური სუბიექტების ფინანსური და ქონებრივი შეფასების შესაძლებლობას იძლევა. ასეთ გარემოში საწარმოს ფინანსური ანგარიშგების აუდიტი გადაიქცა ყველაზე მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად, რომელიც ხელს უწყობს ფინანსური ანგარიშგების ხარისხის ამაღლებას, რომლის ერთ-ერთ მაჩვენებელს წარმოადგენს უტყუარობა. აუდიტის მნიშვნელობას ასევე, ხაზს უსვამენ აუდიტორული ანგარიშგებების მომხმარებლები, კერძოდ, არც ერთი სერიოზული ინვესტორ არ დაიჭერს საქმეს ორგანიზაციასთან, რომლის ფინანსური ანგარიშები წლების მანძილზე არ შემოწმებული ავტორიტეტული აუდიტორის მიერ.

ფინანსური ანგარიშგების მომხმარებლები ენდობიან კვალიფიციურ აუდიტორს, მის კომპეტენტურობასა და ობიექტურობას. უდიტორის დასკვნა არის იმ მონაცემთა უტყუარობის გარანტი, რომლებიც შესული შესაბამის ანგარიშში და მომხმარებლებს აძლევს პასუხებს მნიშვნელოვან კითხვებზე.

ქვეყანაში აუდიტორული საქმიანობის განვითარებისთვის აუცილებელია აუდიტის მეთოდოკის, აუდიტის სტანდარტებისა და ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების სრულყოფა. ამ კონტექსტში მნიშვნელოვანია უზრუნველყოფილ იქნეს უფლებამოსილებების მკაფიო განაწილება, აუდიტური საქმიანობის მარეგულირებელ სახელმწიფო ორგანოებსა და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს შორის, რაც ასევე, საერთაშორისო გამოცდილების ყოველმხრივ შესწავლას მოითხოვს.

3.2. ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატების ფინანსური ანგარიშგებები და რეგულირებადი ანგარიშები

ელექტროენერჯის განაწილები და გადაცემის ლიცენზიატი საწარმოების სატარიფო რეგულირების ფარგლებში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საწარმოს ფინანსურ ანგარიშგებას, როგორც უტყუარ ლოკუმენტს საწარმოს ფინანსური მდგომარეობის შესახებ, თუმცა გამომდინარე იქიდან, რომ ზემოაღნიშნული ლიცენზიატი საწარმოები ახორციელებენ რეგულირებად საქმიანობას ამგვარ საქმიანობასთან დაკავშირებული შემოსავლებისა და დანახარჯების აღრიცხვა მათ მიერ უნდა განხორციელდეს მარეგულირებელი ორგანოს მიერ განსაზღვრული რეგულირების პრინციპების შესაბამისად, რომელშიც ცხადად იქნება წარმოდგენილი ელექტროენერჯის მოხმარების ტარიფში გასათვალისწინებელი, თითოეულ კომპონენტთან დაკავშირებული დანახარჯები შემდგომში ადეკვატური დანახარჯების ამსახველი სატარიფო განაკვეთის განსაზღვრის მიზნით.

მარეგულირებლის მიზნისთვის შედგენილი ფინანსური ანგარიშგება კი თავის მხრივ წარმოადგენს ლიცენზიატი საწარმოების დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის განხორციელების წინაპირობას, რომელიც უნდა შესრულდეს რეგულირების პრინციპებისა და აუდიტის სტანდარტების სრული დაცვით.

ზემოსხენებული მიზნის მისაღწევად, “ელექტროენერჯეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ” საქართველოს კანონში 2013 წლის 27 დეკემბერს შეტანილი №1902 ცვლილების თანახმად, საქართველოს მარეგულირებელ ორგანოს დაევალა ამ ცვლილების ამოქმედებიდან 3 წლის განმავლობაში ერთიანი საბუღალტრო სააღრიცხვო სისტემის ეტაპობრივად დამტკიცება ენერჯეტიკული სექტორის ყველა ლიცენზიატისთვის, რომელიც მოიცავს ლიცენზიატი საწარმოების სპეციალურ (რეგულირების მიზნებისთვის) ფინანსური ანგარიშგების ფორმებს.

აღნიშნული საკანონმდებლო მოთხოვნის საფუძველზე, 2016 წლის 27 დეკემბრის №43 დადგენილებით დამტკიცდა სახელმძღვანელო ინსტრუქციები „ელექტროენერჯეტიკის სექტორში ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემის დანერგვის შესახებ“, რომლის მიხედვით ელექტროენერჯეტიკული სექტორის ლიცენზიატი საწარმოები მათ, შორის ელექტროენერჯის გადაცემის

და განაწილების საწარმოები, ვაღდებულნი არიან ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების სისტემის დანერგვა უზრუნველყონ არა უგვიანეს 2019 წლის 31 დეკემბრისა და შესაბამისად, აღნიშნულის საფუძველზე შედგენილი პირველი ანგარიშგება მარეგულირებელ ორგანოში განახორციელონ 2020 წელს (2019 წლის საანგარიშგებო პერიოდზე).

“ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემა” (რეგულირებადი ანგარიშთა გეგმა) არის მარეგულირებელი კომისიის მიერ დადგენილი ლიცენზიატი საწარმოებისა და მათ ოპერაციებზე ზეგავლენის მქონე მოვლენათა რეგისტრაციისა და აღრიცხვის ერთიანი უნიფიცირებული გეგმა (სქემა), რომელიც აკმაყოფილებს ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების (ფასს) მოთხოვნებსა და ენერგეტიკული სექტორის საფინანსო რეგულაციებს.

მარეგულირებელი ორგანოს მიერ დამტკიცებული “ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემა” მოიცავს შემდეგ ფორმებსა და სახელმძღვანელო ინსტრუქციებს:

1. ანგარიშთა გეგმის ინსტრუქციები;
 - 1.1. ანგარიშთა გეგმა;
2. შემოსავლების, საბუღალტრო კომპონენტების და ხარჯების სახელმძღვანელო ინსტრუქციები;
3. შენატანების და გრანტების სახელმძღვანელო ინსტრუქციები;
4. ძირითადი საშუალებების აღრიცხვის სახელმძღვანელო ინსტრუქციები;
5. ანგარიშგების ფორმების ინსტრუქციები;
 - 5.1 ელექტროენერჯის წარმოების ლიცენზიატის ანგარიშგების ფორმა
 - 5.2 ელექტროენერჯის გადაცემის ლიცენზიატის ანგარიშგების ფორმა
 - 5.3 ელექტროენერჯის დისპეტჩერიზაციის ლიცენზიატის ანგარიშგების ფორმა
 - 5.4 ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატის ანგარიშგების ფორმა (განაწილება, ქსელი)
 - 5.5 ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატის ანგარიშგების ფორმა (განაწილება, მიწოდება)
 - 5.6 ორი ან ორზე მეტი რეგულირებადი საქმიანობის განმახორციელებელი ლიცენზიატის ანგარიშგების ფორმა.

რეგულირებად ანგარიშთა გეგმაში მოცემული რეგულირებადი ანგარიშის კოდი არის სპეციალურად განსაზღვრული და შედგება ორი ნაწილისგან **ზოგადი და სპეციალური**.

ზოგადი და სპეციალური ნაწილები ერთმანეთისგან გამოიყოფა სიმბოლოებით და აღნიშნავს რეგულირების მიზანს; შესაძლოა იგი იყოს ანგარიშთა ეროვნული გეგმის იდენტური ან იყოს რეგულირების მიზნებისთვის დადგენილი სრულიად ახალი ანგარიში.

სპეციალური ნაწილი ასევე შედგება ციფრებისგან, რომლის რაოდენობაც შეზღუდული არ არის. ყველა ციფრი არის ანგარიშის აღმნიშვნელი წინა ციფრის ქვე ანგარიშის კოდი და გამოხატავს რეგულირების სპეციალურ მიზანს.

ლიცენზიატი კომპანიისთვის ყველა რეგულირებადი ანგარიში სავალდებულოა და კომპანიას არ აქვს ანგარიშის მნიშვნელობის შეცვლის უფლება. ასევე, უფლება არ აქვს შეცვალოს ან დაუმატოს ახალი ანგარიშები ინსტრუქციით დადგენილ დონეზე საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის ნებართვის გარეშე. თუმცა, საკუთარი საჭიროებისთვის უფრო დეტალური მონაცემების აღრიცხვის მიზნით კომპანიას უფლება აქვს გახსნას ახალი ქვეანგარიშები. ახალი ქვეანგარიში უნდა მოიცავდეს ნაწილობრივ ფინანსურ ინფორმაციას მასზე მაღალი დონის ანგარიშის თაობაზე.

ენერგეტიკული ბაზრის რეგულირებადი საწარმოებისთვის განკუთვნილი “ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემის” შესაბამისად შემოსავალი განხილულ უნდა იქნეს IAS 18 „ამონაგები“ შესაბამისად, რომელიც უნდა შეესაბამებოდეს ტარიფების დადგენის მეთოდოლოგიას და მარეგულირებლის მიერ დამტკიცებულ სხვა წესებს.

ენერგეტიკული ბაზრის საწარმოს რეგულირებადი შემოსავალი/ამონაგები არის ტარიფის რეგულირების პერიოდში ეკონომიკური სარგებლის მთლიანი შემოსავალი, რომელიც წარმოიქმნება რეგულირებადი ენერგეტიკული ბაზრის საქმიანობის შედეგად, როდესაც ამ შემოსავალს მოჰყვება საკუთარი კაპიტალის ზრდა, გარდა წილის მფლობელთა შენატანებთან დაკავშირებული ზრდისა. ხოლო რეგულირებადი ღირებულება არის თანხის ოდენობა, რომელშიც შეიძლება გადაიცივალოს აქტივი ან რითაც შეიძლება დაიფაროს დავალიანება

ენერგეტიკული ბაზრის მონაწილეებს შორის ენერგეტიკული სექტორის მარეგულირებლის მიერ დადგენილი წესების შესაბამისად.

რეგულირებადი შემოსავალი მოიცავს მხოლოდ ენერგეტიკული ბაზრის მონაწილის ანგარიშზე მიღებულ ან მისაღებ ეკონომიკური სარგებლის მთლიან შემოსავალს, ხოლო არ მოიცავს დამატებული ღირებულების გადასახადს, პრინციპალის ან მესამე პირებისგან მიღებული თანხებს, რომლებიც თავიდანვე უნდა გამოირიცხოს რეგულირებადი შემოსავლიდან.

იმის გათვალისწინებით, რომ ელექტროენერჯის განაწილების და გადაცემის ლიცენზიატი საწარმოების მიერ რეგულირებად საქმიანობაში ჩართული აქტივებისა და ადამიანური რესურსის გამოყენებით შესაძლებელია ლიცენზიატი საწარმოების მიერ განხორციელდეს სხვა არარეგულირებადი საქმიანობა (მაგ.: აქტივების იჯარა, სატრენინგო კურსები და სხვა), რომლიდანაც ფორმირდება შესაბამისი შემოსავალი ამ კონტექსტში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძებს ზემოხსენებული ლიცენზიატი საწარმოების შემოსავლების აუდიტი იმისთვის, რომ მომხმარებლის სახსრებით შექმნილი აქტივების სხვა მომსახურებაში გამოყენებიდან მიღებული სიკეთე სატარიფო განაკვეთების შემცირების კუთხით გადანაწილდეს ლიცენზიატ საწარმოსა და მომხმარებლებს შორის.

რეგულირებადი ხარჯი (ხარჯის ზოგადი რეგულირება მარეგულირებელი ადრიცხვისთვის) არის საკუთრებაში არსებული ან იჯარით აღებული ქონების გამოყენების ან ახალი აქტივის შესაქმნელად ან შემოსავლის მისაღებად წარმოშობილი ვალდებულების რეგულირებადი ღირებულება, რომელიც შეესაბამება ენერგეტიკული ბაზრის ტარიფის გაანგარიშების მეთოდოლოგიას და ენერგეტიკული ბაზრის მარეგულირებლის მიერ დადგენილ წესებს, ხოლო რეგულირებადი ღირებულება არის იმ თანხის ოდენობა, რაშიც აქტივი შეიძლება გადაიცვალოს ან რითაც შეიძლება დაიფაროს დავალიანება ენერგეტიკული ბაზრის მონაწილეებს შორის ენერგეტიკული სექტორის მარეგულირებლის მიერ დადგენილი წესების შესაბამისად.

რეგულირებადი ხარჯი თავის მხრივ შეესაბამება IAS და IFRS, თუკი ტარიფის გაანგარიშების მეთოდოლოგიით და მარეგულირებლის მიერ დადგენილი სხვა წესებით სპეციალური რეჟიმი არ არის დადგენილი. ამასთან,

მარეგულირებელი ორგანო განსაზღვრავს რეგულირებადი ხარჯის კატეგორიებს, როგორც ელექტროენერჯის გადაცემის ასევე, ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატი საწარმოებისთვის.

სატარიფო რეგულირების პრინციპების შესაბამისად, სატარიფო განაკვეთში მარეგულირებელი ორგანოს მიერ არ ხდება მესამე მხარის დაფინანსებით შექმნილი აქტივის ღირებულების ასახვა. შწორედ ამგვარი აქტივების იდენტიფიცირების მიზანს ემსახურება ელექტროენერჯის განაწილებისა და გადაცემის ლიცენზიატი საწარმოების მიერ “შენატანებისა და გრანტების ჯგუფის” განცალკევებულად აღრიცხვა, რომელიც მოიცავს იმ რეგულირებადი აქტივების ღირებულებას, რომლებიც აშენებულია, შექმნილია, შექმნილია და დამონტაჟებულია გრანტის სახით მიღებული დახმარებითა და სახსრებით, ან მომხმარებლების დაფინანსებით.

შენატანებისა და გრანტების აღრიცხვა უნდა მოხდეს სრული საწყისი ღირებულებით, მიუხედავად იმისა მომხმარებლების ან საწარმოს მიერ დაფინანსება სრული იყო თუ ნაწილობრივი და მათი აღიარება ხდება რეალური ან საბალანსო ღირებულების მიხედვით IAS 16-ის შესაბამისად. თუმცა, ღირებულების ნაწილი, რომელიც დაიფარა დახმარებით (გრანტებით) ან მომხმარებლის მიერ, არ უნდა იქნეს შეტანილი აქტივების სატარიფო ბაზაში და საწარმომ უნდა უზრუნველყოს ამგვარი აქტივების აღრიცხვა დაფინანსების წყაროს მიხედვით, რომელსაც აქვს შემდეგი სტრუქტურა:

| ანგარიში | რეგულირებადი სექტორი | რეგულირებადი საქმიანობა | გრანტი/შენატანი | დაყოფა დაფინანსების წყაროს მიხედვით |
|----------|----------------------|---|-------------------------------------|--|
| 2157 | 1. ელექტროენერჯია | 1. დისპეტჩერიზაცია; 2. გადაცემა; 3. განაწილება (ქსელი); | 1. მესამე მხარის მიერ დაფინანსებული | 1. მესამე პირების მიერ გადახდილი საწყისი ღირებულება; 2. მომხმარებლის მიერ გადახდილი საწყისი ღირებულება; |

| | | | | |
|--|--|---|-----------------------------------|---|
| | | 4. განაწილება მიწოდება; 5. წარმოება. | | 3. საწარმოს მიერ გადახდილი საწყისი ღირებულება; 4. საწარმოს მიერ გადახდილი დამატებითი ღირებულება (რემონტი, განახლება და სხვა გაუმჯობესება). |
| | | | 2. მომხმარებლის მიერ დაფინსნებული | 1. მომხმარებლის მიერ გადახდილი საწყისი ღირებულება; 2. საწარმოს მიერ გადახდილი საწყისი ღირებულება; 3. საწარმოს მიერ გადახდილი დამატებითი ღირებულება (რემონტი, განახლება და სხვა გაუმჯობესებანი). |

რაც შეეხება ძირითადი საშუალებების აღრიცხვას, სახელმძღვანელო ინსტრუქციებმა ხელი უნდა შეუწყოს ტარიფების გაანგარიშებას, მონიტორინგს, შედარებით ანალიზსა და სხვა მარეგულირებელი ინფორმაციის საჭიროებებს. ამასთან, აღრიცხვის სახელმძღვანელო გამოყენებულ უნდა იქნეს ფინანსური ინფორმაციის ჩაწერის, შენახვის და ანგარიშგებისათვის საქართველოს ეროვნული მარეგულირებელი კომისიის მიერ დადგენილი უნიფიცირებული მარეგულირებელი ანგარიშთა გეგმის მეშვეობით. ძირითადი საშუალებების აღრიცხვის სახელმძღვანელოს შემუშავების მთავარ მიზანს წარმოადგენდა იმის უზრუნველყოფა, რომ სხვადასხვა კლასებისთვის მიკუთვნება ან ძირითადი საშუალებების დაჯგუფება, და ძირითად საშუალებების აღრიცხვა და ჩანაწერების გაკეთება ყველა ლიცენზიანტის მიერ განხორციელებულიყო

ერთიანი ფორმით, საიდანაც მარეგულირებელ ორგანოს შეიძლება წარედგინოს ანგარიში ლიცენზიანტების მონიტორინგის პროცესში გამოსაყენებლად, ყველა ლიცენზირებული პროექტის ღირებულებისა და ხარჯების განსაზღვრისათვის და ა.შ.

წლიური ანგარიშგების პერიოდი შეადგენს ერთ კალენდარულ წელს 1 იანვრიდან 31 დეკემბრის ჩათვლით, რომლის ყოველწლიური ფორმის სრული კომპლექტი შედგება შემდეგი ნაწილებისგან:

- საწარმოს შესახებ ინფორმაცია და მონაცემები;
- ფინანსური ფორმები;
- არაფინანსური ფორმები (სატარიფო გაანგარიშების დადასტურებისთვის, შედარებითი ანალიზისთვის და საიმედო მონაცემთა ბაზის შექმნისთვის განკუთვნილი ფორმები).

თუკი საწარმო ფლობს ერთზე მეტ ლიცენზიას, მან ასევე უნდა უზრუნველყოს მარეგულირებელი ორგანოსთვის გაერთიანებული ანგარიშგების ფორმების წარდგენა.

USAID-ის პროექტების ფარგლებში შემუშავებული საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემის დანერგვის მიზნით მარეგულირებელი ორგანოსთვის დახმარების გაწევის პროგრამის ფარგლებში ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკის (EBRD) მხარდაჭერით მიწვეულმა ექსპერტ-კონსულტანტებმა (Konstantin Petrov, Malcolm Seymour - KEMA Consulting GmbH) შეამოწმეს დოკუმენტის შესაბამისობა ევროპის საუკეთესო პრაქტიკასთან.

კონსულტანტებმა მიიჩნიეს, რომ დოკუმენტებში მოცემულია ამომწურავი ინსტრუქციები, რაც საჭიროა მარეგულირებელი ინფორმაციის მოსამზადებლად. ევროპის ქვეყნებში დამკვიდრებული პრაქტიკის მიხედვით, მიღებულია მარეგულირებელი ანგარიშგების სახელმძღვანელო პრინციპების ერთიანი დოკუმენტის მომზადება და აღნიშნულის განხორციელება შესაძლებელია არსებული დოკუმენტების გამოყენებით. ამასთან, მითითებულია, რომ ანგარიშგების ფორმებში მოცემულია ინფორმაციის ფართო სპექტრი, რომელსაც ევროპის ენერგეტიკული სექტორის მარეგულირებლები ითხოვენ.

როგორც უკვე აღნიშნა, ფინანსური ანგარიშგების მთავარ მიზანს წარმოადგენს ლიცენზიატი საწარმოების ფინანსური მდგომარეობისა და საქმიანობის შესახებ ობიექტური ფინანსური ინფორმაციის მიწოდება მარეგულირებელი მიზნებისათვის, რომლის საფუძველზეც შემდგომში უნდა განხორციელდეს ლიცენზიატი საწარმოს დანახარჯების აუდიტი. ასევე, ანგარიშგება საბოლოო ჯამში უნდა უზრუნველყოფდეს, რომ არ მოხდეს სხვა არარეგულირებადი საქმიანობის სუბსიდირება მომხმარებლების ხარჯებით და ყველა ტრანზაქცია განხორციელდეს ღია, წინდახედულ და თანხის გონივრული ხარჯვის პრინციპებზე დაყრდნობით.

ამასთან, ობიექტურ განსჯასა და სამართლიანი და გონივრული ტარიფების დადგენაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს საწარმოს არაფინანსური ინფორმაცია, რომელიც უნდა ითვალისწინებდეს საწარმოს შესახებ დამატებითი ინფორმაციის მოწოდების საშუალებას, რამაც საბოლოო ჯამში შესაძლოა გავლენა იქონიოს რეგულირებად საქმიანობაზე.

ცნობილია, რომ ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემის დანერგვა ლიცენზიატებისთვის წარმოშობს გარკვეულ პრაქტიკულ სირთულეებს და საჭიროებს ცვლილებების შეტანას მათ ფინანსურ სისტემებში. კომისიის მიერ დამტკიცებულ ერთიან საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემასთან შეუსაბამობა წარმოადგენს სალიცენზიო პირობების დარღვევას. კომისიამ უნდა უზრუნველყოს, რომ ლიცენზიატებმა დაიცვან მინიმალური დანახარჯების პრინციპები და დაუშვას ფინანსური სისტემის შეცვლისათვის საჭირო ხარჯების ასახვა რეგულირებადი ხარჯების ბაზაში. კონსულტანტები თავის მხრივ გამოთქვამენ მზადყოფნას მარეგულირებელ ორგანოს გაუწიონ დახმარება აღნიშნული სისტემის დანერგვის პროცესში.

3.3. დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის მეთოდოლოგია და პრინციპები

მარეგულირებელი აუდიტი წარმოადგენს ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატი საწარმოების როგორც დანახარჯების ასევე შემოსავლების აუდიტის ერთიან პროცესს, რომელშიც სრულყოფილად არის სინქრონიზირებული მარეგულირებელი ორგანოს მიღებული კანონქვემდებარე აქტებითა და საკანონმდებლო ნორმებით განსაზღვრული რეგულირების თითოეული პრინციპი.

სატარიფო მეთოდოლოგიებზე დაყრდნობით სატარიფო განაკვეთში გასათვალისწინებელი დანახარჯების კომპონენტები განსხვავებულია ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატი საწარმოებისთვის, ვინაიდან ისინი წარმოადგენენ ელექტროენერჯის მომხმარებელამდე მიტანის სრული ციკლის შემადგენელ ინდივიდუალურ (შემაგსებელ) ერთეულებს თუმცა მათთვის საერთო უნდა იყოს დანახარჯების აუდიტის პრინციპები და აუდიტის მეთოდოლოგია.

კვლევის ფარგლებში შესწავლილი ტექნიკურ-ეკონომიკური პარამეტრების გათვალისწინებით საჭიროა შემუშავდეს მარეგულირებელი მიზნებისათვის განსახორციელებელი აუდიტის საერთო და ინდივიდუალური პრინციპები, რომლებიც შემდგომში გამოყენებული იქნება რეგულირებადი დანახარჯების ბაზის შემადგენელი კომპონენტების აუდიტისათვის.

აუდიტის პროცესი თავისმხრივ წინასწარ დაგეგმილ ქმედებათა ერთობლიობა, რომელიც მოიცავს როგორც აუდიტის ჩატარებისთვის მოსამზადებელ სამუშაოებს ასევე, შემდგომ ნაბიჯებსა და საბოლოო ანგარიშის წარდგენა/გაცნობის ეტაპებს. ამ მიზნების განსახორციელებლად საწყის ეტაპზე, როგორც წესი დგება აუდიტის ჯგუფი, თუმცა მარეგულირებელი მიზნებისათვის განსახორციელებელი დანახარჯების აუდიტის პროცესისათვის აღნიშნული ჯგუფი საჭიროა დაკომპლექტებული იყოს როგორც ეკონომიკური ასევე ტექნიკური და იურიდიული განათლების მქონე აუდიტორებისაგან იმისათვის, რომ საბოლოო ჯამში შედგენილი ანგარიში პასუხობდეს თითოეულ ტექნიკურ-ეკონომიკურ მაჩვენებელს და რელევანტური იყოს შემდგომი სატარიფო გაანგარიშების ფარგლებში გასათვალისწინებლად. ვინაიდან

ტარიფის სტრუქტურაში სხვადასხვა კომპონენტებზე გაწეული დანახარჯების გონივრულ ოდენობაზეა დამოკიდებული შესაბამისი სატარიფო განაკვეთი, მნიშვნელოვანია დაცული იყოს ბალანსი მომხმარებლებისა და ლიცენზიატი საწარმოს ინტერესებს შორის, რათა მარეგულირებელი აუდიტის განხორციელების გზით უზრუნველყოფილი იქნეს რეგულირებადი და ბუნებრივად მონოპოლიური საქმიანობების მიმართ კანონმდებლობით განსაზღვრული მიზნები.

აღნიშნულის მისაღწევად რეგულირებადი საწარმოები მარეგულირებელ ორგანოს უნდა წარუდგენონ ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად შედგენილი და აუდირებული დოკუმენტაცია (არ მოიცავს დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის ანგარიშს):

მნიშვნელოვანია, რომ მარეგულირებელი ორგანოსთვის ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატი საწარმოების მიერ წარდგენილი ფინანსური ანგარიშგები ითვალისწინებდეს ფინანსური ანგარიშგების ხარისხობრივ მახასიათებლებს.

არსებობს მჭიდრო კავშირი ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის სტანდარტებს შორის. ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტები, ისევე როგორც აუდიტის სტანდარტები შემუშავდება საერთაშორისო და ეროვნულ დონეებზე. საერთაშორისო დონეზე წამყვანი ქვეყნები როგორც აღრიცხვის, ასევე აუდიტის სტანდარტების სფეროში არის აშშ და დიდი ბრიტანეთი, რაც განისაზღვრება ამ ქვეყნების როლით საერთაშორისო საფინანსო ბაზარზე. აღრიცხვისა და ანგარიშგების ეროვნული სტანდარტებს ყოველი ქვეყანა შემუშავებს დამოუკიდებლად მათ შორისაა საქართველოც.

მუშაობა აღრიცხვისა და ანგარიშგების სტანდარტების საერთაშორისო უნიფიცირებაზე ხორციელდება ორ დონეზე: საერთაშორისო რეგიონულზე და მსოფლიო დონეზე. რეგიონალურ ასპექტში წამყვანი როლი ეკუთვნის ევროპის თანამეგობრობის საბუღალტრო აღრიცხვის კომისიას, რომელიც არეგულირებს ამ საკითხებს ევროპის თანამეგობრობის წევრ ქვეყნებში. აღნიშნული კომისიის დირექტივები წარმოადგენენ ევროპის თანამეგობრობის ბუღალტრული აღრიცხვის კომისიის კანონებს, რომლებიც თანამეგობრობის წევრი ქვეყნები ვალდებული არიან მიუსადაგონ თავიანთ შიდა კანონმდებლობას. ამჟამად

კომისიამ შეიმუშავა მთელი რიგი დირექტივები, რომლებიც ეხება ანგარიშგების ფორმებისა და მათი აუდიტის წესების უნიფიცირებას, კონსოლიდირებული ანგარიშგების შედგენის პრინციპებს, აუდიტორების მიმართ კვალიფიცირებულ მოთხოვნებს ევროპის თანამეგობრობის წევრ ქვეყნებში აუდიტორების დიპლომების ურთიერთაღიარებას, ბანკებისა და სხვა საფინანსო დაწესებულებების ყოველწლიურ ფინანსურ და კონსოლიდირებულ ანგარიშგებებს და ასევე მოთხოვნებს თანამეგობრობის წევრი ქვეყნების ფარგლებს გარეთ ცენტრალური ოფისების მქონე საფინანსო-საკრედიტო დაწესებულებების ანგარიშგების მიმართ.

მსოფლიო დონეზე აღრიცხვისა და აუდიტის განვითარების ზოგადი ტენდენციებიდან გამომდინარე, ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტები (IFRS (ფასს)) და აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტები (ISA (ასს)) მიღებულ იქნა საქართველოში აღრიცხვისა და ანგარიშგების რეფორმირების საფუძვლად. ეს იმით აიხსნება, რომ მათ მიიღეს საერთაშორისო აღიარება, ხასიათდება შედარებით ნაკლები სირთულით და, მაშასადამე, მოითხოვს ნაკლებ შრომას და ღიაა შემდგომი ცვლილებებისთვის.

ბუღალტრული აღრიცხვისა და აუდიტის რეფორმა საქართველოში წარმოადგენს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისა და ამაღლების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ზომას, ხელს უწყობს საქართველოსთვის აუცილებელი ინვესტიციების მოზიდვას ეკონომიკის რეალურ სექტორში.

აღნიშნული რეფორმის ფარგლებში იქნება მიღწევადი მარეგულირებელი მიზნებისათვის ლიცენზიატი საწარმოების დანახარჯების აუდიტის განხორციელების პრინციპების/რეგულაციების განსაზღვრა, რომლის საფუძველიც უნდა იყოს ასევე მარეგულირებელი მიზნებისთვის ლიცენზიატი საწარმოების მიერ შედგენილი ფინანსური ანგარიშგება.

3.4. მარეგულირებელი აუდიტის პროცესის მართვა

ელექტროენერჯის განაწილებისა და გადაცემის საწარმოების დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის პროცედურის დაწყება უნდა მოხდეს აღნიშნული ლიცენზიატი საწარმოების სატარიფო რეგულირების ფარგლებში, იმისთვის, რომ აუდიტის შედეგები შემდგომში ასახული იქნეს შესაბამის ტარიფში და ვინაიდან მოქმედი სატარიფო მეთოდოლოგიის შესაბამისად სატარიფო რეგულირების პერიოდი სამი წლით განისაზღვრება შესაბამისი მარეგულირებელი აუდიტის პროცესის სამ წლიან პერიოდში ერთხელ განხორციელდება.

იმისათვის, რომ საზოგადოება/მომხმარებელი და ლიცენზიატი საწარმოები თავიდანვე იყვნენ ინფორმირებულნი მარეგულირებელი აუდიტის განხორციელების შესახებ საჭიროა მარეგულირებელი ორგანოს მიერ მიმდინარე კალენდარული წლის დასრულებამდე საჯაროდ გამოქვეყნდეს მომდევნო კალენდარული წლის აუდიტის გეგმა, რომელშიც მითითებული იქნება:

- აუდიტის ობიექტი ლიცენზიატი საწარმო;
- აუდიტის განმახორციელებელი ჯგუფის შემადგენლობა (მათი კვალიფიკაციის შესახებ ინფორმაციის მითითებით);
- აუდიტის დაწყებისა და დასრულების სავარაუდო პერიოდები.

აღნიშნული ინფორმაციის გაცხადება და დაინტერესებულ პირთათვის შესაბამისი ინფორმაციის მიწოდება უზრუნველყოფს პროცესის გამჭვირვალობას და ნდობის ამაღლებას.

გარდა ამისა მნიშვნელოვანია მარეგულირებელი აუდიტის ჯგუფის ფორმირება შესაბამისი გამოცდილებისა და კვალიფიკაციის მქონე პერსონალით ვინაიდან საბოლოო აუდიტის ანგარიშის ხარისხი შეფასებული იქნება აუდიტის ჯგუფი კომპეტენციის პირდაპირპროპორციულად. ამ კონტექსტში ჩატარებული კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ მარეგულირებელი აუდიტის დანიშნულებიდან და სპეციფიკიდან გამომდინარე საჭიროა აუდიტის ჯგუფი თითოეული ლიცენზიატის საბაზისო წლის

დანახარჯების აუდიტის პროცესისათვის დაკომპლექტდეს შესაბამისი განათლების მქონე კადრებისაგან, როგორც არის:

- ფინანსისტი ან/და ეკონომისტი – აუდიტის ჯგუფის უფროსი;
- ფინანსისტი ან/და ეკონომისტი – აუდიტის ჯგუფის წევრი;
- ენერგეტიკოსი ან/და ელექტრული ქსელების ინჟინერი - აუდიტის ჯგუფის წევრი;
- იურისტი – აუდიტის ჯგუფის წევრი.

არანაკლებ ოთხი შესაბამისი კომპეტენციის მქონე კადრებიდან დაკომპლექტებული აუდიტის ჯგუფი საბოლოო ჯამში უზრუნველყოფს სატარიფო რეგულირებას დაქვემდებარებული ლიცენზიატი საწარმოს აუდიტს, რომელიც იმოქმედებს ამ სფეროში არსებული საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე აქტებზე დაყრდნობით.

მნიშვნელოვანია, რომ აუდიტის ჯგუფი იყოს დამოუკიდებელი კონკრეტული საწარმოს დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის პროცესში და აღნიშნული ჯგუფის მიერ შედგენილი ანგარიში არსებულ ფაქტობრივ გარემოებებს ასახავდეს ობიექტურად და სამართლიანად. ვინაიდან სწრაფვამ საწარმოთა დანახარჯების არაგონივრულად შემცირებისაკენ შესაძლოა კომპანია მიიყვანოს ფინანსურად არამდგრად ვითარებამდე, რაც თავისმხრივ საფრთხეს შეუქმნის მომხმარებელთათვის ელექტროენერჯის მიწოდების უწყვეტობას ასევე ხარისხს.

როგორც კვლევის ფარგლებში უკვე იქნა აღნიშნული ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილებისა ლიცენზიატები მარეგულირებელ ორგანოში ანგარიშგებას დამტკიცებული ფორმის შესაბამისად ახორციელებენ კალენდარული წლის დასრულების შემდგომ, ხოლო მარეგულირებელი აუდიტის განხორციელებისათვის საჭირო დოკუმენტაციას/ინფორმაციას წარადგენენ მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ უნდა მოხდეს შესაბამისი ტარიფის დადგენა ანუ, 3 წელიწადში ერთხელ.

ამასთან დაკავშირებით მიზანშეწონილი იქნება სატარიფო რეგულირებას დაქვემდებარებულმა საწარმოებმა გარდა ზემოაღნიშნული პერიოდზე ანგარიშგებისა უწყვეტად განახორციელონ მარეგულირებელ ორგანოში ინფორმაციისა და დოკუმენტაციის ელექტრონული ფორმით წარდგენა,

რომელიც საბოლოო ჯამში უზრუნველყოფს მაკონტროლებლის მხრიდან ფინანსური სახსრების რაციონალური ხარჯვის მონიტორინგისა და არსებითი ცვლილების შემთხვევაში მისცემს შესაბამისი დროული რეაგირების საშუალებას. ამასთან, დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის პროცესის მართვის ფარგლებში შემცირდება საჭირო დოკუმენტაციისა და ინფორმაციის შეგროვებასთან დაკავშირებული აქტივობები, მარეგულირებელი აუდიტის ჯგუფის დროითი გეგმა-გრაფიკის ხანგრძლივობა და შეზღუდული ადამიანური რესურსების პირობებში თითოეულ ლიენზიატი საწარმოს აუდიტი ჩატარდება შედარებით მოკლე პერიოდში ვიდრე ეს კანონმდებლობით განსაზღვრული 150 დღეა.

სატარიფო რეგულირებას დაქვემდებარებული ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატების უწყვეტი ელექტრონული ანგარიშგება ოპტიმალურია ჩატარდეს დისტანციურად, შესაბამისი კომპიუტერული პროგრამული უზრუნველყოფით, რომელშიც საბაზისოდ კომპანიის მიერ შესავსები ველები იდენტური იქნება სამ წლიან პერიოდში ერთხელ ამავე კომპანიის მიერ მარეგულირებელ ორგანოში წარსადგენი ანგარიშგების ფორმისა. კერძოდ, კომპანიას ექნება შესაძლებლობა მარეგულირებელი მიზნებისათვის შედგენელი მოგება-ზარალის ანგარიშგებაში მითითებულ დანახარჯების მუხლებს საწარმოში წარმოქმნილი დანახარჯები მიაკუთვნოს მათი წარმოშობისთანავე, ამასთან, თითოეულ დანახარჯთან დაკავშირებით ელექტრონული ფორმატით ატვირთოს შესაბამისი ხელშეკრულება და ანგარიშსწორების დოკუმენტაცია. აღნიშნული ფორმატით სატარიფო რეგულირების საქმისწარმოებისათვის უწყვეტი ანგარიშგება (დანახარჯის დასაბუთებისა და მიზნობრიობის განსაზღვრისათვის საჭირო დოკუმენტაციის უწყვეტად წარდგენა) უზრუნველყოფს ადამიანური რესურსების ეფექტიანად გამოყენებას, მარეგულირებელი აუდიტისათვის საჭირო დროის შემცირებას და გაამარტივებს აუდიტის ჯგუფისა და საწარმოს პასუხისმგებელ პირებს შორის კომუნიკაციას.

დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის ფარგლებში აუდიტის ჯგუფმა უნდა უზრუნველყოს:

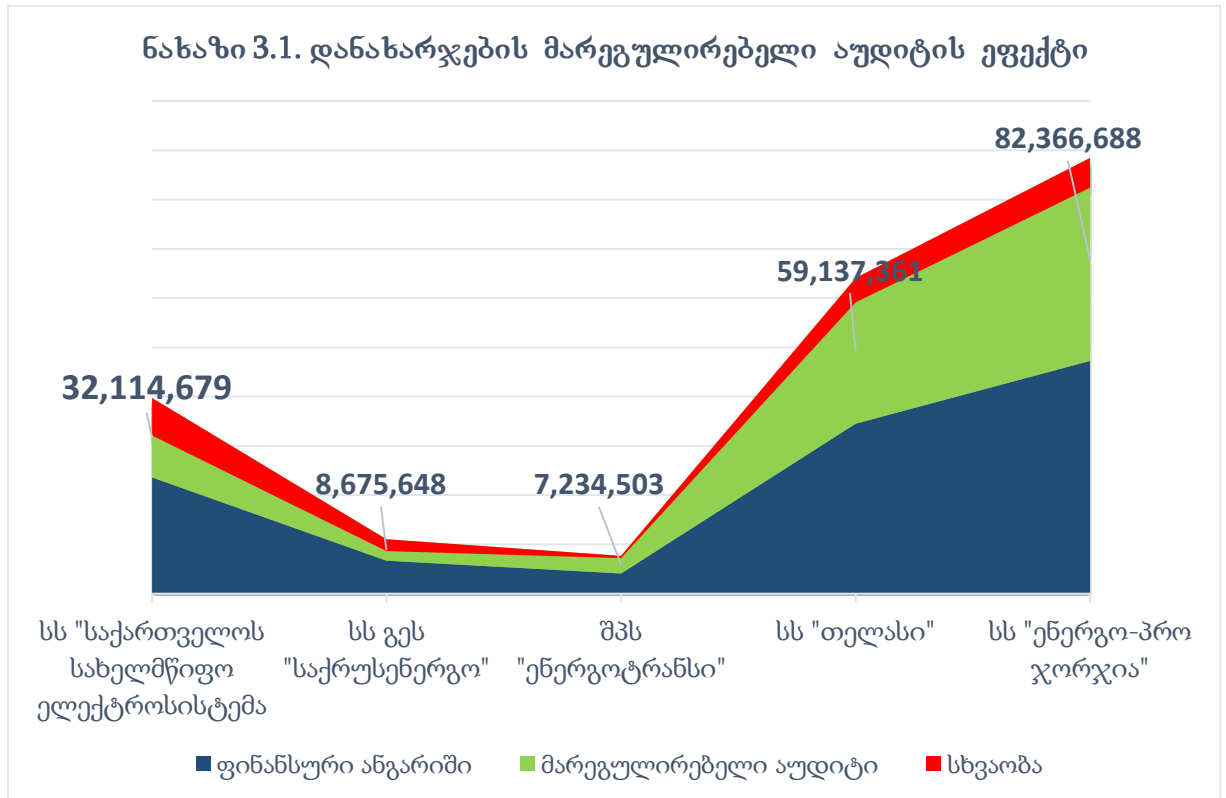
1. თითოეული დანახარჯის შინაარსობრივი შესწავლა;
2. კონკრეტულ რეგულირებად საქმიანობასთან დანახარჯის კავშირის/საჭიროების დადასტურება;
3. დანახარჯის მიზანშეწონილი და გონივრული ოდენობის დადგენა;
4. დანახარჯთა მიკუთვნება/გადანაწილება შესაბამის ძაბვის საფეხურზე;
5. არამიზანშეწონილი/არაგონივრული დანახარჯების იდენტიფიცირება.

ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატების დანახარჯების აუდიტთან ერთად აუცილებელია ჩატარდეს შემოსავლების მარეგულირებელი აუდიტიც. კერძოდ, საწარმოს გააჩნია თუ არა არასაოპერაციო შემოსავლები და აღნიშნულის მისაღებად იყენებს თუ არა რეგულირებად საქმიანობაში ჩართულ აქტივებს ან/და ადამიანურ რესურსს. ასეთ შემთხვევაში აუდიტის ჯგუფი უნდა დარწმუნდეს, რომ არასაოპერაციო შემოსავლის ფორმირებას ნაწილობრივ ან სრულად არ უზრუნველყოფს რეგულირებადი დანახარჯების ბაზა, ხოლო იმ შემთხვევაში თუ რეგულირებად აქტივს შეუძლია დამატებითი შემოსავლის გენერირება ასეთი ტიპის შემოსავლის გარკვეული წილით უნდა შემცირდეს საბოლოო ჯამში საწარმოს მიზანშეწონილი და აუდირებული დანახარჯების ბაზა. მიღებული სარგებელის მომხმარებელსა და კომპანიას შორის გადანაწილება საბოლოო ჯამში აისახება სატარიფო განაკვეთზე და უზრუნველყოფს მის კლებას/შემცირებას.

ჩატარებული კვლევის ფარგლებში რელევანტური რეკომენდაციების შესამუშავებლად პრაქტიკული ანალიზი ჩატარდა მიმდინარე პერიოდისათვის ელექტროენერგეტიკულ სექტორში არსებული ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატების 2016 წლის ფინანსურ ანგარიშგებებსა და სატარიფო განგარიშგებებს. აუდიტის ობიექტებს წარმოადგენდნენ:

- სს “საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა” (გადაცემა);
- სს გეს “საქრუსენერგო” (გადაცემა);
- შპს “ენერგოტრანსი” (გადაცემა);
- სს “თელასი” (განაწილება);
- სს “ენერგო-პრო ჯორჯია” (განაწილება).

ზემოთ ჩამოთვლილ საწარმოთა დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის შედეგად ჯამურმა ეფექტმა ლიცენზიატი საწარმოების დანახარჯების ბაზის შემცირების კუთხით შეადგინა **42,785,090** ლარი, რომელიც წარმოდგენილია ნახაზზე 3.1.



რაც შეეხება რეგულირებადი დანახარჯების ეფექტს თითოეულ საწარმოსთან დაკავშირებით, აღნიშნული წარმოდგენილია შემდეგ ნახაზებზე:

ნახაზი 3.2 სს “საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემის” 2016 წლის დანახარჯების ბაზა

| № | დანახარჯის დასახელება | ფინანსური ანგარიში | მარეგულირებელი აუდიტი | სხვაობა (ლარი) |
|---|---|--------------------|-----------------------|----------------|
| 1 | სახელფასო ფონდი | 22,022,128 | 20,195,194 | (1,826,934) |
| 2 | ხარჯი ძირითად და დამხმარე მასალებზე | 948,230 | 948,230 | - |
| 3 | საწ. ძირითადი საშუალების მიმდინარე რემონტის ხარჯი | 443,626 | 443,627 | - |

| | | | | |
|-------------------------------|---|-------------------|-------------------|---------------------|
| 4 | ადმ. ძირითადი საშუალების მიმდინარე რემონტის ხარჯი | 30,328 | 30,328 | - |
| 5 | კომუნალური ხარჯი | 396,470 | 396,470 | - |
| 6 | საკომუნიკაციო ხარჯი | 171,758 | 171,758 | - |
| 7 | საკანცელარიო ხარჯი | 43,400 | 43,400 | - |
| 8 | სამივლინებო ხარჯი | 1,432,696 | 643,623 | (789,073) |
| 9 | საკონსულტაციო ხარჯი | 651,984 | 343,730 | (308,255) |
| 10 | წარმომადგენლობითი ხარჯი | 606,513 | 108,773 | (497,740) |
| 11 | დაცვის ხარჯი | 2,132,707 | 2,132,707 | - |
| 12 | იჯარის ხარჯი | 372,001 | 312,030 | (59,970) |
| 13 | დაზღვევის ხარჯი | 867,838 | 670,557 | (197,280) |
| 14 | ქონების გადასახადი (გარდა მიწისა) | 3,312,377 | 3,312,375 | - |
| 15 | მიწაზე ქონების გადასახადი | 511,840 | 511,518 | (322) |
| 16 | სხვა საგადასახადო ხარჯი | 262,463 | 262,463 | - |
| 17 | სხვა საოპერაციო ხარჯები | 13,043,588 | 1,587,897 | (11,455,691) |
| სულ საოპერაციო ხარჯები | | 47,249,947 | 32,114,679 | (15,135,266) |

ნახაზი 3.3 სს გეს “საქრუსენერგოს” 2016 წლის დანახარჯების ბაზა

| № | დანახარჯის დასახელება | ფინანსური ანგარიში | მარეგულირებელი აუდიტი | სხვაობა (ლარი) |
|---|---|--------------------|-----------------------|----------------|
| 1 | სახელფასო ფონდი | 7,942,692 | 6,412,900 | (1,529,792) |
| 2 | საწ. ძირითადი საშუალების მიმდინარე რემონტის ხარჯი | 1,380,654 | 953,145 | (427,509) |
| 3 | კომუნალური ხარჯი | 54,662 | 50,845 | (3,817) |

| | | | | |
|--------------------------------|-----------------------------------|-------------------|------------------|--------------------|
| 4 | საკომუნიკაციო ხარჯი | 65,784 | 62,943 | (2,841) |
| 5 | საკანცელარიო ხარჯი | 33,054 | 28,971 | (4,083) |
| 6 | სამივლინებო ხარჯი | 426,600 | 168,268 | (258,332) |
| 7 | საკონსულტაციო ხარჯი | 174,636 | 129,437 | (45,199) |
| 8 | წარმომადგენლობითი ხარჯი | 144,910 | 87,173 | (57,737) |
| 9 | დაცვის ხარჯი | 94,576 | 73,220 | (21,356) |
| 10 | იჯარის ხარჯი | 304,778 | 32,356 | (272,422) |
| 11 | დაზღვევის ხარჯი | 111,552 | 106,406 | (5,146) |
| 12 | სხვა საოპერაციო დანახარჯები | 2,318,071 | 431,667 | (1,886,404) |
| 13 | ქონების გადასახადი (გარდა მიწისა) | 120,633 | 112,612 | (8,021) |
| 14 | მიწაზე ქონების გადასახადი | 25,816 | 25,705 | (111) |
| 15 | სხვა საგადასახადო ხარჯი | 202,047 | - | (202,047) |
| სულ საოპერაციო ხარჯები: | | 13,400,465 | 8,675,648 | (4,724,817) |

ნახაზი 3.4 შპს “ენერგოტრანსის” 2016 წლის დანახარჯების ბაზა

| № | დანახარჯის დასახელება | ფინანსური ანგარიში | მარეგულირებელი აუდიტი | სხვაობა (ლარი) |
|---|---|--------------------|-----------------------|----------------|
| 1 | სახელფასო ფონდი | 2,439,263 | 2,196,147 | (243,116) |
| 2 | ხარჯი ძირითად და დამხმარე მასალებზე | 110,054 | 78,576 | (31,479) |
| 3 | საწ. ძირითადი საშუალებების მიმდინარე რემონტის ხარჯი | 72,604 | 72,604 | - |
| 4 | კომუნალური ხარჯი | 20,063 | 17,425 | (2,639) |

| | | | | |
|----|-----------------------------------|------------------|------------------|------------------|
| 5 | საკომუნიკაციო ხარჯი | 25,424 | 25,113 | (310) |
| 6 | საკანცელარიო ხარჯი | 8,982 | 8,982 | - |
| 7 | სამიწვინებო ხარჯი | 85,297 | 43,743 | (41,555) |
| 8 | საკონსულტაციო ხარჯი | 477,081 | 151,649 | (325,432) |
| 9 | წარმომადგენლობითი ხარჯი | 29,366 | 12,023 | (17,343) |
| 10 | დაცვის ხარჯი | 127,119 | 127,119 | - |
| 11 | იჯარის ხარჯი | 134,987 | 128,737 | (6,250) |
| 12 | დაზღვევის ხარჯი | 98,110 | 67,230 | (30,880) |
| 13 | სხვა საოპერაციო დანახარჯები | 171,790 | 146,585 | (25,205) |
| 14 | ქონების გადასახადი (გარდა მიწისა) | 4,196,785 | 4,083,379 | (113,406) |
| 15 | მიწაზე ქონების გადასახადი | 101,461 | 74,931 | (26,531) |
| 16 | სხვა საგადასახადო ხარჯი | 1,024 | 262 | (763) |
| | სულ საოპერაციო ხარჯები: | 8,172,222 | 7,234,503 | (937,718) |

ნახაზი 35 სს “თელასის” 2016 წლის დანახარჯების ბაზა

| № | დანახარჯის დასახელება | ფინანსური ანგარიში | მარეგულირებელი აუდიტი | სხვაობა (ლარი) |
|---|---|--------------------|-----------------------|----------------|
| 1 | სახელფასო ფონდი | 51,802,508 | 46,551,606 | (5,250,902) |
| 2 | საწ. ძირითადი საშუალებების მიმდინარე რემონტის ხარჯი | 2,700,645 | 2,100,202 | (600,443) |
| 3 | ადმ. ძირითადი საშუალებების მიმდინარე რემონტის ხარჯი | 100,868 | 97,637 | (3,231) |
| 4 | კომუნალური ხარჯი (ელექტროენერგია) | 613,964 | 520,309 | (93,656) |
| 5 | კომუნალური ხარჯი (ელექტროენერგიის გარდა) | 263,235 | 261,945 | (1,290) |
| 6 | საკომუნიკაციო ხარჯი | 256,978 | 225,098 | (31,880) |

| | | | | |
|----|--------------------------------|-------------------|-------------------|--------------------|
| 7 | საკანცელარიო ხარჯი | 257,035 | 257,035 | - |
| 8 | სამივლინებო ხარჯი | 399,112 | 141,645 | (257,467) |
| 9 | საკონსულტაციო ხარჯი | 634,129 | 330,480 | (303,650) |
| 10 | წარმომადგენლობითი ხარჯი | 191,225 | 59,787 | (131,437) |
| 11 | დაცვის ხარჯი | 815,103 | 815,103 | - |
| 12 | იჯარის ხარჯი | 1,834,371 | 1,752,982 | (81,389) |
| 13 | დაზღვევის ხარჯი | 3,206,003 | 2,925,610 | (280,392) |
| 14 | სხვა საოპერაციო დანახარჯები | 5,902,605 | 3,097,921 | (2,804,684) |
| | სულ საოპერაციო ხარჯები: | 68,977,781 | 59,137,361 | (9,840,420) |

ნახაზი 3.6 სს “ენერჯო-პრო ჯორჯიას” 2016 წლის დანახარჯების ბაზა

| № | დანახარჯის დასახელება | ფინანსური ანგარიში | მარეგულირებელი აუდიტი | სხვაობა (ლარი) |
|---|--|--------------------|-----------------------|----------------|
| 1 | მესამე პირების ქსელში ელ.ენერჯის გატარების ხარჯი | 666,073 | 597,896 | (68,177) |
| 2 | განაწილების სხვა ლიცენზიატის ქსელში ელ.ენერჯის გატარების ხარჯი | 969,481 | 969,481 | - |
| 3 | სახელფასო ფონდი | 54,864,000 | 61,034,558 | 6,170,558 |
| 4 | ხარჯი ძირითად და დამხმარე მასალებზე | 2,554,000 | 1,819,010 | (734,990) |
| 5 | საწ. ძირითადი საშუალების მიმდინარე რემონტის ხარჯი | 10,385,000 | 6,165,108 | (4,219,892) |
| 6 | აღმ. ძირითადი საშუალების მიმდინარე რემონტის ხარჯი | 137,000 | 83,701 | (53,299) |
| 7 | კომუნალური ხარჯი (ელექტროენერჯია) | 2,183,000 | 2,156,940 | (26,060) |
| 8 | კომუნალური ხარჯი (ელექტროენერჯიის გარდა) | 160,000 | 138,715 | (21,285) |
| 9 | საკომუნიკაციო ხარჯი | 361,000 | 268,593 | (92,407) |

| | | | | |
|----|--------------------------------------|-------------------|-------------------|---------------------|
| 10 | საკანცელარიო ხარჯი | 222,000 | 93,827 | (128,173) |
| 11 | სამიწვინებო ხარჯი | 374,000 | 332,712 | (41,288) |
| 12 | საკონსულტაციო ხარჯი | 10,587,000 | 292,371 | (10,294,629) |
| 13 | წარმომადგენლობითი ხარჯი | 16,000 | 3,894 | (12,106) |
| 14 | დაცვის ხარჯი | 591,000 | 634,557 | 43,557 |
| 15 | იჯარის ხარჯი | 788,000 | 731,813 | (56,187) |
| 16 | დაზღვევის ხარჯი | 2,780,000 | 1,532,351 | (1,247,649) |
| 17 | ბაზრის ოპერატორის მომსახურების ხარჯი | 863,000 | 952,295 | 89,295 |
| 18 | კომისიის რეგულირების საფასური | 1,158,000 | 1,435,480 | 277,480 |
| 19 | ქონების გადასახადი (გარდა მიწისა) | 1,836,000 | 2,269,638 | 433,638 |
| 20 | მიწაზე ქონების გადასახადი | 433,000 | 441,398 | 8,398 |
| 21 | სხვა საგადასახადო ხარჯი | 302,000 | - | (302,000) |
| 22 | სხვა საოპერაციო ხარჯები | 2,284,000 | 412,349 | (1,871,651) |
| | სულ საოპერაციო ხარჯები: | 94,513,554 | 82,366,688 | (12,146,866) |

ამასთან, აღსანიშნავია რომ “პერსონალურ ინფორმაციათა შესახებ” საქართველოს კანონი”, საქართველოს საგადასახადო კოდექსით, საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსით და სხვა საკანონმდებლო ნორმებით თითოეული ლიცენზიატის დანახარჯების სტრუქტურაში მარეგულირებელი აუდიტის დროს გამოკვეთილი გარემოებები არ ექვემდებარება გასაჯაროებას და წარმოადგენს კერძო პირის საგადასახადო თუ საბანკო საიდუმლოებას, ასევე პერსონალურ ინფორმაციას. შესაბამისად, რეგულირებადი დანახარჯების აუდიტის შედეგები წარმოდგენილია დანახარჯთა მუხლების ჭრილში.

3.5. დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტი სატარიფო რეგულირების ფარგლებში

საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2014 წლის 30 ივლისის №14 დადგენილებით დამტკიცებული “ელექტროენერჯის დისპეტჩერიზაციის, გადაცემის, განაწილების, გატარებისა და მოხმარების ტარიფების გაანგარიშების მეთოდოლოგიის” მიზანია „ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად, მათშორის, ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების ტარიფების დადგენის წესისა და პრინციპების განსაზღვრა. სატარიფო მეთოდოლოგიის საფუძველზე, ტარიფების გაანგარიშებისას გამოიყენება საერთაშორისო პრაქტიკაში მიღებული “წამახალისებელი რეგულირების” (ზღვრული შემოსავლების რეგულირება) პრინციპები, რომლებიც უზრუნველყოფს საწარმოს ფუნქციონირების ეფექტიანობის ზრდის სტიმულირებას და მის საფუძველზე დადგენილი ტარიფები, კანონმდებლობის შესაბამისად:

1. იცავს მომხმარებელს მონოპოლიური ფასებისაგან;
2. სტიმულს აძლევს საწარმოს, გაზარდოს ეფექტიანობა საკუთარი ხარჯების ოპტიმიზაციის საფუძველზე იმ პირობით, რომ არ მოხდეს საწარმოს მომსახურების ხარისხისა და ტექნიკური მდგომარეობის გაუარესება;
3. ხელს უწყობს საწარმოს ფინანსური ამონაგების ზრდას ექსპლუატაციისა და მართვის ეფექტიანობის გაზრდის გზით;
4. ხელს უწყობს საწარმოს სტაბილურ და საიმედო ფუნქციონირებას;
5. უზრუნველყოფს საწარმოსათვის გამჭვირვალე, სტაბილური და სამართლიანი სატარიფო განაკვეთების დაწესებას.

სატარიფო რეგულირების ფარგლებში, საწარმოს რეგულირებადი დანახარჯების ბაზის სტრუქტურის განსაზღვრისას გამოიყენება „სამშენებლო ბლოკების“ მიდგომის მეთოდი, ხოლო ამ მეთოდით განსაზღვრული რეგულირებადი დანახარჯების ბაზა შედგება შემდეგი კომპონენტებისაგან:

- ა) კაპიტალური დანახარჯები;
- ბ) კონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯები;
- გ) არაკონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯები;
- დ) საბრუნავი კაპიტალის საპროცენტო ხარჯი;
- ე) კორექტირების კომპონენტი;
- ვ) დანახარჯები ელექტროენერჯის გადამცემ ან გამანაწილებელ ქსელში ნორმატიული დანაკარგების შესავსებად, იმ შემთხვევაში, თუ ელექტროენერჯის გადამცემი და გამანაწილებელი ქსელით ელექტროენერჯის გადაცემის, განაწილებისა და გატარების მომსახურება ითვალისწინებს ელექტროენერჯის ნორმატიული დანაკარგის შევსების ვალდებულებას.

კონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯები (cOPEX) აერთიანებს საწარმოს დანახარჯებს, რომლებიც გამოწვეულია შიდა ფაქტორებით და რომლებზეც საწარმოს შეუძლია გავლენის მოხდენა (ხელფასები, იჯარა, დაზღვევა და საწარმოს საოპერაციო საქმიანობისათვის საჭირო სხვა დანახარჯები), ხოლო არაკონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯები (ncOPEX) წარმოადგენს საწარმოს დანახარჯებს, რომლებიც გამოწვეულია გარეშე ფაქტორებით და რომლებზეც საწარმო გავლენას ვერ ახდენს (გადასახადები, რეგულირების საფასური და სხვა დადგენილი განაკვეთები).

კაპიტალური დანახარჯების და არაკონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯების, აგრეთვე კონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯების საპროგნოზო ნაწილის (spOpex, ასეთის არსებობის შემთხვევაში) გაანგარიშება ხორციელდება საბაზისო წლის აუდირებული მონაცემებისა და რეგულირების პერიოდისათვის საპროგნოზო დანახარჯების გათვალისწინებით, რომლის კორექტირება ხორციელდება „დანახარჯები პლუს“ მეთოდით, წინამდებარე მეთოდოლოგიით განსაზღვრული კორექტირების პრინციპების შესაბამისად.

საბაზისო წლის აუდირებულ მონაცემებზე დაყრდნობით განსაზღვრულ კონტროლირებად საოპერაციო დანახარჯებთან მიმართებით გამოიყენება „წამახალისებელი რეგულირების“ მექანიზმები, რაც გულისხმობს

საწარმოსათვის დანახარჯების ოპტიმიზაციის მიზნით გარკვეული სტიმულების დაწესებას, სატარიფო მეთოდოლოგიით განსაზღვრული პრინციპების შესაბამისად. იმ შემთხვევაში, თუ დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის შედეგად გამოვლინდა გასული წლების მონაცემების მაკორექტირებელი ინფორმაცია, რომლის იდენტიფიცირებაც არ მოხდა წინა სატარიფო წლის (წლების) ტარიფების გაანგარიშებისას, კომისია უფლებამოსილია აღნიშნული ინფორმაცია გამოიყენოს საბაზისო წლის აუდიტის შედეგების კორექტირებისთვის.

სატარიფო რეგულირების პერიოდი მოქმედი რეგულაციის შესაბამისად განისაზღვრება 3 კალენდარული წლით და კომისია ტარიფებს ადგენს სატარიფო რეგულირების მთელი პერიოდისთვის, ხოლო დადგენილი ტარიფების კორექტირება ხორციელდება იმ შემთხვევაში, თუ საწარმოს წლიური ანგარიშის ანალიზის შედეგად გამოვლინდა, რომ საანგარიშო წლის კორექტირების მოცულობა (CORR t+i) უდრის ან აღემატება შესაბამის წელს ელექტროენერჯის დისპეტჩერიზაციის, გადაცემის ან/და განაწილების ტარიფით მისაღები შემოსავლის 10%-ს დადებითი ან უარყოფითი ნიშნით. ასეთ შემთხვევაში, კომისია ვალდებულია, განახორციელოს კორექტირებას დაქვემდებარებული კომპონენტების დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტი, რათა განსაზღვროს კორექტირების ზუსტი მოცულობა. თუ დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის შედეგად დაზუსტებული კორექტირების მოცულობა (CORR t+i) უდრის ან აღემატება შესაბამის წელს ტარიფით მისაღები შემოსავლის 10%-ს დადებითი ან უარყოფითი ნიშნით (რომელიც განსაზღვრულია საერთაშორისო პრაქტიკის საფუძველზე), კომისია ახორციელებს რეგულირების პერიოდზე საწარმოსათვის დადგენილი ტარიფების რეგულირების პერიოდის განმავლობაში ცვლილებას.

ამ კონტექსტში კიდევ ერთხელ იკვეთება დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის როლი და მნიშვნელობა სატარიფო რეგულირების ფარგლებში ვინაიდან აღნიშნული დანახარჯები პირდაპირ ასახვას პოვენს რეგულირებადი დანახარჯების ბაზაში, რომელიც ტარიფის სტრუქტურიდან წარმოადგენს სატარიფო ფორმულის მრიცხველს, ხოლო მნიშვნელოვანი კი – გადასაცემი ან/და გასანაწილებელი ელექტროენერჯის რაოდენობაა (კვტსთ).

როგორც უკვე აღინიშნა სატარიფო მეთოდოლოგიის მიზნებისათვის საოპერაციო დანახარჯები შედგება კონტროლირებადი და არაკონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯებისაგან, რომლებმაცა უნდა უზრუნველყოს საწარმოსათვის შესაბამის რეგულირებად საქმიანობაზე გასაწევი დანახარჯების ანაზღაურება, მათ შორის:

1. ექსპლუატაციისა და მომსახურების დანახარჯები;
2. ადმინისტრაციული და საერთო დანახარჯები.

სატარიფო რეგულირების სამწლიანი პერიოდისთვის ტარიფის გაანგარიშებისას გაითვალისწინება საბაზისო წლის ის საოპერაციო დანახარჯები, რომლებიც დასაბუთებული, გონივრული და სამართლიანია, ხოლო ყოველი რეგულირების პერიოდის სატარიფო გაანგარიშებისთვის საბაზისო წელს წარმოადგენს ტარიფი გაანგარიშების წლის წინა წელი.

საწარმოს ფაქტობრივი დანახარჯების გარდა, მარეგულირებელი ორგანო უფლებამოსილია სატარიფო რეგულირების პერიოდის ტარიფის გაანგარიშებისას გაითვალისწინოს საპროგნოზო ტექნიკურ-ეკონომიკური მონაცემები, რომლებსაც მიიჩნევს დასაბუთებულად, გონივრულად და სამართლიანად, ხოლო ცალსახა განმარტებების, რეგულაციებისა და გაწერილი წესების გარეშე ნებისმიერი დანახარჯის დასაბუთებულად და გონივრულად მიჩნევამ შეიძლება მიგვიყვანოს სუბიექტურ გადაწყვეტილებებამდე. სატარიფო მეთოდოლოგიით “გონივრული ხარჯი” განიმარტება, როგორც საწარმოს მიერ საჭირო მახასიათებლების მქონე საქონლის, მომსახურების და სამშენებლო სამუშაოების შესასყიდად, მინიმალური დანახარჯების პრინციპის შესაბამისად გაწეული ხარჯი, რომელიც რაციონალურია და აუცილებელია საწარმოს ეფექტიანი ფუნქციონირებისათვის. აღნიშნული განმარტება მოიცავს ზოგად ფორმულირებას და არ შეიცავს მკაფიო განმარტებას დანახარჯის მიზანშეწონილი და გონივრული ოდენობის განსაზღვრისათვის გამოყენებული ინდიკატორებისა და პრინციპების შესახებ, რომელიც მოცემულ კონტექსტში საჭიროებს მეტად ცხად განმარტებას ან დამატებით დოკუმენტს სატარიფო მეთოდოლოგიაზე, რომელშიც დეტალურად იქნება აღწერილი დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის სახელმძღვანელო პრინციპები და წესები.

ყველა ის დანახარჯი, რომლებზეც საწარმოს აქვს გადაწყვეტილების მიღების საშუალება და, შესაბამისად, შეუძლია მათზე ზეგავლენის მოხდენა ჯგუფდება კონტროლირებად საოპერაციო დანახარჯების სახით და საწარმოსათვის სატარიფო რეგულირების პერიოდის სატარიფო წლისთვის იანგარიშება შემდეგი ფორმულით:

$$cOPEX_{t+i} = cOPEX_{t-1} * \prod_{j=0}^i [(1 + CPI_{t+j}) * (1 - X_{t+j})] + spOPEX_{t+i} \quad (7)$$

სადაც:

- t ტარიფის გაანგარიშების წელი ანუ სატარიფო რეგულირების პერიოდის პირველი სატარიფო წლის წინა კალენდარული წელი;
- i – სატარიფო წლის რიგითი ნომერი რეგულირების პერიოდში ($1 \leq i \leq n$);
- $cOPEX_{t+i}$ – საწარმოს კონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯები შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (ლარი);
- $cOPEX_{t-1}$ – საწარმოს კონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯები საბაზისო წლისთვის (ლარი);
- CPI_{t+j} – ინფლაციის საპროგნოზო მაჩვენებელი ტარიფის გაანგარიშების და შესაბამისი სატარიფო წლისთვის, რომელიც განისაზღვრება საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მიერ მომზადებულ საპროგნოზო მონაცემებზე დაყრდნობით (%);
- X_{t+j} – ეფექტიანობის ფაქტორი ტარიფის გაანგარიშების და შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (%).
- $spOPEX_{t+i}$ – საწარმოს კონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯების ის ნაწილი, რომელიც არ წარმოადგენს საბაზისო წლის ფაქტობრივ დანახარჯს, თუმცა კომისია მიზანშეწონილად მიიჩნევს მის ასახვას საპროგნოზო მაჩვენებლებზე დაყრდნობით

ხოლო ყველა ის დანახარჯი, რომელიც გამოწვეულია გარეშე ფაქტორებით და რომელზეც საწარმოს გადაწყვეტილების მიღება ან ზეგავლენის მოხდენა არ შეუძლია (გადასახადები, მოსაკრებლები, კომისიის რეგულირების საფასური, ბაზრის ოპერატორის ტარიფი და სხვა) თავს იყრის არაკონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯების ჯგუფში. სატარიფო

რეგულირების პერიოდის თითოეული სატარიფო წლისთვის არაკონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯები განისაზღვრება სატარიფო რეგულირების პერიოდის საპროგნოზო ტექნიკურ-ეკონომიკური მონაცემების საფუძველზე და დანახარჯების მოცემული ჯგუფი არ საჭიროებს მარეგულირებელი აუდიტის განხორციელებას გონივრული და მიზანშეწონილი დანახარჯების ბაზის განსაზღვრისათვის.

რაც შეეხება კაპიტალურ დანახარჯებს, მოქმედი სატარიფო მეთოდოლოგიის შესაბამისად, აღნიშნული დანახარჯი რეგულირების პერიოდის შესაბამისი სატარიფო წლისთვის იანგარიშება შემდეგი ფორმულით:

$$CAPEX_{t+i} = RAB_{t+i} * WACC_{t+i} + D_{t+i} \quad (8)$$

სადაც:

- i – სატარიფო წლის რიგითი ნომერი რეგულირების პერიოდში ($1 \leq i \leq n$);
- $CAPEX_{t+i}$ – საწარმოს კაპიტალური დანახარჯები შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (ლარი);
- RAB_{t+i} – რეგულირებადი აქტივების ბაზის ღირებულება შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (ლარი);
- $WACC_{t+i}$ – რეგულირებადი აქტივების ბაზაზე ამონაგების ნორმა შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (%), რომელიც კაპიტალის საშუალო შეწონილი რირებულების ტოლია;
- D_{t+i} – წლიური ცვეთა/ამორტიზაცია შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (ლარი).

თავისმხრივ ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების ლიცენზიატების რეგულირებადი აქტივების ბაზის ფორმირებაში მონაწილეობს როგორც საწარმოს არსებული (მოქმედი) აქტივები, ასევე შესაბამისი წესით მარეგულირებელ ორგანოსთან შეთანხმებული საინვესტიციო გეგმით გათვალისწინებული (დაგეგმილი) აქტივები.

სავალდებულოა, რომ რეგულირებად საქმიანობაში გამოყენებული აქტივი სატარიფო გაანგარიშებაში აისახოს ისტორიული ღირებულებით, რომელიც მოიცავს მხოლოდ აქტივის შექმნის ან საწყისი შექმნის ფასს, ხოლო იმ შემთხვევაში თუ აუდიტის შედეგად იდენტიფიცირდა, რომ შეუძლებელია აქტივის ისტორიული ღირებულების დადგენა, მარეგულირებელი ორგანო ასეთი აქტივის ღირებულების განსაზღვრისათვის ეყრდნობა აქტივის აღდგენითი ღირებულებით შეფასების მეთოდის გამოყენებით დადგენილ ღირებულებას.

რაც შეეხება მარეგულირებელ ორგანოსთან ლიცენზიატი საწარმოს მიერ შეთანხმებული საინვესტიციო გეგმით გათვალისწინებული აქტივების დაგეგმილ ღირებულებას, აღნიშნულის განსაზღვრისას გამოიყენება მათი საინვესტიციო ღირებულება (მშენებლობა, შექმნა, კაპიტალური რემონტი და ა.შ.).

საწარმოს რეგულირებადი აქტივების ბაზაში და სატარიფო გაანგარიშებაში ასახავის მიზნით შესაბამისი ანალიზი უტარდება სატარიფო რეგულირების სამწლიან პერიოდში თითოეული სატარიფო წლისთვის დაგეგმილ ინვესტიციებს და საინვესტიციო გეგმას. ლიცენზიატი საწარმო ვალდებულია დაასაბუთოს განსახორციელებელი ინვესტიციების აუცილებლობა, აგრეთვე ამ ინვესტიციის განხორციელების შედეგად მისაღები ეფექტი (სამიზნე მაჩვენებელი) და სარგებელი.

ცალსახად არის აღნიშნული, რომ ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატების რეგულირებადი აქტივების ბაზაში არ მონაწილეობს:

1. ინვესტიციის ის ნაწილი, რომელიც დაფინანსებულია მესამე მხარის მიერ. ასეთი აქტივები საწარმოს მიერ უნდა აღირიცხოს განცალკევებულად;
2. ინვესტიცია, რომელსაც კომისია არ მიიჩნევს დასაბუთებულად და გონივრულად;
3. ინვესტიციის ის ნაწილი, რომელიც აღემატება **გონივრული დანახარჯის ოდენობას** და საწარმოს მიერ არ იქნა გაწეული მინიმალური დანახარჯების პრინციპის შესაბამისად;
4. რეგულირებად საქმიანობაში გამოყენებელი აქტივები;

საბოლოო ჯამში საწარმოს რეგულირებადი აქტივების ბაზის ღირებულება განისაზღვრება ამ ბაზაში ჩართული აქტივების წმინდა საბალანსო ღირებულებით, რომელიც გულისხმობს აქტივის თვითღირებულებას დაგროვილი ცვეთა/ამორტიზაციის გამოკლებით (ამავე, აქტივზე განხორციელებული ინვესტიციის გათვალისწინებით).

ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების ლიცენზიატების რეგულირებადი აქტივების ბაზის ღირებულება დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის განხორციელების შემდგომ, სატარიფო რეგულირების პერიოდის შესაბამისი სატარიფო წლის ბოლოსთვის იანგარიშება შემდეგი ფორმულით:

$$RCB_{t+i} = CAPEX_{t+i} + cOPEX_{t+i} + ncOPEX_{t+i} + CNL_{t+i} + WCC_{t+i} + TVCORR_{t+i} \pm Q_{t+i} \quad (9)$$

სადაც:

- i – სატარიფო წლის რიგითი ნომერი რეგულირების პერიოდში ($1 \leq i \leq n$);
- RCB_{t+i} – რეგულირებადი აქტივების ბაზის ღირებულება სატარიფო რეგულირების პერიოდის შესაბამისი სატარიფო წლის ბოლოს (ღარი);
- $CAPEX_{t+i}$ – საწარმოს კაპიტალური დანახარჯები შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (ღარი);
- $cOPEX_{t+i}$ – საწარმოს კონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯები შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (ღარი);
- $ncOPEX_{t+i}$ – საწარმოს არაკონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯები შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (ღარი);
- CNL_{t+i} – ელექტროენერჯის გადამცემ და გამანაწილებელ ქსელში ელექტროენერჯის ნორმატიული დანაკარგების ღირებულება შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (ღარი);
- WCC_{t+i} – საბრუნავი კაპიტალის საპროცენტო ხარჯი შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (ღარი);

- $TVCORR_{t+i}$ – დანახარჯების კორექტირების მაჩვენებელი, რომელიც უზრუნველყოფს სატარიფო წლის რეგულირებადი დანახარჯების ბაზაში, კორექტირებას დაქვემდებარებული შესაბამისი სატარიფო წლის ფაქტობრივ და დაგეგმილ დანახარჯებს შორის სხვაობის და არასაოპერაციო საქმიანობიდან მიღებული მოგების ასახვას (ლარი);
- Q_{t+i} – არეგულირებელი ორგანოს მიერ შესაბამისი ნორმატიული აქტ(ებ)ით საწარმოსთვის განსაზღვრული მომსახურების ხარისხის წლიური სამიზნე მაჩვენებლის გაუმჯობესება/გაუარესების ფინანსური შედეგი (ლარი).

ლიცენზიატი საწარმოები ვალდებული არიან, საბაზისო წლის შემოსავლები და დანახარჯები, ასევე, აქტივები მარეგულირებელ ორგანოში წარადგინონ შესაბამისი ფორმებით, რომელიც დამტკიცებულია საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის შესაბამისი გადაწყვეტილებით და შეიცავს სპეციალურად რეგულირებადი საქმიანობისთვის შედგენილ ანგარიშგების ფორმებს, როგორც ეკონომიკურ ასევე, ტექნიკურ მაჩვენებლებზე.

აღნიშნული ანგარიშგების ფორმები იდენტურია საწარმოს მიერ შესაბამისი ტარიფების დადგენის მიზნით კომისიაში წარსადგენი სატარიფო განაცხადის ფორმისა, რომელიც ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატისათვის (ელექტროენერჯის გადაცემის ლიცენზიატებისათვის განსხვავებულია მხოლოდ ტექნიკური ინფორმაციის ანგარიშგების ფორმები) შეიცავს შემდეგ დანართებს:

1. განცხადება შესაბამისი ტარიფის დადგენის მოთხოვნით;
2. საწარმოს რეკვიზიტები;
3. ზოგადი ინფორმაცია საწარმოს შესახებ;
4. მოგება-ზარალის ანგარიშგება;
5. ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგება,
6. კაპიტალის მოძრაობის ანგარიშგება;
7. ბალანსი;
8. აქტივების ბაზა;
9. საინვესტიციო გეგმა (რეგულირების 3 წლიან პერიოდზე);
10. ელექტროენერჯის ბალანსი;
11. ახალი მომხმარებლების ქსელზე მიერთება;

12. სიმძლავრის გაზრდა;
13. მიკრო ელექტროსადგურების მიერთება;
14. მესამე პირების მიერ გაწეული ელექტროენერჯის გატარების მომსახურება;
15. ძირითადი ტექნიკური აქტივები;
16. დატვირთვის პიკები;
17. დაბვის ხარისხი;
18. ელექტროენერჯის გენერაციის წყაროები

მარეგულირებელი აუდიტის პროცესის მართვე იწყება ლიცენზიატი საწარმოს მიერ სრულყოფილად წარდგენილი დოკუმენტაციის საფუძველზე, რომელიც გულისხმობს დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ დადასტურებულ დანახარჯების ბაზაში მარეგულირებელ მიზნებთან შესაბამისი დანახარჯების იდენტიფიცირებასა და დადასტურებას. აღნიშნულის მიზნით მარეგულირებელი აუდიტის ჯგუფის შესწავლის საგანს წარმოადგენს სატარიფო განაცხადის ფარგლებში სპეციალურად რეგულირებადი საქმიანობისთვის შედგენილი საწარმოს მოგება-ზარალის ანგარიშგება, რომელიც მოიცავს დანახარჯთა შემდეგ მუხლებს:

1. შესყიდული ელექტროენერჯია
2. მესამე პირების კუთვნილ ქსელში ელ.ენერჯის გატარების ხარჯი
3. განაწილების სხვა ლიცენზიატის ქსელში ელ.ენერჯის გატარების ხარჯი
4. სახელფასო ფონდი (ინჟინერ-ტექნიკური პერსონალი, მუშები და სხვა)
5. სახელფასო ფონდი (ბილინგის სამსახური)
6. სახელფასო ფონდი (ადმინისტრაცია)
7. ხარჯი ძირითად და დამხმარე მასალებზე
8. საწარმოო ძირითადი საშუალებების მიმდინარე რემონტის ხარჯი
9. ადმინისტრაციული ძირითადი საშუალებების მიმდინარე რემონტის ხარჯი
10. კომუნალური ხარჯი (ელექტროენერჯია)
11. კომუნალური ხარჯი (ელექტროენერჯის გარდა)
12. საკომუნიკაციო ხარჯი;
13. საკანცელარიო ხარჯი

14. სამიველინებო ხარჯი
15. საკონსულტაციო ხარჯი
16. წარმომადგენლობითი ხარჯი
17. დაცვის ხარჯი
18. იჯარის ხარჯი
19. დაზღვევის ხარჯი
20. ბაზრის ოპერატორის მომსახურების ხარჯი
21. კომისიის რეგულირების საფასური
22. ქონების გადასახადი (გარდა მიწისა)
23. მიწაზე ქონების გადასახადი
24. სხვა საგადასახადო ხარჯი
25. სხვა საოპერაციო ხარჯი

ზემოთ ჩამოთვლილ დანახარჯებზე მარეგულირებელი აუდიტი მოიცავს კონკრეტულ რეგულირებად საქმიანობასთან მიმართებით დანახარჯის საჭიროების, მიზანშეწონილობის და გონივრულობის ანალიზს საწარმოს ჭრილში, რომელიც თავისმხრივ წარმოდგენილია დანახარჯის მაგენერირებელი ერთეულების დონეზე. აღნიშნული დეტალების შესწავლა არის საფუძველი განისაზღვროს დანახარჯის სტატუსი, კერძოდ, მიზანშეწონილი თუ არამიზანშეწონილია დანახარჯის შინაარსი კონკრეტული რეგულირებადი საქმიანობისთვის. ამასთან შესაძლოა მიზანშეწონილი დანახარჯი ასევე საჭიროებდეს გარკვეული ზღვრის დაწესებას. მაგალითად თანამშრომელთა ტრენინგის ხარჯი, რომელიც შინაარსობრივად მიმართულია თანამშრომელთა კვალიფიკაციის ამაღლებისა და პროფესიული ზრდისაკენ თუმცა განუსაზღვრელი ოდენობით ასეთი სახის დანახარჯებიც არ შეიძლება მიჩნეული იქნეს მიზანშეწონილად მხოლოდ მარეგულირებელი მიზნებისათვის. თავის მხრივ დადებით შინაარს ატარებს საქველმოქმედო ხასიათის დანახარჯების საწარმოს რეგულირებადი დანახარჯების ბაზაში მაგრამ იმის გათვალისწინებით, რომ საქმე ეხება მომხმარებლის მიერ შესაბამისი კომუნალური მომსახურების ტარიფით ასანაზღაურებელ დანახარჯებს ამ კონტექსტში მსგავსი სახის დანახარჯი მიჩნეულია არამიზანშეწონილად. სატარიფო რეგულირების ფარგლებში არამიზანშეწონილად მიჩნეული დანახარჯები არ უნდა იქნეს ასახული სატარიფო დანახარჯების ბაზაში, ხოლო

საწარმოს სურვილის შემთხვევაში შესაძლებელია ამგვარი დანახარჯები საწარმომ დააფინანსოს ნებადართული მოგებიდან ან სხვა წყაროებიდან.

სახელმძღვანელო პრინციპების დონეზე დანახარჯების კატეგორიები და მარეგულირებელი მიზნებისათვის თითოეული კატეგორიის სტატუსები მოცემულია შემდეგ ნახაზზე, თუმცა აღსანიშნავია, რომ შეიძლება არსებობდეს დამატებითი დეტალები, რომელიც ინდივიდუალურია კონკრეტული რეგულირებადი საწარმოსთვის:

| დანახარჯების კატეგორიები: | მარეგულირებელი მიზნებისთვის: |
|--|---|
| 1. შესყიდული ელექტროენერგია | მიზანშეწონილი |
| 2. მესამე პირების კუთვნილ ქსელში ელ.ენერჯის გატარების ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 3. განაწილების სხვა ლიცენზიატის ქსელში ელ.ენერჯის გატარების ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 4. სახელფასო ფონდი (ინჟინერ-ტექნიკური პერსონალი, მუშები და სხვა) | მიზანშეწონილი (გონივრული ოდენობით) |
| 5. სახელფასო ფონდი (ბილინგის სამსახური) | მიზანშეწონილი (გონივრული ოდენობით) |
| 6. სახელფასო ფონდი (ადმინისტრაცია) | მიზანშეწონილი (გონივრული ოდენობით) |
| 7. ხარჯი ძირითად და დამხმარე მასალებზე 7.1 საწვავის შესყიდვის ხარჯი 7.2 ავტოსათადარიგო ნაწილების შესყიდვის ხარჯი 7.3 ტექნიკური მომსახურების ხარჯი იჯარით გაცემულ აქტივებზე/ავტომობილებზე 7.4 სპეც-ტანსაცვლის შესყიდვის ხარჯი | მიზანშეწონილი მიზანშეწონილი არამიზანშეწონილი მიზანშეწონილი |
| 8. საწარმოო ძირითადი საშუალებების მიმდინარე რემონტის ხარჯი 8.1 ქსელის ექსპლუატაციის ხარჯები (ნარგავებისგან გასუფთავება) 8.2 ტრანსფორმატორების ექსპლუატაციის ხარჯები | მიზანშეწონილი მიზანშეწონილი |
| 9. ადმინისტრაციული ძირითადი საშუალებების მიმდინარე რემონტის ხარჯი 9.1 საოფისე ტექნიკის მიმდინარე ხარჯები 9.2 ადმინისტრაციული შენობის მიმდინარე რემონტის ხარჯები | მიზანშეწონილი მიზანშეწონილი |

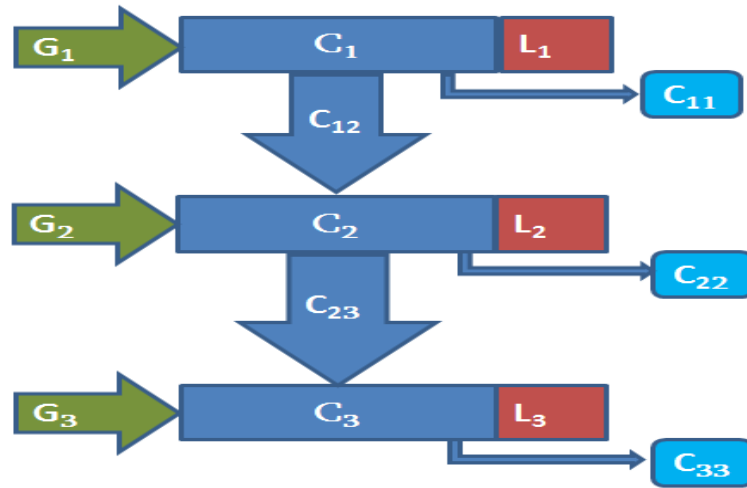
| | | |
|---|---|---------------------------------------|
| 10. კომუნალური ხარჯი (ელექტროენერჯია) | | |
| 10.1 | ელექტროენერჯიის ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 10.2 | გასული წლის ელექტროენერჯიის ხარჯი | არამიზანშეწონილი |
| 11. კომუნალური ხარჯი (ელექტროენერჯიის გარდა) | | |
| 11.1 | ბუნებრივი გაზის ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 11.2 | წყალმომარაგების ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 11.3 | დასუფთავების ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 12. საკომუნიკაციო ხარჯი | | |
| 12.1 | ინტერნეტი ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 12.2 | სატელეფონო მომსახურების ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 12.3 | ფიჭური კავშირგაბმულობის მომსახურება | მიზანშეწონილი (გონივრული ოდენობით) |
| 13. საკანცელარიო ხარჯი | | მიზანშეწონილი |
| 14. სამივლინებო ხარჯი | | |
| 14.1 | საზღვრაგარეთ მივლინებების ხარჯი | მიზანშეწონილი (გონივრული ოდენობით) |
| 14.2 | ქვეყნის შიგნით მივლინებების ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 14.3 | ზენორმატიულად ანაზღაურებული მივლინების ხარჯები | არამიზანშეწონილი |
| 15. საკონსულტაციო ხარჯი | | |
| 15.1 | ფინანსური ანგარიშგების აუდიტის ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 15.2 | სასამართლო დავასთან დაკავშირებული საკონსულტაციო ხარჯი | არამიზანშეწონილი |
| 15.3 | ქსელის ექსპლუატაციასთან დაკავშირებული საკონსულტაციო ხარჯი | მიზანშეწონილი (გონივრული ოდენობით) |
| 16. წარმომადგენლობითი ხარჯი | | მიზანშეწონილი (გონივრული ოდენობით) |
| 17. დაცვის ხარჯი | | |
| 17.1 | საწარმოო შენობების დაცვის ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 17.2 | პირადი დაცვის ხარჯი | არამიზანშეწონილი |
| 18. იჯარის ხარჯი | | მიზანშეწონილი |
| 19. დაზღვევის ხარჯი | | |
| 19.1 | ქონების დაზღვევის ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 19.2 | ბიზნეს რისკების დაზღვევის ხარჯი (მიუღებელი შემოსავალი) | არამიზანშეწონილი |

| | | |
|------------|--|------------------------------------|
| 19.3 | ჯანმრთელობის დაზღვევის ხარჯი ადმინისტრაციული თანამშრომლები | არამიზანშეწონილი |
| 19.4 | ჯანმრთელობის დაზღვევის ხარჯი ტექნიკური პერსონალი | |
| 20. | ბაზრის ოპერატორის მომსახურების ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 21. | კომისიის რეგულირების საფასური | მიზანშეწონილი |
| 22. | ქონების გადასახადი (გარდა მიწისა) | მიზანშეწონილი |
| 23. | მიწაზე ქონების გადასახადი | მიზანშეწონილი |
| 24. | სხვა საგადასახადო ხარჯი | |
| 24.1 | საშემოსავლო გადასახადი | მიზანშეწონილი |
| 24.2 | ელექტროენერჯის დანაკარგებზე დარიცხული დღგ-ს ხარჯი | არამიზანშეწონილი |
| 25. | სხვა საოპერაციო ხარჯი | |
| 25.1 | ბანკის მომსახურების საკომისიო ხარჯები | მიზანშეწონილი |
| 25.2 | საინვესტიციო პროექტების ექსპერტიზის ხარჯი | მიზანშეწონილი |
| 25.3 | ქველმოქმედებასთან დაკავშირებული ხარჯები | არამიზანშეწონილი |
| 25.4 | თანამშრომელთა სატრენინგო ხარჯი | მიზანშეწონილი (გონივრული ოდენობით) |
| 25.5 | თარგმნითი მომსახურების ხარჯები | მიზანშეწონილი |
| 25.6 | ჯარიმებისა და სანქციების ხარჯები | არამიზანშეწონილი |
| 25.7 | სანოტარო და აქტივების რეგისტრაციის ხარჯები | მიზანშეწონილი |
| 25.8 | სასამართლო ბაჟი | არამიზანშეწონილი |
| 25.9 | საექვო მოთხოვნები | არამიზანშეწონილი |
| 25.10 | რეკლამის ხარჯი | არამიზანშეწონილი |

თუ საწარმო ეწევა ერთზე მეტ რეგულირებად ან/და არარეგულირებად საქმიანობას, საწარმოს საერთო დანახარჯების კონკრეტულ საქმიანობაზე და ძაბვის საფეხურზე გადანაწილებას ახდენს მარეგულირებელი ორგანო შესაბამისი ლოგიკური/სამართლიანი პრინციპით, ხოლო თითოეული ძაბვის საფეხურებზე მიკუთვნებული და გადანაწილებული დანახარჯების თითოეული ძაბვის საფეხურის მომხმარებელზე მიკუთვნება კი ხორციელდება სპეციალური წესით. აღნიშნული წესი წარმოადგენს დამტკიცებული სატარიფო მეთოდოლოგიის განუყოფელ ნაწილს და ცნობილია, როგორც “დანახარჯების კასკადირების მეთოდი”.

ხარჯების სხვადასხვა ძაბვის საფეხურის მომხმარებლებზე მიკუთვნების (ალოკაციის) კასკადირების მექანიზმი (რაც წარმოადგენს უკვე აუდირებული დანახარჯების ალოკაციის მეორე ეტაპს), ძაბვის საფეხურებზე ენერჯის მოხმარებაზე დაყრდნობით (ნახაზი 3.1):

ნახაზი 3.1 დანახარჯთა მიკუთვნების/კასკადირების მოდელი
(დადგენილება №14 30.07.2014, სემეკი)



G₁ - პირველ საფეხურზე გენერაციიდან მიწოდებული ენერჯია;

G₂ - მეორე საფეხურზე გენერაციიდან მიწოდებული ენერჯია;

G₃ - მესამე საფეხურზე გენერაციიდან მიწოდებული ენერჯია;

L₁ - პირველ საფეხურზე მთლიანი დანაკარგები;

L₂ - მეორე საფეხურზე მთლიანი დანაკარგები;

L₃ - მესამე საფეხურზე მთლიანი დანაკარგები;

C₁₁ - პირველ საფეხურზე ამავე საფეხურის მომხმარებლებზე გაცემული ენერჯია (პირველ საფეხურზე მოხმარება);

C₁₂ - პირველი საფეხურიდან მეორეზე გაცემული ენერჯია;

$C_1 = C_{11} + C_{12}$, პირველი საფეხურიდან გაცემული მთლიანი ენერჯია (G₁ - L₁);

C22 - მეორე საფეხურზე ამავე საფეხურის მომხმარებლებზე გაცემული ენერგია (მეორე საფეხურზე მოხმარება);

C23 - მეორე საფეხურიდან მესამეზე გაცემული ენერგია;

$C2 = C22 + C23$, მეორე საფეხურიდან გაცემული მთლიანი ენერგია ($G2 + C12 - L2$);

C33 - მესამე საფეხურზე ამავე საფეხურის მომხმარებლებზე გაცემული ენერგია (მესამე საფეხურზე მოხმარება);

$S11 = C11 / C1$ პირველი საფეხურის მომხმარებლების მიერ მოხმარებული ენერგიის წილი ამ საფეხურიდან გაცემულ მთლიან ენერგიაში;

$S22 = C22 / C2$ მეორე საფეხურის მომხმარებლების მიერ მოხმარებული ენერგიის წილი ამ საფეხურიდან გაცემულ მთლიან ენერგიაში;

$S33 = C33 / C3$ მესამე საფეხურის მომხმარებლების მიერ მოხმარებული ენერგიის წილი ამ საფეხურიდან გაცემულ მთლიან ენერგიაში.

ხარჯების ძაბვის საფეხურის მიხედვით მიკუთვნების (ალოკაციის) მექანიზმი ეყრდნობა ცალკეულ ძაბვის საფეხურზე ენერგიის მოხმარებებს.

$$S1 = S11 \times \text{Cost1}, \quad (10)$$

პირველი საფეხურის მომხმარებლებისთვის დანაკარგების ღირებულების (და სხვა ხარჯების) მიკუთვნებული წილი განისაზღვრება, როგორც პირველი საფეხურის ხარჯების (Cost1) ამავე საფეხურის მომხმარებლებისთვის მისაკუთვებელი წილი, ანუ S11 კოეფიციენტი მრავლდება პირველ საფეხურზე მიკუთვებულ ხარჯზე.

$$S2 = S22 \times \text{Cost2} + S22 \times ((1 - S11) \times \text{Cost1}), \quad (11)$$

მეორე საფეხურის მომხმარებლებისთვის დანაკარგების ღირებულების (და სხვა ხარჯების) მიკუთვნებული წილი შედგება ორი კომპონენტისაგან:

პირველი მათგანი განსაზღვრავს მეორე საფეხურის ხარჯების (Cost2) ამავე საფეხურის მომხმარებლებისთვის მისაკუთვებელ წილს, ანუ S22 კოეფიციენტი მრავლდება მეორე საფეხურზე მიკუთვებულ ხარჯზე;

მეორე კომპონენტი განსაზღვრავს პირველი საფეხურის ხარჯების (Cost1) მეორე საფეხურის მომხმარებლებისთვის მისაკუთვებელ წილს. ამისათვის აღებულია პირველი საფეხურის ხარჯების ნარჩენი (პირველი საფეხურის მომხმარებლებისთვის მიუკუთვებელი) წილი, რომლიდანაც მეორე საფეხურს მიეკუთვება ის ნაწილი, რომელიც შეესაბამება მეორე საფეხურის მომხმარებლების მიერ მოხმარებული ენერჯის წილს ამავე საფეხურიდან გაცემულ მთლიან ენერჯიაში.

$$S3 = S33 \times \text{Cost3} + S33 \times ((1 - S22) \times \text{Cost2}) + S33 \times ((1 - S22) \times (1 - S11) \times \text{Cost1}), \quad (12)$$

მესამე საფეხურის მომხმარებლებისთვის დანაკარგების ღირებულების (და სხვა ხარჯების) მიკუთვების კოეფიციენტი შედგება სამი კომპონენტისაგან.

პირველი მათგანი განსაზღვრავს მესამე საფეხურის ხარჯების (Cost3) ამავე საფეხურის მომხმარებლებისთვის მისაკუთვებელ წილს, ანუ S33 (ეს უკანასკნელი თავის მხრივ წარმოადგენს 100%-ს) კოეფიციენტი მრავლდება მესამე საფეხურზე მიკუთვებულ ხარჯზე.

მეორე კომპონენტი განსაზღვრავს მეორე საფეხურის ხარჯების (Cost2) მესამე საფეხურის მომხმარებლებისთვის მისაკუთვებელ წილს და წარმოადგენს მეორე საფეხურის ხარჯების ნარჩენ (მეორე საფეხურის მომხმარებლებისთვის მიუკუთვებელი) წილს, რომლის მთლიანად მიკუთვება ხდება მესამე საფეხურზე (radgan S33 = 100%).

მესამე კომპონენტი განსაზღვრავს პირველი საფეხურის ხარჯების (Cost1) მესამე საფეხურის მომხმარებლებისთვის მისაკუთვებელ წილს. ამისათვის აღებულია პირველი საფეხურის ხარჯების ნარჩენი (პირველი საფეხურის მომხმარებლებისთვის მიუკუთვებელი) წილი, რომლიდანაც მესამე საფეხურის მომხმარებლებს მიეკუთვება ის ნაწილი, რომლის მიკუთვებაც არ მოხდა მეორე საფეხურის მომხმარებლებისათვის.

იმის დასადგენად, თუ რა რაოდენობის ენერჯია გაიცემა ჯამში თითოეული ძაბვის საფეხურიდან (C1 , C2 და C3), საჭიროა მთლიანი დანაკარგების ცოდნა ძაბვის საფეხურების მიხედვით (L1, L2 და L3). იმ შემთხვევაში, როდესაც დანაკარგების შესახებ ინფორმაცია მხოლოდ ჯამურია და მისი ჩაშლა ძაბვის საფეხურების მიხედვით არ არის ხელმისაწვდომი,

დანაკარგების გადანაწილებას ძაბვის საფეხურებზე ახდენს მარეგულირებელი ორგანო ხელმისაწვდომი მონაცემების საფუძველზე, მაქსიმალურად შესაძლო მიახლოებით.

ზემოსხენებული სპეციალური წესით დანახარჯების გადანაწილებისას მნიშვნელოვანია პირდაპირი და არაპირდაპირი დანახარჯების იდენტიფიცირება, რომელიც ასევე ექვემდებარება მარეგულირებელი აუდიტს შემდგომში არაპირდაპირ დანახარჯთა ლოგიკური და სამართლიანი პრინციპით თითოეული რეგულირებადი საქმიანობისთვის მისაკუთვნებლად.

დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის ჩატარებისა და შესაბამისი სატარიფო განაკვეთების დადგენის მიზნით ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების ლიცენზიატი საწარმოები ვალდებული არიან ტარიფის გაანგარიშების წლისთვის მარეგულირებელ ორგანოში წარადგინონ სატარიფო განაცხადი. დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტი თავისმხრივ განიმარტება, როგორც რეგულირების მექანიზმები, რომელთა გამოყენებითაც კომისიის მიერ (უშუალოდ კომისიის ან/და კომისიის მიერ მოწვეული ნეიტრალური მხარის მიერ) მოწმდება საწარმოს დანახარჯები, ფინანსური შედეგები და განისაზღვრება რეგულირებადი დანახარჯების ბაზა.

სატარიფო განაცხადისა და მონაცემთა ფორმები იდენტურია ფინანსური ანგარიშგების ფორმებისა, რომლებიც ზევით უკვე განხილულ იქნა დანახარჯების სპეციფიური მუხლების გათვალისწინებით. ამასთან, ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტით განსაზღვრულია სატარიფო განაცხადთან ერთად წარსადგენი დოკუმენტების ჩამონათვალი, რომელიც მოიცავს ფინანსური ანგარიშგების საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად შედგენილ და აუდირებულ შემდეგი დოკუმენტაციას, კერძოდ:

- ა) ბუღალტრული ბალანსი;
- ბ) მოგება-ზარალის ანგარიშგება;
- გ) ფულადი სახსრების მოძრაობის ანგარიშგება.

აგრეთვე, განსაზღვრულია დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტისთვის საჭირო დოკუმენტაციის/ინფორმაციის ჩამონათვალი პერსონალური და კონფიდენციალური ინფორმაციის ჩათვლით და ესენია:

1. გრძელვადიანი ძირითადი მატერიალური და არამატერიალური რეგულირებადი აქტივების რეესტრი შესაბამისი საბაღანსო ღირებულებების, ექსპლუატაციაში შესვლის თარიღების, ყოველწლიური ცვეთა/ამორტიზაციის, კაპიტალიზირებული დანახარჯების და შესამაბისი ტექნიკური მახასითებლების შესახებ მონაცემების ჩვენებით;
2. სატარიფო განაცხადში ასახული საბაზისო წლის ფაქტობრივი საწარმოო დანახარჯების (როგორც კაპიტალური, ასევე მიმდინარე საოპერაციო) მიხედვით განხორციელებული შესყიდვების (საქონელი, მომსახურება) სასაქონლო ზედნადებებისა და დღგ-ის ანგარიშ-ფაქტურების RS რეესტრების ელექტრონული ვერსიები (როგორც ხარჯების, ასევე შემოსავლების შესახებ);
3. საბაზისო წლის საბანკო ამონაწერები განხორციელებული ოპერაციების შესახებ;
4. ოფიციალურად დამოწმებული მოქმედი საშტატო განრიგი შესაბამისი სახელფასო განაკვეთების ჩვენებით;
5. საბაზისო წელს და ამჟამად მოქმედი ხელშეკრულებები საკონსულტაციო, აუდიტორულ, იურიდიულ და სანოტარო მომსახურებებზე, იჯარაზე, საწარმოს დაცვაზე და საწარმოო ქონების დაზღვევაზე;
6. მოქმედი სასესხო ხელშეკრულებები და შესაბამისი ვალდებულებების შესრულების გეგმური გრაფიკები და ცნობები დავალიანების შესახებ თითოეული საკრედიტო ხელშეკრულების მიხედვით, მიმდინარე პერიოდის მდგომარეობით;
7. საგადასახადო ორგანოში წარდგენილი, სატესტო წლის ქონების, მოგების, საშემოსავლო, დამატებული ღირებულების გადასახადების და საბაჟო დეკლარაციები;
8. ამონაწერი სამეწარმეო რეესტრიდან და ქონების საკუთრების დამადასტურებელი საკადასტრო კოდების რეესტრი;
9. საწარმოს მიერ დამტკიცებული საწარმოს საადრიცხვო პოლიტიკა;
10. საწარმოს მიერ შემუშავებული სამიველინებო ნორმების წესი;

11. სატესტო წელს განხორციელებული მივლინებების რეესტრი (მივლინებული პირის, მივლინების ადგილის, პერიოდის, სადღეღამისო და საცხოვრებელი ფართობის დაქირავების ხარჯების მითითებით);
12. საწარმოს მიერ შემუშავებული საქონლის, მომსახურების და საამშენებლო სამუშაოების შესყიდვების განხორციელების წესი;
13. საბაზისო წელს მოქმედი ხელშეკრულებებისა და საბაზისო წელს სხვადასხვა საქონლის, მომსახურებისა და სამშენებლო სამუშაოების შესყიდვის მიზნით გაფორმებული ხელშეკრულებების რეესტრი (მიმწოდებელი კომპანიის, ხელშეკრულების გაფორმების თარიღის, ნომრის, საგნის, ღირებულებისა და მოქმედების ვადის მითითებით);
14. სადაზღვევო შემთხვევების რეესტრი (დამზღვევი მხარის, შესაბამისი ხელშეკრულების, სადაზღვევო შემთხვევის დასახელების, ინციდენტის თარიღის, ანაზღაურებული თანხის და გადახდილი სადაზღვევო პრემიის მითითებით);
15. ავტოსატრანსპორტო საშუალებების რეესტრი (სახელმწიფო ნომრის, საინვენტარო ნომრის, შესყიდვის თარიღის, საწყისი/ნარჩენი ღირებულებების და განპიროვნების (პირის მომსახურების ან/და დანიშნულების) მითითებით);
16. საბაზისო წელს რეალიზებული საქონლის რეესტრი (რეალიზებული საქონლის დასახელების, რაოდენობის, საბალანსო და რეალიზებული ღირებულებების მითითებით);
17. საბაზისო წელს ჩამოწერილი ძირითადი საშუალებების რეესტრი (ძირითადი საშუალებების რეესტრი ნარჩენი საბალანსო ღირებულებების მითითებით და ჩამოწერის აქტი).

იმ შემთხვევაში თუ ზემოთ ჩამოთვლილი დოკუმენტაცია არ იქნა საკმარისი დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის სრული მოცულობით განხორციელებისათვის მარეგულირებელ ორგანოს გააჩნია უფლებამოსილება საწარმოს მოსთხოვოს სხვა დამატებითი ინფორმაციის წარმოდგენა, რომელსაც იგი მიიჩნევს საჭიროდ.

ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების საწარმოების ყველა ტექნიკურ-ეკონომიკური მონაცემების ანალიზის, აუდიტის და შეჯამების შედეგად განისაზღვრება შესაბამის სატარიფო განაკვეთში გასათვალისწინებელი მაჩვენებლები.

ელექტროენერჯის განაწილების ლიცენზიატისათვის განაწილების საქმიანობაზე დგინდება ელექტროენერჯის განაწილების ტარიფები ელექტროენერჯის გამანაწილებელი ქსელის დაბვის შემდეგი საფეხურების მიხედვით:

- ა) 0,2-0,4 კილოვოლტ დაბვაზე;
- ბ) 3,3-6-10 კილოვოლტ დაბვაზე;
- გ) 35-110 კილოვოლტ დაბვაზე.

ხოლო ელექტროენერჯის განაწილების და გატარების ტარიფები სატარიფო რეგულირების პერიოდისთვის დაბვის თითოეული საფეხურზე იანგარიშება შემდეგი ფორმულით:

$$T_{Dist}^k = \frac{\sum_{i=1}^n RCB_{t+i}^k}{\sum_{i=1}^n E_{t+i}^k} \quad (13)$$

სადაც:

- i – სატარიფო წლის რიგითი ნომერი რეგულირების პერიოდში ($1 \leq i \leq n$);
- T_{Dist}^k – დაბვის k -ური საფეხურლის ელექტროენერჯის განაწილების ტარიფი სატარიფო რეგულირების პერიოდისთვის (თეთრი/კვტს);
- RCB_{t+i}^k – განაწილებისა და გატარების ლიცენზიატის დაბვის k -ური საფეხურის მომხმარებლისათვის მიკუთვნებული რეგულირებადი დანახარჯების ბაზის ღირებულება სატარიფო რეგულირების პერიოდის შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (ლარი);
- E_{t+i}^k – დაბვის k -ურ საფეხურზე ელექტროენერჯის გამანაწილებელი ქსელით განაწილებული და გატარებული ელექტროენერჯის საპროგნოზო რაოდენობების ჯამი სატარიფო რეგულირების პერიოდის შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (კვტ.ს);

k – ელექტროენერჯის გამანაწილებელი ქსელის ძაბვის შესაბამისი საფეხური.

ელექტროენერჯის მოხმარების ტარიფი, რომელიც წარმოადგენს კომუნალური მომსახურების მიმწოდებელი ლიცენზიატი საწარმოს საბოლოო ტარიფს მოიცავს ელექტროენერჯის შესყიდვასა და განაწილებასთან დაკავშირებულ დანახარჯებს. სატარიფო რეგულირების პერიოდისთვის ელექტროენერჯის მოხმარების ტარიფი დგინდება ელექტროენერჯის გამანაწილებელი ქსელის ძაბვის თითოეული საფეხურის მიხედვით შემდეგი ფორმულით:

$$T_{Cons}^k = P_{Ave} + T_{Dist}^k \quad (14)$$

სადაც:

T_{Cons}^k – სატარიფო რეგულირების პერიოდისათვის ელექტროენერჯის მოხმარების ტარიფი ელექტროენერჯის გამანაწილებელი ქსელის ძაბვის k -ურ საფეხურზე (თეთრი/კვტსთ);

T_{Dist}^k – სატარიფო რეგულირების პერიოდისათვის ელექტროენერჯის განაწილების ტარიფი ელექტროენერჯის გამანაწილებელი ქსელის ძაბვის k -ურ საფეხურზე (თეთრი/კვტსთ);

P_{Ave} – სატარიფო რეგულირების პერიოდისათვის განაწილების ლიცენზიატის მიერ შესასყიდი ელექტროენერჯის საპროგნოზო საშუალო შეწონილი ფასი, რომელიც მოიცავს ელექტროენერჯის შესყიდვასთან დაკავშირებულ კანონმდებლობით გათვალისწინებულ ყველა ხარჯს (თეთრი/კვტსთ);

k – ელექტროენერჯის გამანაწილებელი ქსელის ძაბვის შესაბამისი საფეხური.

რაც შეეხება, ელექტროენერჯის გადაცემის ლიცენზიატისათვის გადაცემის საქმიანობის სატარიფო განაკვეთს, აღნიშნული სატარიფო რეგულირების პერიოდისთვის შემდეგი ფორმულის შესაბამისად:

$$T_{Trans} = \frac{\sum_{i=1}^n RCB_{t+i}}{\sum_{i=1}^n E_{t+i}} \quad (15)$$

სადაც:

- i – სატარიფო წლის რიგითი ნომერი რეგულირების პერიოდში ($1 \leq i \leq n$);
- T_{Trans} – გადაცემის ტარიფი სატარიფო რეგულირების პერიოდისთვის (თეთრი/კვტსთ);
- RCB_{t+i} – გადაცემის ლიცენზიატის რეგულირებადი დანახარჯების ბაზის ღირებულება სატარიფო რეგულირების პერიოდის შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (ლარი);
- E_{t+i} – კვალიფიციური საწარმოების მიერ მიწოდების პუნქტებში მოხმარებული (აღრიცხული) ელექტროენერჯის რაოდენობა სატარიფო რეგულირების პერიოდის შესაბამისი სატარიფო წლისთვის (კვტსთ).

მარეგულირებელი ორგანო ტარიფებს ადგენს სატარიფო რეგულირების მთელი სამწლიანი პერიოდისთვის, ხოლო დადგენილი ტარიფების კორექტირება ხორციელდება შემდგომი რეგულირების პერიოდისთვის.

ამავე პერიოდზე, განისაზღვრება კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულების (WACC) ძირითადი კომპონენტების სიდიდეებისა და ეფექტიანობის (X – ფაქტორი) ფაქტორის ფიქსირებულ განაკვეთებს კომისია ადგენს სატარიფო რეგულირების მთელი პერიოდისათვის.

2018-2020 სატარიფო რეგულირების პერიოდისთვის კაპიტალის საშუალო შეწონილი ღირებულება (WACC) შესაბამისი კომპონენტებით სიდიდეების გათვალისწინებით განსაზღვრულია 16,40%-ის ოდენობით.

ერთმნიშვნელოვანია, რომ საქართველოს სახელმწიფო ენერგოპოლიტიკა ორიენტირებულია კონკურენციის განვითარებაზე და არსებული არაკონკურენტული ბაზრის რეგულირების მექანიზმების გამოყენებით საქართველოს ენერგეტიკული ბაზრებისა და ტარიფების სისტემების ჩამოყალიბებაზე, რომლის ფარგლებშიც საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიისთვის დელეგირებული უფლებამოსილების გათვალისწინებულით მიღწეული უნდა იქნეს ელექტროენერჯის წარმოების, გადაცემის, დისპეტჩერიზაციის, განაწილების,

იმპორტის, ექსპორტისა და მოხმარების, აგრეთვე ბუნებრივი გაზის მიწოდების, იმპორტის, ექსპორტის, ტრანსპორტირების, განაწილებისა და მოხმარების განსახორციელებლად გაწეული, ეკონომიკურად მიზანშეწონილი ხარჯების ზუსტი ასახვა ტარიფების სისტემებში.

ამასთან მნიშვნელოვანია, ენერგეტიკული სექტორის ფინანსური მდგრადობისა და განვითარებისათვის გატარდეს შესაბამისი ღონისძიებები ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის კუთხით, რომლის განსაკუთრებით საჭიროება იკვეთება ელექტროენერჯის განაწილების ქსელთან მიმართებაში. ვინაიდან ტექნოლოგიურ ცვლილებებთან ერთად მოძველებულია ინფრასტრუქტურა და განვითარების კუთხით ელექტროენერჯის განაწილებისა და გადაცემის ქსელური საქმიანობები კაპიტალტევად ბიზნეს ერთეულებად არის მიჩნეული.

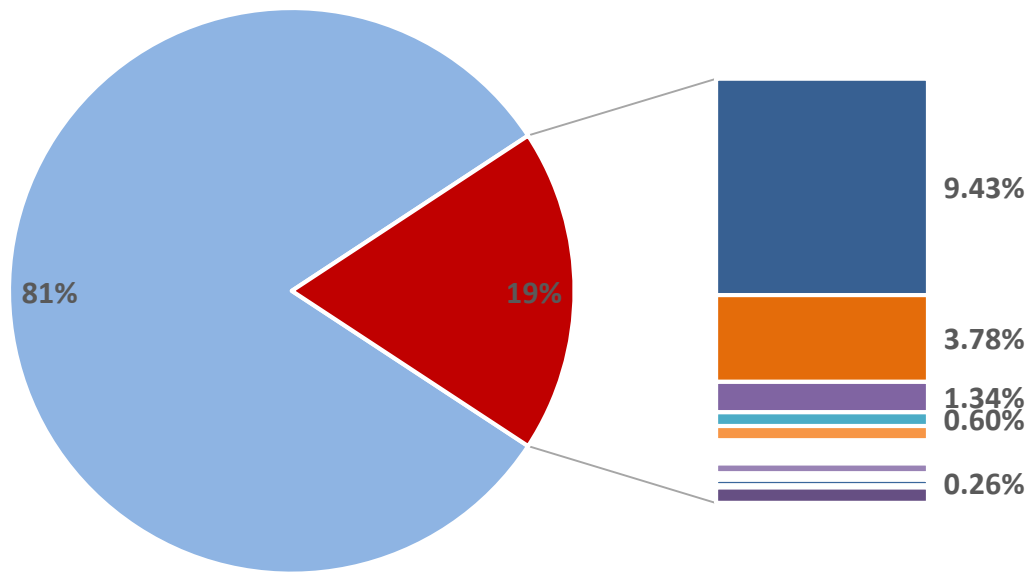
აღნიშნული გარემოებების გათვალისწინებით ელექტროენერჯის სამომხმარებლო ტარიფების ზრდის ტენდენცია ბუნებრივია, თუმცა იგი უნდა ხასიათდებოდეს გონივრულობის ფარგლებში გაწეული დანახარჯების ადეკვატური ასახვით სატარიფო განაკვეთში და არა წლიდა წლამდე მკვეთრი ცვლილებებით. რაც თავისმხრივ იწვევს მომხმარებელთა უკმაყოფილებას გადახდისუნარიანობის დონის გათვალისწინებით.

“ელექტროენერგეტიკის ტარიფების შესახებ” საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2008 წლის 4 დეკემბრის №33 დადგენილებაში 2015 წლის 1 სექტემბერს შეტანილი ცვლილებით სს “თელასისთვის” დადგინდა სამომხმარებლო ტარიფი 2016 წლის 30 დეკემბრის ჩათვლით პერიოდზე, რომელიც საშუალოდ 3,00 თეთრი/კვტსთ-ით გაიზარდა ყველა კატეგორიის მომხმარებლისათვის, თუმცა მინიმალური და მაქსიმალური ზრდა ქ. თბილისში არსებული აბონენტებისათვის შეადგენდა 0,328 თეთრი/კვტსთ-დან 4,598 თეთრი/კვტსთმდე დიაპაზონს.

სს “თელასისთვის” შესაბამისი ტარიფების დამტკიცების შესახებ კომისიის დადგენილებაზე შედგენილ განმარტებით ბარათში, რომელიც მოიცავს საწარმოს ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების შესახებ სრულყოფილ ინფორმაციას საბაზისო წელიწადზე, აღნიშნულია, რომ მარეგულირებელი მიზნებისათვის სს „თელასის“ საოპერაციო და კაპიტალური

დანახარჯების აუდიტების პროცესში, მიზანშეწონილი და გონივრული დანახარჯების დადგენის მიზნით, განხორციელდა საწარმოს 2014 წლის ფაქტობრივი მაჩვენებლების ანალიზი სატარიფო მეთოდოლოგიის მოთხოვნათა შესაბამისად, რომელიც შემდგომში გამოყენებული იქნა 2016 წლის სატარიფო განგარიშებაში დანახარჯების საპროგნოზო ოდენობების განსასაზღვრად. საწარმოს კაპიტალურ დანახარჯებთან მიმართებით დადგინდა რეგულირებადი აქტივების ისტორიული ღირებულება შესაბამისი ფინანსურ ანგარიშგებებზე დაყრდნობით, ხოლო საოპერაციო დანახარჯებთან მიმართებით მარეგულირებელი აუდიტის ფარგლებში განხორციელდა გარკვეული კორექტირებები. კერძოდ მარეგულირებელი ორგანოს აპარატის მიერ მოხდა სს “თელასის” სატარიფო განაცხადის შესწავლა და დადგინდა დანახარჯების სტრუქტურა, რომელიც მოცემულია ნახაზზე 3.2.

ნახაზი 32. სს თელასის 2014 წლის საოპერაციო დანახარჯები



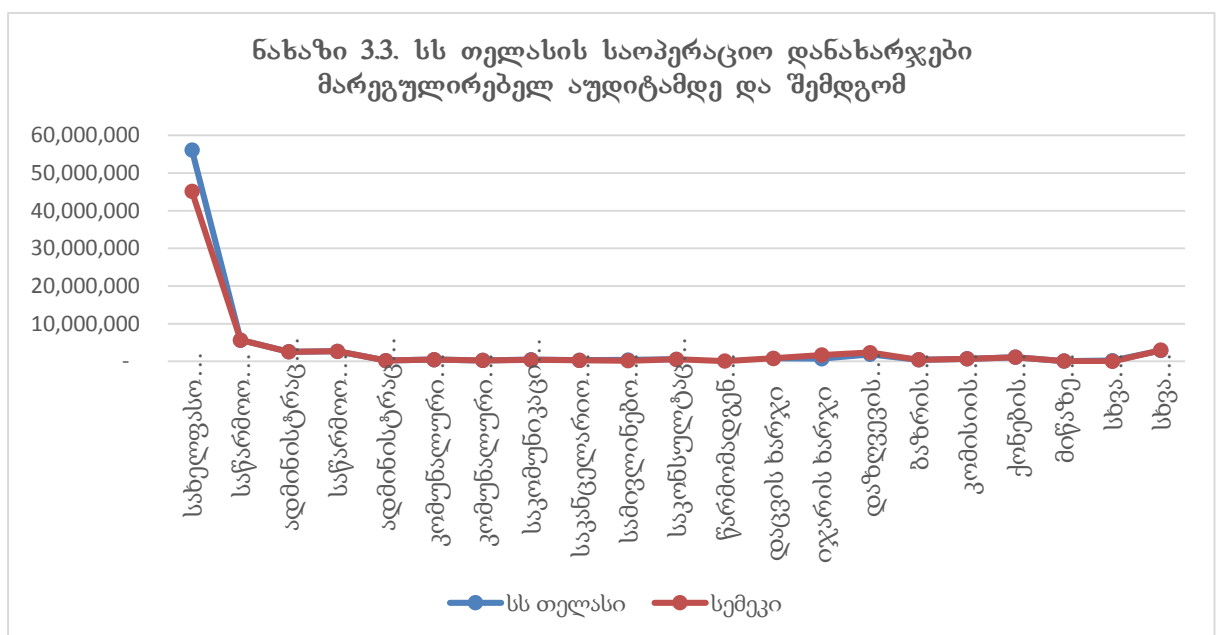
- ელექტროენერგიის შესყიდვის და მასთან დაკავშირებული ხარჯი
- სახელფასო ფონდი (ადმინისტრაცია) - 9.43%
- სახელფასო ფონდი (ბილინგის სამსახური) - 3.78%
- საწარმოო ძირითადი საშუალებების ცვეთა/ამორტიზაცია - 1.34%
- ადმინისტრაციის ძირითადი საშუალებების ცვეთა/ამორტიზაცია - 0.60%
- საწარმოო ძირითადი საშუალებების მიმდინარე რემონტის ხარჯი - 0.63%
- ადმინისტრაციის ძირითადი საშუალებების მიმდინარე რემონტის ხარჯი - 0.05%
- კომუნალური ხარჯი (ელექტროენერგია) - 0.11%
- კომუნალური ხარჯი (ელექტროენერგიის გარდა) - 0.06%
- საკომუნიკაციო ხარჯი - 0.11%
- საკანცელარიო ხარჯი - 0.07%
- სამივილინგო ხარჯი - 0.09%
- საკონსულტაციო ხარჯი - 0.13%
- დაცვის ხარჯი - 0.19%
- იჯარის ხარჯი - 0.17%
- დაზღვევის ხარჯი - 0.44%
- ბაზრის ოპერატორის მომსახურების ხარჯი - 0.10%
- კომისიის რეგულირების საფასური - 0.17%
- ქონების გადასახადი (გარდა მიწისა) - 0.26%
- მიწაზე ქონების გადასახადი - 0.02%
- სხვა საგადასახადო ხარჯი - 0.06%
- სხვა საოპერაციო დანახარჯები - 0.68%

ნახაზზე ჩანს, რომ საოპერაციო დანახარჯების 81%-ს შეადგენს ელექტროენერგიის შესყიდვის ხარჯი, ხოლო დანარჩენი 19,5% წარმოადგენს ელექტროენერგიის მომხმარებლებამდე მიტანისათვის საჭირო სხვა დანახარჯთა ერთობლიობას. როგორც საბოლოო შედეგიდან იკვეთება დანახარჯების

მარეგულირებელი აუდიტის შედეგად არაგონივრულობიდან გამომდინარე შემცირებული იქნა სს “თელასის” დანახარჯები მივლინებებზე, წარმომადგენლობით ღონისძიებებზე, საკომუნიკაციო მომსახურებებსა და სახელფასო ფონდზე.

იმის და მიუხედავად, რომ საწარმოს მიერ მარეგულირებელ ორგანოში წარდგენილი დანახარჯები და ფინანსური ანგარიშგება დამოწმებული იყო დამოუკიდებელი აუდიტორის მიერ, კანონმდებლობის მოთხოვნათა შესაბამისად, მარეგულირებელი მიზნებიდან გამომდინარე თითოეული დანახარჯის მიზანშეწონილი ოდენობა განისაზღვრა დანახარჯის საჭიროებისა და აუცილებლობის შემთხვევაში კონკრეტულ რეგულირებად საქმიანობასთან.

აღნიშნული გულისხმობს, რომ სატარიფო განაკვეთში ასახული იქნება მინიმალური დანახარჯების პრინციპის შესაბამისად განხორციელებული შესყიდვის ხარჯები, რომლებიც უშუალოდ კავშირშია ელექტროენერჯის განაწილების საქმიანობასთან იმისთვის, რომ მომხმარებლისთვის მიწოდებული იქნეს შესაბამისი ხარისხის ელექტროენერჯია, მომსახურების ხარისხის სტანდარტებისა და მიწოდების უსაფრთხოების პარამეტრების დაცვით. სს “თელასის” საოპერაციო დანახარჯების სტრუქტურა ელექტროენერჯის (საქონლის) შესყიდვაზე გაწეული დანახარჯების გარეშე მოცემულია ნახაზზე 3.3.



დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის შედეგად, მიღებული მონაცემების ანალიზის შემდგომ გამოიკვეთა, რომ საწარმოს ფაქტობრივ დანახარჯებთან შედარებით სს „თელასის“ საოპერაციო დანახარჯები შემცირებულია 12,5%-ით თუმცა იმის გათვალისწინებით, რომ სატარიფო წელს სხვადასხვა ფაქტორებიდან გამომდინარე მნიშვნელოვნად გაიზარდა ელექტროენერჯის, როგორც პროდუქტის თვითღირებულება (რაც დანახარჯების 81%-ს შეადგენდა), საბოლოო ჯამში ეს აისახა ელექტროენერჯის სამომხმარებლო ტარიფზე და დაფიქსირდა განაკვეთის ზრდა.

აქვე ცხადად იკვეთება დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის დანიშნულება და როლი ბუნებრივად მონოპოლისტი საწარმოების სატარიფო რეგულირების პროცესში, რომელიც წარმოადგენს მარეგულირებელი ორგანოს უფლებამოსილებასა და კომპეტენციას თუმცა აღნიშნული პროცესის ორგანიზება უნდა განხორციელდეს გაწერილი პრინციპებისა და წესების შესაბამისად, ამგვარი დოკუმენტი კი მიმდინარე პერიოდისთვის არ არსებობს და დაინტერესებული მხარეებისთვის მეტად გამჭვირვალე გარემოს უზრუნველყოფის და ნდობის ამაღლების მიზნით საჭიროა დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის პროცესის სისტემური და ორგანიზებული წარმართვა შესაბამისი რეგულაციების საფუძველზე.

მარეგულირებელი ორგანოს ფუნქციებიდან და ამოცანებიდან გამომდინარე, კვლევის ფარგლებში ცალსახად გამოიკვეთა, რომ ზემოაღნიშნული მიზნების მისაღწევად საჭიროა არსებობდეს დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის განხორციელების წესები, რომლის მიზანიც იქნება კონკრეტული რეგულირებადი საქმიანობის შესახებ რელევანტური ინფორმაცია მიაწოდოს რეგულირებადი საწარმოების მხრიდან მარეგულირებელი ორგანოს შემდგომში აუდიტის პროცესის ორგანიზებისათვის, ხოლო რეგულირებადი საწარმოები თავისმხრივ ინფორმირებულნი იქნებიან დასაწყისშივე საყოველთაოდ გაცხადებული აუდიტის წესებისა და პრინციპების შესახებ მარეგულირებელი მიზნებისათვის.

დამატებით, დოკუმენტი უნდა იქცეს ერთგვარ სახელმძღვანელოდ აუდიტის პრინციპების შესახებ და სხვა ძირითადი მიზნები დანახარჯების აუდიტის წესების დანერგვასთან დაკავშირებით შესაძლოა შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს:

1. დანახარჯების აუდიტთან დაკავშირებული ინფორმაციის წარდგენა;
2. ეფექტიანობის ზრდა დანახარჯების აუდიტთან მიმართებით;
3. სხვადასხვა კომპანიებს შორის სტანდარტიზაციისა და შესადაარისობის უზრუნველყოფა;
4. ძირითადი მაჩვენებლების გამოთვლის მიზნით კონკრეტული დანახარჯების ღონისძიებების განსაზღვრა;
5. ოპერაციული პროცედურების გამარტივება, დუბლირების თავიდან აცილება;
6. აუდიტთან დაკავშირებული კონკრეტული საკითხების მოგვარება/ასახვა;
7. აუდიტის ფოკუსის/მოცულობის განსაზღვრა;
8. ხარისხის უზრუნველყოფის ღონისძიებების განსაზღვრა, ოთხი თვალის პრინციპი, შიდა კონტროლის სისტემა ყველა ჩართული მხარისთვის.

დანახარჯების აუდიტის ღონისძიებებთან მიმართებით ასევე მნიშვნელოვანია ერთმანეთისგან განვასხვავოთ საბაზისო წლის დანახარჯების აუდიტი (რეგულირების პერიოდის დასაწყისისთვის) და რეგულირების პერიოდში შემავალი რომელიმე წლის დანახარჯების აუდიტი, რომელსაც არ აქვს შემდგომში სატარიფო განაკვეთში ასახვის მიზანი და ორიენტირებული ეფექტიანობის, შესაბამისობის აუდიტის თემატიკაზე. ნებისმიერ შემთხვევაში გამჭვირვალობის უზრუნველსაყოფად რეკომენდებულია დანახარჯების აუდიტის წესების გამოქვეყნება დაინტერესებული მხარეებისათვის ხელმისაწვდომ სივრცეში.

შესაბამისი დოკუმენტაციის შესწავლითა და ანალიზით შემდგომში საჭიროა განხორციელდეს კონკრეტული რეგულირებადი საწარმოსთვის დანახარჯის საჭიროების აუცილებლობის დადგენა (ან/და ასეთი დანახარჯის საჭიროების შემთხვევაში გონივრული დანახარჯის ოდენობის დადგენა) და შემდგომ დოკუმენტური დადასტურება.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს რომ დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის ფარგლებში შესწავლას და დადასტურებას საჭიროებს თითოეული დოკუმენტი და დანახარჯი არსებობის პრინციპის გათვალისწინების გარეშე, განსხვავებით ფინანსური განგარიშგების აუდიტისაგან სადაც ტრანზაქციათა ერთობლიობიდან შესაძლოა ჩატარდეს შერჩევა მნიშვნელოვანი კატეგორიებისა

განსხვავებულად საქართველოში გამოყენებული მეთოდისა ევროკავშირის ქვეყნებში რეგულირებას დაქვემდებარებული საწარმოები თავად ახორციელებენ დანახარჯების დაყოფას (ანგარიშგების განცალკევებას) და დანახარჯების მიკუთვნებას, რაც ასევე ექვემდებარება მარეგულირებელ აუდიტს და საჭიროებს შემდეგი პრინციპების გათვალისწინებას:

1. **მიზეზ-შედეგობრიობა** - საწარმოების ანგარიშგების პერიოდში უნდა განხორციელდეს მიღებული შემოსავლების, დანახარჯების, აქტივებისა და პასივების/ვალდებულებების პირდაპირი ან არაპირდაპირი მიკუთვნება იმ აქტივობებზე, რომელებიდანაც მოხდა შემოსავლის მიღება, დანახარჯების გაწევა, აქტივების ან პასივების/ვალდებულებების შექმნა;
2. **აკუმულაცია** - უნდა განხორციელდეს საწარმოების ანგარიშგების პერიოდის შემოსავლისა და გასავლის მიკუთვნება საწარმოს საქმიანობებიდან მიღებული შემოსავლების წილების მიხედვით, გარდა ნაღდი ფულის შემოსავლისა და გადასახადებისა;
3. **ობიექტურობა/მიუკერძოებლობა** - უნდა განხორციელდეს ანგარიშგების პერიოდში მიღებული შემოსავლის, გაწეული დანახარჯების, აქტივებისა და პასივების/ვალდებულებების მიკუთვნება საწარმოს ბიზნეს ერთეულებსა და მომსახურებებზე მიუკერძოებლად, ანგარიშგების პერიოდის ნებისმიერი მომსახურების შედეგისა და ბიზნეს ერთეულის დამახინჯების გარეშე;
4. **გამჭირვალეობა** - უნდა განხორციელდეს ანგარიშგების პერიოდში შემოსავლების, დანახარჯების, აქტივებისა და პასივების/ვალდებულებების მიკუთვნება კომპანიის აქტივობებზე იმგვარად, რომ თითოეული შემოსავალი, დანახარჯი, აქტივები და პასივები/ვალდებულებები არის დამაჯერებელი, გამჭირვალე და თანხების შემადგენლობა მარტივად დასადგენია;

5. **შესრულება/ეფექტიანობა** - კომპანიებისა და სემეკის მიერ მიწოდებული/მოწოდებული ინფორმაცია უნდა იყოს სრულყოფილი, გამოსადეგი და გასაგები ინფორმაციის როგორც შიდა ასევე გარე მომხმარებლებისათვის;
6. **სანდოობა** – კომპანიის მიერ მიწოდებული ინფორმაცია ზუსტად უნდა ასახავდეს კომპანიის ფინანსურ მდგომარეობას, არ უნდა იყოს შეცდომებითა და მცდარი ინფორმაციით სავსე;
7. **თანამიმდევრულობა** - კომპანია და სემეკი ერთიდაიმავე რეგულირების პერიოდის განმავლობაში უნდა იყენებდნენ ანგარიშგების ერთიდაიმავე უნიფიცირებულ სისტემას, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ადგილი აქვს მნიშვნელოვან მოვლენას (მაგალითად: ცვლილება კანონმდებლობაში, დამოუკიდებელი აუდიტორის რეკომენდაციები და ა.შ.);

რეგულირებულმა საწარმოებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ანგარიშგების უნიფიცირებული სისტემა და მარეგულირებელი ანგარიშგება, რომელთაც ისინი იყენებენ, შესაბამისობაში იყოს დანახარჯების აუდიტის წესებში გაწერილ მოთხოვნებთან, რომელიც ასევე უნდა მოიცავდეს დანახარჯთა მიკუთვნების სახელმძღვანელო პრინციპებსა და წესებს.

პირდაპირი დანახარჯები უშუალოდ დაკავშირებულია რეგულირებული ქსელის მომსახურებასთან ან პროდუქტთან (მაგ. ტრანსფორმატორის სადგურის მოვლა-ექსპლუატაციის/შეკეთების დანახარჯები). აუდიტის პროცედურის პირველი ეტაპი უნდა მოიცავდეს დანახარჯების ბუნების შეფასებას. უნდა შემოწმდეს, დაკავშირებულია დანახარჯები რეგულირებულ სფეროსთან, თუ არა. თუ დადასტურდა, რომ დანახარჯები არ არის კავშირში კონკრეტულ რეგულირებად საქმიანობასთან, მაშინ უნდა მოხდეს ამგვარი დანახარჯების დაუყოვნებლივ გამორიცხვა რეგულირებული დანახარჯების ბაზიდან, ხოლო თუ კავშირი დამტკიცებულია, შესაბამისად მეორე ეტაპის ფარგლებში უნდა მოხდეს დანახარჯთა დონეების გონივრულობის შეფასება. გონივრულობის ცნება გულისხმობს დანახარჯების დონეების გამართლებულობის შეფასებას. გონივრულობის შეფასების მიზნით შესაძლებელია სხვადასხვა ინსტრუმენტების გამოყენება, კერძოდ:

1. შედარება დანახარჯების ისტორიულ ღონებთან და მათ განვითარებასთან;
2. შედარება სხვა რეგულირებულ კომპანიებთან (თუ შესაძლებელია, დანახარჯების ტიპების განმარტებიდან გამომდინარე);
3. შედარება მესამე მხარისათვის;
4. მიახლოებითი წინასწარი შეფასება ექსპერტული ცოდნის, კვლევების და გამოცდილების საფუძველზე;
5. შედარება ანალოგიური კომპანიების დანახარჯებთან;
6. დანახარჯებთან დაკავშირებული სტანდარტული მიდგომა (დანახარჯების ფიქსირებული განაკვეთები კონკრეტული აქტივობებისა თუ მომსახურებისათვის). თუ დანახარჯები ჩაითვლება არაგონივრულად, შესაძლოა მათი შემცირება, გონივრულ ფარგლებში.

ასევე, არაპირდაპირი დანახარჯების შემთხვევაშიც, მარეგულირებელმა ორგანომ უნდა შეაფასოს მათი ბუნება და გონივრულობა. პირველ ეტაპზე, მარეგულირებელმა უწყებამ უნდა შეამოწმოს რეგულირებელი საწარმოს მიერ დანახარჯების მიკუთვნების პროცედურა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ამ კუთხით საინტერესოა დანახარჯების მიკუთვნების განაკვეთები და გამოყენებული **დანახარჯების გამომწვევები**. რეგულირებელმა საწარმომ უნდა განმარტოს მიკუთვნებისათვის გამოყენებული მეთოდები და მონაცემები. აღნიშნული ინფორმაციის საფუძველზე, მარეგულირებელი უწყება განახორციელებს შემდეგი კომპონენტების აუდიტს:

- **არაპირდაპირი დანახარჯების ჯგუფების განმარტება და მათი განსაზღვრის პროცესი** - არაპირდაპირი დანახარჯების ჯგუფი ნიშნავს არაპირდაპირი დანახარჯების ლოგიკურად დაჯგუფებას. იგი უნდა იყოს მკაფიოდ განსაზღვრული, შეესაბამებოდეს წესებს და ემყარებოდეს მიზეზ-შედეგობრიობის პრინციპს. იგი არ უნდა მოიცავდეს პირდაპირ დანახარჯებს.
- **არაპირდაპირი დანახარჯების მიკუთვნების ბაზის/საფუძვლების განმარტება და მათი განსაზღვრის პროცესები** - საზომი/ცვლადი, რომელიც შეგვიძლია გამოვიყენოთ დანახარჯების ჯგუფების დანახარჯების სხვადასხვა ამოცანებზე მიკუთვნებისათვის (მაგ.

პირდაპირი სამუშაო საათები). გამოყენებული საზომები (მაგ. ხარჯების შესაბამისი გამომწვევი) უნდა შეესაბამებოდეს არაპირდაპირი დანახარჯების სათანადო, მკაფიოდ და გამჭვირვალედ განსაზღვრულ ჯგუფებს და შესაძლებელი უნდა იყოს არაპირდაპირი დანახარჯების სამართლიანად მიკუთვნება (მაგ. შრომით საკითხებთან დაკავშირებული ჯგუფი უნდა დაუკავშირდეს შესაბამის საფუძველს).

- პროცესში გამოყენებული ყველა მიახლოებითი შეფასება უნდა იყოს გამჭვირვალედ დოკუმენტირებული და მკაფიოდ განსაზღვრული. ასევე უნდა მოხდეს კონკრეტული მიახლოებითი შეფასებების განხილვა.

თუ რომელიმე მიკუთვნება არ არის გასაგები ან განცხორციელებულია არამართებულად, საჭირო გახდება დანახარჯების ხელახლა მიკუთვნება და უფრო მეტიც, უნდა გაანალიზდეს და შემოწმდეს ასევე არაპირდაპირი დანახარჯების გონივრულობაც.

საოპერაციო ხარჯების აუდიტთან დაკავშირებით, თუ დანახარჯები გონივრულია, მათი ბუნებიდან გამომდინარე უნდა მოხდეს მათი იმ ოდენობით განსაზღვრა, რამდენადაც ისინი არის გამართლებული რეგულირებადი საქმიანობისთვის. აღნიშნულ რაოდენობრივ შეზღუდვას შესაძლოა დაექვემდებაროს კონტროლირებადი საოპერაციო დანახარჯების შემდეგი კატეგორიები, რომლებიც დაკავშირებულია:

- საქონელთან
- პერსონალის განვითარებასთან
- მენეჯმენტის ჰონორართან
- ჯგუფური მომსახურების საფასურთან
- ქირა-იჯარასთან
- წარმომადგენლობასთან
- საზოგადოებასთან ურთიერთობასა და მარკეტინგთან
- საწვერო გადასახადებთან
- მივლინებებთან

ზემოაღნიშნულ საქმიანობებთან დაკავშირებით, შესაძლებელია შემდეგი დებულებების გამოყენება აღნიშნული დანახარჯების შეზღუდვის მიზნით:

1. კონკრეტული დანახარჯი - მარკეტინგის ხარჯები:

- დანახარჯების შესაძლო მიკუთვნების მეთოდოლოგიები - ქსელის ექსპლუატაციის შესაძლო საქმიანობებთან დაკავშირებული ფიქსირებული დანახარჯების მიკუთვნების განაკვეთები: მაგ. 20% გაზი, 10% ელექტროენერგია.
- დასაბუთება - მარკეტინგის დანახარჯების მიკუთვნება ძირითადად ხდება შემოსავლების განაკვეთების მიხედვით. მონოპოლიური საქმიანობის შემთხვევაში, ამგვარი მიკუთვნება შესაძლოა ზოგჯერ იყოს პრობლემური. ასევე შესაძლებელია დანახარჯების მიკუთვნება ემპირიული სიდიდეების მიხედვით.

ზოგადად, ამგვარი დანახარჯები სავარაუდოდ უფრო კონცენტრირებულია გენერაციისა და მიწოდების საქმიანობებზე. აღნიშნულ დანახარჯებთან დაკავშირებული განსხვავებული მიდგომა გაზისა და ელექტროენერგიის სფეროებში განხორციელებული საქმიანობების მიმართ შეიძლება ავსხნათ სხვადასხვა სიტუაციით კონკურენციასთან მიმართებაში, ვინაიდან გაზის შემთხვევაში არსებობს ასევე ენერჯის სხვა ალტერნატიული წყაროები (მაგ. გასათბობად). როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ხანდახან შესაძლოა დანახარჯების ასახვისათვის უკეთესი ვარიანტი იყოს ემპირიული სიდიდეების გამოყენება. კონკრეტულ შემთხვევებში შესაძლოა უფრო შესაფერისი იყოს ასევე სრულიად სხვა მიდგომა, ასეთ შემთხვევებში მარეგულირებელმა უწყებამ უნდა განიხილოს ყველა რეგულირებული კომპანიის თანაბარი მოპყრობა.

2. კონკრეტული დანახარჯი - საწვევო გადასახადები:

- დანახარჯების შესაძლო მიკუთვნების მეთოდოლოგიები - დანახარჯების მიკუთვნების ფიქსირებული განაკვეთები, მაგ. 50% ქსელის ოპერირება, 30% მიწოდება, 20% გენერაცია.
- დასაბუთება - ასევე უნდა ეფუძნებოდეს ემპირიულ ღირებულებებს. მარკეტინგის დანახარჯებთან მიმართებით მოყვანილი არგუმენტები ამ შემთხვევაშიც ვალიდურია.

ნებადართულ დანახარჯებთან ერთად ასევე, საჭიროა განისაზღვროს იმ დანახარჯების ჩამონათვალი, რომლის სატარიფო გაანგარიშებაში გათვალისწინება და მიზანშეწონილი დანახარჯების ბაზას მიკუთვნება არ უნდა განხორციელდეს, ასეთი შეიძლება იყოს:

1. უიმედო ვალები და ჯარიმები;
2. პრემიები;
3. წევრობის დანახარჯები, რაც არ არის უშუალოდ დაკავშირებული რეგულირებულ საქმიანობასთან;
4. ფინანსური საქმიანობის დანახარჯების საპროცენტო განაკვეთები;
5. წარმომადგენლობითი, სარეკლამო და მარკეტინგული დანახარჯები; (თუმცა მათი მიკუთვნება შესაძლებელია, მაგრამ მხოლოდ მარეგულირებელი კომისიის მიერ განსაზღვრული შეზღუდვის ფარგლებში);
6. მხარდაჭერა, ქველმოქმედება, მომხმარებელთა ცნობიერების ამაღლების დანახარჯები (კანონმდებლობით სავალდებულოდ დადგენილის გარდა);
7. გამოუყენებელი, ლიკვიდირებული ძირითადი აქტივების ცვეთა-ამორტიზაციისა და შეკეთების დანახარჯები;
8. დანახარჯები, რომლებიც არ გაწეულა და წარმოიშვა საინვესტიციო გეგმასა და რეალურ სიტუაციას შორის არსებული სხვაობის შედეგად;
9. იმ ფინანსური აქტივების, გუდვილის ან სხვა აქტივების ცვეთა-ამორტიზაციის დანახარჯები, რაც არ არის აუცილებელი რეგულირებული საქმიანობისათვის;
10. კოლექტიური ხელშეკრულებების დანახარჯები (მაგ. სხვადასხვა ფინანსური შეღავათები, თანამშრომელთა კეთილდღეობასთან დაკავშირებული დანახარჯები, მნიშვნელოვანი ღონისძიებები, დაზღვევის დანახარჯები (გარდა ქსელის ოპერირებასთან და ა. შ. დაკავშირებული აუცილებელი ხარჯებისა)
11. ტრენინგის მონაწილეთა კვება, კონკურსები, გამოფენები, სხვადასხვა ღონისძიებები, საორგანიზაციო დანახარჯები, საჩუქრების შესყიდვა, ზარალის ანაზღაურება (სტიქიური უბედურებების ან ფორს-მაჟორის გარემოებების გარდა), კორპორატიული გადასახადი დივიდენდებიდან, სპორტდარბაზების შესყიდვის და აგროტურიზმის დანახარჯები;
12. კომპანიის იმიჯის შექმნასთან დაკავშირებული ხარჯები, გარდა იურიდიული აქტების მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად გაწეული

ხარჯებისა; ოთახების დაქირავება, სტუმართა კვების მომსახურება და სხვა მსგავსი ხარჯები;

13. რეგულირებული ენერგოკომპანიების სამოქალაქო ვალდებულებების დაზღვევის და მენეჯმენტის დაზღვევის დანახარჯებისა;

14. პენსიების უზრუნველყოფის დანახარჯები;

15. მარკეტინგული/რეკლამირების დანახარჯები ინფრასტრუქტურულ კომპანიებს შორის კონკურენციის არ არსებობის შემთხვევაში.

შესაძლებელია ამგვარი დანახარჯების ჩამონათვალს კიდევ დაემატოს შინაარსობრივად არაგამართლებული დანახარჯები, რომელთა მიმართებაშიც გამოყენებული უნდა იქნეს ხისტი მიდგომა მარეგულირებელი ორგანოს მხრიდან სატარიფო განაკვეთში გაუთვალისწინებლობის კუთხით. ამასთან, დანახარჯების აუდიტის შედეგების გათვალისწინებით, შინაარსობრივად მიზანშეწონილ დანახარჯებთან მიმართებაში გამოყენებული უნდა იქნეს გარკვეული ზღვრები (მაქსიმალური ოდენობები), რომელთა გადაჭარბებაც არ იქნება ნებადართული, პირობითად:

- საოპერაციო დანახარჯების 2% ელექტროენერჯის გადაცემის სისტემის ოპერატორების საქმიანობისათვის;
- საოპერაციო დანახარჯების 3% ელექტროენერჯის განაწილების სისტემის ოპერატორების საქმიანობისათვის;
- საოპერაციო დანახარჯების 1% ელექტროენერჯის გენერაციისათვის.

ზემოაღნიშნული ზღვრები თავისმხრივ ეფუძნება მარეგულირებელ ორგანოთა საუკეთესო პრაქტიკას და იგი გამართლებულად არის მიჩნეული სატარიფო რეგულირებას დაქვემდებარებული საწარმოებისთვის გონივრული დანახარჯების ბაზის განსაზღვრისათვის.

რეგულირებული საწარმოები ვალდებული უნდა იყვნენ დაიცვან ზემოთ ჩამოთვლილი ლიმიტები, ხოლო დადგენილი ლიმიტების გადაჭარბების შემთხვევაში არ მოხდება სხვაობის ასახვა რეგულირებულ ფასებში/ტარიფში.

დასკვნები და რეკომენდაციები

ჩატარებული კვლევის ფარგლებში, ერთმნიშვნელოვნად დადასტურდა, რომ ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების ლიცენზიატების ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლებზეა დამოკიდებული შესაბამისი სატარიფო განაკვეთები, ხოლო იმის გათვალისწინებით, რომ ელექტროენერგეტიკული სექტორის ქსელური საქმიანობა წარმოადგენს კაპიტალტევად რეგულირებად საქმიანობას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილებულდეს რაციონალური ხარჯვის პრინციპითა და გონივრული დანახარჯის ოდენობით განხორციელებულ საინვესტიციო პროექტებზე, მიღწეულ ტექნიკურ-ხარისხობრივ მაჩვენებლებზე.

აღნიშნული მიზნები კი მიღწეული უნდა იქნეს ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატების დანახარჯების აუდიტით კვლევის ფარგლებში გამოკვეთილი გარემოებების, მიზნების, მაჩვენებლების შესწავლისა და ანალიზის გზით, რომელიც ასახული უნდა იქნეს ბუნებრივად მონოპოლისტი საწარმოების ფინანსურ ანგარიშგებაში.

ცნობილია, რომ ფინანსური კონტროლის მთავარ ფორმას წარმოადგენს დამოუკიდებელი აუდიტი, რომლის ბირთვს ფართო პროფილის აუდიტორები შეადგენენ.

აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტებიდან და შესაბამისი საკანონმდებლო აქტებიდან გამომდინარე, აუდიტის მიზნად ითვლება აუდიტორსა და დაინტერესებულ მხარეს შორის გაფორმებული ხელშეკრულებით განსაზღვრული ამოცანებისა და ვალდებულებების შესრულება. ძირითად მიზნად კი – ფინანსური ანგარიშგების მოქმედ ნორმატიულ აქტებთან შესაბამისობა და უტყუარობა. სწორედ აღნიშნულის გათვალისწინებით უნდა იმოქმედოს და შემდგომში იხელმძღვანელოს აუდიტორმა ენერგეტიკულ სექტორში მოქმედი ლიცენზიატების ამ შემთხვევაში კი - ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების საწარმოების აუდიტის პროცესში, ვინაიდან ასეთი საწარმოებისთვის განისაზღვრება ფინანსური ანგარიშგების სპეციალური ფორმები, რომლებიც შედგენილია მხოლოდ მარეგულირებელი მიზნებისათვის.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, თანმიმდევრულად უნდა იქნეს შესრულებული აუდიტის ამოცანები, რომელიც მდგომარეობს რეგულირებადი საქმიანობებისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ინფორმაციების შესწავლითა და ანალიზით, ესეთია:

- იურიდიული პირის დაფუძნების სამართლებრივი საფუძველი;
- საწესდებო კაპიტალის განსაზღვრის სისწორე;
- დამფუძნებლების (აქციონერების), სამეთვალურეო საბჭოსა და დირექტორების საქმიანობის ეფექტურობის, გადანაწილებათა კანონიერების და მათი სახელმწიფო ინტერესებთან შესაბამისობის მდგომარეობა;
- საფინანსო-ეკონომიკური საქმიანობის აღრიცხვა – ანგარიშგების, ფინანსური ანგარიშგების კომპონენტებისა და ელემენტების რეალობის მდგომარეობა;
- ძირითადი ტექნიკურ ეკონომიკური მაჩვენებლები; შესამოწმებელი პერიოდის ფინანსური მდგომარეობა;
- ძირითადი საშუალებების, სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების და ინვესტიციებისა და კაპიტალ დაბანდებათა აღრიცხვის, დაცვა-შენახვის და გამოყენების მდგომარეობა;
- ანგარიშგებაში მოთხოვნებისა და ვალდებულებების ასახვის სისრულე;
- წმინდა მოგებისა და დივიდენდების ფორმირების მდგომარეობა;
- გაწეული ხარჯების აუცილებლობა და მიზანშეწონილობა; ხარჯების რაციონალიზაციისათვის გატარებულ ღონისძიებათა ეფექტიანობა და ა.შ;

ხოლო შედეგების გაანალიზებით, და კონკრეტულ რეგულირებად საქმიანობასთან დანახარჯების კავშირის გათვალისწინებით, აუდიტორმა უნდა ჩამოაყალიბოს შესაბამისი ანგარიში შემდეგი სტრუქტურის დაცვით:

1. ანგარიშგების შესაბამისობაზე მარეგულირებელი ორგანოს ან/და საკანონმდებლო დონეზე დადგენილ მოთხოვნებთან;
2. ნაჩვენები თანხების ანგარიშგებაში შეტანის საფუძველზე ანუ დასაბუთებულობაზე;
3. გაანგარიშებათა სისწორეზე ანუ სწორად შეფასებაზე;

4. ანგარიშგებაში მოცემული აქტივების და პასივების შესასწავლი ობიექტების კუთვნილებაზე;
5. ნაჩვენები თანხების საბუღალტრო ანგარიშებზე სწორად მიკუთვნებაზე ანუ კლასიფიკაციაზე (მარეგულირებლის მიერ დამტკიცებული ანგარიშთა გეგმის შესაბამისად);
6. სამეურნეო ოპერაციების აღრიცხვის დროს სწორად განსაზღვრაზე ანუ განაწილებაზე;
7. საანგარიშგებო ყველა სამეურნეო ოპერაციის საბუღალტრო აღრიცხვის დროულად და სწორად აღრიცხვაზე;
8. ფინანსური ანგარიშგების შედგენის სააღრიცხვო ციკლის ყველა ეტაპის დაცვის შესაბამისად შედგენის მდგომარეობაზე და ა.შ

კვლევამ ცალსახად აჩვენა, რომ საჭიროა ერთიანი სტანდარტის სახელმძღვანელოს შემუშავება და მარეგულირებელი მიზნებისათვის ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების დანახარჯების აუდიტების პრინციპების განსაზღვრა, რათა საკანონმდებლო დონეზე ზოგადი მნიშვნელობის ჩანაწერი - ტარიფში გასათვალისწინებელი “რაციონალური და გონივრული ხარჯები” მოქცეული იქნეს კონკრეტული განმარტებების ქვეშ და ლიცენზიატი საწარმო თავშივე ინფორმირებული იყოს ნებადართული, მიზანშეწონილი ან/და არამიზანშეწონილი ხარჯების თაობაზე.

დასკვნითი დებულებების მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს დანახარჯთა დონეების გონივრულობის შეფასება. გონივრულობის ცნება კი თავის მხრივ გულისხმობს დანახარჯების დონეების გამართლებულობის შეფასებას. გონივრულობის შეფასების მიზნით უნდა მოხდეს სხვადასხვა ინსტრუმენტების გამოყენება, კერძოდ:

1. შედარება დანახარჯების ისტორიულ დონეებთან და მათ განვითარებასთან;
2. შედარება სხვა რეგულირებულ კომპანიებთან (თუ შესაძლებელია, დანახარჯების ტიპების განმარტებიდან გამომდინარე);
3. შედარება მესამე მხარისათვის;
4. მიახლოებითი წინასწარი შეფასება ექსპერტული ცოდნის, კვლევების და გამოცდილების საფუძველზე;

5. შედარება ანალოგიური კომპანიების დანახარჯებთან;
6. დანახარჯებთან დაკავშირებული სტანდარტული მიდგომა (დანახარჯების ფიქსირებული განაკვეთები კონკრეტული აქტივობებისა თუ მომსახურებებისათვის). თუ დანახარჯები ჩაითვლება არაგონივრულად, შესაძლოა მათი შემცირება, გონივრულ ფარგლებში.

კვლევის შედეგად დასახული მიზნების მისაღწევად, მარეგულირებელი აუდიტი უპირველესად უნდა ეყრდნობოდეს ეკონომიკური ანალიზის მეთოდებს და სრულად იყენებდეს მას, რადგან აუდიტის მიზანი არა მარტო ფინანსური სახსრების მიღება-გამოყენების კანონიერების, მიზანშეწონილობისა და ეფექტიანობის უზრუნველყოფაა, არამედ იგი მეწარმეს (ლიცენზიატ საწარმოს) საშუალებას უნდა აძლევდეს და ეხმარებოდეს მატერიალური, შრომითი და ფულადი რესურსების უკეთ გამოყენების რეზერვების გამოვლენაში. მოსალოდნელი არამწარმოებელი დანაკარგების აღმოფხვრასა და წარმოებრივი პროცესების უკეთ წარმართვაში, ხოლო ჩამოთვლილი მიზნები თავისმხრივ წარმოადგენს ბუნებრივად მონოპოლისტი საწარმოების ეფექტური რეგულირების წინაპირობას, რომელიც უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს მარეგულირებელი ორგანოს მიერ.

საწარმოს ფინანსური ანალიზისათვის და მის შედეგობრივ მაჩვენებლებზე მოქმედი ფაქტორების გამოვლენის მიზნით გაეფიქრებინა უნდა იქნეს ფინანსური ანალიზის ჩატარების საყოველთაოდ მიღებული სამსაფეხურიანი ეტაპი, რომელიც მფლობელებს შემდეგში:

ეტაპი I – გულისხმობს ინფორმაციების მიღებას საწარმოს წლიური ფინანსური ანგარიშგებიდან, დაკვირვების მასალებიდან, შიდა და გარე წყაროებიდან, საშუალო დარგობრივი მაჩვენებლებიდან, საერთო კრების და დირექტორთა საბჭოს გადაწყვეტილებებიდან და ა.შ. აუდიტორის მიერ გულდასმით უნდა იქნეს შემოწმებული ანგარიშგების შედგენის რეალობა, მის ცალკეულ მაჩვენებლებს შორის ლოგიკური ურთიერთკავშირი და სხვა;

ეტაპი II – აუდიტორი უნდა გაეცნოს ანგარიშგებაზე თანდართულ ახსნა-გამარტებებით შენიშვნებს, განსაზღვროს ძირითადი საფინანსო-

ეკონომიკური მაჩვენებლების ცვლილებათა ტენდენციები, დაადგინოს საწარმოს ქონებრივ და ფინანსურ მაჩვენებლებში მომხდარი ხარისხობრივი ცვლილებები და ა.შ;

ეტაპი III – აუდიტორმა უნდა მოახდინოს საწარმოს ფინანსური საქმიანობის საერთო მიმართულებისა და საწარმოს სენსიტიური ვითარებების – ზარალის, ვადაგადაცილებული სესხების, კრედიტორულ და დებიტორულ დავალიანებათა წარმოშობის მიზეზების გამოვლენა. შეაფასოს საწარმოს ფინანსური მდგომარეობა/პოტენციალი, რისთვისაც შესაძლებელია გამოყენებული იქნეს ბალანსის მუხლების სტრუქტურული და დინამიკური ანალიზი და სხვა.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის შედეგად, მარეგულირებელი ორგანოს მიზნები, ფუნქციების და უფლებამოსილების გათვალისწინებით, შესაბამისი დასკვნებისა და რეკომენდაციების შესამუშევრებლად გაანალიზებული უნდა იქნეს საწარმოს, ფინანსური სტაბილურობა, რენტაბელობის დონე, ინვესტიციების ეფექტიანობა ვინაიდან ბუნებრივად მონოპოლისტი საწარმოები წარმოადგენენ კომუნალური მომსახურების ერთადერთ მიმწოდებლებს მათ სამოქმედო არეალში და მომხმარებლების სტაბილური ელექტრომომარაგების უზრუნველყოფის მიზნით განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ამგვარი რეგულირებადი საწარმოების მონიტორინგი, რომლის ფარგლებშიც მარეგულირებელი ორგანოს მიერ დაცული უნდა იქნეს, როგორც მომხმარებლების ასევე, ლიცენზიატი საწარმოების ინტერესებიც. ხოლო ორგანიზებული და დროული რეგულირება თავის მხრივ ხელს შეუწყობს ლიცენზიატი საწარმოს აუდიტის პროცესის მაღალ დონეზე განხორციელებას.

ჩამოთვლილი მიზნების მისაღწევად, ელექტროენერჯის გადაცემის და განაწილების ლიცენზიატებისთვის სამართლიანი ტარიფების დადგენისა, მიზანშეწონილი და გონივრული დანახარჯების განსაზღვრისათვის საჭიროა სისტემური მიდგომა საწარმოს დანახარჯების შესწავლისა და ანალიზის მიმართ, რომელიც ჩატარებული უნდა იქნეს მარეგულირებელი ორგანოსთვის განსაზღვრული უფლებამოსილებიდან გამომდინარე. აქვე მნიშვნელოვანია მკაცრი რეგულირების ფარგლებში, არ იქნეს გამოყენებული რეგულირების

ხისტი პრინციპები, რომლებიც საფრთხეს შეუქმნის მოსახლეობის ელექტროენერგიით უზრუნველყოფას და მომხმარებლის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი პროდუქტის – ელექტროენერგიის გარეშე დატოვებას.

მარეგულირებელი მიზნებისათვის განსახორციელებელი, დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის სრული მოცულობითა და შინაარსობრივად გამართულად განხორციელების წინაპირობები შეიძლება ჩამოყალიბდეს შემდეგი თანმიმდებრობით:

1. რეგულირებადი საწარმოსათვის საჭირო შესყიდვების ერთიანი ელექტრონული სისტემის საშუალებით განხორციელება, რომელიც უზრუნველყოფს ფინანსური სახსრების რაციონალურ ხარჯვას, კონკურენტუნარიან ფასებში შესყიდვის საჯაროდ და გამჭვირვალედ განხორციელებას;
2. ერთიანი საბუღალტრო-სააღრიცხვო სისტემის დანერგვა, რომელიც უზრუნველყოფს საწარმოს შემოსავლების, ხარჯების, აქტივების, ვალდებულებების, საფინანსო შედეგების და საკუთარი კაპიტალის საბუღალტრო აღრიცხვის განცალკევებულად აღრიცხვას, პირის მიერ ერთზე მეტი სალიცენზიო საქმიანობის ან/და სალიცენზიო საქმიანობასთან ერთად სხვა სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელების პირობებში;
3. მარეგულირებელი მიზნებისთვის ელექტროენერგეტიკული სექტორის ბუნებრივი მონოპოლიების დანახარჯების აუდიტის სახელმძღვანელო წესების/პრინციპების შემუშავება და დამტკიცება, რომლის ფარგლებშიც განხორციელდება ზემოთ ჩამოთვლილი რაციონალურობის პრინციპის დაცვით, კონკურენტულ გარემოში საჯაროდ განხორციელებული შესყიდვების გზით გაწეული დანახარჯების აუდიტი მხოლოდ მარეგულირებელი მიზნებისათვის.

ზემოთ ჩამოთვლილი პროექტების დანერგვისათვის, მარეგულირებელი ორგანოს მიზანმიმართული და გეგმაზომიერი აქტივობების განხორციელების ფარგლებში, უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს:

- საჯარო შესყიდვების შესახებ ერთიანი წესებისა და რეგულაციების შემუშავების გზით, პროცედურული ნაწილის დეტალური გაწერა;
- ხელშეკრულების დასადებად გამარჯვებულის გამოვლენა გამჭვირვალედ და მიუკერძოებელი პროცედურების გამოყენებით, რაც ხელს შეუშლის კორუფციული გარიგებების არსებობას;
- გამჭვირვალე პროცედურების გზით ხელშეკრულების დასადებად უნდა მოხდეს იმ პრეტენდენტის გამოვლენა, რომელმაც წარმოადგინა ეკონომიკურად ყველაზე მომგებიანი წინადადება ან ყველაზე დაბალი ფასი შერჩევის კრიტერიუმებისა და პროცედურების გათვალისწინებით;
- ერთიანი საბუღალტრო სააღრიცხვო სისტემის ფარგლებში ელექტრონერგეტიკის სფეროში მოქმედი ლიცენზიატი კომპანიებისთვის სამართლებრივი ბაზის შექმნა და შესაბამისი წესების მიღება;
- დამტკიცებული ანგარიშთა გეგმისა და სახელმძღვანელო ინსტრუქციების, საფუძველზე ლიცენზიატი საწარმოების ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების შეგროვებისა და ანალიზის წესების განსაზღვრა;
- ერთიანი ელექტრონული ბაზების/სისტემის შექმნა ლიცენზიატი საწარმოების ანგარიშგებებში მოცემული ინფორმაციების ეფექტური მართვის უზრუნველსაყოფად, რომელიც იქნება საწარმოების მიერ უწყვეტი ანგარიშგების წარდგენის სტანდარტებსა და პრინციპებზე დაფუძნებული, შემდგომში მარეგულირებელი აუდიტის პროცესის ეფექტური წარმართვისათვის (მაგ.: დანახარჯის წარმოშობის თაობაზე ინფორმაციის/ანგარიშის მარეგულირებელ ორგანოში არაუგვიანეს 15 დღეში ელექტრონულად წარდგენა, შესაბამისი ხელშეკრულების გაფორმებიდან ან/და გადახდის განხორციელებიდან);
- მარეგულირებელი აუდიტის განხორციელების სახელმძღვანელო წესებისა და დებულებების შემუშავება, რომელშიც გაწერილი უნდა იქნეს აუდიტის დაწყების/დასრულების ვადები, აუდიტის დაგეგმვის და სხვა მიმდინარე პროცესებთან დაკავშირებული რეგულაციები;
- ლიცენზიატების მხრიდან მარეგულირებელ ორგანოში სავალდებულოდ წარსადგენი პირველადი დოკუმენტაციის ნუსხის განსაზღვრა,

რომელიც შემდგომში გამოყენებული იქნება დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის პროცესში (რომელიც ასევე მნიშვნელოვანია მარეგულირებელი აუდიტის პროცესის ინიცირების ეტაპზე);

- აუდიტის ანგარიშის სტრუქტურის დადგენა/განსაზღვრა, რომელშიც წარმოდგენილი იქნება აუდიტის პროცესში გამოვლენილი, ყველა გარემოება, მოპოვებული მტკიცებულებები, შენიშვნები, დაზუსტება-განმარტებები და სხვა.

საქართველოს ენერგეტიკულ თანამეგობრობაში გაწვევრიანებასთან ერთად, უნდა შესრულდეს ევროკავშირის კანონმდებლობის, კერძოდ კი, მე-3 ენერგეტიკული პაკეტის დირექტივები და რეგულაციები, რომლის ერთ-ერთი ძირითადი მოთხოვნას მომხმარებელთა ინტერსების დაცვა წარმოადგენს.

ენერგო დირექტივების სრული და ეფექტიანი იმპლემენტაცია უზრუნველყოფს საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესებას (შესაბამისად გამოიწვევს დანახარჯების ზრდას), ენერგოეფექტიანობის გაზრდას და განახლებადი ენერგეტიკული რესურსების განვითარებას რაც, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს ენერგეტიკულ სექტორში ინვესტიციების მოზიდვასა და მის მდგრად განვითარებას, რომლის პირობებშიც დამატებითი შესწავლის საგანი ხდება ენერგოსისტემისთვის საჭირო/მიზანშეწონილი რეგულირებადი და არარეგულირებადი დანახარჯები.

დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტის სისტემური დანერგვა საჭიროებს მრავალმხრივ ანალიზსა და სხვადასხვა ქვეყნების გამოცდილების საფუძველიან გაზიარებას, რომლის ფარგლებშიც სამართლიანი და გონივრული რეგულირებადი დანახარჯების ბაზის ფორმირებისათვის მარეგულირებელი ორგანოს მიერ “დანახარჯების მარეგულირებელი აუდიტი” გამოყენებული იქნება, როგორც ინსტრუმენტი - ელექტროენერჯის გადაცემისა და განაწილების ლიცენზიატი საწარმოების ეფექტიანი სატარიფო რეგულირებისათვის, ხოლო აღნიშნული თავის მხრივ უზრუნველყოფს ენერგო დირექტივებითა და სხვა საკანონმდებლო აქტებით განსაზღვრული შესაბამისი მოთხოვნების პრაქტიკულ შესრულებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

I. კანონები და ნორმატიული აქტები

1. საქართველოს კანონი “ელექტროენერგეტიკისა და ბუნებრივი გაზის შესახებ”, საქართველოს პარლამენტი, თბილისი, 27.06.1997;
2. საქართველოს კანონი “ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოს შესახებ” საქართველოს პარლამენტი, თბილისი, 13.09.2002;
3. საქართველოს კანონი „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“ საქართველოს პარლამენტი, თბილისი, 24.06.2005;
4. საქართველოს კანონი „ენერგეტიკის შესახებ“, საქართველოს პარლამენტი, თბილისი, 22.09.1994;
5. საქართველოს კანონი ”მეწარმეთა შესახებ”, საქართველოს პარლამენტი, თბილისი, 28.10.1994;
6. საქართველოს კანონი “ბუღალტრული აღრიცხვის, ანგარიშგების და აუდიტის შესახებ”, საქართველოს პარლამენტი, ქუთაისი, 08.06.2016;
7. საქართველოს კანონი “საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი”, საქართველოს პარლამენტი, თბილისი, 25.06.1999;
8. საქართველოს კანონი “საქართველოს საგადასახადო კოდექსი”, საქართველოს პარლამენტი, თბილისი, 17.09.2010;
9. საქართველოს პარლამენტის 2015 წლის 24 ივნისის №3758 დადგენილება „საქართველოს ენერგეტიკის დარგში სახელმწიფოპოლიტიკის ძირითადი მიმართულებების თაობაზე“, თბილისი, 2015;
10. საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2008 წლის 4 დეკემბრის №33 დადგენილება “ელექტროენერჯის ტარიფების შესახებ”, თბილისი, 2008;
11. საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2011 წლის 8 ივნისის №8 დადგენილება „ელექტროენერჯის ტარიფების დადგენის მეთოდოლოგიის დამტკიცების შესახებ, ქუთაისი, 2011;
12. საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2014 წლის 30 ივლისის №14 დადგენილება

- „ელექტროენერჯის ტარიფების გაანგარიშების მეთოდოლოგიების დამტკიცების შესახებ, თბილისი, 2014;
13. საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2008 წლის 18 სექტემბრის №23 დადგენილება “ელექტროენერჯეტიკის, ბუნებრივი გაზისა და წყალმომარაგების სექტორში საქმიანობის კონტროლისა და ლიცენზიების წესების დამტკიცების შესახებ”, ქუთაისი, 2008;
 14. საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2008 წლის 18 სექტემბრის №20 დადგენილება “ელექტროენერჯის (სიმძლავრის) მიწოდებისა და მოხმარების წესების დამტკიცების შესახებ”, ქუთაისი, 2008;
 15. საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2014 წლის 30 ივლისის №15 დადგენილება “ელექტროენერჯის ნორმატიული დანაკარგების გაანგარიშების წესის დამტკიცების შესახებ”, თბილისი, 2014;
 16. საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2014 წლის 17 აპრილის №10 დადგენილება “ქსელის წესების დამტკიცების შესახებ”, თბილისი, 2014;
 17. საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2017 წლის 12 დეკემბრის №34 დადგენილება “საქართველოს ენერჯოსისტემის ელექტრულ ქსელებში ელექტროენერჯის ნორმატიული დანაკარგების დამტკიცების შესახებ”, თბილისი, 2017;
 18. საქართველოს ენერჯეტიკის მინისტრის 2006 წლის 30 აგვისტოს №77 ბრძანება “ელექტროენერჯის (სიმძლავრის) ბაზრის წესების დამტკიცების შესახებ”, თბილისი, 2006;
 19. საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2008 წლის 18 სექტემბრის №24 დადგენილება “ელექტროენერჯეტიკის, ბუნებრივი გაზისა და წყალმომარაგების სექტორში რეგულირების საფასურის გაანგარიშების და გადახდის წესების დამტკიცების შესახებ”, ქუთაისი, 2008;
 20. საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის 2017 წლის 27 დეკემბრის №49 დადგენილება სს

50. წლიური ანგარიში 2002 - საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია, თბილისი, 2003;
51. წლიური ანგარიში 2001 - საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია, თბილისი, 2002;
52. წლიური ანგარიში 2000 - საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია, თბილისი, 2001;
53. წლიური ანგარიში 1999 - საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია, თბილისი, 2000;
54. სს “თელასის” 2010-2016 წლების ანგარიშგებები დინამიკაში, საწარმოს ტექნიკურ-ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე;
55. სს “ენერგო-პრო ჯორჯიას” 2010-2016 წლების ანგარიშგებები დინამიკაში, საწარმოს ტექნიკურ-ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე;
56. სს “კახეთის ენერგოდისტრიბუციის” 2010-2016 წლების ანგარიშგებები დინამიკაში, საწარმოს ტექნიკურ-ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე;
57. სს “საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემის” 2006-2016 წლების ანგარიშგებები დინამიკაში, საწარმოს ტექნიკურ-ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე;
58. შპს “ენერგოტრანსის” 2014-2016 წლების ანგარიშგებები დინამიკაში, საწარმოს ტექნიკურ-ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე;
59. სს გეს “საქრუსენერგოს” 2014-2016 წლების ანგარიშგებები დინამიკაში, საწარმოს ტექნიკურ-ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე;

II. სამეცნიერო შრომები, მონოგრაფიები და სტატიები

60. თავაძე გ., ჩომახიძე დ., ქავთარაძე ი., მენაბდე დ., ენერგეტიკის რეგულირება: თეორია და პრაქტიკა, თბ., 2006;
61. გაჩეჩილაძე ზ., მაღრაძე ნ., მაღრაძე თ., თბ., კონკურენტული ელექტროენერგეტიკული ბაზრის ჩამოყალიბება საქართველოში, თბ., 2014;
62. ჩომახიძე დ., საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოება, თბ., 2003;
63. მარგველაშვილი მ., მუხიგულიშვილი გ., კონკურენცია და მონოპოლია შიდა ენერგეტიკულ ბაზრებზე, თბ., 2011;

64. პირველი ი., სუმბაძე ნ., მუხიგიშვილი გ., ქელბაქიანი გ., გალდავა ი., ელექტროენერგეტიკული პოლიტიკის მოდელირება და ანალიზი, თბ., 2013;
65. საბაური ლ., აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტები, თბ., 2016;
66. სახოკია გ., ანანიძე ჯ., გიორგიაძე ბ., ბულალტრული ადრიცხვა და აუდიტი, თბ., 2016;
67. ჩომახიძე დ., შესავალი ენერგომენეჯმენტში, თბ., 2011;
68. გაჩეჩილაძე ზ., სუმბაძე ნ., ირველი ი., საქართველოს ენერგეტიკული სექტორის დაგეგმვა LEAP მოდელის გამოყენებით, თბ., 2015;
69. პუბლიკაცია, “საქართველოს ელექტროენერგეტიკული ბაზრის მოდელი და ელექტროენერგით ვაჭრობის მექანიზმი – 2015”, „დელოიტ კონსალტინგი“, თბ., 2012;
70. საქართველოს ევროპის ენერგეტიკულ გაერთიანებაში გაწვევრიანების შედეგების ანალიზი, საქართველოს რეფორმების ასოციაცია, თბ., 2015;
71. კამერდინერი ლ., შპონგლი ჰ., მენგელსონი ა., ფელდმანი ე., “საქართველოში არსებული სატარიფო სისტემისა და რეგულირების მექანიზმების ეფექტიანობის შეფასება და შესაძლო განვითარება”, 2013;
72. ფილიპიდი თ., დისერტაცია, ტარიფების ფორმირების ეკონომიკური მექანიზმების სრულყოფა საქართველოს ელექტროენერგეტიკულ ბაზარზე, 2013;
73. Energy Management Handbook, Sixth Edition, Wayne C. Turner, Steve Doty, 2006;
74. Handbook of Energy Audit, Seventh Edition, Albert Thumann, P.E., C.E.M., William J. Yanger , C.E.M., 2007;
75. Handbook of energy audits, ninth edition, Albert Thumann, P.E., C.E.M. Terry Niehus, P.E., C.E.M. William J. Younger, C.E.M, 2009;
76. Audit Manual Guidin Principles, Ohio Public Utilities Commision, 2017;
77. Method to Estimate the Costs and Benefits of Undergrounding Electricity Transmission and Distribution lines, Peter H. Larsen, Lawrence Berkeley National Laboratory and Stanford University, October 2016;
78. Estimating the Costs and Benefits of the Smart Grid, Final Report, Electric Power Research Institute (EPRI), March 2011;
79. Understanding Today’s Electricity business. Shively B. Ferrare J. Enerdynamics 2012;

80. Electricity reforms in Europe, Towards a single market, Glachant J.M. Leveque F. Elgar E., Cheltenham, UK Northampton, MA, USA, 2010;
81. Konstantin Petrov, Malcolm Seymour - KEMA Consulting GmbH – Recommendations on GNERC Reporting Forms of USoA, 2016;
82. Cost and benefit analysis for a distribution management system in electricity distribution networks, Anna Tanskanen, Tommi Raussi, Jarmo Partanen, Juha Lohjala, (2010), International Journal of Energy Sector Management, Vol. 4 Issue: 2, pp.256-272;
83. Unbundling of Electricity and Gas Transmission and Distribution System Operators, Finla Report, 205/December 5;
84. Cost Benefit Analysis in the Context of the Energy Infrastructure Package, final Report, Nils-Henrik M. von der Fehr, Leonardo Meeus, Isabel Azevedo, Władysław Mielczarski François Lévêque, January 2013;
85. Directive 2009/72/EC concerning common rules for internal market in electricity;
86. Chris Harris, “Electricity Markets, Pricing Structures and Economics”, 2006, The Wiley Finance Series;
87. Gomez San Roman, Tomas. "The Economics of Regulation: Monopolistic Activities."
88. Petrov Constantin, Nunes Rosaria - „Electricity Markets Regulation“, 2009;
89. Rivier, Michel. "Electricity Power Transmission." Regulation of Energy Utilities Training Course. Florence, Italy: Florence School of Regulation, 2009;
90. Marc A. Jamison, “Rate of Return Regulation”, Public Utility Research Centre, University of Florida;
91. Cost Benchmarking in Energy Regulation in European Countries; Andrea Schweinsberg, Marcus Stronzik, Matthias Wissner, WIK-Consult GmbH, Bad Honnef, December 14, 2011;
92. “Study on tariff design for distribution systems” prepared for European Commission, DG Energy to the consortium of AF-Mercados, REF-E and Indra, January 28, 2015;
93. Steven Stoft, “Power System Economics”, 2002;
94. Regulation of Electricity Distribution Business, Satu Viljainen, Kaisa Tahvanainen, Jukka Lassila, Lappeenranta University of Technology, 2014;

95. Cambridge Economic Policy Associates, CEPA (2003), Background to Work on Assessing Efficiency for the 2005 Distribution Price Control Review;
96. Prof. Ignacio L. Perez-Ariagga, "Engineering, Economics & Regulation of the Electric Power Sector", Spring 2010; session 5&6, P 4.;
97. Benchmark Regulation and Efficiency of Electricity Distribution, Hugh Rudnik, Bonn, April 25-26, 2016;
98. Electricity Network Tariffs Regulations, Italian Study, Milan, May 7, 2017;
99. Distribution Tariff Determination & Tariff Rationalisation, Vivek Sharma, July 19, 2011;
100. Distribution and Transmission Network Tariffs and Incentives, CEER White Paper series (paper #1) on the European Commission's Clean Energy Proposals, May 11, 2017;

III. ვებ-გვერდები

101. http://eeas.europa.eu/georgia/pdf/eu-ge_aa-dcfta_en.pdf
102. <http://dfwatch.net/the-trans-caspian-pipeline-a-strategic-opportunity-44400-28623>
103. <http://www.radiotavisupleba.ge/content/georgia-and-european-energy-community/24742516.html>
104. http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2006_03_unbundling_electricity_gas.pdf
105. <http://www.energy.gov.ge/show%20news%20mediacenter.php?id=440&lang=geo>
106. http://ec.europa.eu/geninfo/query/index.do?QueryText=energy&op=Search&swlang=en&form_build_id=form-Nj4NTggDeam5CVmL4RJhL1QChng4KMIfdYIAhC1Sirk&form_id=nexteuropa_europa_search_form
107. http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2006_03_unbundling_electricity_gas.pdf
108. <https://www.hindawi.com/journals/jen/2016/2486319/>
109. <https://www.nve.no/energy-market-and-regulation/network-regulation/network-tariffs/>

110. <http://www.energynetworks.org/electricity/regulation/distribution-charging/distribution-charges-overview.html>
111. [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Half-yearly_electricity_and_gas_prices_\(EUR\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Half-yearly_electricity_and_gas_prices_(EUR).png)
112. <http://www.ebrd.com/Search.html?srch-term-user=GNERC&srch-term=GNERC&srch-pg=srch&srch-type=all&pg=1&sort=relevant>
113. <https://www.slideshare.net/fazlulbari52/handbook-of-energy-audits-ninth-edition>
114. www.matsne.gov.ge
115. www.gnerc.org
116. www.esco.ge
117. www.economy.ge
118. www.energy.gov.ge
119. www.gse.com.ge
120. www.energotrans.com.ge
121. www.sakrusenergo.ge
122. www.telasi.ge
123. www.energo-pro.ge
124. www.ked.ge
125. www.energy-community.org
126. www.e-control.at
127. www.naruc.org
128. www.ceer.eu
129. www.erranet.org